

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΙΔ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: *«Όψεις της διαχείρισης της αρχαιολογικής πολιτικής. Οι σχέσεις του ΥΠ.ΠΟ με τις Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.»*

Επιβέπων: Αθ. Μποχώτης

Σπουδαστής: Νικολέντζος Κωνσταντίνος

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη - Abstract	Σελ. 10-13
Εισαγωγή	Σελ. 14-24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Όψεις της Διαχείρισης της Κλασσικής Κληρονομιάς	
1.1 Αρχαιολογία και Πολιτική	Σελ. 24-25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΥΠ.ΠΟ και άλλοι φορείς αρχαιολογικής δραστηριότητας: Στόχοι, Νομοθεσία, Οργάνωση, Λειτουργία	Σελ. 26-30
2.1 Στόχοι του ΥΠ.ΠΟ	Σελ. 26
2.2 Προβλήματα υλοποίησης μίας Αρχαιολογικής Πολιτικής	Σελ. 26-28
2.3 Φορείς άσκησης αρχαιολογικής δραστηριότητας στην Ελλάδα.	Σελ. 28-29
2.4 Το Τμήμα Ξένων Σχολών του ΥΠ.ΠΟ	Σελ. 29-30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές (ΞΑΣ) στην Ελλάδα	Σελ. 30-72
3.1 Ορισμός	Σελ. 30
3.2 Νομικό Πλαίσιο Λειτουργίας των ΞΑΣ	Σελ. 30-32
3.3 Προϋποθέσεις ίδρυσης των ΞΑΣ	Σελ. 32
3.3.1 Τρόπος Σύστασης – Ίδρυσης	Σελ. 32-34
3.4 Νομική Προσωπικότητα των ΞΑΣ	Σελ. 34-35
3.5 Διοικητική Δομή και Λειτουργία των Ξένων Σχολών	Σελ. 36-37
3.5.1 Χρηματοδότηση των ΞΑΣ	Σελ. 36
3.5.2 Στελέχωση – Προσωπικό των ΞΑΣ	Σελ. 36-37
3.6 Η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία, το ΥΠ.ΠΟ και οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές (ΞΑΣ)	Σελ. 37-46
3.6.1 Παράγοντες που καθορίζουν τις σχέσεις Ελλήνων και Ξένων Αρχαιολόγων σε διαπροσωπικό – διεπιστημονικό επίπεδο.	Σελ. 39-42
3.6.2 Η διαχείριση των αρχαιοτήτων μετά την ανασκαφή	Σελ. 42-46
3.7 Σχέσεις ΞΑΣ και Ελληνικού Κράτους	Σελ. 46-72
3.7.1 <i>Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων ΞΑΣ και ελληνικού κράτους από το 1846 έως τα τέλη της δεκαετίας του '30.</i>	Σελ. 47-57
3.7.2 <i>Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80.</i>	Σελ. 57-67
3.7.3 <i>Από το 1990 και εξής</i>	Σελ. 67-72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (Γ.Α.Ι) στην Ελλάδα	Σελ. 73-94
4.1 Δημιουργία – Εξέλιξη	Σελ. 73-74
4.2 Διοικητική Δομή	Σελ. 74-75
4.3 Οι Ελληνογερμανικές σχέσεις	Σελ. 75-79

4.4 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων του Γ.Α.Ι με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από την ίδρυσή του έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	Σελ. 79-87
4.5 Οι σχέσεις του Γ.Α.Ι με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και έως τις μέρες μας.	Σελ. 87-94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή (Γ.Α.Σ)	Σελ 95-103
5.1 Ίδρυση – Εξέλιξη	Σελ. 95
5.2 Διοικητική Δομή	Σελ. 96
5.3 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων της ΓΑΣ με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από το 1846 έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	Σελ. 97-100
5.4 Οι σχέσεις της ΓΑΣ με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και εξής	Σελ. 101-103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η Αμερικάνικη Σχολή Κλασικών Σπουδών (ΑΣΚΣ)	Σελ. 104-115
6.1 Σύσταση - Εξέλιξη	Σελ. 104-105
6.2 Διοικητική Δομή	Σελ. 105-107
6.3 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων της ΑΣΚΣ με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από την ίδρυσή της έως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	Σελ. 107-110
6.4 Η ΑΣΚΣ και οι σχέσεις της με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και έως το 2003	Σελ. 111-115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία (ΑΕ)	Σελ. 116-125
7.1 Σύσταση-Ίδρυση	Σελ. 116-118
7.2 Διοίκηση	Σελ. 118
7.3 Οι σχέσεις της ΑΕ με την Ελληνική Πολιτεία από την ίδρυσή της έως τις μέρες μας	Σελ. 118-122
7.4 Μαραθώνας	Σελ. 123-125
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Συμπεράσματα - Προτάσεις	Σελ. 126-133
8.1 Συμπεράσματα	Σελ. 126-131
8.2 Προτάσεις	Σελ. 131-133
Βιβλιογραφία	Σελ.134-145
Παράρτημα Ι : Η Νομοθεσία σχετικά με τις ΞΑΣ	
Παράρτημα ΙΙ: Κατάλογος όλων των Ξένων Αρχαιολογικών Ινστιτούτων ή Σχολών στην Ελλάδα	
Παράρτημα ΙΙΙ: Δημοσιεύματα Τύπου	
ΠΙΝΑΚΕΣ Ι -ΧΙΙ	

Περίληψη

Ο πολιτισμός είναι ταυτόχρονα το πιο ευαίσθητο αλλά και το πιο πρόσφορο πεδίο άσκησης πολιτικής. Η Ελλάδα διαθέτοντας εξαιρετικά πλούσια και ποικιλόμορφη πολιτιστική κληρονομιά επιχείρησε και επιχειρεί, συνήθως με πενιχρά μέσα και ανεπαρκές προσωπικό να τη διαχειριστεί και συνάμα να τη χρησιμοποιήσει για να προσδιορίσει την εθνική της «ταυτότητα».

Στην εργασία επιδιώξαμε την ανάλυση μίας πτυχής της πολιτισμικής πολιτικής, της αρχαιολογικής, και την εξέταση δύο πολύ σημαντικών φορέων άσκησής της, των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών (ΞΑΣ) και της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΑΕ). Η μελέτη της λειτουργίας δύο αυτών παραγόντων δεν είναι δυνατό να γίνει ανεξάρτητα από την πολιτική του ελληνικού κράτους και ειδικότερα του ΥΠ.ΠΟ.

Οι ΞΑΣ αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους φορείς άσκησης αρχαιολογικής πολιτικής στη χώρα μας, πρόκειται δε για πολιτιστικά ιδρύματα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που άρχισαν να λειτουργούν στον τόπο μας ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, ανασκάπτοντας τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της πατρίδος μας (πχ Ολυμπία, Δελφούς, Δήλο). Ένας από τους βασικούς στόχους μας υπήρξε η διερεύνηση των σχέσεων που αναπτύχθηκαν και υφίστανται, ακόμη και το 2003, μεταξύ των Ξένων Σχολών και της Ελληνικής Πολιτείας καθώς και η αναζήτηση των παραγόντων που επέδρασαν στη διαμόρφωση αυτών των σχέσεων. Για να επιτευχθούν τα παραπάνω ασχοληθήκαμε με τρεις ΞΑΣ, με μακροχρόνια παρουσία στην Ελλάδα, η οποία συνδέθηκε στενά με την εξέλιξη των σχέσεων της χώρας μας με τα κράτη προέλευσης.

Ο άλλος βραχίονας άσκησης αρχαιολογικής πολιτικής υπήρξε η ΑΕ, η οποία συστήθηκε με ΒΔ το 1837, είναι ΝΠΙΔ και μέχρι τα μέσα σχεδόν του 20^{ου} αιώνα είχε υποκαταστήσει το ελληνικό κράτος στην υλοποίηση της αρχαιολογικής πολιτικής. Η στενή σύνδεση ελληνικού κράτους – ΑΕ δεν υπήρξε πάντα αρμονική ειδικά την τελευταία εικοσαετία, όταν παρατηρούνται δύο σοβαρά περιστατικά-κρίσεις μεταξύ ΑΕ και ΥΠ.ΠΟ. Για την επίτευξη του εγχειρήματός μας βασιστήκαμε:

- Στην αναζήτηση της σχετικής βιβλιογραφίας (η οποία ήταν περιορισμένη) και σε σχετικούς διαδικτυακούς τόπους.

- Στην καταγραφή των νομοθετικών και διοικητικών κειμένων, που αφορούν στη λειτουργία των Ξένων Σχολών στην Ελλάδα.
- Σε συζητήσεις – συνεντεύξεις με στελέχη του ΥΠ.ΠΟ, των Ξένων Σχολών και με δημοσιογράφους του πολιτιστικού ρεπορτάζ. Σε άρθρα στον ημερήσιο Τύπο, ελληνικό και ξένο.

Η μελέτη των παραπάνω, μας οδήγησε στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Καταδεικνύεται περίτρανα και διαχρονικά η διασύνδεση Αρχαιολογίας και Πολιτικής καθώς συχνά επενέβησαν ή παρεμβαίνουν οι χώρες προέλευσης υπέρ της αντίστοιχης Ξένης Σχολής. Οι σχέσεις των δύο πλευρών συχνά δοκιμάσθηκαν, ενώ δημιουργήθηκαν διάφορες εντάσεις ιδίως στις αρχές της δεκαετίας του '80.
- Στις μέρες μας οι σχέσεις διέπονται από κλίμα συνεργασίας και συναλληλίας.
- Η διασύνδεση της ΑΕ με το ελληνικό κράτος υπήρξε στενή (μέχρι τον Β' Παγκ. Πόλεμο) καθώς επιχορηγείται από το Υπουργείο Παιδείας, αποκτά το δικαίωμα μονοπωλιακής έκδοσης λαχείου, προσλαμβάνει αρχαιολόγους, αρχαιοφύλακες, κατασκευάζει μουσεία..Από τα χρόνια του μεσοπολέμου και ειδικότερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ΑΕ αποδυναμώνεται καθώς ενισχύεται η ΑΥ.
- Τέλος, το κράτος στα μέσα της δεκαετίας του 80 επεχείρησε να επεμβεί στο εσωτερικό της.

Καταλήγουμε παραθέτοντας κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις σχετικά με τη λειτουργία και τη συνεργασία των παραπάνω φορέων προκειμένου να διατυπωθεί μία ολοκληρωμένη αρχαιολογική πολιτική, που θα διασφαλίζει τόσο την αποκάλυψη, διάσωση, συντήρηση, προβολή του ελληνικού πολιτισμού όσο και τη συμμετοχή της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας στη διαχείριση του κλασσικού ιδεώδους.

Λέξεις-Κλειδιά: ΥΠ.ΠΟ, Τμήμα Ξένων Σχολών, Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές (ΞΑΣ), Αρχαιολογική Εταιρεία (ΑΕ), κλασσικές σπουδές, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (Γ.Α.Ι), Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή (Γ.Α.Σ), Αμερικανική Σχολή Κλασσικών Σπουδών (ΑΣΚΣ) , Δήλος, Φίλιπποι, Ολυμπία, Κεραμεικός, Δελφοί, Φιλιππείο, Αρχαία Αγορά, Μαραθώνας, αρχαιολογική πολιτική.

Συντομογραφίες

ΑΕ: Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

ΑΕΙ: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΣΚΣ: Αμερικάνικη Σχολή Κλασσικών Σπουδών.

ΑΥ: Αρχαιολογική Υπηρεσία.

ΒΑΣ: Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή.

ΒΔ: Βασιλικό Διάταγμα.

Γ.Α.Ι: Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο.

ΓΑΣ: Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή.

ΓΔΑ: Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων.

ΔΙΠΚΑ: Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων.

ΕΙΕ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

ΕΒΑ: Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

ΕΠΚΑ: Εφορεία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων.

ΙΑΣ: Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή.

ΚΑΣ: Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

ΟΔΓ: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα.

ΝΠΔΔ: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου.

ΝΠΙΔ: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου.

ΞΑΣ: Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές.

ΥΠ.ΠΟ: Υπουργείο Πολιτισμού.

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως.

Abstract

Culture is the most suitable field in which to engage in politics. With an exceptionally rich and diverse cultural heritage, Greece has attempted and is continuing to attempt, usually with frugal means and inadequate staff levels, to manage, and at the same time to use, its heritage in order to define its national 'identity'.

This paper will attempt to analyse an aspect of cultural policy, the archaeological one, and to examine two very important policy implementation agencies, the Foreign Archaeological Schools (FAS) and the Athens Archaeological Society (AAS). The study of how these two agencies operate cannot be done independently of the policy developed by the Greek State.

The FAS are not-for-profit cultural foundations, which commenced operations in Greece during the mid-19th century, excavating the most important archaeological sites of Greece. One of the main objectives in this paper was to explore the relations which have developed and which currently exist in 2003 between the FAS and the Greek State and to examine those factors which act upon the development of these relationships. In order to achieve these objectives, research focused on three FAS which have been present in Greece for many years, and are closely associated with the development of relations between Greece and the country of origin of these FAS.

The other aspect of archaeology policy implementation is the AAS which was established by Royal Decree in 1837. It is a private law body corporate and until the mid 20th century had almost substituted the Greek State in implementing archaeological policy. The close link between the Greek State and the AAS has not always been harmonious, and this is particularly true over the last 20 years, when two serious incidents – crises involving the AAS and the Ministry of Culture were noted. In order to achieve the objectives sought in this paper we relied on:

- An examination of the relevant bibliography (which was limited in extent) and the relevant internet sites,
- Recording the legislative and administrative texts relating to the operation of FAS in Greece,
- Discussions – interviews with staff of the Ministry of Culture, FAS and culture editors of newspapers, articles in the daily press (Greek and foreign).

Studying the above led to the following conclusions:

- The long-standing link between archaeology and politics was clearly demonstrated since the countries of origin of the FAS frequently intervened or interceded in favour of their schools.
- Relations between both sides were frequently put to the test and various sources of stress arose, particularly at the beginning of the 1980s. Nowadays relations are marked by a climate of cooperation and mutual good relations.
- The link between the AAS and the Greek State was close (up to World War II) since it was subsidized by the Ministry of Education, had acquire a monopolistic right to issue tickets, engage archaeologists and guards for archaeological sites and to construct museums. During the inter-war period, and in particular in the years following World War II, the AAS was weakened and the Ministry of Culture's Archaeological Service was strengthened.

The paper concludes by setting out some specific proposals relating to the operation of, and collaboration between, the aforementioned agencies in order to formulate an integrated archaeological policy which will ensure the discovery, preservation, maintenance and promotion of Greek culture and the participation of the international academic community in managing the classical ideal.

Key-Words: Ministry of Culture, Department of Foreign Schools, Foreign Archaeological Schools, Archaeological Society, Classical Studies, German Archaeological Institute, French Archaeological School, American School of Classical Studies, Delos, Filippi, Olympia, Kerameikos, Delphoi, Fillipeion, Ancient Agora, Marathon, archaeological policy.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πολιτισμός είναι ένα κρίσιμο πεδίο άσκησης πολιτικής. Ο,τιδήποτε γίνεται στο πεδίο αυτό συνδέεται, από την ίδια τη φύση του πράγματος, με την αισθητική και την ιδεολογία, τις νοοτροπίες και τα στερεότυπα, την αυτοσυνειδησία της κοινωνίας¹. Ο όρος πολιτισμός αντιστοιχεί στον όρο κουλτούρα, που ήδη από το 19^ο αιώνα περιλαμβάνει την παράδοση, τα ήθη και έθιμα, τη θρησκεία, τη γλώσσα και φυσικά τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, που στην περίπτωση της Ελλάδας καλύπτουν μεγάλες χρονικά περιόδους της Ιστορίας. Τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη την πολιτισμική πολιτική τη διαχειρίζονται διακριτοί διοικητικοί φορείς (πχ στην Ελλάδα το ΥΠ.Ε.Π.Θ, το ΥΠ.ΠΟ)².

Στην εργασία που ακολουθεί επιδιώξαμε την ανάλυση μίας έκφανσης της πολιτισμικής πολιτικής, της αρχαιολογικής, και την εξέταση δύο πολύ σημαντικών φορέων άσκησης της, των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών (ΞΑΣ) και της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΑΕ). Η εξέταση των δύο αυτών παραγόντων δεν είναι δυνατό να γίνει ανεξάρτητα από την πολιτική του ελληνικού κράτους και ειδικότερα του ΥΠ.ΠΟ, καθώς η διαχείριση των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος ανήκει προνομιακά στο κράτος.

Επιπρόσθετα η βασική παραδοχή-υπόθεση εργασίας την οποία θέσαμε είναι η στενή σχέση Αρχαιολογίας – Πολιτικής, η εξάρτηση των ΞΑΣ από τις χώρες προέλευσης και η διαπλοκή των ΞΑΣ και ΑΕ με την αρχαιολογική πολιτική του ελληνικού κράτους στο πέρασμα του χρόνου.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι βασιστήκαμε:

- Στη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας.

¹ Βενιζέλος 1998, σελ. 1.

² Μποχώτης 2002, σελ. 1.

- Στις μη δομημένες συνεντεύξεις με στελέχη του ΥΠ.ΠΟ³, εν ενεργεία και σε σύνταξη, με υπεύθυνους των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών⁴, με τις δημοσιογράφους του πολιτιστικού τμήματος της εφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ»⁵.
- Στην αναδίφηση των σχετικών δημοσιευμάτων του Τύπου⁶, ελληνικού και γερμανικού.
- Στην αναζήτηση σχετικών με το θέμα μας διαδικτυακών τόπων.
- Στην προσωπική μας εμπειρία, γνώση.

Η εργασία διαρθρώνεται σε οκτώ Κεφάλαια. Το πρώτο επιχειρεί να εξετάσει διαχρονικά και παγκόσμια την αντιμετώπιση και διαχείριση των κλασικών σπουδών και πολιτισμού, θεωρώντας ότι η σύσταση των ΞΑΣ συνδέεται άρρηκτα με τον ανταγωνισμό σχετικά με το ποιος θα διαχειριστεί το κλασικό παρελθόν.

Το δεύτερο Κεφάλαιο αναλύει ενδελεχώς τις αρμοδιότητες, τους στόχους του ΥΠ.ΠΟ, τα προβλήματα και τις δυσχέρειες αναφορικά με την άσκηση μίας αρχαιολογικής πολιτικής, ενώ γίνεται και μία σύντομη αναφορά σε ορισμένους φορείς⁷ άσκησης μίας τέτοιας πολιτικής, καθώς και στην διοικητική φυσιολογία του τμήματος Ξένων Σχολών του ΥΠ.ΠΟ.

Στην επόμενη ενότητα εξετάζεται ο τρόπος δημιουργίας – σύστασης των ΞΑΣ, η διοικητική τους δομή, η νομική τους προσωπικότητα, και κυριότερα οι σχέσεις, που αναπτύχθηκαν διαχρονικά μεταξύ των ΞΑΣ και των Ελλήνων. Αυτές διαμορφώθηκαν και υφίστανται σε δύο επίπεδα, το πρώτο

³ Συγκεκριμένα με τους αρχαιολόγους Ευ. Νικολόπουλο και Ελένη Κωνσταντή, που υπηρετούν στο Τμήμα Ξένων Σχολών. Τον Επίτιμο Γενικό Επιθεωρητή Αρχαιοτήτων κ. Ν. Γιαλούρη, το Διευθυντή του Επιγραφικού Μουσείου κ. Κριτζά, την κ. Ξένη Αραπογιάννη, προϊσταμένη της Ζ' ΕΠΚΑ, ενώ για το θέμα έχουμε συνομιλήσει και με πολλά άλλα στελέχη του ΥΠ.ΠΟ. Και από αυτή τη θέση τους ευχαριστώ θερμά για το χρόνο που διέθεσαν και την προθυμία, που επέδειξαν για να με βοηθήσουν.

⁴ Αναφέρομαι στον κ. δρ. Μ. Kreeb, υπεύθυνο εκδόσεων και αρχείου του Γ.Α.Ι στην Αθήνα, τον κ. Schulze, διοικητικό υπάλληλο του Γ.Α.Ι. Στη ΓΑΣ συνάντησα τη Γραμματέα της Σχολής, κ. Michele Brunne καθώς και τον Διευθυντή κ. Dominique Mulliez. Σαφής, απλός, λιτός και εξαιρετικά φιλικός υπήρξε απεναντί μου ο διευθυντής της ΑΣΚΣ, δρ. St. Tracy και η γραμματέας της Σχολής κ. Πιλάλη. Και οι δύο μου απάντησαν σε όλα τα ερωτήματα, που τους έθεσα. Σημαντική και πολύτιμη ήταν η αναδίφηση στο αρχείο τύπου της ΑΣΚΣ και του Γ.Α.Ι. Όλους τους παραπάνω ευχαριστώ, καθώς δίχως τις απόψεις τους, τις παρατηρήσεις τους και τη βοήθειά τους δε θα ήταν δυνατή η συγκέντρωση του υλικού.

⁵ Τις κυρίες Π. Κατημερτζή και Μ. Αδαμοπούλου, που μου απεκάλυψαν κάποια παρασκήνια των συνεδριάσεων του ΚΑΣ, καθώς και μου συνόψισαν την πολιτιστική και αρχαιολογική πολιτική των τελευταίων δεκαετιών. Με την κ. Μ. Αδαμοπούλου, την οποία ολόθερμα ευχαριστώ, συνομιλήσαμε πιο διεξοδικά για την ΑΣΚΣ και την ΑΕ.

⁶ Στο αρχείο της ΑΣΚΣ, του Γ.Α.Ι, του Δ.Ο.Λ αλλά κατά κυρίως στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (είτε στη Μπενάκειο είτε στο Καπνεργαστάσιο της οδού Λένορμαν).

⁷ Οι φορείς αυτοί σχετίζονται κατά κύριο λόγο με την ανασκαφή, αναστήλωση-συντήρηση των αρχαίων ευρημάτων.

σχετίζεται με τις διαπροσωπικές επαφές μεταξύ των ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων, ενώ το δεύτερο αφορά στη συνύπαρξη δύο διαφορετικών φορέων άσκησης αρχαιολογικής πολιτικής (από τη μία οι ΞΑΣ και οι Χώρες Προέλευσής τους και από την άλλη η Αρχαιολογική Υπηρεσία και το εκάστοτε προϊστάμενό της Υπουργείο).

Στα τρία επόμενα κεφάλαια εξετάζονται τρεις συγκεκριμένες ΞΑΣ, με μακρά παρουσία και πολυσχιδή δραστηριότητα στον ελλαδικό χώρο, το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο (Γ.Α.Ι), η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή (ΓΑΣ) και η Αμερικάνικη Σχολή Κλασικών Σπουδών (ΑΣΚΣ). Η επιλογή των τριών Ιδρυμάτων δεν υπήρξε τυχαία καθώς έχουν αναλάβει τη διεξαγωγή μεγάλων ανασκαφικών προγραμμάτων, που πολλές φορές προκάλεσαν τη δυσaréσκεια της ελληνικής πλευράς (τόσο των αρχαιολόγων όσο και των απλών πολιτών) και σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις, η δραστηριότητα των τριών Ιδρυμάτων αμφισβήτησε την έννοια της εθνικής κυριαρχίας πάνω στην αρχαία κληρονομιά, ενώ τέθηκαν και ζητήματα νομής των ανασκαφών. Επιπρόσθετα τα δύο πρώτα Ιδρύματα συνδέθηκαν και συνδέονται ακόμη και σήμερα με την χώρα προέλευσης και χαρακτηρίζονται από μία δημοσιούπαλληλική νοοτροπία και δομή, ενώ η ΑΣΚΣ στηρίχθηκε αποκλειστικά στους ιδιώτες υιοθετώντας και άλλη οργανωσιακή φιλοσοφία. Σε κάθε κεφάλαιο υπάρχουν υποενότητες σχετικά με την ιστορική εξέλιξη και τη διοικητική δομή κάθε Ιδρύματος, τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της Ελλάδος και της χώρας προέλευσης ενώ η δραστηριότητα τους στο ελληνικό έδαφος εξετάζεται σε δύο μεγάλες χρονικά περιόδους (πριν και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο).

Η ανυπαρξία βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης και η αδυναμία πρόσβασης μας σε αρχειακό υλικό, σχετικά με την μεταπολεμική δραστηριότητα των ΞΑΣ, μας ανάγκασε να εκτείνουμε ποσοτικά τις ενότητες, που αναφέρονται στον 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, μολονότι ο βασικός στόχος της εργασίας παρέμεινε η διαμόρφωση των σχέσεων των δύο πλευρών τα τελευταία πενήντα χρόνια, για την διερεύνηση των οποίων βασιστήκαμε σε δημοσιεύματα του Τύπου και στις συνεντεύξεις ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων.

Τέλος στο 8^ο Κεφάλαιο περιλαμβάνονται τα πορίσματα των προαναφερθέντων ενοτήτων καθώς και κάποιες προτάσεις, των οποίων η

υλοποίηση ίσως συνεισφέρει στην εφαρμογή μίας ορθολογικής αρχαιολογικής πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Όψεις της Διαχείρισης της Κλασικής Κληρονομιάς.

Η άσκηση κάποιου είδους αρχαιολογικής πολιτικής συνδέεται στενά με το πώς αντιμετωπίζουν ή πώς διαχειρίστηκαν στο παρελθόν οι σύγχρονες κοινωνίες την κλασική κληρονομιά συνολικά. Υπήρξε ή υπάρχει κάποια σκοπιμότητα πολιτική, ιδεολογική ή άλλη στην έμπρακτη άσκηση του ενδιαφέροντος για την ελληνική αρχαιότητα, τόσο από την ελληνική πλευρά όσο και από τη διεθνή κοινότητα; Η αρχαιολογική επιστήμη, οι κλασικές σπουδές υπηρέτησαν ή υπηρετούν κάποιες συγκεκριμένες πολιτικο-ιδεολογικές στοχεύσεις;

Η κλασική κληρονομιά αποτέλεσε για αιώνες το υπόβαθρο ενός ολόκληρου πολιτισμού, που μπορεί να αποκληθεί «Δυτικός»⁸. Το ελληνικό παρελθόν κατέχει μία όλως ιδιαίτερη θέση στον δυτικό κόσμο εφόσον αποτελεί ουσιαστικά μία «αντίστιξη» πολλαπλών αφηγήσεων⁹.

Ένα τμήμα του διεκδικείται ως κοινό παρελθόν άλλοτε συνολικά του δυτικού πολιτισμού και άλλοτε πιο συγκεκριμένων πολιτιστικών παραδόσεων, όπως αυτές εκδηλώθηκαν ή εκφράζονται κυρίως σε ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη και στις ΗΠΑ¹⁰. Το ίδιο κομμάτι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα και ενός ιδιαίτερου ελληνικού παρελθόντος το οποίο, στο σύνολο του δεν συμπίπτει απόλυτα, ούτε πάντα με την κρατούσα ευρωπαϊκή πολιτισμική παράδοση αλλά παρουσιάζεται ως μία αδιάσπαστη ελληνική συνέχεια. Οι Έλληνες διεκδικούν αυτό το παρελθόν ως ουσιαστικό τμήμα της ταυτότητάς τους αλλά ο έλεγχος της εικόνας του ελληνικού κλασικού πολιτισμού αποδεικνύεται εξίσου απαραίτητος και για τους Ευρωπαίους.

Στη διάρκεια των αιώνων ήδη από τα πρώτα χρόνια του χριστιανισμού καταβλήθηκαν προσπάθειες έτσι ώστε η κλασική κληρονομιά και οι ποικίλες εκφάνσεις της (κείμενα, μνημεία) να αποτελέσουν ένα κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο θεμελιώθηκαν εθνικές, κοινωνικές, ιδεολογικές και θρησκευτικές

⁸ Πρβ και Γ. Μπαμπινιώτης, Οι κλασικές σπουδές στα σχολεία της Ευρώπης, ΤΟ ΒΗΜΑ, 2.6.2002. Ο πρότανης μάλιστα του πανεπιστημίου Αθηνών αναφέρει σχετικά με τη σύνδεση δυτικού πολιτισμού και κλασικής παιδείας « Η φυσιογνωμία του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως είναι γνωστό, έχει διαμορφωθεί από τρεις ευρύτερους τρόπους σκέψης, συμπεριφοράς και σχέσεως με το θείο: από τον ορθολογισμό, τις αρχές και τις αξίες του ελληνικού στοχασμού και της ελληνικής γραμματείας, από τους ρωμαϊκούς θεσμούς και από τον χριστιανισμό, την επίσημη θρησκεία της Ευρώπης.»

⁹ Αλεξανδρή 1997, σελ. 97.

¹⁰ Αλεξανδρή 1997, σελ. 103.

αντιλήψεις. Η ιδεολογική μάλιστα κατάχρηση¹¹ του αρχαίου παρελθόντος εντείνεται σε περιόδους κρίσης, καθώς η αρχαιότητα έρχεται τότε να καλύψει το κενό των προοπτικών σε εθνικό και κοινωνικό επίπεδο¹². Αλάθητες μαρτυρίες των παραπάνω, για τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, αποτελούν ο Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός της μεταξικής δικτατορίας, οι ιδεολογικές πρακτικές των πρώτων μετεμφυλιακών κυβερνήσεων, το σύνθημα «Ελλάς, Ελλήνων, Χριστιανών» της χούντας των συνταγματαρχών, οι σύγχρονες εκδηλώσεις στείρας προγονολατρίας¹³. Σε αρκετές περιπτώσεις στην Ελλάδα τα αρχαία μνημεία αντιμετωπίστηκαν ως ιεροί, απαραβίαστοι χώροι, των οποίων η χρήση δεν επιτρεπόταν ούτε καν για καλλιτεχνικά δρώμενα¹⁴. Αλλά ο κλασικός πολιτισμός χρησιμοποιήθηκε ιδεολογικά και σε άλλες ιστορικές περιόδους, έτσι μεταβλήθηκε από ένα εργαλείο ποδηγέτησης της επιστημονικής σκέψης μέσω του μεσαιωνικού θρησκευτικού σχολαστικισμού σε ένα «όχημα» απελευθέρωσης και ανθρωπισμού στους αιώνες της Αναγέννησης.

Καθοριστική υπήρξε η χρήση των αρχαίων κειμένων αλλά και της πολιτικής κληρονομιάς (δημοκρατία, ισονομία) στα χρόνια του Διαφωτισμού και της «πάλης» της αστικής τάξης με την απολυταρχία. Η Γαλλική Επανάσταση θέτει με επίταση το θέμα της αναβίωσης της Αθηναϊκής Δημοκρατίας και προσδίδει εξαιρετική αίγλη στη μελέτη του αρχαίου κόσμου. Η αρχαιότητα ανάγεται σε πρότυπο ελεύθερης σκέψης και αξιοπρέπειας του ατόμου και αντιπαραβάλλεται διαρκώς με τον «σκοτεινό» Μεσαίωνα¹⁵. Σε αυτό το κοσμοϊστορικό γεγονός θα πρέπει να αναζητηθούν ίσως και οι απαρχές της συστηματικής μελέτης και της προσπάθειας διαχείρισης της κλασικής κληρονομιάς με διαφορετικούς τρόπους και σαφώς πολυποίκιλες στοχεύσεις, η κυριότερη από τις οποίες ήταν η επικράτηση της ευρωπαϊκής αστικής τάξης μέσω της νομιμοποιητικής δύναμης της αρχαιότητας¹⁶.

¹¹ Σακκά 2002, σελ. 6 και 7.

¹² Μαλάμης 1997, σελ. 21

¹³ Μαλάμης 1997, σελ. 21.

Yalouri 1996, σελ. 124, 125. Έτσι η Μακρόνησος αποκαλείται «Νέος Παρθενώνας» και πάνω στο νησί κτίζεται ομοίωμα του αρχαίου ναού.

¹⁴ Yalouri 1999, σελ. 118. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι έντονες αντιδράσεις αρχαιολόγων, δημοσιογράφων και διανοουμένων, όταν στη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 η γνωστή φωτογράφος Νέλλη ζήτησε την άδεια φωτογράφισης γυμνών χορευτών πάνω στο Βράχο της Ακρόπολης. Η φωτογράφος κατηγορήθηκε ότι βεβηλώνει έναν ιερό χώρο. Η καθοσίωση των αρχαίων μνημείων περιγράφεται και σε διάφορα πονήματα του Μανόλη Ανδρόνικου (Yalouri 1999, σελ. 117).

¹⁵ Πεχλιβάνος 1997, σελ. 81.

¹⁶ Yalouri 1996, σελ. 121.

Η ευρωπαϊκή αρχαιολατρεία¹⁷ μεταφυτεύθηκε μέσω του Νεοελληνικού Διαφωτισμού στην Ελλάδα και προσαρμόστηκε στις ανάγκες που γεννούσε η διαμόρφωση μίας εθνικής συνείδησης¹⁸. Η τάξη των ελλήνων εμπόρων απέκτησε, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, μεγάλη οικονομική δύναμη και υψηλό κοινωνικό status, ενώ συγχρόνως επιχείρησε να διασυνδεθεί πνευματικά με την αντίστοιχη μέση αστική τάξη της Ευρώπης, ανακαλύπτοντας εκ νέου τους αρχαίους προγόνους και το κλασσικό μεγαλείο¹⁹. Οι υπόδουλοι Έλληνες αναζήτησαν στη μελέτη των αρχαίων κειμένων και στη διάσωση των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος, τη σύνδεση τους με το αρχαίο ένδοξο παρελθόν²⁰. Ταυτίζονται με την αρχαιότητα, επιδιώκουν να θεωρηθούν συνεχιστές και φυσικοί απόγονοι των αρχαίων Αθηναίων και προσπαθούν από τη μια να διαφοροποιηθούν πλήρως από τους Τούρκους δυνάστες και από την άλλη να συνδεθούν με τη «φωτισμένη» Δυτική Ευρώπη²¹. Στην προσπάθειά τους αυτή δίνουν αρχαιοελληνικά ονόματα στα παιδιά τους (Θεμιστοκλής, Περικλής)²², εκδίδουν τους αρχαίους κλασσικούς, συστήνουν συλλόγους προστασίας των αρχαιοτήτων (Φιλόμουσος Εταιρεία), και όταν αποκτούν την ανεξαρτησία τους, θεσπίζουν, ήδη από το 1834, «δρακόντειους» νόμους για την προστασία των αρχαιοτήτων²³.

Ενδεικτικό της προσπάθειας διασύνδεσης του νέου ελληνικού κράτους με το αρχαίο παρελθόν υπήρξε και η ίδια η μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο

¹⁷ Lowenthal 1988, σελ. 728. Μέσα στο πνεύμα θαυμασμού του αρχαίου ελληνικού κόσμου έγραψε ο Shelley: We are all Greeks. Our laws, our literature, our religion, our arts have their roots in Greece, ενώ ο Humboldt ανέφερε: Οι αρχαίοι Έλληνες είναι για μας ό,τι ήταν οι θεοί τους για αυτούς (Ρεγκάκος 2001, σελ. 17), ενώ ο Goethe τονίζει την αγάπη του προς τον ελληνικό πολιτισμό προπαγανδίζοντας ότι «Ο καθένας ας είναι με τον τρόπο του Έλληνας, αλλά να είναι» (Καλπαξής 2000, σελ. 9).

¹⁸ Πεχλιβάνος 1997, σελ. 81

Μαλάμης 1997, σελ. 21.

Αλεξανδρή 1997, σελ. 100.

¹⁹ Yalouri 1996, σελ. 121.

²⁰ Και ταυτόχρονα την πνευματική και εθνική αναγέννησή τους (πρβ. Κόκκου 1977, σελ. 26.) Μην ξεχνάμε άλλωστε και τα λόγια του Μακρυγιάννη (πρβ και Pantos 1992, σελ. 60) « Είχα δύο αγάλματα περίφημα, μία γυναίκα και ένα βασιλόπουλο απόφια –φαίνονταν οι φλέβες. Τόση εντέλεια είχαν. Όταν χάλασαν τον Πόρο, τάχαν πάρει κάτι στρατιώτες και στο Άργος θα τα πουλούσαν κάτι Ευρωπαίων χίλια ταληρα γύρευαν. Άντεσα και εγώ εκεί, πέρναγα. Πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα: Αυτά και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτήτε να βγουν από την πατρίδα μας. Δι' αυτά πολεμήσαμε.»

²¹ Yalouri 1999, σελ. 124.

²² Δημαράς 1985, σελ. 58-60.

²³ Κόκκου 1977, σελ. 1. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προτάσεις Κοραή για τη διάσωση των μνημείων της Αρχαιότητας. Πάντως με διάταγμα του 1825 η Επαναστατική Ελληνική Κυβέρνηση μεριμνά για την προστασία των αρχαιοτήτων (πρβ. Κόκκου 1977, σελ. 41), ενώ απαγορεύτηκε με ψηφίσματα της Γ' και Δ' Εθνοσυνέλευσης η εξαγωγή αρχαιοτήτων από την Ελλάδα (πρβ. Κόκκου 1977, σελ. 49). Πρέπει να σημειωθεί η έκκληση του βρετανού πρεσβευτή Strangford προς τον Reis Effendi να γίνουν σεβαστά τα μνημεία της Αθήνας (πρβ. Κόκκου 1977, σελ. 34).

στην Αθήνα. Φθάνουν μάλιστα στο σημείο να «καθιερώσουν» τα αρχαία υλικά κατάλοιπα και να παραγράψουν τη χιλιόχρονη βυζαντινή ιστορία, θεωρώντας τη ως μία περίοδο σκοταδισμού, δολοπλοκιών, που καμμία σχέση δεν είχε με τους αρχαίους Έλληνες και το κλασσικό ιδεώδες²⁴. Στην περίπτωση μάλιστα του ιερού βράχου της Ακρόπολης οι πρώτοι Έλληνες αρχαιολόγοι δε δίστασαν να καταστρέψουν κάθε μεσαιωνικό μνημείο, αφού κατά την επικρατούσα τότε άποψη «δεν έπρεπε να διατηρηθεί κανένα σκοτεινό μνημείο των κυμάτων της βαρβαρότητας»²⁵. Θα παρέλθουν αρκετές δεκαετίες για να αρχίσει μία άλλη προσπάθεια, που επεδίωξε να καταδείξει την αδιάσπαστη συνέχεια του Ελληνικού Έθνους, από τα χρόνια της προϊστορίας ως τις μέρες μας.

Η συστηματική όμως μελέτη του κλασσικού ελληνικού πολιτισμού είναι κατά κύριο λόγο προϊόν του 19^{ου} αιώνα και της ενασχόλησης της γερμανικής επιστήμης με αυτόν. Οι Γερμανοί ήδη από τον 18^ο αιώνα αναδεικνύονται σε πραγματικούς λάτρεις της αρχαίας Ελλάδας και του κλασσικού, φθάνοντας στο σημείο της συλλογικής ιδεοληψίας. Θεωρούν ότι υπάρχει μία στενή, εσωτερική συγγένεια ανάμεσα στους δύο λαούς. Οι ομοιότητες αυτές είναι πολλές και είναι δυνατόν να «αναγνωσθούν» ποικιλοτρόπως. Οι Γερμανοί πίστευαν ότι η πολιτειακή δομή της αρχαιότητας (πόλις-κράτος) συνέπιπτε ή ήταν παρεμφερής με τη πολυδιάσπαση των γερμανικών κρατιδίων. Ο μόνος συνεκτικός κρίκος και των δύο πολιτειακών δομών ήταν η γλώσσα και η θρησκεία. Τόσο οι αρχαίοι Έλληνες όσο και οι Γερμανοί εμφορούνται από ένα αντιρωμαϊκό και αντιγαλλικό (αντίστοιχα) μένος, ενώ συγχρόνως και οι αρχαίες αξίες του μέτρου, του ήθους και της λιτότητας ταίριαζαν στους Γερμανούς. Οι τελευταίοι υποστήριζαν ότι ο ρωμαϊκός πολιτισμός ήταν «τεχνητός», και ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με τη φυσικότητα και το πηγαίο του ελληνικού κλασσικού πολιτισμού²⁶. Τα προαναφερθέντα ήταν όμως εξαιρετικά εύκολο να χρησιμοποιηθούν για την εθνική ολοκλήρωση της Γερμανίας, διαδικασία, η οποία απαιτούσε και επέβαλε τη δημιουργία μίας ενιαίας γερμανικής ταυτότητας. Η ταυτότητα αυτή

²⁴ Ματθαίου 1999, σελ. 107. Ο Κουμανούδης γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρείας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα πίστευε ότι η Ελλάδα σταθερά πρέπει να απορρίψει τα αρνητικά στοιχεία του παρελθόντος, όπως το Βυζάντιο και την Τουρκοκρατία.

Yalouri 1996, σελ. 122. Μολονότι οι Βαυαροί μεριμνούν και για τα βυζαντινά μνημεία. Η Γιαλούρη θεωρεί ότι η πρόνοια των Βαυαρών οφειλόταν στο γεγονός ότι η Βυζαντινή αυτοκρατορία ταυτιζόταν πολιτικά με την απόλυτη οθωνική μοναρχία (Yalouri 1996, σελ. 123).

Κόκκου 1977, σελ. 16. Ο πρώτος πρόεδρος της Αρχαιολογικής Εταιρείας, Ρίζος Νερούλος, υποστήριξε ότι η πολιτική αναγέννηση της Ελλάδος προκλήθηκε από «αυτές τις πέτρες».

²⁵ Yalouri 1999, σελ. 119.

²⁶ Borbein 2000, σελ. 18. Ο θαυμασμός και η αγάπη μάλιστα των Γερμανών «αγκαλιάζει» και το ελληνικό τοπίο, που «γέννησε» τον λαμπρό κλασσικό πολιτισμό.

όφειλε να διαθέτει δύο βασικά χαρακτηριστικά: τη διαφοροποίηση από «άλλες ταυτότητες» και την εγκαθίδρυση ενός ενιαίου παρελθόντος με χρονικό βάθος. Το πρώτο εύκολα μπορούσε να δημιουργηθεί, ιδιαίτερα μετά τους Ναπολεόντειους Πολέμους, και ήταν η Γαλλία. Οι γερμανοί κατά συνέπεια προσπαθούν να απομακρυνθούν από τη γαλλική πολιτιστική επιρροή και ειδικότερα από το παρελθόν που είχε οικειοποιηθεί ιδεολογικά η Γαλλία, δηλαδή τη Ρώμη. Το δεύτερο χαρακτηριστικό το ικανοποιούσε απόλυτα το ελληνικό κλασσικό παρελθόν²⁷.

Ταυτόχρονα τα κινήματα του ρομαντισμού²⁸, του κλασικισμού έρχονται να πιστοποιήσουν τη στενή σχέση με την αρχαία Ελλάδα σε όλους τους τομείς της τέχνης και από την άλλη το εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας προσανατολίζεται μονομερώς στην καλλιέργεια αυτής της ιδεοληψίας αλλά και της αναπαραγωγής της γερμανικής ταυτότητας, μέσω της εντατικής εκμάθησης αρχαίων ελληνικών και λατινικών, τη διαμόρφωση εξειδικευμένων επιστημονικών κλάδων, που θα μελετούσαν την αρχαιότητα πέρα από τα στενά όρια της κλασσικής φιλολογίας²⁹. Το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, που ανέλαβε και αυτό το δικό του ρόλο στην ομογενοποίηση και τη συναισθηματική ενότητα του γερμανικού έθνους, έπρεπε να έχει συνοχή γνωστικών αντικειμένων και διδακτικών στόχων. Θεμέλιο της ενότητας αυτής αποτέλεσαν οι «αρχαίες γλώσσες», δηλαδή τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά. Μέχρι το 1900 η πρόσβαση στα Πανεπιστήμια ήταν αδύνατη εάν δεν είχε κάποιος απολυτήριο από τα Γυμνάσια, όπου οι δύο αυτές γλώσσες κάλυπταν το 50% του συνόλου των διδακτικών ωρών³⁰. Η συναισθηματική φόρτιση της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού από τη γερμανική πλευρά επιβίωσε και στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, οδηγώντας συχνά στην καπήλευση και διαστρέβλωση των ιστορικών γεγονότων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες στο Βερολίνο το 1936 ή ο παραλληλισμός της μάχης των Θερμοπυλών με εκείνη του Stalingrad³¹. Άμεσες ήταν και οι επιδράσεις του κλασσικού πολιτισμού στην αρχιτεκτονική της πρωσικής πρωτεύουσας, του Βερολίνου. Κορυφαίοι κλασσικιστές αρχιτέκτονες (πχ ο Karl

²⁷ Borbein 2000, σελ. 17. Ενδεικτικά ο E. Curtius παραλληλίζει τον ελληνικό αποικισμό και τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού σε άλλες χώρες με την διεξόδυση του Γερμανισμού (Deutschtum) στο εξωτερικό και τις προσπάθειες του γερμανικού κράτους στα τέλη του 19^{ου} αιώνα να αποκτήσει αποικίες.

²⁸ Borbein 2000, σελ. 18. Κατά τον συγγραφέα η συναισθηματική σχέση Ελλάδας-Γερμανίας μέσα από την αντιπαράθεση του παρελθόντος προς το παρόν κατείχε σημαντικό ρόλο κατά τον 19^ο αιώνα.

²⁹ Έτσι όταν συστήθηκε το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, το 1810, οι ελληνικές σπουδές κυριαρχούν στο πρόγραμμά του, ενώ διδάσκουν κορυφαίοι γερμανοί κλασσικοί φιλόλογοι (πχ Wolf, Willamowitz, Jaeger, Boeckh), Borbein 2000, σελ. 19.

³⁰ Ρεγκάκος 2001, σελ. 103 – 104.

³¹ Borbein 2000, σελ. 19.

Friedrich Schinkel) «σημαδεύουν» με τα έργα τους τη βερολινεζική αρχιτεκτονική καθόλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και επιδιώκουν μέσω του έργου τους να ανασυστήσουν την ελληνική³².

Η Αγγλία³³ και η Γαλλία αποικιοκρατικές δυνάμεις της περιόδου προσπαθούν να θεμελιώσουν ιδεολογικοπολιτικά σε αυτό το κλασσικό μεγαλείο την ανωτερότητα του Δυτικού πολιτισμού και την ανάγκη επιβολής του, μέσω του αποικισμού, σε ολόκληρη την υφήλιο. Ταυτόχρονα η εκμάθηση των αρχαίων ελληνικών και λατινικών αλλά και η ενασχόληση με την αρχαιότητα εν γένει, απευθύνεται στους γόνους της ανώτερης αστικής τάξης αποκλείοντας τα πλατιά λαϊκά στρώματα τόσο από τη γνώση όσο και από τη διαχείριση της εξουσίας. Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα άγγλοι ευγενείς περιδιάβαιναν την υπόδουλη στους Τούρκους Ελλάδα, αρπάζοντας αρχαιολογικούς θησαυρούς (μάρμαρα Παρθενώνα, ζωφόρος από ναό Απόλλωνα στις Βάσσεσ) αποσκοπώντας στην προσωπική τους αισθητική απόλαυση αλλά και την ανύψωση του κοινωνικού τους γοήτρου. Η αυξανόμενη ισχύς της μεσαίας αστικής τάξης ανάγκασε τη βρετανική ολιγαρχία προς τα τέλη του 19^{ου} να στραφεί στην προσπάθεια σύνδεσης των αρχαιοτήτων με το κοινό καλό και συμφέρον, θεμελιώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο τη σύγχρονη αγγλική αρχαιολογική σχολή³⁴.

Οι ΗΠΑ επίσης διαβλέπουν από την αρχή της σύστασής τους στον κλασσικό πολιτισμό ένα ιδεολογικό υπόστρωμα εθνογένεσης³⁵ και προσπαθούν να συνδεθούν με αυτόν, δημιουργώντας πολλές έδρες κλασσικών σπουδών στα πιο φημισμένα Πανεπιστήμιά τους αλλά και συστήνοντας ιδρύματα εντατικής μελέτης της αρχαιότητας.

Τα παραπάνω στοιχεία έντονα τόσο στη διάρκεια του 18^{ου} όσο και 19^{ου} αιώνα αποτέλεσαν τον ένα βραχίονα πάνω στον οποίο στηρίχθηκε η λειτουργία των ΞΑΣ στην Ελλάδα. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές γίνονται ένας από τους κύριους χώρους όπου διεξάγεται η μάχη για τον έλεγχο του ελληνικού παρελθόντος. Οι αγγλοσαξονικές χώρες θεωρούσαν εαυτούς, η καθεμιά για τους δικούς της ιδιαίτερους λόγους, συνεχιστές του κλασσικού ιδεώδους και άρα συμμετόχους στη διαχείριση της κλασσικής κληρονομιάς, ενώ αντίθετα η Ελλάδα προσπαθεί να

³² Borbein 2000, σελ. 19. Χαρακτηριστικά η πύλη του Βραδεμβούργου αποτελεί αντιγραφή των Προπυλαίων στην Ακρόπολη.

³³ Whitley 2000, σελ. 33, 34. Ο Whitley αναφέρεται διεξοδικά στην κοινωνία που γέννησε τον αγγλικό κλασσικισμό. Υποδιαίρει μάλιστα τη βρετανική Αρχαιολογία σε τέσσερις χρονικά περιόδους, ανάλογα με τις στοχεύσεις αλλά και το κοινωνικό υπόβαθρο κάθε χρονικής φάσης.

³⁴ Για τον αγγλική αρχαιολογία του 19^{ου} αιώνα πρβ και Whitley 2000, σελ. 34 και 35.

³⁵ Ρεγκάκος 2001, σελ. 181.

αναλάβει το ρόλο του αδύναμου φύλακα – διαχειριστή του χώρου, όπου αναπτύχθηκε ο κλασικός πολιτισμός, προσπαθώντας συγχρόνως να δομήσει και αυτή ένα παρελθόν απαραίτητο για την επιβίωση της³⁶.

Έτσι λοιπόν τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά, η αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία αποτελούσαν βασικά μαθήματα της Μέσης Εκπαίδευσης στις προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ στην Ελλάδα είχαν εισαχθεί ήδη από τη στοιχειώδη εκπαιδευτική βαθμίδα εξοβελίζοντας την εκμάθηση της νέας ελληνικής και οδηγώντας το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στη στείρα απομνημόνευση³⁷.

Η μεταβολή θα σημειωθεί σταδιακά μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στη Γερμανία, χώρα-κέντρο του κλασικισμού, θεωρήθηκε απαραίτητη η ριζική αναμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος όλων των βαθμίδων καθώς κυριάρχησε η άποψη ότι αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα είχε οδηγήσει τη χώρα σε δύο παγκόσμιους πολέμους. Έτσι περιορίζονται τα αρχαία ελληνικά και τα λατινικά, ενώ προωθούνται οι θετικές και τεχνολογικές σπουδές³⁸. Στον κλάδο της Αρχαιολογίας το ενδιαφέρον των γερμανών επιστημόνων δεν περιορίζεται πλέον στην Αρχαία Αθήνα και Ρώμη αλλά επεκτείνεται στη μελέτη και άλλων πολιτισμών. Η τελευταία εξέλιξη οδήγησε στην ίδρυση, το 1979, παραρτήματος του Γ.Α.Ι για την προαγωγή της συγκριτικής Αρχαιολογίας των Πολιτισμών, ενώ συνακόλουθα συστήθηκαν αποστολές στην Ασία, τη λατινική Αμερική και την Αφρική³⁹. Παρόλα αυτά η μεγάλη παράδοση της διασύνδεσης της γερμανικής κουλτούρας με τον ελληνικό κλασικό πολιτισμό δεν έχει ξεχασθεί. Τα κλασσικά κείμενα (και ειδικότερα η ελληνική φιλοσοφία και τραγωδία καθώς και το ρωμαϊκό δίκαιο) εμφανίζονται από μερίδα γερμανών πολιτικών σαν μία «γερμανική καθοδηγητική κουλτούρα» την οποία οφείλουν να μελετήσουν, να μάθουν και τελικά να ενστερνισθούν όσοι μετανάστες επιθυμούν να αποκτήσουν τη γερμανική υπηκοότητα⁴⁰.

³⁶ Για τον ανταγωνισμό των Μεγάλων Δυνάμεων στη σφαίρα της πολιτιστικής πολιτικής και ειδικότερα της αρχαιολογίας έχουν γραφεί πολλά άρθρα, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν και πιο κάτω. Ενδεικτικό πάντως του πολιτικού κλίματος της εποχής είναι το γεγονός ότι η ίδρυση της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα κατά ένα μεγάλο ποσοστό οφειλόταν στην προσπάθεια αντίδρασης των Βρετανών στη Γερμανική και Γαλλική πολιτιστική διείσδυση στην Ελλάδα πρβ και Whitley 2000, σελ. 36.

³⁷ Αποτελούσε δε πιστή αντιγραφή του γερμανικού- εκπαιδευτικού συστήματος, που άλλες ανάγκες εξυπηρετούσε και οι κοινωνικές δομές ήταν παντελώς διαφορετικές (ΙΕΕ, τ. ΙΓ', σελ. 490-492).

³⁸ Ενδεικτικά το 1963 το Γ.Α.Ι επιχορηγήθηκε με 7263000DM, ενώ το Ινστιτούτο Ατομικής Φυσικής με 242468000DM (Marchand 1996, σελ. 363).

³⁹ Kyrieleis 2000, σελ. 218-220.

⁴⁰ Ν. Χειλάς, Η νέα «γερμανική κουλτούρα» για τους μετανάστες, ΤΟ ΒΗΜΑ, 12.11.2000.

Ανάλογες εξελίξεις σημειώνονται και στη Γαλλία, τα αρχαία ελληνικά καταλήγουν προαιρετικό μάθημα με σκέψεις πλήρους κατάργησης τους από τη Μέση Εκπαίδευση⁴¹, ενώ και η ΓΑΣ στρέφεται στην εξερεύνηση νέων χωρών (πχ Αλβανίας), προωθεί ιδιαίτερα την Προϊστορική Αρχαιολογία και Εθνοαρχαιολογία και το 1985 ιδρύει και τμήμα Νεοελληνικών σπουδών.

Στις ΗΠΑ το μεταπολεμικό εκπαιδευτικό σύστημα προσανατολίζεται στην τεχνολογία και τις θετικές επιστήμες αφού μάλιστα αυτή η στροφή κρίθηκε αναγκαία προκειμένου η χώρα να ανταγωνιστεί τεχνολογικά και οικονομικά την Σοβιετική Ένωση⁴². Συγχρόνως όμως το κέντρο βάρους των κλασικών σπουδών, όπως και άλλωστε όλων σχεδόν των επιστημών, μετατοπίζεται από την ηπειρωτική Ευρώπη στην Αγγλία και κυρίως στις ΗΠΑ. Οι αγγλοσάξονες προσέγγισαν τις κλασικές σπουδές με μεγαλύτερη νηφαλιότητα και τις απελευθέρωσαν από τη θρησκευτική μεταφυσική διάσταση, που είχε προσδώσει η γερμανική επιστήμη, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορούσε τον αρχαίο ελληνισμό⁴³. Στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης επιλέγονται άλλοι εκπαιδευτικοί στόχοι, όπως η μαζική και τεχνολογική εκπαίδευση, που θα βοηθήσει από τη μία στην οικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας και από την άλλη στον αφανισμό των προπολεμικών «elites»⁴⁴.

Επιπρόσθετα τα τελευταία χρόνια ο ενοποιητικός ρόλος του κλασικού πολιτισμού τείνει να κατακερματιστεί από δύο κατ' αρχήν αντιφατικές πολιτισμικές τάσεις, την παγκοσμιοποίηση από τη μία και τη διαφοροποίηση σε μικρές κοινότητες και ταυτότητες από την άλλη. Η ριζική του αμφισβήτηση πλήττει όχι μόνο τη θέση του ευρωπαϊκού πολιτισμού αλλά και συνολικά του δυτικού πολιτισμού στο σύγχρονο κόσμο⁴⁵.

Έτσι θεωρείται ότι το ιστορικό γίνεσθαι δεν είναι αποτέλεσμα ενός μόνο πολιτισμού αλλά σε αυτό συμβάλλουν ισότιμα και άλλοι. Ο πολυπολιτισμικότητα έχει ήδη επιβάλλει νέο περιεχόμενο στις ανθρωπιστικές σπουδές, βασισμένο στο σεβασμό της διαφορετικότητας και την ανάδειξη της ταυτότητας, των αξιών και των δικαιωμάτων διαφόρων εθνοτικών και μειονοτικών ομάδων⁴⁶. Η διαφοροποίηση αυτή

⁴¹ Πρβ και «Σταυροφορία για τα Αρχαία Ελληνικά», ΤΑ ΝΕΑ, 17.11.1997.

⁴² Hanson 1999, σελ. 131.

⁴³ Ρεγκάκος 2001, σελ. 16.

⁴⁴ Marchand 1996, σελ. 353.

⁴⁵ Hanson 1999, σελ. 136.

⁴⁶ Αλεξανδρή 1997, σελ. 98.

Μαλάμης 1997, σελ. 22.

πλήττει φυσικά και τις κλασικές σπουδές, που βασίζονταν στη μελέτη και εξιδανίκευση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Επιπλέον η κλασική αρχαιότητα αντιμετωπίζεται υπό το πρίσμα του φεμινισμού⁴⁷, του αφροαμερικανισμού προκαλώντας φυσικά τις έντονες αντιδράσεις και τη δυσφορία των κλασικών φιλολόγων αλλά και των ελλήνων, οι οποίοι μάλλον αυτοανακηρύσσονται σε μόνιμους και αποκλειστικούς διαχειριστές της κλασικής κληρονομιάς⁴⁸. Η τελευταία αυτή άποψη αμφισβητείται όχι μόνο από την πλευρά του κινήματος του «πολιτικώς ορθού» ή κάποιων προοδευτικών κινήματων των ΗΠΑ αλλά και από τους φιλελεύθερους διανοητές, που υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός κοινού πανανθρώπινου πολιτιστικού παρελθόντος, που πρέπει να το νέμονται τόσο τα κράτη –πηγές όσο και τα κράτη-αγορές των αρχαίων⁴⁹.

Η αρχαιότητα χρησιμοποιείται ακόμη από τη σύγχρονη Ελληνική κοινωνία σαν συμβολικό ή και νομιμοποιητικό κεφάλαιο, συχνά καταδυναστεύοντας την καθημερινότητα των ελλήνων και εγκλωβίζοντας την κοινωνική και πολιτική ανέλιξη της χώρας⁵⁰. Συμβολικό κεφάλαιο καθώς σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιείται η κλασική αρχαιότητα προκειμένου να ασκηθεί κάποιας μορφής εξωτερική πολιτική, αναφορικά με κολοσσιαία εθνικά θέματα, ή οικονομική πολιτική, προκαλώντας άλλοτε τα ευμενή και άλλοτε τα δυσμενή σχόλια των ξένων⁵¹. Ενδεικτικό της σχέσης των Ελλήνων με τα κατάλοιπα της αρχαίας κληρονομιάς είναι οι έντονες αντιδράσεις, που προκλήθηκαν όταν υπήρξαν σκέψεις για την πώληση αρχαιοτήτων ή ακόμη και για την έκθεσή τους στο εξωτερικό⁵².

Bernal 1997, σελ.32 – 35. Ο συγγραφέας της «Μαύρης Αθηνάς» παρουσιάζει συνολικά τις απόψεις του περί κλασικού και δυτικού πολιτισμού. Θεωρεί δε ότι η επίθεση κατά του έργου του εκπορεύθηκε από το δεξιό αμερικανικό κατεστημένο.

⁴⁷ Ρεγκάκος 2001, σελ. 189 – 202.

⁴⁸ Κωτσάκης 1997, σελ. 37. Η Ελλάδα «κατηγορείται» για μακροχρόνια ιδεολογική χρήση του παρελθόντος, συχνά προκαλούνται έντονες αντιδράσεις για βιβλία, όπως η «Μαύρη Αθηνάς», αλλά δεν δείχνουμε την ίδια ευαισθησία όταν χρησιμοποιούμε εμείς οι ίδιοι τον κλασικό πολιτισμό ως πολιτικό-ιδεολογικό όπλο (πχ το πολιτικό περιεχόμενο της έκθεσης «Το ελληνικό θαύμα: κλασική γλυπτική από την αυγή της Δημοκρατίας»).

⁴⁹ Πετράκος 1989, σελ. 16.

⁵⁰ Yalouri 1996, σελ. 118.

⁵¹ Η χρήση της αρχαιότητας από τους Έλληνες δηλώνει την έντονη διείσδυσή της τόσο σε όλα τα στρώματα τόσο της ελληνικής όσο και των ευρωπαϊκών κοινωνιών (πρβ. Yalouri 1996, σελ. 125).

⁵² Το 1978 στο Ηράκλειο διαδήλωσαν περίπου 30000 Κρητικοί, πολλοί από τους οποίους ίσως δεν είχαν επισκεφθεί ποτέ στη ζωή τους το Μουσείο Ηρακλείου, από όπου θα εξάγονταν κάποια αρχαία. Η ογκώδης λαϊκή κινητοποίηση είχε υποκινηθεί από την αντιπολίτευση αλλά και γιατί οι απλοί κρητικοί είχαν πιστέψει στη μοναδικότητα και ανωτερότητα του ελληνικού παρελθόντος, το οποίο η ελληνική πολιτεία, κατά τη γνώμη τους δεν προστάτευε (πρβ. Yalouri 1996, σελ. 127). Μετά από λίγα χρόνια χιλιάδες Κρητικοί επισκέφθηκαν έκθεση των έργων του Ελ Γκρέκο στο Ηράκλειο, με έργα που είχαν σταλεί από την Ισπανία, όπου δεν είχαν σημειωθεί αντιδράσεις για τη μεταφορά τους στο Ηράκλειο

Η αλματώδης και ιλιγγιώδης τεχνολογική ανάπτυξη, η περικοπή των κονδυλίων για τις θεωρητικές σπουδές, η δυσκολία εύρεσης εργασίας των νέων κλασικιστών παγκοσμίως οδηγούν πολλούς στο συμπέρασμα ότι οι κλασικές σπουδές πορεύονται προς τον μαρασμό και τελικά τον αφανισμό. Παρά τον ιλιγγιώδη ρυθμό εκδόσεως ερευνητικών φιλολογικών προϊόντων, η ακατάσχετη αυτή φιλολογική δραστηριότητα πέφτει στο κενό και δεν καταναλώνεται από τους ομοτέχνους. Τα πράγματα εμφανίζονται χειρότερα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου οι εκπαιδευτικοί είναι ατελώς προετοιμασμένοι και έτσι οι μαθητές – μελλοντικοί πολίτες αποξενώνονται από τις απότερες πολιτιστικές τους ρίζες⁵³. Στις ΗΠΑ ο αριθμός των προπτυχιακών φοιτητών, που επέλεξαν τα κλασικά γράμματα μειώθηκε κατά 30% μέσα σε 20 χρόνια, από το 1971 έως το 1991. Απογοητευτικά είναι και τα στοιχεία, που αφορούν στα γυμνάσια των ΗΠΑ, όπου μόνο 150000 μαθητές εγγράφηκαν σε κλασικά μαθήματα το 1985, ενώ το 1962 ο αντίστοιχος αριθμός άγγιζε τις 700000⁵⁴.

Βέβαια από την ιστορία των κλασικών γραμμάτων διαπιστώνεται ότι κρίσεις υπήρχαν και παλαιότερα και πάντοτε τα κλασικά γράμματα εξέρχονταν αλώβητα. Οι περίοδοι κρίσεως συνέπιπταν με ιστορικές φάσεις, όπου κυριαρχεί η εργαλειακή, χρησιμοθηρική ορθολογικότητα και στις οποίες επανέρχονται τα ίδια ερωτήματα σχετικά με την ωφέλεια και τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των γνώσεων που παρέχουν οι επιστήμες. Οι κλασικές σπουδές μπορεί να μην είναι μέσο για την κατάκτηση του κάτι άλλου και να έχουν το τέλος και το νόημά τους στον ίδιο τους τον εαυτό αλλά τελικά υπηρετούν όχι το απλό ζήν αλλά το ευ ζήν⁵⁵.

της Κρήτης (την επισήμανση αυτής της αντίφασης έκανε στη διάρκεια συνέντευξης ο Διευθυντής του Επιγραφικού Μουσείου και μέλος του ΚΑΣ, Χαρ. Κριτζάς).
Πετράκος 2002, σελ. 52-53.

⁵³ Ρεγκάκος 2001, σελ. 236 και 237. Επίσης και Γ. Γιατρομανωλάκης, Ένα συνέδριο που πρέπει να μας αφυπνίσει, ΤΑ ΝΕΑ, 21.8.1999. Ο αρθρογράφος περιγράφει με ιδιαίτερα μελανά χρώματα τη θέση των κλασικών σπουδών στα σχολεία της χώρας μας: «Χρόνια τώρα συρρικνώνεται και κυρίως υποβαθμίζεται η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής (και λατινικής) γλώσσας στα σχολεία και παρά τις διακηρύξεις και εξαγγελίες ειδικών και μη, ότι τα παιδιά μας γεύονται πλέον (χάρη στις νέες ρηξικέλευθες μεθόδους) τα αρχαία ελληνικά, η κατάσταση για όσους έχουν ακόμη μάτια να βλέπουν είναι κομικοτραγική. Αρκεί να δούμε τα γραπτά των πρωτοετών φοιτητών των φιλοσοφικών σχολών, που πέρασαν, υποτίθεται, με επιτυχία τις Πανελλαδικές Εξετάσεις.»

⁵⁴ Hanson 1999, σελ. 31.

⁵⁵ Ρεγκάκος 2001, σελ. 21.

1.1 Αρχαιολογία και Πολιτική

Μολονότι στα πιο κάτω κεφάλαια θα αναφερθούμε διεξοδικά στη διασύνδεση της πολιτικής σκοπιμότητας με την αρχαιολογία⁵⁶ θα πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

- ❖ Η άσκηση αρχαιολογικής πολιτικής τουλάχιστον στα κράτη –πηγές αρχαιοτήτων συνδέεται άρρηκτα με το κράτος και υπάγεται στο στενό πυρήνα της κρατικής εξουσίας. Έτσι στην Ελλάδα αλλά και στην Ιταλία, Τουρκία ο κρατικός έλεγχος είναι συνεχής και αυστηρός, συχνά και συνταγματικά κατοχυρωμένος⁵⁷.
- ❖ Πολλές φορές τα αρχαιολογικά ευρήματα χρησιμοποιούνται για την προβολή εθνικών θεμάτων, την κατοχύρωση εδαφικών περιοχών, την καλλιέργεια εθνικών αλυτρωτικών διεκδικήσεων, την κατασκευή εθνικών ιδεολογιών και ιδεολογημάτων⁵⁸. Η γαλλική πολιτική το 19ο αιώνα θα επιχειρήσει μέσω της ΓΑΣ να επηρεάσει την εσωτερική πολιτική κατάσταση της Ελλάδος, να αναχαιτίσει την αγγλική επιρροή στη χώρα μας και να ανυψώσει το γαλλικό γόητρο. Εθνικιστικές αποχρώσεις εκφράζει και η επιγραφή που στήθηκε στην Ακρόπολη για να τιμήσει την Γαλλία αλλά και η κελτομανία⁵⁹. Επιπλέον και ο Γερμανός αρχαιολόγος Kosina θεώρησε το 1912, την προϊστορική αρχαιολογία «μια εξόχως εθνική επιστήμη», ενώ ο Wiegand υποστήριζε ότι οι ανασκαφές του «προσφέρουν πραγματικές αξίες στο γερμανικό Έθνος»⁶⁰. Στην Ισπανία του Φράνκο οι αρχαιολόγοι και ιστορικοί υποχρεώθηκαν να αναδείξουν μονομερώς περιόδους κατά τις οποίες η Ισπανία ήταν ενωμένη, προκειμένου να κατασιγασθούν οι αποσχιστικές τάσεις των Καταλανών και των Βάσκων⁶¹.

Στην Πορτογαλία μέχρι το 1974 το τυραννικό καθεστώς της χώρας προσπαθούσε να αναδείξει μεγάλες στιγμές της πορτογαλικής ιστορίας (από την Εποχή του Χαλκού έως και την Αναγέννηση), προκειμένου να τονώσει

⁵⁶ Yalouri 1999, σελ. 115. γίνεται αναφορά σε πολλά βιβλία- μονογραφίες σχετικά με τη σύνδεση αρχαιολογίας – εθνικισμού.

Πετράκος 2002, σελ. 52. Ο Πετράκος υποστηρίζει ότι η αρχαιολογία υπήρξε ανέκαθεν μέσο επίτευξης πολιτικών, κομματικών ή και οικονομικών επιδιώξεων.

⁵⁷ Pantos 1992, σελ. 66. Τα αρχαία αποτελούν ιδιοκτησία του ελληνικού κράτους και η θέση αυτή κατοχυρώνεται με τα άρθρα 17, 18 και 24 του συντάγματος του 1975/86/2001.

ΣΕΑ 2002, σελ. 91 – 93. Συνοπτική αναφορά στα ισχύοντα στην Ιταλία.

⁵⁸ Hodder 1991, σελ. 1 και 2. Μεριδα της γερμανικής αρχαιολογίας στη διάρκεια του Β' παγκοσμίου Πολέμου επιχείρησε μέσω αρχαιολογικών ευρημάτων να αποδείξει ότι η Πολωνία ήταν γερμανική ήδη από την Εποχή του Σιδήρου.

⁵⁹ Καλπαξής 1993β, σελ. 19.

⁶⁰ Καλπαξής 1990, σελ. 13 και 20.

⁶¹ ΣΕΑ 2002, σελ. 162.

την εθνική υπερηφάνεια των πορτογάλων και να τους αποπροσανατολίσει από τα βασικά προβλήματα της καθημερινής διαβίωσής τους⁶².

Τέλος στη Ρουμανία, επί Τσαουσέτσκου, αγνοήθηκαν επιδεικτικά οι εθνικές μειονότητες της χώρας και προβλήθηκε η αδιάσπαστη συνέχεια του έθνους⁶³.

- ❖ Οι παρεμβάσεις της κρατικής εξουσίας στο χώρο της αρχαιολογίας ξεκινούν από την παραχώρηση άδειας και τη χρηματοδότηση μιας ανασκαφής και καταλήγουν στη δημοσίευση των επιστημονικών πορισμάτων.
- ❖ Η πολιτική επέμβαση μπορεί να λαμβάνει χώρα σε επίπεδο διακρατικό ή εθνικό.

Στα επόμενα κεφάλαια θα επιχειρηθεί η εξέταση της πολιτικής παρέμβασης στο χώρο της αρχαιολογικής δραστηριότητας μέσω των ΞΑΣ και της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας σε σχέση με την ελληνική πολιτεία (και ιδίως την ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΥΠΠΟ ΚΑΙ ΆΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ: ΣΤΟΧΟΙ, ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.

2.1 ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΥΠ.ΠΟ

Το ΥΠ.ΠΟ ιδρύθηκε σχετικά πρόσφατα, μόλις το 1971, και είναι υπεύθυνο για την προστασία, διάσωση, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και για την ανάπτυξη των τεχνών στην Ελλάδα. Το έργο αυτό επιτελείται τόσο με τις κεντρικές όσο και με τις περιφερειακές υπηρεσίες, που απλώνονται σε ολόκληρη την επικράτεια της χώρας⁶⁴. Πιο συγκεκριμένα οι βασικοί στόχοι του είναι:

- ❖ η διάσωση, προστασία, συντήρηση και ανάδειξη των αρχαιοτήτων (προϊστορικών, κλασικών ρωμαϊκών και βυζαντινών),
- ❖ η μελέτη και συντήρηση των νεωτέρων μνημείων,
- ❖ η διάδοση και προώθηση του ελληνικού βιβλίου (τόσο στην Ελλάδα όσο και στο Εξωτερικό),
- ❖ η χρηματοδότηση των ελληνικών σπουδών σε χώρες της αλλοδαπής,

⁶² ΣΕΑ 2002, σελ. 162.

Hodder 1991, σελ. 3.

⁶³ ΣΕΑ 2002, σελ. 162- 163. Γίνεται αναφορά και σε άλλα παραδείγματα από τη Βαλκανική (πχ Γιουγκοσλαβία).

⁶⁴ www.culture.gr. Αποτελεί τη διαδικτυακή πύλη του ΥΠ.ΠΟ και παρέχει χρήσιμες και λεπτομερείς πληροφορίες τόσο για το ΥΠ.ΠΟ όσο και γενικότερα για την πολιτιστική δραστηριότητα στην Ελλάδα.

- ❖ η μέθεξη των πλατιών λαϊκών στρωμάτων με το Θέατρο (Εθνικό, Λυρική, Περιφερειακά και Δημοτικά Θέατρα), το Χορό (Ανωτάτη Κρατική Σχολή Χορού), τις Εικαστικές Τέχνες (μέσω του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών), τη Φωτογραφία (με τη σύσταση του Εθνικού Αρχείου Φωτογραφίας), τη Μουσική (Κρατικές Ορχήστρες), τον Κινηματογράφο (Εθνικό Κέντρο Κινηματογράφου).

2.2 Προβλήματα υλοποίησης μίας αρχαιολογικής πολιτικής⁶⁵

Στην προσπάθεια υλοποίησης πολιτικών, που αφορούν στην αρχαιολογία και εν γένει στην προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς πρέπει να ληφθούν υπόψιν και οι πιο κάτω παράμετροι:

- ✓ ο ισχνός προϋπολογισμός⁶⁶ του Υπουργείου, που μόνο τα τελευταία χρόνια παρουσίασε κατακόρυφη άνοδο (στο σκέλος των Δημοσίων Επενδύσεων), προκειμένου να προετοιμασθεί η χώρα για την επιτυχή διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων .
- ✓ Ο συνακόλουθα μικρός αριθμός υπαλλήλων και η χρησιμοποίηση μεγάλου αριθμού εκτάκτων και ωρομισθίων υπαλλήλων, τακτική που απορροφάνει το Υπουργείο από στελέχη έμπειρα και επαρκώς καταρτισμένα.
- ✓ Οι αρχαιότητες (όλων των περιόδων ανθρώπινης παρουσίας στην Ελλάδα) απαντώνται διάσπαρτες σε ολόκληρη την επικράτεια κάνοντας εξαιρετικά δυσχερή την αποστολή του ΥΠ.ΠΟ⁶⁷. Να σημειωθεί ότι οι 52 νομοί της χώρας αρχαιολογικά εποπτεύονται από 25 Εφορείες Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, 14 Εφορείες Βυζαντινών, ενώ τα μνημεία των νεότερων χρόνων ανήκουν στην αρμοδιότητα μόλις 8 Εφορειών Νεοτέρων Μνημείων.
- ✓ Πρόσφατα δημοσιεύθηκε ο Νέος Οργανισμός του Υπουργείου (ΦΕΚ 146/Α/13.6.2003), ο οποίος θα εφαρμοστεί σταδιακά. Η πλήρης υλοποίησή του θα αμβλύνει πολλές από τις προαναφερθείσες δυσχέρειες καθώς οι Εφορείες Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων θα ανέλθουν σε 39, οι

⁶⁵ Για τα κακώς κείμενα της αρχαιολογικής πολιτικής πρβ και το άρθρο της Χ. Κιοσσέ στο «ΒΗΜΑ» 18.01.98 πρβ και πίνακα Ι.

⁶⁶ Οι εισηγητικές εκθέσεις των προϋπολογισμών των οικονομικών ετών 2001, 2002 και 2003. Βενιζέλος 1998, σελ. 18 και 19.

Μποχώτης 2002, σελ. 5

⁶⁷ Στον πίνακα ΙΙ σημειώνονται απλά οι πλέον σημαντικοί και με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα αρχαιολογικοί χώροι της Ελλάδος.

Βυζαντινών Αρχαιοτήτων σε 28, ενώ θεσπίζονται 12 περιφερειακές Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων και 2 Εφορείες Νεωτέρων Μνημείων⁶⁸. Εκτός από τη μεταβολή στη γεωγραφική κατανομή των Εφορειών αλλάζει και η εσωτερική τους λειτουργική δομή, ενώ ενισχύονται σημαντικά σε έμπυχο δυναμικό διαφόρων ειδικοτήτων⁶⁹.

- ✓ Η επί δεκαετίες αρχαιολατρεία, προγονοπληξία και προγονολατρεία, που μάστιζαν για δεκαετίες τους δημόσιους λειτουργούς, την πνευματική ηγεσία αλλά και τους ξένους φιλέλληνες.
- ✓ Η συναρμοδιότητα πολλών δημοσίων φορέων⁷⁰ στην άσκηση κάποιου είδους αρχαιολογικής πολιτικής. Έτσι η Εκκλησία διαθέτει εκκλησιαστικά μουσεία, ενώ τα τμήματα Ιστορίας Αρχαιολογίας των Πανεπιστημίων, η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, τα Ξένα Αρχαιολογικά Ινστιτούτα καθώς και άλλα Ερευνητικά Ιδρύματα (όπως το Ε.Ι.Ε και η Ακαδημία Αθηνών⁷¹) έχουν τη δυνατότητα να διεξάγουν ανασκαφές και να προχωρούν στη συντήρηση, ανάδειξη ή αναστήλωση των ευρημάτων τους.
- ✓ Οι εγγενείς αδυναμίες-παθογένειες της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης⁷², με κομματικοποίηση, πελατειακές σχέσεις, ανορθολογική κατανομή προσωπικού (Εφορείες Αρχαιοτήτων, που εποπτεύουν τρεις νομούς διαθέτουν τρεις μόνιμους αρχαιολόγους), τη σύσταση πολλών διευθύνσεων, την ανορθολογική κατανομή τμημάτων ανά διεύθυνση (πχ. Το τμήμα Αναστηλώσεων δεν υπάγεται στην ομώνυμη διεύθυνση αλλά στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων)⁷³.

⁶⁸ Η νέα δομή του ΥΠ.ΠΟ αποτυπώνεται απτά στους χάρτες που παρατίθενται στους πίνακες III και IV.

⁶⁹ Μένει να παρακολουθήσουμε την έμπρακτη εφαρμογή του φιλόδοξου σχεδίου του νέου Οργανισμού. Από την άλλη ο Νέος Οργανισμός θεωρείται αρχαιολογικοκεντρικός καθώς αφαιρέθηκαν τμήματα και αρμοδιότητες από τη Γενική Διεύθυνση Σύγχρονου Πολιτισμού (μέχρι τώρα Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Ανάπτυξης).

⁷⁰ Μποχώτης, ό.π, σελ. 4, 5

⁷¹ Συνήθως συνεργαζόμενοι με τις αντίστοιχες εφορείες αρχαιοτήτων. Έτσι η Ακαδημία Αθηνών διεξάγει ανασκαφές στο Κουκονήσι της Λήμνου, το Ε.Ι.Ε στην Αχαΐα και Μακεδονία.

⁷² Βενιζέλος 1998, σελ. 71, 72

⁷³ Μποχώτης 2002, σελ. 3. Βέβαια η κατάσταση αλλάζει άρδην με το Νέο Οργανισμό βάσει του οποίου η Γενική Διεύθυνση Αναστήλωσης, Μουσείων και Τεχνικών Έργων είναι αρμόδια για ό,τι έχει σχέση με αναστήλωση (είτε αρχαίο είτε νεότερο μνημείο).

2.3 Φορείς Άσκησης Αρχαιολογικής Δραστηριότητας στην Ελλάδα

Οι φορείς που δραστηριοποιούνται σχετικά με την ανεύρεση, διάσωση, συντήρηση, ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος είναι:

- το ΥΠ.ΠΟ, κυρίως μέσω των περιφερειακών υπηρεσιών του (Εφορείες Αρχαιοτήτων και Μουσεία). Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι Εφορείες έχουν υποχρεωθεί στην άσκηση ανασκαφών σωστικού χαρακτήρα.
- Στελέχη του ΥΠ.ΠΟ, που αναλαμβάνουν ανασκαφές ή άλλους είδους προγράμματα ανάδειξης αρχαιολογικών ευρημάτων (πχ η κ. Χρυσουλάκη, προϊσταμένη του τμήματος εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΥΠ.ΠΟ, έχει αναλάβει και το project «Μινωικοί Δρόμοι»).
- Η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
- Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές και Ινστιτούτα.
- Τα Ελληνικά Α.Ε.Ι και κυρίως τα τμήματα Ιστορίας – Αρχαιολογίας.
- Η Ακαδημία Αθηνών.
- Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

2.4 Το Τμήμα Ξένων Σχολών του ΥΠ.ΠΟ⁷⁴

Η παρουσία και η δραστηριοποίηση τόσων πολλών και διαφορετικών φορέων αρχαιολογικής πολιτικής στη χώρα μας επέβαλε τη σύσταση ειδικού Τμήματος στο ΥΠ.ΠΟ, το οποίο είναι επιφορτισμένο με την παρακολούθηση του έργου των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών, Ινστιτούτων καθώς και των ελληνικών ΑΕΙ και άλλων ερευνητικών ιδρυμάτων. Πρόκειται για το τμήμα Ξένων Σχολών το οποίο υπάγεται στη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων. Βάσει του Νέου Οργανισμού μετονομάστηκε σε Τμήμα Ελληνικών και Ξένων Επιστημονικών Ιδρυμάτων, Οργανισμών και Διεθνών Θεμάτων.

⁷⁴ Πρβ πίνακες V-Va καθώς και VI-VIa, όπου αποτυπώνονται τα οργανόγραμμα της ΓΔΑ και ΔΙΠΚΑ σύμφωνα με τον παλιό και τον νέο Οργανισμό του ΥΠ.ΠΟ

Οι αρμοδιότητες του διευρύνθηκαν και πλέον περιλαμβάνουν⁷⁵:

- Τις ανασκαφές, επιφανειακές έρευνες ή άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες των επιστημονικών, ερευνητικών ή εκπαιδευτικών οργανισμών της ημεδαπής ή της αλλοδαπής.
- Την ίδρυση Ελληνικών Αρχαιολογικών Σχολών ή Ινστιτούτων σε χώρες του εξωτερικού και την παρακολούθηση της δραστηριότητάς τους.
- Την ενασχόληση με ζητήματα διεθνών αρχαιολογικών θεμάτων (διακρατικά και μορφωτικά προγράμματα, ανταλλαγές επιστημονικών αποστολών κλπ).
- Τη συνεργασία με το αντίστοιχο τμήμα της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων.

Το 2002 το Τμήμα χειρίστηκε 140 αιτήματα που αφορούσαν σε υποθέσεις νέων ή συνεχιζόμενων ερευνών πεδίου και εκδόθηκαν ισάριθμες Υπουργικές Αποφάσεις (128 εγκριτικές και 12 απορριπτικές)⁷⁶. Επιπλέον αποδελτιώθηκε το σύνολο των νέων, συνεχιζόμενων ή παλαιών ανασκαφών των ΞΑΣ, προωθήθηκαν υποθέσεις απευθείας εξαγοράς γής υπέρ του ελληνικού δημοσίου, εξετάστηκαν προτάσεις σχετικά με αναστηλώσεις μνημείων κλπ.

Να σημειωθεί ότι κάθε ερευνητικό ίδρυμα ή ΞΑΣ οφείλει μέχρι τη 30^η Νοεμβρίου εκάστου έτους να υποβάλλει πρόγραμμα δράσης, διάρκειας ενός έτους. Το αίτημα εξετάζει αρχικά το Τμήμα Ξένων Σχολών, το οποίο πραγματοποιεί σχετική εισήγηση προς το ΚΑΣ, το οποίο γνωμοδοτεί θετικά ή αρνητικά το Μάρτιο ή Απρίλιο του επομένου έτους⁷⁷.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

3.1 Ορισμός

Πρόκειται για ιδρύματα πολιτιστικού ενδιαφέροντος και προσανατολισμού, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που σκοπό έχουν την προαγωγή των αρχαιολογικών

⁷⁵ Πρβ ΦΕΚ 146/Α/13.6.2003, σελ. 2243.

⁷⁶ Πρβ. Απολογισμός Δράσης Τμήματος Ξένων Σχολών (Ιούλιος 2001 – Δεκέμβριος 2002), σελ. 2.

⁷⁷ Όπως ορίζει η πλέον πρόσφατη εγκύκλιος ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α3/Φ30/70868/2539/27.11.2002.

ερευνών στην Ελλάδα αλλά και τη γενικότερη ενασχόληση με τον ελληνικό πολιτισμό, στις διάφορες εκφάνσεις του ανά τους αιώνες, αλλά και την πολιτιστική ανέλιξη στο παρόν⁷⁸.

3.2 Νομικό πλαίσιο λειτουργίας των ΞΑΣ⁷⁹

Η ελληνική Πολιτεία ήδη από το 1834⁸⁰ διέθετε έναν εξαιρετικά αυστηρό νόμο, σχετικό με την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής της κληρονομιάς και ειδικότερα των καταλοίπων της κλασικής αρχαιότητας.

Παρόλα αυτά συχνά συνέβαιναν διάφορες εξαιρέσεις ή θέματα που αφορούσαν στην παρουσία των ΞΑΣ, ρυθμίζονταν με απευθείας, διακρατικές διαπραγματεύσεις, ανοίγοντας το δρόμο σε μία ελαστικότερη εφαρμογή των διατάξεων περί αρχαιοτήτων.

Αυτήν την ελαστικότητα έρχονται να θεραπεύσουν το ΠΔ της 30.12.1927 και ο ν. 5351/32 «Περί Αρχαιοτήτων»⁸¹. Ειδικά το ΠΔ προβλέπει τα εξής:

- ❖ Αιτήσεις χορηγήσεως άδειας ανασκαφών υποβάλλονται στο Υπουργείο ένα μήνα πριν την έναρξή τους.
- ❖ Πρέπει να προηγηθεί απαλλοτρίωση ιδιοκτησίας.
- ❖ Ορίζεται βοηθός διευθυντή ανασκαφής.
- ❖ Ο διευθύνων την ανασκαφή οφείλει να τηλεγραφήσει άμα τη ανακαλύψει σπουδαίου ευρήματος.
- ❖ Κάθε ανασκαφή εκτελούμενη από ΞΑΣ παρακολουθείται από υπάλληλο του Υπουργείου.
- ❖ Η ΞΑΣ μεριμνά για τη στέγαση και σίτιση παρακολουθούντος υπαλλήλου και φροντίζει για τη μεταφορά των ευρημάτων και την προστασία των αρχαίων.

Στο ν. 5351/32 προστίθεται ότι ο αριθμός των ανασκαφών κάθε ΞΑΣ δεν μπορεί να ξεπερνά τις τρεις κατ' έτος. Αυτό υπήρξε το βασικό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο εξειδικεύθηκε με εγκυκλίους και Υπουργικές Αποφάσεις (ειδικά από το 1980 και εξής), που ρυθμίζουν με απόλυτη λεπτομέρεια κάθε πτυχή της παρουσίας και της λειτουργίας κάθε ΞΑΣ στην Ελλάδα.

⁷⁸ Ζώης 1990, σελ. 43, 12-13.

«Καθημερινή» 2000, σελ.3

Μποχώτης 2002, σελ. 4.

⁷⁹ Τα σχετικά νομοθετικά κείμενα παρατίθενται αναλυτικά στο Παράρτημα Ι.

⁸⁰ Πετράκος 1987, σελ. 17.

⁸¹ Πάντος 2001, σελ. 13 – 23 και 24 – 26.

Ο νέος αρχαιολογικός νόμος Ν. 3028/2002 και ειδικότερα τα άρθρα 35, 36 και 38 προέβλεψαν τα εξής:

- Οι ξένες αρχαιολογικές σχολές μπορούν να διαχειρίζονται κατ' έτος έως τρεις ανασκαφές ή άλλες αρχαιολογικές έρευνες και να διενεργούν και άλλες τρεις σε συνεργασία με την ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία.
- Σε περιπτώσεις συνεργασίας υπεύθυνος ορίζεται από την Υπηρεσία.

Ακολούθησε και ερμηνευτική του νέου νόμου εγκύκλιος (ΥΠΠΟ/ ΓΔΑ/ ΑΡΧ/ Α3/ Φ30/ 70868/ 2539/ 27. 11. 2002) που καθόριζε λεπτομερώς το καθεστώς λειτουργίας των ΞΑΣ στην Ελλάδα.

Συμπερασματικά η ελληνική νομοθεσία ,ήδη από το 1927, επιχειρούσε να ελέγξει αποτελεσματικά κάθε δραστηριότητα των ΞΑΣ στη χώρα, μετά την παρέλευση κάποιων ετών όμως ο έλεγχος και η εφαρμογή των νόμων ατονούσαν, γεγονός που εκμεταλλεύονταν οι ΞΑΣ για να διεκδικήσουν τη διενέργεια περισσότερων ανασκαφών κατ' έτος ή για να επιμηκύνουν την ανασκαφική περίοδο⁸².

3.3 Προϋποθέσεις ίδρυσης των ΞΑΣ

Μολονότι ο νόμος δεν αναφέρεται ρητά σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις ή τους όρους ίδρυσης των ΞΑΣ, έχει διαμορφωθεί πλέον μία διοικητική πρακτική (τα τελευταία είκοσι χρόνια), που επιβάλλει τα εξής⁸³:

- ❖ Διευθυντής οφείλει να είναι έγκριτος και εγνωσμένου επιστημονικού κύρους αρχαιολόγος.
- ❖ Έδρα τους να είναι η Αθήνα και το προσωπικό να είναι επαρκές, αριθμητικά και επιστημονικά, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η λειτουργία της Σχολής καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.
- ❖ Να έχει δημιουργηθεί ειδική αρχαιολογική βιβλιοθήκη, προσιτή και στους έλληνες επιστήμονες.
- ❖ Να εκδίδεται επιστημονικό περιοδικό για τη δημοσίευση των ερευνών της σχολής.

⁸² Προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά.

⁸³ «Καθημερινή» 2000, σελ. 3.

3.3.1 ΤΡΟΠΟΣ ΣΥΣΤΑΣΗΣ-ΙΔΡΥΣΗΣ

Οι ΞΑΣ ιδρύονται με απόφαση των κυβερνήσεων τους και λειτουργούν με άδεια και απόφαση του Έλληνα Υπουργού Πολιτισμού, κατόπιν γνωμοδοτήσεως του ΚΑΣ⁸⁴.

Αρχικά (τον 19^ο αιώνα) αυτή η διαδικασία εύκολα παραβιαζόταν.

- Έτσι για την ίδρυση της ΓΑΣ ακούσε το ψήφισμα της κυβερνήσεως του Λουδοβίκου - Φίλιππου και η συναίνεση του έλληνα πρωθυπουργού, Κωλέττη.
- Αντίθετα στην περίπτωση της Ολλανδικής Αρχαιολογικής Σχολής⁸⁵ προηγήθηκαν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών (από το 1982) και τέθηκαν συγκεκριμένοι όροι για την ίδρυση της (που αναφέρονται πιο πάνω). Συχνά οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται μεταξύ Ξένων Πανεπιστημίων (που έχουν την υποστήριξη των εθνικών τους Υπουργείων Παιδείας) και της Ελληνικής κυβέρνησης (πχ η ίδρυση του νορβηγικού ή του φιλανδικού ινστιτούτου). Για την ίδρυση μάλιστα του Νορβηγικού Ιδρύματος προηγήθηκε ένας ευρύς, δημοκρατικός διάλογος εντός της νορβηγικής κοινωνίας για το αν θα έπρεπε να δημιουργηθεί το Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο⁸⁶.

Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές συστήθηκαν ουσιαστικά σε δύο περιόδους:

- A) στη διάρκεια του 19^{ου} (μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδας και με πρώτη τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, το 1846)⁸⁷ και
- B) μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Όσες ιδρύθηκαν τον 19^ο αιώνα ανήκαν στις «Μεγάλες Δυνάμεις» της εποχής, δηλαδή Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Αυστροουγγαρία, ΗΠΑ. Αποτελούσαν μία ακόμη εκδοχή – εκδήλωση της πολυποίκιλης διείσδυσης και παρέμβασης τους στα εσωτερικά της Ελλάδας. Η σύστασή τους γινόταν με απευθείας διακρατικές συνεννοήσεις – συμβάσεις και με την έντονη παρέμβαση του κράτους προέλευσης της ΞΑΣ⁸⁸ (πχ η ίδρυση του Γ.Α.Ι).

⁸⁴ «Καθημερινή» 2000, σελ. 3

⁸⁵ «Καθημερινή» 2000, σελ. 19

⁸⁶ Και αυτό γιατί στη Νορβηγία απουσίαζε η βαθιά ριζωμένη ιδέα της κλασσικής κληρονομιάς, καθώς η τελευταία είχε συνδεθεί με τους Δανούς κατακτητές (πρβ Γαρουφαλής 2003, σελ. 63).

⁸⁷ Κόκκου 1977, σελ. 128, 130

⁸⁸ Καλπαξής 1995, σελ. 52

Αντίθετα όσες συνεστήθησαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ανήκαν σε χώρες «μικρής εμβέλειας, γοήτρου, ή δύναμης» (πχ Ελβετία⁸⁹ Βέλγιο, Φινλανδία, Ιρλανδία) και η ίδρυση τους έγινε κατόπιν διαπραγματεύσεων της οικείας Πρεσβείας ή του αρμόδιου Υπουργείου της χώρας προέλευσης με το αρμόδιο, κάθε φορά, ελληνικό υπουργείο και πάντα με την προηγούμενη θετική γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (πχ για την ίδρυση του Σουηδικού Ινστιτούτου η πρώτη γνωμοδότηση του ΚΑΣ, το 1948, υπήρξε αρνητική)⁹⁰.

Πρέπει να σημειωθεί και μία αντίφαση. Από τη μία παγκοσμίως παρατηρείται, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1^ο, κάμψη των κλασικών πολιτισμών και από την άλλη την τελευταία πενηκονταετία συστήνονται πολλές ΞΑΣ στη χώρα μας. Το φαινόμενο πιθανώς εξηγείται λογικά, καθώς «αποδυναμώθηκαν» οι ΞΑΣ, που εκπροσωπούσαν μεγάλες σε πολιτική ισχύ χώρες, αφήνοντας το περιθώριο «καλλιέργειας» των αρχαιολογικών σπουδών και σε μικρότερες χώρες. Η τάση αυτή ενισχύθηκε τόσο από την πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών μας όσο και από τη σύσταση διεθνών Οργανισμών, οι οποίοι διαχειρίζονται «πιο δημοκρατικά» το πανανθρώπινο πολιτιστικό κεκτημένο⁹¹.

Καλαξής 1993β, σελ. 75-81, σχετικά με την παρέμβαση της Γερμανικής διπλωματίας σε θέματα, που αφορούσαν αρχαιολογική πολιτικής (ανασκαφή του ναού της Αρτέμιδος στην Κέρκυρα), στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Για το Γ.Α.Ι λεπτομερής αναφορά γύρω από τα διπλωματικά και πολιτικά παρασκήνια ίδρυσης του ιδιαίτερα κατατοπιστικό είναι το άρθρο του ΚΙ. Fittschen (Fittschen 1996, σελ. 1-44).

Σχετικά με τη ΓΑΣ πρβ και Αρχαιολογία 1996, σελ. 70 «Η αρχική ίδρυση της ΓΑΣ οφείλεται σε λόγους πολιτικούς».

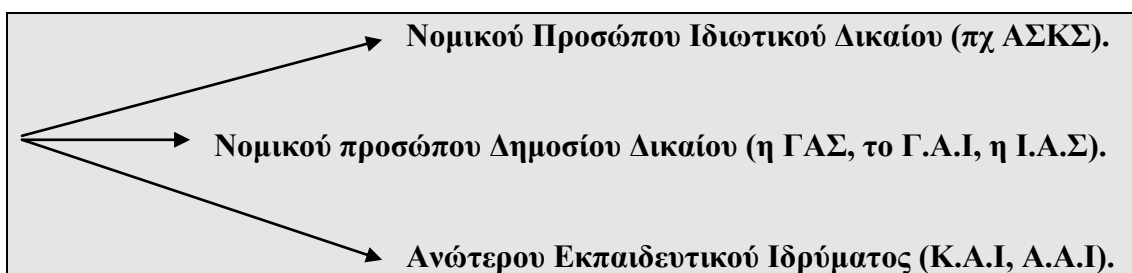
⁸⁹ Για την Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή ακολουθήθηκε διαφορετική πορεία. Πρώτα (1964) συνεστήθη μία αρχαιολογική αποστολή, στην οποία ανατέθηκαν οι ανασκαφές στην Ερέτρια από τον τότε Γενικό Διευθυντή Αρχαιοτήτων, Γιάννη Παπαδημητρίου. Αργότερα το 1975 η αποστολή μετετράπη σε Σχολή (Ducrey 2001, σελ. 563, 564).

⁹⁰ Wells 2002, σελ. 21, ενώ στη σελίδα 10 γίνεται αναφορά στη λήψη μίας πρώτης άδειας ανασκαφής στην Ασίνη Αργολίδας. Η άδεια δόθηκε βάσει συμφωνίας μεταξύ των βασιλέων των δύο χωρών (**πρβ και Πίνακα VII**). Σύμφωνα με τη Wells το Σουηδικό Ινστιτούτο διαφοροποιείται νοοτροπιακά από τις άλλες ΞΑΣ του 19^{ου} αιώνα, ενώ οι πρώτες καταβολές του θα πρέπει να αναζητηθούν στους Σουηδούς φιλέλληνες του 17^{ου} αιώνα.

⁹¹ Για τη λειτουργία της UNESCO και τη συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτόν τον Διεθνή Οργανισμό πρβ και Α. Μπρεδήμας, Διεθνείς Οργανισμοί και Ελληνική Δημόσια Διοίκηση – Η συμμετοχή της Ελλάδος στην ΟΥΝΕΣΚΟ, τόμος Β, σελ. 183 –207, Πάντειος 1994.

3.4 ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΞΑΣ

Πρόκειται για μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα πολιτιστικά ιδρύματα, τα οποία μπορεί να πάρουν τη μορφή (ανάλογα με τη νομική και θεσμική παράδοση της χώρας προέλευσης)⁹²:

Οι ΞΑΣ εξαρτώνται άμεσα στις περισσότερες περιπτώσεις από το κράτος προέλευσης και συνήθως υπάγονται στην αρμοδιότητα κάποιου υπουργείου, με την εξαίρεση της ΑΣΚΣ, η οποία διευθύνεται από Πανεπιστημιακά και Ιδιωτικά Ινστιτούτα των Η.Π.Α..

Η κατάσταση διαμορφώνεται ως εξής⁹³:

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΞΕΝΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΤΗΣ ΞΑΣ
1	ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
2	ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	ΓΑΛΛΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ή ΕΡΕΥΝΩΝ
3	ΟΛΛΑΝΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΘΗΝΩΝ (πρώην Ολλανδική Αρχαιολογική Σχολή).	ΟΛΛΑΝΔΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (μέχρι το 1991) ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ
4	ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΑΥΣΤΡΙΑΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
5	ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	ΙΤΑΛΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ- ΙΤΑΛΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
6	ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΑΝΙΑΣ	ΔΑΝΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
7	ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΝΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΙΔΙΩΤΕΣ – ΑΕΙ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ ⁹⁴
8	ΕΛΒΕΤΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

⁹² Ζώης 1990, σελ. 43, 44.

«Καθημερινή» 2000.

Γαρουφαλής 2003.

⁹³ Στο Παράρτημα II υπάρχει αναλυτικός κατάλογος όλων των ΞΑΣ.

⁹⁴ Γενναϊόδωρη είναι η υποστήριξη των ελληνοαυστραλιανών οργανώσεων (πρβ. Γαρουφαλής 2003, σελ. 200 – 202).

		ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΙΔΙΩΤΕΣ
9	ΝΟΡΒΗΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
		ΝΟΡΒΗΓΙΚΑ ΑΕΙ-ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
10	ΣΟΥΗΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
11	ΦΙΝΛΑΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
12	ΚΑΝΑΔΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
		ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΝΑΔΑ
13	ΒΕΛΓΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	
	ΑΕΙ ΒΕΛΓΙΟΥ	
14	ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ	
	ΑΕΙ ΗΠΑ-ΙΔΙΩΤΕΣ	
15	ΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ	
	ΙΔΙΩΤΕΣ-ΒΡΕΤΑΝΙΚΑ ΑΕΙ- ΧΟΡΗΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΠΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΣΤΕΜΜΑ Χρηματική επιχορήγηση μεταπολεμικά και από το Βρετανικό κράτος	

3.5 Διοικητική Δομή και Λειτουργία των Ξένων Σχολών⁹⁵

Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας, δηλαδή η εσωτερική οργάνωση και οι τρόποι σύνδεσης ή εξάρτησης των ιδρυμάτων αυτών με τις κρατικές υπηρεσίες των χωρών προέλευσης και με τα μητρικά ιδρύματα (πχ πανεπιστήμια) ποικίλει.

Παρόλα αυτά η διοικητική τους οργάνωση συνήθως έχει την εξής μορφή⁹⁶:

- Επικεφαλής τίθεται ένας Διευθυντής, ο οποίος είναι αρχαιολόγος ή κάποιος επιφανής ελληνιστής.
- Κατόπιν στην Ιεραρχία υπάρχει κάποιος υποδιευθυντής (Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή) ή ένας γραμματέας (Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή).
- Το υπόλοιπο προσωπικό είναι γενικά ολιγάριθμο, διαιρείται σε διοικητικό και επιστημονικό (αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, βιβλιοθηκονόμοι), ενώ παράπλευρα υπάρχει και ένας μεγάλος αριθμός ερευνητών ή υποτρόφων, οι οποίοι πλαισιώνουν τα Ιδρύματα αυτά.

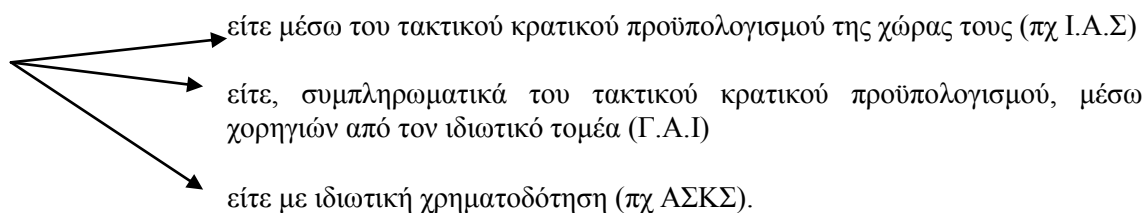
⁹⁵ Πρβ και οργανόγραμμα στον πίνακα VIII.

⁹⁶ Ζώης 1990, σελ. 43, 44.

Άλλα κοινά χαρακτηριστικά των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών:

3.5.1 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΞΑΣ

Η χρηματοδότησή τους εξασφαλίζεται⁹⁷:

3.5.2 ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΤΩΝ ΞΑΣ

Οι υπάλληλοι των Ξένων Σχολών συνήθως είναι μόνιμοι (που υπηρετούν στην Ελλάδα με ορισμένη θητεία) ή επί συμβάσει. Το προσωπικό μπορεί να είναι:

- κρατικοί υπάλληλοι της χώρας προέλευσης (πχ στο Γ.Α.Ι ή στη ΓΑΣ, στο Γ.Α.Ι μάλιστα υπάρχουν ανώτατοι και ανώτεροι (Beamter και Angestellter),
- έλληνες επί θητεία ή με συμβάσεις αορίστου χρόνου.

Εκτός από τους υπαλλήλους, οι ΞΑΣ «φιλοξενούν» και έναν μεγάλο αριθμό ερευνητών, σπουδαστών-φοιτητών, προερχόμενο από τις χώρες προέλευσής τους. Στην ΑΣΚΣ λειτουργούν κάθε χρόνο και σεμινάρια – μαθήματα νεαρών σπουδαστών από ΑΕΙ των ΗΠΑ, ενώ στη ΒΑΣ και στην ΑΣΚΣ έχουν συσταθεί και λειτουργούν υπερσύγχρονα εργαστήρια αρχαιομετρίας και γεωλογίας, τα οποία εξυπηρετούν τόσο ξένους όσο και έλληνες ερευνητές⁹⁸.

Σε κάθε Ξένη Σχολή συναντώνται και τα ακόλουθα τμήματα:

- Οικονομικές Υπηρεσίες – Λογιστήριο. - Τομέας Εκδόσεων. - Αρχείο. - Βιβλιοθήκη. - Σχεδιαστήριο – Τμήμα Αποτυπώσεων.

⁹⁷ «Καθημερινή» 2000.

⁹⁸ Προφορική επικοινωνία με το διευθυντή της ΑΣΚΣ και την δρ. Ελένη Νουδάρου, η οποία είναι υπεύθυνη του εργαστηρίου πετρογραφίας της ΑΣΚΣ.

3.6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ, ΤΟ ΥΠ.ΠΟ ΚΑΙ ΟΙ ΞΑΣ⁹⁹

Οι σχέσεις των δύο πλευρών, επισήμως, είναι άριστες, διαμορφωμένες υπό το πνεύμα της επιστημονικής συνεργασίας, συναλληλίας και αλληλοσεβασμού. Παρόλα αυτά δε λείπουν οι φωνές κάποιων ελλήνων αρχαιολόγων που εκμηδενίζουν την προσφορά των ΞΑΣ, τις κατηγορούν για πρακτορισμό, πλιάτσικο των αρχαίων και ότι λειτουργούν σαν «κράτος εν κράτει»¹⁰⁰.

Η πλειοψηφία των ελλήνων αρχαιολόγων πάντως αποτιμά θετικά τη συμβολή τους στην προαγωγή της αιγαιακής αρχαιολογίας και τούτο καταδεικνύεται από το ότι πολλά στελέχη της αρχαιολογικής υπηρεσίας είναι μέλη των ΞΑΣ, ανασκάπτουν από κοινού πολλές αρχαιολογικές θέσεις, μελετούν στις βιβλιοθήκες τους και συμμετέχουν στις επιστημονικές εκδηλώσεις των ΞΑΣ¹⁰¹. Αλλά και από την πλευρά των ΞΑΣ προβάλλονται πολλές ενστάσεις γύρω από τον γραφειοκρατικό και δυσκίνητο χαρακτήρα της ελληνικής διοίκησης καθώς και για τα εμπόδια, που, κατά τη γνώμη τους, θέτει η ελληνική πολιτεία στην άσκηση του επιστημονικού τους έργου.

Συμπερασματικά οι σχέσεις των δύο παραγόντων διαμορφώνονται σε δύο επίπεδα:

- ✓ Διαπροσωπικό, δηλαδή η συνεργασία ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων στο πεδίο της ανασκαφής, της δημοσίευσης, της συντήρησης και της αναστήλωσης.
- ✓ Διοικητικό, οι σχέσεις μεταξύ της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας¹⁰²-ΥΠΠΟ με την κάθε ΞΑΣ και το κράτος προέλευσης.

Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική εξέταση των προαναφερθέντων κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί και η έντονη παρουσία Ξένων Αποστολών (συγκεκριμένα δραστηριοποιούνται 22) και στην Κύπρο¹⁰³. Σύμφωνα με τον πρώην Διευθυντή Αρχαιοτήτων Κύπρου η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών είναι άψογη και

⁹⁹ Στα επόμενα κεφάλαια γίνεται συχνή αναφορά σε δημοσιεύματα του Τύπου, τα οποία καταγράφονται αναλυτικά σε θεματικούς πίνακες στο Παράρτημα ΙΙΙ.

¹⁰⁰ Ζώης 1990, σελ. 46

Κουμανούδης 1984, σελ. 17 και 18.

¹⁰¹ Προφορική επικοινωνία με Χαράλαμπο Κριτζά, Ξένη Αραπογιάννη, Ιωάννη Παπαδάτο και Ελένη Νουδάρου.

¹⁰² Η ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία ανήκε κατά περιόδους στην αρμοδιότητα διαφόρων υπουργείων (πχ Παιδείας, αργότερα Προεδρίας).

¹⁰³ Δήμου 2000, σελ. 179-187, όπου γίνεται μία σύντομη επισκόπηση των σχέσεων των δύο πλευρών. Η σύντομη αναφορά στην Κύπρο κρίθηκε σκόπιμη καθώς υπάρχουν ομοιότητες με την ελληνική περίπτωση. Λόγω βέβαια των πολιτικών ιδιαιτεροτήτων της νήσου η παρουσία των ξένων είναι επιθυμητή και ευπρόσδεκτη.

αγαστή σε όλους τους τομείς της αρχαιολογικής δραστηριότητας (πχ προστασία, αναστήλωση) και όχι μόνο στην ανασκαφή, ενώ υπογραμμίζεται η συνεισφορά των ξένων στη διάσωση των κυπριακών αρχαιοτήτων και στην προβολή τους στο εξωτερικό, που αποτελεί βασικό πολιτικό στοιχείο στον αγώνα του λαού της μεγαλονήσου για την εξεύρεση μίας βιώσιμης και δίκαιης λύσης στο κυπριακό ζήτημα. Πάγια πολιτική του Τμήματος Αρχαιοτήτων Κύπρου είναι η πιστή εφαρμογή των ειδικών προνοιών του αρχαιολογικού νόμου, όπως τροποποιήθηκε το 1965¹⁰⁴. Βάσει αυτού του νόμου απαγορεύθηκε η εξαγωγή αρχαιοτήτων από το νησί (έως τότε σημαντικό τμήμα των ευρημάτων των ΞΑΣ εξαγόταν προς τις χώρες-προέλευσης), καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάληψη και οι υποχρεώσεις διεξαγωγής μίας ανασκαφής.

3.6.1 Παράγοντες που καθορίζουν τις σχέσεις Ελλήνων και Ξένων Αρχαιολόγων σε διαπροσωπικό –διεπιστημονικό επίπεδο¹⁰⁵:

- Τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα του κάθε επιστήμονα. Έτσι η συνεργασία ελλήνων και γάλλων αρχαιολόγων είναι αψεγάδιαστη στους Δελφούς¹⁰⁶. Παράδειγμα αρμονικής επιστημονικής συνεργασίας αποτελεί το Ίδρυμα Μελέτης Αιγαιακής Προϊστορίας, που εδρεύει στην Παχειά Άμμο στην Ανατολική Κρήτη¹⁰⁷.

Αντίθετα συνεχή προβλήματα και αντιπαραθέσεις (που έφθασαν μέχρι και την κατάθεση μηνύσεων) έχουν εμφανισθεί στην περιοχή του Αιγίου, μεταξύ κλιμακίου της ΑΣΚΣ (με επικεφαλής ελληνίδα αρχαιολόγο) και της Στ' ΕΠΚΑ¹⁰⁸.

- Ο φόρτος εργασίας των ελάχιστων ελλήνων αρχαιολόγων¹⁰⁹ της Υπηρεσίας, που επιβαρύνει το επιστημονικό τους έργο και σε τελική ανάλυση «δυναμιτίζει» τις δυνατότητες επιστημονικής ισοτιμίας σε περίπτωση

¹⁰⁴ Δήμου 2000, σελ. 186-187.

¹⁰⁵ BCH 1996, σελ.501 – 509. Ο Πετράκος αναφέρεται στη ΓΑΣ αλλά κάνει και μία γενικότερη επισκόπηση των αιτιών που οδηγούν στη ρήξη τις σχέσεις ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων. Ως βασικότερες αιτίες επισημαίνει τα λάθη, τις αβλεπίες της μιάς ή της άλλης πλευράς, την επέμβαση των ξένων στο εσωτερικό της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ή Εταιρείας και τέλος την παραβίαση της ελληνικής νομοθεσίας και την ανάληψη αυθαίρετων πρωτοβουλιών από τους ξένους αρχαιολόγους.

¹⁰⁶ Η άποψη διατυπώθηκε σε προφορική συζήτηση – συνέντευξη που είχα με τον διευθυντή της ΓΑΣ, Dominique Mulliez.

¹⁰⁷ Προφορική συνέντευξη με την αρχαιολόγο Ελ. Νουδάρου.

¹⁰⁸ Αυγή 3.7.1997, Αδέσμευτος Τύπος 22.11.1995.

¹⁰⁹ Μάλιστα στο πρόσφατο (2000) συνέδριο του ΣΕΑ υποστηρίχθηκε ότι οι έλληνες αρχαιολόγοι θα περιοριστούν στη διεξαγωγή μόνο σωστικών ανασκαφών και ότι «άλλοι ημεδαποί ή αλλοδαποί» θα εκτελούν τις συστηματικές ανασκαφές (ΣΕΑ 2000, σελ. 341 – 342).

συνεργασίας σε αρχαιολογικές έρευνες¹¹⁰ (δηλ. οι ξένοι αρχαιολόγοι έχουν την πολυτέλεια να ασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με το επιστημονικό και ερευνητικό τους έργο, ενώ οι έλληνες συνάδελφοι τους οφείλουν να αντιμετωπίσουν καθημερινά και το αδηφάγο «τέρας» της γραφειοκρατίας).

- Το έργο της ΑΥ έχει ήδη από το 1997¹¹¹ συρρικνωθεί στη διεξαγωγή ανασκαφών σωστικού χαρακτήρα, που ανακουφίζουν τον απλό πολίτη, περιορίζοντας τις δεσμεύσεις της ακίνητης περιουσίας των ελλήνων αλλά δεν ικανοποιούν πάντα τις επιστημονικές φιλοδοξίες ή δεν συνάδουν με τις ιδιαίτερες επιστημονικές κλίσεις κάθε αρχαιολόγου, συχνά δε αποκτούν στοιχεία-ιδιότητες μίας απλής γραφειοκρατικής, διεκπεραιωτικής διαδικασίας¹¹².
- Οι διαφορές μεταξύ των ελλήνων αρχαιολόγων, πχ στην περίπτωση της ανασκαφής των Φιλίππων¹¹³.
- Η γραφειοκρατία της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης. Το πρόγραμμα κάθε ΞΑΣ εγκρίνεται ανά έτος από το ΚΑΣ. Η έγκριση ή η απόρριψη του όμως γίνεται το Μάρτιο ή και τον Απρίλιο κάθε έτους, ενώ οι ΞΑΣ πρέπει να υποβάλλουν τον προϋπολογισμό τους στο κράτος προέλευσης ήδη από τον Οκτώβριο του προηγούμενου έτους¹¹⁴.
- Οι προσωπικές αντιπαράθεσεις ή παρεξηγήσεις μεταξύ των ελλήνων και ξένων επιστημόνων, όπως η αντιπαράθεση Amandry –Τζεδάκη, το 1974 γύρω από το θέμα της καταστροφής αρχαίων στην γαλλική ανασκαφή της Δήλου. Άλλο χαρακτηριστικό περιστατικό μας διηγήθηκε ο επίτιμος γενικός επιθεωρητής Αρχαιοτήτων και ανασκαφέας της αρχαίας Ήλιδος κ. Ν. Γιαλούρης. Η ανασκαφή της Ήλιδος είχε διεξαχθεί πριν το Α' Παγκόσμιο Πόλεμο από το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο. Οι ανασκαφές διακόπηκαν στη διάρκεια του πολέμου και επαναλήφθηκαν τη δεκαετία του

¹¹⁰ Από προφορική ενημέρωση-συζήτηση με αρχαιολόγους του ΥΠ.ΠΟ. Υπήρξαν μάλιστα και απόψεις, που επεσήμαναν τη δουλοπρέπεια ορισμένων αρχαιολόγων, οι οποίοι εποφθαλμιούν μέσω της συνεργασίας τους με τις ΞΑΣ, υποτροφίες σε πανεπιστημιακά ιδρύματα της αλλοδαπής.

¹¹¹ ΣΕΑ 2000, σελ. 340-341 και Βενιζέλος 1998, σελ. 97.

¹¹² Ζώης 1990, σελ. 22.

¹¹³ Η άποψη διατυπώθηκε σε προφορική συζήτηση – συνέντευξη που είχα με τον διευθυντή της ΓΑΣ, Dominique Mulliez αλλά και τον διευθυντή της ΑΣΚΣ, δρ. Tracy. Ο δεύτερος μάλιστα επεσήμανε ότι σε πολλές περιπτώσεις έχουν ήδη αγορασθεί αεροπορικά εισιτήρια, κλεισθεί δωμάτια σε ξενοδοχεία για τους αμερικάνους καθηγητές αρχαιολογίας και τους φοιτητές τους, που θα συμμετείχαν σε ανασκαφική δραστηριότητα, για την οποία τελικά δεν δόθηκε άδεια.

¹¹⁴ Η άποψη διατυπώθηκε σε προφορική συζήτηση – συνέντευξη που είχα με τον διευθυντή της ΓΑΣ, Dominique Mulliez

60 από τον τότε έφορο Αρχαιοτήτων κ. Νικόλαο Γιαλούρη. Στην ανασκαφή συμμετείχαν και κάποιοι αυστριακοί φοιτητές και μία εκπρόσωπος του Αυστριακού Ινστιτούτου. Η συνεργασία ήταν άψογη αλλά σταδιακά η εκπρόσωπος του Ινστιτούτου επιχείρησε να «εκπαραθυρώσει» τους έλληνες ανασκαφείς και να μετατρέψει την ανασκαφή σε αμιγώς αυστριακή, πράγμα που δεν κατέστη τελικώς εφικτό. Αρχαιολόγοι του τμήματος Ξένων Σχολών τόνισαν ότι οι ΞΑΣ προσπαθούν να ελαχιστοποιήσουν τις όποιες παρεξηγήσεις, λαμβάνουν χώρα σε διαπροσωπικό επίπεδο, πολλές φορές απομακρύνοντας οι ίδιες τους ανασκαφείς, που δημιουργούν το πρόβλημα.

- Η προϊστορία της παρουσίας της ΞΑΣ στην περιοχή.
- Η επαρκής ή ανεπαρκής στελέχωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας¹¹⁵, κατά πόσο δηλαδή μπορεί η Αρχαιολογική Υπηρεσία να ασκήσει ουσιαστικό, εποπτικό έλεγχο μίας ανασκαφής. Αναφέρονται περιπτώσεις, που η πρόσληψη του ωρομισθίου αρχαιολόγου, με αρμοδιότητα την εποπτεία των ξένων, έγινε με χρηματοδότηση της ανασκάπτουσας ΞΑΣ, λόγω ένδειας της ελληνικής πλευράς. Με αυτόν τον τρόπο, πώς μπορεί να αποτραπεί κάποια αυθαιρεσία της ΞΑΣ, από έναν αρχαιολόγο μισθοδοτούμενο από την αυθαιρετούσα ΞΑΣ;
- Η επιστημονική οντότητα και η προσωπικότητα κάθε Εφόρου¹¹⁶.
- Η οικονομική κατάσταση των ΞΑΣ επηρεάζει συχνά τη λειτουργία τους και εάν τελικά μπορούν να φέρουν σε πέρας τις υποχρεώσεις τους (πχ τέτοια αδυναμία διαπιστώθηκε για τη Βελγική και Ολλανδική Σχολή)¹¹⁷.
- Η γενικότερη πολιτική κατάσταση της Ελλάδας και οι σχέσεις του κράτους υποδοχής με τις χώρες προέλευσης των ΞΑΣ¹¹⁸.
- Το κύρος, η παράδοση της παρουσίας της ΞΑΣ στην Ελλάδα (σαφώς διαφορετική αντιμετώπιση «συναντά» ένα αίτημα του Γ.Α.Ι από ένα ανάλογο του Ιρλανδικού).

¹¹⁵ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η Δ' ΕΠΚΑ (Αργολιδοκορινθία) είχε έναν αρχαιολόγο, που ασκούσε και χρέη προϊσταμένου και μία επιμελήτρια αρχαιοτήτων. Η Δ' ΕΠΚΑ όφειλε να ελέγχει εννέα Μουσεία, να εποπτεύει 16 ανασκαφικά προγράμματα των ΞΑΣ και τέλος να διεξάγει άπειρες σωστικές ανασκαφές (μαρτυρία του κ. Χαρ. Κριτζά).

¹¹⁶ Κατά τον Χαρ. Κριτζά, ο οποίος μου ανέφερε την περίπτωση του Νικολάου Πλάτanos, εφόρου Κρήτης, τον οποίο όλες οι Ξένες Αποστολές σέβονταν, εκτιμούσαν και πειθαρχούσαν απόλυτα στις υποδείξεις του.

¹¹⁷ Καθημερινή 2000, σελ. 19 και 32.

¹¹⁸ Έτσι υπάρχουν δημοσιεύματα που στρέφονται με μένος κατά της ΑΣΚΣ (πρβ. Ποντίκι 28.7.1987 και Ριζοσπάστης 6.3.2003).

- Εάν η ΞΑΣ ανήκει σε χώρα μέλος της Ε.Ε, καθώς πολλά προγράμματα της υλοποιούνται με κοινοτικά κονδύλια, καθίσταται εξαιρετικά δύσκολο να απορριφθούν από ελληνικής πλευράς.
- Η συνεχής συρρίκνωση του αριθμού των ανασκαφικών ή άλλων αρχαιολογικών δραστηριοτήτων κάθε ΞΑΣ κατά έτος (από 9 σε 6), καθώς και ο χρονικός περιορισμός των 6 εβδομάδων για τη διεξαγωγή ανασκαφής. Ο αριθμός των ανασκαφών θεωρείται εξαιρετικά μικρός καθώς οι ΞΑΣ αντιπροσωπεύουν συχνά και ένα μεγάλο αριθμό Πανεπιστημίων της χώρας προέλευσης (πχ η ΑΣΚΣ ή η ΓΑΣ). Πρόκειται μάλιστα για αφύσικη και άδικη ανισότητα κατά τον διευθυντή της ΓΑΣ, καθώς εξομοιώνεται η ΓΑΣ και η Γαλλία με τη Βελγική Σχολή ή το Φινλανδικό Ινστιτούτο¹¹⁹.
- Η αδιαφορία ή η αδυναμία εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων των ΞΑΣ (πχ της συντήρησης των ευρημάτων ή της απαλλοτρίωσης των ακινήτων)¹²⁰.
- Η διασταλτική ερμηνεία των νομικών διατάξεων από την ελληνική πλευρά (πχ ενώ απαγορεύονταν οι ανασκαφές στην Αττική, παρόλα αυτά πραγματοποιούνταν)¹²¹.

3.6.2 Η διαχείριση των αρχαιοτήτων μετά την ανασκαφή

Σε αυτό το στάδιο οι εμπλεκόμενοι φορείς είναι και πάλι το ΥΠ.ΠΟ, οι ΞΑΣ, η ΑΕ και τα ελληνικά ΑΕΙ ή ερευνητικά Ιδρύματα. Αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό πεδίο εφαρμογής μίας εθνικής αρχαιολογικής πολιτικής, καθώς συνδέεται με τη

¹¹⁹ Ο μικρός αριθμός ανασκαφών ανά ΞΑΣ επισημαίνεται και σε άρθρο της καθηγήτριας Κλασσικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ο. Παλαγγιά. Η τελευταία θεωρεί απαράδεκτα μικρό τον αριθμό των ανασκαφών, την ίδια μάλιστα στιγμή που κάτι τέτοιο δεν ισχύει ούτε στην Ιταλία, ούτε στην Τουρκία. Υπογραμμίζει μάλιστα τον κίνδυνο, να αναστείλουν οι ΞΑΣ τις εργασίες τους στην Ελλάδα, ενώ καταφέρεται και κατά των αρχαιολόγων του ΥΠ.ΠΟ, κατηγορώντας τους για μικροψυχία και στενόκαρδη πολιτική αντιμετώπιση των ΞΑΣ («ΤΟ ΒΗΜΑ» 1-2-1998). Τις ίδιες αιτιάσεις μου ανέφεραν και οι διευθυντές των Γ.Α.Σ και ΑΣΚΣ.

Να παρατηρήσουμε ότι καμμία ΞΑΣ δεν έχει αναστείλει τη λειτουργία της και ότι η ανεπαρκής στελέχωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας δεν επιτρέπει τον έλεγχο ακόμα και των λίγων ανασκαφών, που πραγματοποιούνται από τις ΞΑΣ τώρα.

¹²⁰ Μετά από προφορική επικοινωνία με τη δημοσιογράφο των «Νέων» Παρασκευή Κατημερτζή, η οποία επισημαίνει την υστέρηση των ΞΑΣ σε σχέση με το ρόλο αυτό. Επίσης σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται και καθυστέρηση δημοσίευσης ευρημάτων από ανασκαφές των ΞΑΣ (που διεξήχθησαν το 1933 και το 1935), (πρβ. ΣΕΑ 2000, σελ. 348). Εμφανής κριτική για παραλείψεις και λάθη στην ανασκαφή της Δήλου από τη Γ.Α.Σ ασκεί δημοσίευμα στα ΝΕΑ της 9.9.1991 «Ένας Πικαρ...ισμένος στη Δήλο».

Να σημειωθεί και η συνεχής μείωση κονδυλίων των ΞΑΣ από τις χώρες προέλευσης. Αυτό έχει ως συνέπεια τη συρρίκνωση του έργου τους καθώς και την απόκτηση ενός έντονα θησαυρολάγνου χαρακτήρα, προκειμένου να εξασφαλιστούν ιδιωτικά κεφάλαια (sponsoring).

¹²¹ Waterhouse 1986, σελ. 79.

δημοσίευση των πορισμάτων μίας οποιασδήποτε ανασκαφικής δραστηριότητας αλλά και τη διαχείριση των ακινήτων και κινητών ευρημάτων της, ενώ μπορεί να αποτελέσει σημείο τριβών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Για παράδειγμα είναι ουσιαστικό το ζήτημα ποιος καθαρίζει και συντηρεί έναν αρχαιολογικό χώρο και ποιος νέμεται την «εμπορική» χρήση των αρχαίων, ειδικά ενός σημαντικού ευρήματος, πχ αγάλματος.

Κυρίαρχο ρόλο στη διαχείριση των παραπάνω κατέχει το ελληνικό κράτος μέσω του αρμοδίου Υπουργείου, του ΥΠ.ΠΟ. Ήδη το Σύνταγμα του 1975/86/2001 θεωρεί την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους (άρθρο 24, § 1). Επιπρόσθετα τα αρχαία (κινητά και ακίνητα) ανήκουν στο Δημόσιο κατά κυριότητα αλλά και νομή, τόσο βάσει του πρόσφατα ψηφισθέντος αρχαιολογικού νόμου (3028/2002, άρθρα 7 και 21) αλλά και του παλαιότερου (5351/1932, άρθρο1), ο οποίος προέβλεπε ότι «τα κινητά τε και ακίνητα, από των αρχαιοτάτων χρόνων και εφεξής, είναι ιδιοκτησία του κράτους».

Το 1939 νέα νομοθετική διάταξη καθόρισε λεπτομερειακά το ζήτημα πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής των αρχαιοτήτων θεσπίζοντας μάλιστα για πρώτη φορά την Υπηρεσία Οργανώσεως και Διαχειρίσεως Αρχαιολογικών Πόρων¹²². Ταυτόχρονα ήταν δυνατή η αναπαραγωγή έργων της αρχαιότητας από ιδιώτες μετά από άδεια του ΚΑΣ και έγκριση του αρμόδιου Υπουργού.

Η αυτή διαδικασία ισχύει μέχρι και στις μέρες μας, αφού κάθε ιδιώτης και φυσικά κάθε ΞΑΣ, η ΑΕ και τα ελληνικά ΑΕΙ οφείλουν να ζητήσουν την άδεια από την αρμόδια Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και να καταβάλλουν τέλος υπέρ του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων¹²³.

Στο παρελθόν, δηλαδή πριν το 1970, τα παραπάνω δεν αποτελούσαν πάντοτε τον κανόνα, καθώς σε πολλές περιπτώσεις ανασκαφών των Ξένων Σχολών κατασκευάζονταν εκμαγεία των ανευρεθέντων σημαντικών αρχαίων, δίχως την προηγούμενη έγκριση του Υπουργείου και πολλές φορές κρυφά από τους επόπτες – αρχαιολόγους¹²⁴. Έτσι οι ξένοι αρχαιολόγοι προβάλλοντας σαν δικαιολογία την μη

¹²² Ν. 1947/1939, άρθρο 14 και Σακκά 2002, σελ. 29. Χαρακτηριστικά ο νόμος προνοούσε αναφέροντας «Εις το Δημόσιον ανήκει κατ' αυστηρά αποκλειστικότητα και κατά την έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας, το δικαίωμα κατασκευής και πωλήσεως γυψίνων εκμαγείων...»

¹²³ Πάντος 2001, σελ. 159-161.

¹²⁴ Προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά. Αυτό συνέβαινε κυρίως στις μεγάλες ανασκαφές του 19^{ου} αιώνα (πχ Ολυμπία, Δελφούς), των οποίων τα εντυπωσιακότερα ευρήματα (κυρίως τα αγάλματα) αναπαράγονταν και «ταξίδευαν» προς τις χώρες προέλευσης, κοσμώντας τις πολυτελείς κατοικίες της ανώτερης αστικής τάξης, μελή της οποίας συχνά χρηματοδοτούσαν τις ανασκαφές των ΞΑΣ (επικοινωνία με Μ. Αδαμοπούλου).

εξαγωγή των πρωτοτύπων, παρήγαγαν και εξήγαν αντίγραφα, συχνά εκμεταλλευόμενοι τη μόνιμη οικονομική δυσπραγία του ελληνικού κράτους και την ανυπαρξία κρατικών εργαστηρίων για την κατασκευή εκμαγείων¹²⁵.

Την άδεια της αρμόδιας Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων (ΔΙΠΚΑ ή ΔΒΜΜ) πρέπει να ζητήσουν επίσης όσοι (ΑΕ, ΞΑΣ, ΑΕΙ, εταιρείες, απλοί ιδιώτες) επιθυμούν να βιντεοσκοπήσουν, κινηματογραφήσουν ή προκειμένου να εισάγουν αρχαία στο Διαδίκτυο. Εάν οι φωτογραφίες ή το βιντεοσκοπημένο υλικό χρησιμοποιείται από τους ίδιους τους ανασκαφείς, τότε απαλλάσσονται από την καταβολή τέλους στο ΤΑΠΑ. Διαφορετική είναι η περίπτωση αδημοσίευτων αρχαιοτήτων, καθώς τότε απαιτείται και η γραπτή συναίνεση του ανασκαφέα¹²⁶.

Πιο περίπλοκη εμφανίζεται η κατάσταση σχετικά με την προστασία και συντήρηση ενός ήδη ανεσκαμμένου αρχαιολογικού χώρου. Στην περίπτωση των ΞΑΣ το ακίνητο ανήκει στο ελληνικό Δημόσιο και το ΥΠ.ΠΟ οφείλει να αναλάβει τη διαχείριση του. Πάντως οι ΞΑΣ, σε γενικές γραμμές, εξακολουθούν και μετά το πέρας των ανασκαφών να συντηρούν τους αρχαιολογικούς χώρους τους, μεριμνώντας για την περίφραξη, στήριξη, στέγαση και καθαρισμό τους, αφού το ελληνικό κράτος αδυνατεί να αναλάβει την φροντίδα τους¹²⁷.

Οι ανασκαφές της ΑΕ αποτελούν ένα ιδιόμορφο καθεστώς, καθώς συχνά εμπλέκονται πολλοί φορείς (πχ ΑΕ και κάποιο ελληνικό ΑΕΙ ή ΑΕ και ΑΥ). Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις οι αρχαιολογικοί χώροι αφήνονται στην τύχη τους, καθίστανται απροσπέλαστοι για το κοινό και τα αρχαία, εκτεθειμένα στα στοιχεία της φύσης, καταστρέφονται. Η κατάληξη μίας ανασκαφής της ΑΕ εξαρτάται από την προσωπικότητα, την προνοητικότητα και τις διαπροσωπικές σχέσεις του αρχαιολόγου, καθώς και από το βαθμό συνεργασίας με την αρμόδια τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων, που θεωρητικά αναλαμβάνει τη συντήρηση των χώρων¹²⁸.

Η δημοσίευση των ανασκαφικών πορισμάτων αποτελεί το πιο σημαντικό στάδιο της επιστημονικής έρευνας. Όλα τα νομοθετικά διατάγματα του ελληνικού κράτους κατοχύρωναν την προτεραιότητα δημοσίευσης των ευρημάτων στον ανασκαφέα¹²⁹, ενώ και ο νόμος 3028/2002 προβλέπει ότι οι «διευθύνοντες συστηματικές και οι διενεργούντες σωστικές ανασκαφές.... έχουν αποκλειστικό

¹²⁵ Αυτό συνέβη σε αναπαραγωγή σημαντικού αναγλύφου στη Γόρτυνα της Κρήτης, όπου υπάρχει ανασκαφή της ΙΑΣ (προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά).

¹²⁶ Πάντος 2001, σελ. 170-175.

¹²⁷ Τα παραπάνω μου διατύπωσε η γραμματέας της ΑΣΚΣ, κ. Πιλάλη.

¹²⁸ Από προσωπική εμπειρία και μετά από επικοινωνία με Μ. Αδαμοπούλου.

¹²⁹ Πάντος 2001, σελ. 31-37.

δικαίωμα δημοσίευσης εντός συγκεκριμένων χρονικών ορίων»¹³⁰. Τον όρο της αποκλειστικής δημοσίευσης απέκτησαν ήδη οι Γερμανοί με τη σύμβαση της Ολυμπίας και οι Γάλλοι με την αντίστοιχη των Δελφών, ενώ το ίδιο καθεστώς ίσχυσε και για τις υπόλοιπες ανασκαφές των ΞΑΣ ακόμα και εάν επρόκειτο για συνεργασίες ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων (όπως πχ η ανασκαφή της Ολυμπίας). Οι έλληνες αρχαιολόγοι αποκλείονταν από τη δημοσίευση των σημαντικότερων επιστημονικά ανασκαφών, ενώ και οι ξένοι συνάδελφοί τους ήσαν αυστηρά προσηλωμένοι στη μελέτη του δικού τους αρχαιολογικού χώρου (έτσι με την ανασκαφή της Ολυμπίας δεν ασχολήθηκαν άλλοι αρχαιολόγοι παρά μόνο γερμανοί ενώ το αυτό συνέβη και με τις υπόλοιπες μεγάλες ανασκαφές στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα)¹³¹.

Τα τελευταία χρόνια οι δημοσιεύσεις των ανασκαφών τόσο από την πλευρά των ελλήνων όσο και των ξένων καθυστερούν¹³², πολύ πέρα από τις χρονικές προθεσμίες που έθετε τόσο ο προηγούμενος όσο και ο νέος αρχαιολογικός νόμος. Παρά την παραβίαση των χρονικών ορίων ο νόμος παρέμεινε ανενεργός, το αρχαιολογικό υλικό αδημοσίευτο για δεκαετίες στις αποθήκες της ΑΥ, ενώ συγχρόνως τα στελέχη της ενίσχυσαν τα δικαιώματά τους (που συχνά μάλιστα κληροδοτούνταν) στα αρχαιολογικά ευρήματα¹³³.

Η ΑΕ επιχειρεί τα τελευταία χρόνια να προχωρήσει στη δημοσίευση πρώτα των παλαιότερων ανασκαφών και κατόπιν στην ανάληψη νέων προγραμμάτων¹³⁴, ενώ την ίδια στρατηγική ακολουθεί και η ΑΣΚΣ¹³⁵. Στην περίπτωση των ΞΑΣ πρέπει να τονισθεί πάντως ότι είναι πολύ πιο εύκολο να ζητήσει και να λάβει ο οποιοσδήποτε μελετητής (έλληνας ή ξένος) άδεια μερικής ή πλήρους δημοσίευσης σε σύγκριση με τις ανασκαφές της ΑΥ¹³⁶.

Προβλήματα παρουσιάστηκαν και στις συνανασκαφές ελλήνων και ξένων κατά τη διάρκεια και του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα. Μολονότι το ΠΔ του

¹³⁰ Ν. 3028/2002, άρθρ.39, § 1.

¹³¹ Καλπαξής 1996^α, σελ. 54. Βέβαια η κατάσταση έχει μεταβληθεί, αφού πολλοί έλληνες επιστήμονες εργάζονται σε ανασκαφές των ΞΑΣ και αναλαμβάνουν τη δημοσίευση ενός τομέα ή μέρους των ευρημάτων.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι μεγάλες ανασκαφές πέρασαν από τα «χέρια» των ΞΑΣ στην ΑΥ ή την ΑΕ (πχ η Ήλιδα ή οι Μυκήνες).

¹³² Βενιζέλος 1998, σελ. 74 και 97.

¹³³ Πρβ. Ζώης 1990, σελ. 27.

¹³⁴ ΤΑ ΝΕΑ, 19.4.1991.

¹³⁵ προφορική επικοινωνία με δρ. Tracy.

¹³⁶ Γίνεται μάλιστα λόγος για «αυθαίρετη κατακράτηση ή απόκρυψη του προς έρευνα αρχαιολογικού υλικού από ανασκαφείς και εφόρους αρχαιοτήτων» πρβ. Ζώης 1990, σελ. 27.

1927¹³⁷ προέβλεπε ότι τα ανασκαφικά προγράμματα των ΞΑΣ σε συνεργασία με τις ΕΠΚΑ ή ΕΒΑ θα έπρεπε να χαρακτηρίζονται από πλήρη ισοτιμία, να θεωρούνται ανασκαφές του ελληνικού Δημοσίου και η πρώτη δημοσίευση να είναι στην ελληνική γλώσσα, οι παραπάνω όροι παραβιάζονταν συστηματικά και η ανασκαφή μεταβαλλόταν σε έργο αποκλειστικά των ΞΑΣ αφού: οι έλληνες αρχαιολόγοι είχαν εξαιρετικά βεβαρημένο πρόγραμμα, δεν συμμετείχαν ουσιαστικά στις ανασκαφικές εργασίες και δεν δημοσίευαν εγκαίρως τα επιστημονικά τους πορίσματα. Το ζήτημα επισημαίνεται μάλιστα και σε εγκυκλίους του ΥΠ.ΠΕ το 1982 αλλά και το 1992¹³⁸, όπου τονίζονται οι υποχρεώσεις και τα καθήκοντα των ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων στην περίπτωση συνανασκαφών. Δεν έλειψαν πάντως οι περιπτώσεις τόσο ξένων όσο και ελλήνων αρχαιολόγων που δεν παρέδωσαν ποτέ, όπως όφειλαν, αντίγραφο του ημερολογίου τους ή των άλλων στοιχείων της ανασκαφής (πχ στην περίπτωση της Δήλου)¹³⁹.

3.7 ΣΧΕΣΕΙΣ ΞΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ιστορία της διαμόρφωσης των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών μπορεί να διαιρεθεί σχηματικά σε τρεις χρονικές περιόδους:

- Η πρώτη ξεκινά με την ίδρυση της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής το 1846 και ολοκληρώνεται στα τέλη της δεκαετίας του '20 και στις αρχές της δεκαετίας του '30, όταν η ελληνική Πολιτεία εφαρμόζει ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο, που αφορά και στη λειτουργία – δραστηριότητα των ΞΑΣ στην Ελλάδα.
- Αφετηρία της δεύτερης περιόδου τοποθετούμε το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ενώ σαν τέλος θέτουμε τις αρχές της δεκαετίας του 90, όταν στην Ελλάδα μεταβάλλεται άρδην το μεταπολεμικό, πολιτικό σκηνικό και νέες κοινωνικές δυνάμεις με διαφορετική ιδεολογική θεώρηση αναλαμβάνουν τα ηνία της χώρας.
- Τέλος η τρίτη περίοδος εξετάζει το διάστημα μεταξύ των ετών 1990 και 2003.

¹³⁷ Πάντος 2001, σελ. 18.

¹³⁸ ΥΠ.ΠΕ 4883/21.7.1982 και ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α3/46897/434/7.10.92

¹³⁹ «ΕΝΑ» 12.5.88 και προσωπική επικοινωνία με αρχαιολόγους του Τμήματος των Ξένων Σχολών.

3.7.1 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων ΕΑΣ και του ελληνικού κράτους από το 1846 έως τα τέλη της δεκαετίας του '30.

Ιστορικό Πλαίσιο: Ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται παγκόσμια από μεγάλες επιστημονικές – τεχνολογικές ανακαλύψεις, άνοδο του αποικιοκρατικού και ιμπεριαλιστικού πνεύματος των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής (Αγγλίας, Γαλλίας), οι οποίες ουσιαστικά θα διαμοιράσουν τον κόσμο σε αποικίες και προτεκτοράτα¹⁴⁰. Συγχρόνως στο χώρο της Ευρώπης πνέει ένας άνεμος – αίτημα κρατικής συνοστέωσης των εθνών, που είτε βρίσκονται σκλαβωμένα (οι βαλκανικοί λαοί υπό την Οθωμανική κυριαρχία) είτε είναι κατατμημένα σε μικρά βασίλεια-ηγεμονίες, κατάλοιπα του φεουδαλικού συστήματος (πχ η Γερμανία και η Ιταλία)¹⁴¹. Το πνεύμα εθνικισμού και η ολοκλήρωση του σχηματισμού των μεγάλων εθνικών ευρωπαϊκών κρατών έχει σαν αποτέλεσμα τον έντονο ανταγωνισμό από τη μιά μεταξύ των ήδη υπαρχόντων, κραταιών ευρωπαϊκών δυνάμεων (Γαλλία, Αγγλία, Ρωσία) και των ανερχομένων (Ιταλία, Γερμανία)¹⁴². Η σύγκρουση υπήρξε πολύπλευρη, αφορούσε στην απελευθέρωση αλύτρωτων πληθυσμών, την απόκτηση αποικιών, σφαιρών επιρροής αλλά και την κατάκτηση νέων εδαφών, και τελικά οδήγησε στην έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου¹⁴³.

Η διακαής επιθυμία των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, να εντάξουν τα μικρότερα κράτη (ειδικά της Βαλκανικής) σε σφαίρες επιρροής εκδηλώθηκε με πολιτική, οικονομική αλλά και πολιτιστική παρέμβαση-διείσδυση. Η τελευταία μορφή δεν είχε αρχικά ενταχθεί σε έναν επίσημο προγραμματισμό των οικείων Υπουργείων Εξωτερικών αλλά ήδη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το γερμανικό πολιτικο-διπλωματικό κατεστημένο έκανε λόγο για εξωτερική πολιτιστική πολιτική, η οποία θα επιχειρούσε να ανταγωνιστεί την αντίστοιχη αγγλική ή γαλλική¹⁴⁴.

Η Ελλάδα από την άλλη θα αποκτήσει την εθνική της ανεξαρτησία, μετά από έναν μακροχρόνιο απελευθερωτικό αγώνα και την τελική στρατιωτική παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας), γεγονός που θα δημιουργήσει στενές σχέσεις εξάρτησης μεταξύ της Ελλάδος και των «Προστάτιδων Δυνάμεων»¹⁴⁵.

¹⁴⁰ Τσακαλογιάννης 2000, σελ. 27 και 28. Τονίζεται μάλιστα ότι οι Άγγλοι στράφηκαν προς τον ιμπεριαλισμό μετά το 1870, προκειμένου να ισοσταθμίσουν τη μειωμένη επιρροή τους στην ηπειρωτική Ευρώπη, μετά την ενοποίηση της Γερμανίας.

¹⁴¹ IEE 1977β, σελ. 60, 61.

¹⁴² IEE 1977β, σελ. 60, 61

¹⁴³ Τσακαλογιάννης 2000, σελ. 45 – 49.

¹⁴⁴ Fleischer 1998, σελ. 125 – 128. Ο όρος «εξωτερική πολιτιστική πολιτική» χρησιμοποιήθηκε από τους Γερμανούς για πρώτη φορά το 1912.

¹⁴⁵ Σβολόπουλος 1992, σελ. 11.

Η Ελλάδα κατά το 19^ο αιώνα αποτελεί ένα αδύναμο πολιτικά, καχεκτικό εδαφικά και οικονομικά κράτος, το οποίο στηρίζει απόλυτα την επιβίωσή του στην καλή θέληση και στα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων¹⁴⁶. Μόνο τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} το ελληνικό κράτος, προσαρτώντας τη Θεσσαλία και τμήμα της Ηπείρου, εκτελώντας μεγάλα δημόσια έργα (κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου) αρχίζει να γίνεται ένας υπολογίσιμος παράγοντας για τη ρύθμιση των βαλκανικών πραγμάτων¹⁴⁷.

Με τους βαλκανικούς πολέμους και τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο η Ελλάς θα εκπληρώσει σχεδόν τους αλυτρωτικούς της πόθους, θα ξεφύγει από την ανέχεια, την οικονομική, πολιτική ακόμη και πληθυσμιακή καχεξία και θα προσπαθήσει με τη μικρασιατική εκστρατεία να υλοποιήσει τους μεγαλοϊδεατικούς στόχους της¹⁴⁸. Η μικρασιατική καταστροφή, οι εξαθλιωμένοι πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν στη χώρα, η πολιτική αστάθεια¹⁴⁹, η οικονομική εξαθλίωση και η απόλυτη εξάρτηση της εθνικής οικονομίας από τον εξωτερικό δανεισμό (κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ) χαρακτηρίζουν τη δεκαετία του '20 και σημαδεύουν και τις εξελίξεις στη δεκαετία του '30¹⁵⁰.

Ταυτόχρονα στο παγκόσμιο στερέωμα γίνονται ανακατατάξεις. Η Γερμανία καθημαγμένη και ηττημένη μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο περιθωριοποιείται οικονομικά και πολιτικά¹⁵¹. Οικονομικά εξαντλημένες και αντιμετωπίζοντας έντονα κοινωνικά προβλήματα είναι η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αντίθετα μία άλλη μεγάλη δύναμη εμφανίζεται και αυτή είναι οι ΗΠΑ¹⁵².

Η Ύδρωση των ΞΑΣ και η σχέση τους με την Ελλάδα μέχρι τη δεκαετία του '30

Μέσα σε αυτό το πολιτικό - οικονομικό πλαίσιο εντάσσεται και η σύσταση, δραστηριοποίηση των ΞΑΣ στη χώρα μας, καθώς οι τελευταίες συνδέθηκαν άμεσα με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής και επιρροής στο κράτος υποδοχής, εν προκειμένω στην Ελλάδα, από το κράτος προέλευσης.

¹⁴⁶ Σβολόπουλος 1992, σελ. 10 και 12

¹⁴⁷ ΙΕΕ 1977β, σελ. 39 – 56. Ενώ συγχρόνως η Ελλάς πολιτικά προσκολλάται οριστικά στο «άρμα» της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής (ΙΕΕ 1977β, σελ. 17).

¹⁴⁸ ΙΕΕ 1977β, σελ. 354 και ΙΕΕ 1978, σελ. 98.

¹⁴⁹ ΙΕΕ 1978, σελ. 310. Με εξαίρεση την ανορθωτική τετραετία των Φιλελευθέρων (1928-1932).

¹⁵⁰ ΙΕΕ 1978, σελ. 300 και 301.

¹⁵¹ Τσακαλογιάννης 2000, σελ. 115, 166. Ουσιαστικά μετατρεπόταν σε κράτος-παρία.

¹⁵² Τσακαλογιάννης 2000, σελ. 129. Οι ΗΠΑ απολαμβάνουν τα προνόμια μιας οικονομικής υπερδύναμης χωρίς να αναλαμβάνουν πολιτικές δεσμεύσεις (παρά μόνο προς το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου).

Η ίδρυση των ΞΑΣ: Η σύσταση των Ξένων Σχολών, το β' μισό του 19^{ου} αιώνα, θεωρείται αποτέλεσμα του συνδυασμού τριών φαινομενικά και ουσιαστικά αντίρροπων πραγμάτων:

- Από τη μια η αρχαιολατρεία, η αισθητική αναζήτηση του Ωραίου στον Ελληνικό Κλασικό Πολιτισμό, το κίνημα του φιλελληνισμού, που εντάθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα,
- Από την άλλη η άσκηση εξωτερικής πολιτικής, η θέληση των Μεγάλων Δυνάμεων να επιβάλλουν τις επιθυμίες τους στο καχεκτικό (εδαφικά και οικονομικά) και ανυπόληπτο (διεθνώς), νεοσύστατο ελληνικό βασίλειο και συγχρόνως η προβολή του γοήτρου τους από την ενδεχόμενη σημαντική αρχαιολογική ανακάλυψη¹⁵³ και τέλος
- Η στήριξη των ιδεολογικών προτύπων και ιδανικών μίας κοινωνίας μέσω των ευρημάτων των ανασκαφών¹⁵⁴.

Η ίδρυση της ΓΑΣ: Έτσι η Γαλλία επιθυμούσε, μετά την περιθωριοποίηση της λόγω των Ναπολεοντείων πολέμων, την επαναφορά της στην κεντρική ευρωπαϊκή πολιτική κονίστρα. Αυτό προσπάθησε να το καταφέρει ασκώντας ιμπεριαλιστική-αποικιοκρατική πολιτική (πχ κατάληψη Αλγερίας στη δεκαετία του 1830) είτε επεμβαίνοντας στην πολιτική – κοινωνική ζωή ασθενέστερων ευρωπαϊκών κρατών. Στην περίπτωση της Ελλάδας ενθάρρυνε τη δημιουργία του «γαλλικού» κόμματος, επενέβη στρατιωτικά υπέρ της ελληνικής επανάστασης, απέστειλε γαλλικό εκστρατευτικό σώμα και επηρέαζε άμεσα ή έμμεσα την πολιτική ζωή του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Δεν είναι τυχαίο ότι η ΓΑΣ ιδρύθηκε το 1846, όταν πρωθυπουργός ήταν ο Κωλέτης, ο αρχηγός του γαλλικού κόμματος.

Η ίδρυση του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου: Το Γ.Α.Ι Αθηνών¹⁵⁵ συστήθηκε σχεδόν τριάντα χρόνια αργότερα από τη ΓΑΣ, δηλ. το 1874. Η ίδρυσή του δεν υπήρξε συμπτωματική, ούτε αποτέλεσμα της δραστηριότητας κάποιων γερμανών φιλάρχαιων. Αντίθετα δημιουργήθηκε με απόφαση του γερμανού αυτοκράτορα και

¹⁵³ Bruch 2001, σελ. 10.

¹⁵⁴ Fotiadis 2001, σελ. 118.

¹⁵⁵ Ο Martin Kreeb θεωρεί ότι συνοπτικά οι λόγοι ίδρυσης του Γ.Α.Ι Αθηνών ήταν οι εξής:

- Να μην υπάρχει παράρτημα μόνο στη Ρώμη (να σημειωθεί ότι το Ινστιτούτο της Ρώμης είχε υπερεθνικό χαρακτήρα αρχικά και εξυπηρετούσε καθαρά επιστημονικούς στόχους).
- Η ύπαρξη της ΓΑΣ.
- Η αγάπη προς την αρχαία Ελληνική Τέχνη.

του πρωσικού κοινοβουλίου και ήταν η συνέπεια της επίδρασης πολλών παραγόντων, όπως:

- ❖ Της μακροχρόνιας αρχαιολατρείας του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος, όπως αυτό διαμορφώθηκε στη διάρκεια του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} (Graecomania)¹⁵⁶.
- ❖ Η elite, πνευματική και οικονομική, της Γερμανίας επιθυμούσε να διασυνδεθεί με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.
- ❖ Ο κλασικός πολιτισμός αποθεώνεται στη γερμανική επιστήμη αλλά και στη συνείδηση των γερμανών λειτουργών της, με τον J. Winckelmann¹⁵⁷, που θεωρείται ο θεμελιωτής της Κλασικής Αρχαιολογίας καθώς και της «ανάγνωσης» των αρχαίων ελληνικών αγαλμάτων, ως έργων τέχνης. Όμως κατά την άποψη κάποιων γερμανών πολιτικών (1874) « η Γερμανία ως πολιτική δύναμη δεν έχει κάνει τίποτα για τις κλασσικές σπουδές. Αντίθετα οι Γάλλοι και οι Άγγλοι βρίσκονται στην Ελλάδα. Οι Γάλλοι και οι Άγγλοι έχουν μπροστά στα μάτια τους θησαυρούς, ενώ οι Γερμανοί μελετητές τίποτα»¹⁵⁸. Η πολιτική και πολιτιστική διείσδυση των Αγγλογάλλων έπρεπε λοιπόν να εξισορροπηθεί με την ίδρυση του Γ.Α.Ι¹⁵⁹.
- ❖ Συγχρόνως η Γερμανία μετά το γαλλοπρωσικό πόλεμο αποκτά την πολυπόθητη κρατική ενότητα και από ένα έθνος κατακερματισμένο σε δεκάδες κρατίδια-ηγεμονίες μετατρέπεται σε μία πανίσχυρη αυτοκρατορία, η οποία μέχρι το 1873 έχει θεμελιωθεί στις στάχτες ενός πολέμου (του γαλλοπρωσικού) και θα αναζητήσει ένα πολιτιστικό επίτευγμα (την ανασκαφή της Ολυμπίας)¹⁶⁰, πάνω στο οποίο να θεμελιώσει το νέο κόσμο της ειρήνης.
- ❖ Επιπρόσθετα τα ευρήματα της Ολυμπίας (με την ανασκαφή της οποίας συνδέθηκε στενά το Γ.Α.Ι), προσέγγιζαν τα πρότυπα της γερμανικής κοινωνίας, τόσο αυτής που είχε διαμορφωθεί στα τέλη του 19^{ου} αιώνα όσο και

¹⁵⁶ Ρεγκάκος 2001, σελ. 18.

¹⁵⁷ Marchand 1996, σελ. 7. Για τον J. Winckelmann και την επίδραση που άσκησε στο γερμανικό φιλελληνισμό, στο γερμανικό και ελληνικό εκπαιδευτικό και αξιακό σύστημα έχουν γραφεί πολλά άρθρα, σταχυολογούμε τα πιο κάτω: «ΤΟ ΒΗΜΑ» 20.4.1997, « ΤΟ ΒΗΜΑ» 25.12.1998, «ΤΟ ΒΗΜΑ» 10.1.1999.

¹⁵⁸ Bruch 2001, σελ. 9.

¹⁵⁹ Fleischer 1998, σελ. 127.

¹⁶⁰ Αυτήν την άποψη διατυπώνει σε επιστολή του ο E. Curtius, εμπνευστής της ανάληψης της ανασκαφής από το Γερμανικό κράτος (πρβ Bruch 2001, σελ. 10).

αυτής στα πρώτα χρόνια της ανόδου του Χίτλερ¹⁶¹. Η Ολυμπία συμβόλιζε τη θέληση για αγώνα, ευγενική άμιλλα, ενώ ήταν ο χώρος εθνικής αυτοσυνειδησίας των αρχαίων Ελλήνων. Ένα ανάλογο κέντρο πολιτικής, εθνικής και πολιτιστικής αυτοσυνειδησίας επιθυμούσαν να αποκτήσουν και οι Γερμανοί στα μέσα του 19^{ου} αιώνα¹⁶².

Η ίδρυση της ΑΣΚΣ: Το ίδιο κλασικιστικό πρότυπο καθώς και μακροχρόνιες σπουδές στη Γερμανία είχαν και πολλοί από τους ιδρυτές της ΑΣΚΣ¹⁶³ (1881) στην Αθήνα. Σε αυτήν την περίπτωση οι ανασκαφές όφειλαν να υπερασπιστούν τα ιδεώδη της αμερικάνικης κοινωνίας¹⁶⁴, όπως:

- -η Δημοκρατία και η ακλόνητη πίστη ότι οι ΗΠΑ αποτελούν το συνεχιστή της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.
- η προβολή της ατομοκεντρικής αθηναϊκής κοινωνίας, παρά της σπαρτιατικής (που λειτουργούσε με βάση την ομαδικότητα).
- Από την άλλη η ίδρυση της ΑΣΚΣ φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε από την τότε κυβέρνηση Τρικούπη σαν διαπραγματευτικό όπλο στις υπερφίαλες απαιτήσεις της ΓΑΣ¹⁶⁵.

Οι προαναφερθέντες ιδεολογικοί λόγοι θα οδηγήσουν την ΑΣΚΣ να διεκδικήσει επίμονα και τελικά να κατορθώσει να αναλάβει την ανασκαφή της Αρχαίας Αγοράς, όπου βρισκόταν το λίκνο της αθηναϊκής δημοκρατίας.

Η σύσταση της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής: Η ΒΑΣ ιδρύθηκε από Άγγλους ευγενείς και αριστοκράτες, που είχαν γαλουχηθεί με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και αγαπούσαν το κλασικό ιδεώδες. Η όλη όμως κίνηση υπαγορεύθηκε από το φόβο των Άγγλων μήπως η πολιτική τους επιρροή υποσκελισθεί από την αντίστοιχη γερμανική. Ήταν αδιανόητο για την αγγλική εξωτερική πολιτική σε μια χώρα, όπως η Ελλάδα, παραδοσιακά προσδεμένη στο όχημα της αγγλικής πολιτικής, να δραστηριοποιείται το Γ.Α.Ι, που μάλιστα είχε αναλάβει τη διεξαγωγή μιάς εξαιρετικά

¹⁶¹ Marchand 1996, σελ. 352, μολονότι οι Ναζί στρέφονται περισσότερο προς την καλλιέργεια της Προϊστορικής Αρχαιολογίας, αναζητώντας την επιστημονική τεκμηρίωση των απόψεων τους περί ύπαρξης της Αρίας φυλής και της ανωτερότητάς της (Marchand 1996, σελ. 349). Σχετικά με τη σύνδεση της ανασκαφής της Ολυμπίας με τους Ναζί πρβ και ΣΕΑ 2000, σελ. 162.

¹⁶² Klinkhammer 2002, σελ. 32. Εκτός από την ανασκαφή της Ολυμπίας, η πολιτιστική αυτοσυνειδησία-επιβεβαίωση της αυτοκρατορικής Γερμανίας επιβεβαιωνόταν στις ανασκαφές της Περγάμου και της Αιγύπτου (Klinkhammer 2002, σελ. 31).

¹⁶³ Καθημερινή 2000, σελ. 13

¹⁶⁴ Ρεγκάκος 2001, σελ. 181.

Σακκά 2002, σελ. 168, 170, 171, 232.

¹⁶⁵ Amandry 1992, σελ. 102 και 104.

σημαντικής ανασκαφής, της οποίας τα ευρήματα είχαν εντυπωσιάσει τόσο τον ελληνικό λαό όσο και τη διεθνή κοινή γνώμη¹⁶⁶.

Από την άλλη δεν αποτελεί σύμπτωση, ότι η Βρετανική Σχολή Αθηνών ιδρύθηκε και της παρεχωρήθη και μεγάλη κτηματική έκταση στη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Χαρ. Τρικούπη¹⁶⁷, ο οποίος υπήρξε θιασώτης του αγγλικού πολιτικού συστήματος αλλά και του τρόπου ζωής και σκέψης.

Όπως ήταν λογικό και αναμενόμενο, οι άγγλοι αρχαιολόγοι πρόβαλαν στις ανακαλύψεις τους το βρετανικό, βικτωριανό κοινωνικό σύστημα της εποχής τους, δηλωτική των προαναφερθέντων είναι η περίπτωση της ανασκαφής της Κνωσού, όπου ο ανασκαφέας, Arthur Evans¹⁶⁸, «βάφτισε» τα διάφορα κτίρια της, βάσει της κοινωνικής διαστρωμάτωσης της βρετανικής κοινωνίας (έτσι υπήρξε το «Ανάκτορο της Βασίλισσας, του Βασιλέως, το Piano Nobile κ.ο.κ).

Η ίδρυση της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής: Η Ι.Α.Σ συστήθηκε επίσης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν η Ιταλία, αφού ολοκληρώθηκε η κρατική της συνοστέωση, προσπάθησε να ενταχθεί στην «ομάδα» των ισχυρών δυνάμεων της εποχής, ασκώντας ιμπεριαλιστική πολιτική, ειδικά στην περιοχή της Μεσογείου (κατάληψη της Λιβύης και των Δωδεκανήσων, επέκταση προς Αλβανία).

ΞΑΣ και Αρχαιότητες-Οι πρώτες ανασκαφές: Πέραν αυτών δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός, ότι στη διάρκεια του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} ήταν «πολύ της μόδας», αρχαιοσυλλέκτες, τυχодиώκτες, μέλη της καλής δυτικής κοινωνίας να περιηγούνται την «εξωτική» για αυτούς ανατολική Μεσόγειο και να συλλέγουν αρχαία¹⁶⁹.

Οι ανασκαφές των ΞΑΣ και ειδικά όσες βασίστηκαν σε διακρατικές συμφωνίες που υπογράφηκαν στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, διατήρησαν τον χαρακτήρα εμπλουτισμού των δυτικών Μουσείων με αρχαία ελληνικά έργα τέχνης.

Η Γ' Εθνοσυνέλευση, το 1827 είχε απαγορεύσει πλήρως την εξαγωγή αρχαιοτήτων. Την απαγόρευση αυτή επανέλαβε και η Δ' Εθνοσυνέλευση (άρθρο ΙΔ' του συντάγματος)¹⁷⁰ αλλά ο νόμος παραβιάστηκε ήδη από τον Καποδίστρια, ο οποίος θα

¹⁶⁶ Whitley 2000, σελ. 36. Η απόφαση σύστασης της ΒΣΑ ελήφθη μετά από συνεδρίαση, της οποίας πρόεδρος ήταν ο πρίγκιπας της Ουαλίας – διάδοχος του αγγλικού θρόνου, ενώ συμμετείχαν πολλοί εκπρόσωποι του πολιτικο-κοινωνικού αγγλικού κατεστημένου, όπως ο αρχιεπίσκοπος του Καντέρμπουρι, ο πρόεδρος της Βασιλικής Ακαδημίας.

¹⁶⁷ Καθημερινή 2000, σελ. 16 και 17.

¹⁶⁸ Ζώης 2000, σελ. 15 και 16. Αν και ο συγγραφέας θεωρεί ότι η ανασκαφή της Τίρυνθος και οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν εκεί αποτελούν το πρώτο «μεγάλο μυθολόγημα».

¹⁶⁹ Ζώης 1990, σελ.

¹⁷⁰ Κόκκου 1977, σελ. 49.

επιτρέψει την εξαγωγή αρχαιοτήτων για λογαριασμό της Γαλλίας, προκαλώντας έντονες αντιδράσεις από μερίδα της αντιπολίτευσης¹⁷¹.

Αλλά και με νόμο του 1834 η Αντιβασιλεία, διακήρυξε ότι τα αρχαία αποτελούν ιδιοκτησία του Ελληνικού Λαού και απαγόρευσε την εξαγωγή τους από την ελληνική επικράτεια, ενώ θα συσταθεί και Αρχαιολογική Υπηρεσία με τέσσερεις εφόρους αρχαιοτήτων, δύο έλληνες και δύο γερμανούς¹⁷².

Παρά τη νομοθετική αυτή ρύθμιση οι Γερμανοί θα πετύχουν να την παρακάμψουν μέσω διμερούς διακρατικής συμφωνίας, επιτυγχάνοντας την εξαγωγή αρχαιοτήτων από την ανασκαφή της Ολυμπίας. Πρακτική την οποία επιδίωξαν να ακολουθήσουν και οι Γάλλοι στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την ανάληψη της ανασκαφής των Δελφών. Στην περίπτωση όμως του γαλλικού αιτήματος η Ελλάδα επεδίωξε τη λήψη σοβαρών ανταλλαγμάτων (οικονομικών και πολιτικών), ενώ δεν αποδέχθηκε τη γαλλική απαίτηση για παραχώρηση μέρους των ευρημάτων. Φυσικά, η σύναψη τέτοιων αποικιοκρατικών συμβάσεων προκαλούσε την έντονη κριτική της αντιπολίτευσης κατά της εκάστοτε κυβέρνησης¹⁷³, έδινε λαβή για περιπαικτικά δημοσιεύματα στον Τύπο, πυροδοτούσε έντονες αντιπαραθέσεις μεταξύ των ίδιων των στελεχών της αρχαιολογικής υπηρεσίας ή της Αρχαιολογικής Εταιρείας (οι οποίοι σημειωτέον «όφειλαν» να κάνουν μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό, και μάλιστα στη Γερμανία)¹⁷⁴ και κάθε πολιτική αστάθεια ή κυβερνητική ανατροπή έθετε υπό αίρεση τη διεξαγωγή της ανασκαφής¹⁷⁵.

Οι ΞΑΣ και οι έλληνες αρχαιολόγοι: Οι ξένοι αρχαιολόγοι συχνά αντιμετώπιζαν τους έλληνες συναδέλφους τους υπεροπτικά, με έκδηλη και εξευτελιστική ανωτερότητα και πολλές φορές χωρίς την τήρηση της επιστημονικής δεοντολογίας.

Είναι χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των ελλήνων αρχαιολόγων, οι οποίοι συχνά παραγκωνίζονταν σε περίπτωση συνύπαρξης με ξένους συναδέλφους τους. Την περιφρόνηση των γερμανών συναδέλφων του θα «δοκιμάσει» ο έφορος αρχαιοτήτων

¹⁷¹ Σιμόπουλος 1993, σελ.323 και 324. Ο Καποδίστριας δεν ήθελε να δυσαρεστήσει τη γαλλική κυβέρνηση, για αυτό επιτρέπει την εξαγωγή των αρχαίων και καλεί τους επιτρόπους της Πελοποννήσου να διευκολύνουν το έργο των γάλλων εξερευνητών. Αντίθετα ο βαναρός Thiersch έρχεται στην Ελλάδα λαμβάνει άδεια ανασκαφής, όχι όμως και εξαγωγής αρχαιοτήτων, καθώς δεν αντιπροσώπευε κάποιο ισχυρό ευρωπαϊκό κράτος (πρβ. Κόκκου 1977, σελ. 57).

¹⁷² Πετράκος 1987, σελ. 17. Πρώτη προσπάθεια δημιουργίας Αρχαιολογικής Υπηρεσίας έγινε από τον Καποδίστρια, με επικεφαλής τον Μουστοξύδη.

¹⁷³ Marchand 1996, σελ. 84.

¹⁷⁴ Κακριδής 1996, σελ. 30.

Καλπαζής 1993α, σελ. 40. Να σημειωθεί ότι η Αρχαιολογική Υπηρεσία συγκροτήθηκε το 1833 και στελεχωνόταν από 4 Εφόρους Αρχαιοτήτων, εκ των οποίων οι δύο ήταν Γερμανοί (Ross και Weissenburg).

¹⁷⁵ Klinkhammer 2002, σελ. 34.

Κωνσταντίνος Δημητριάδης¹⁷⁶, ο οποίος θα εποπτεύσει την ανασκαφή της Ολυμπίας (1876), ενώ πολύ χειρότερη αντιμετώπιση θα «γευθεί» ο αρχαιολόγος Φρ. Βερσάκης¹⁷⁷. Σιωπηλή παραχώρηση ελληνικής ανασκαφής στο Γ.Α.Ι απαντάται και στην περίπτωση του Κεραμεικού, υπόθεση που εξεταστεί αναλυτικότερα σε επόμενα κεφάλαια.

Ομή και απροκάλυπτη ήταν η παρέμβαση των Γάλλων στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, όταν στράφηκαν εναντίον του Επιτρόπου Αρχαιοτήτων Ευστρατιάδη, εξαναγκάζοντας τον σε παραίτηση ή όταν υπερασπίζονταν το διάδοχο του Ευστρατιάδη, Παν. Καββαδία, έναντι του Στρατιωτικού Συνδέσμου, το 1909¹⁷⁸, ενώ οι γάλλοι αρχαιολόγοι, μέλη της ΓΑΣ, ανέλαβαν προπαγανδιστικό ρόλο υπέρ της εισόδου της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό φυσικά της Entente¹⁷⁹. Αλλά και οι έλληνες αρχαιολόγοι αντιμετώπιζαν συχνά με καχυποψία, αίσθημα κατωτερότητας και μιζέριας τους ξένους συναδέλφους τους¹⁸⁰ (προέβαλαν διάφορα κωλύματα για να σταματούν ανασκαφές ξένων). Τα αισθήματα αυτά υποδηλώνονται και με την επίθεση που δέχθηκε επιφανής αρχαιολόγος (ο Νικόλαος Κοντής), έφορος Ολυμπίας το 1940, ο οποίος κατηγορήθηκε για δουλοπρέπεια έναντι των ξένων συναδέλφων του¹⁸¹.

Έντονη και αδιάλειπτη υπήρξε, τέλος, και η διαμάχη των ΞΑΣ μεταξύ τους, για την εξασφάλιση των «καλυτέρων» ανασκαφών¹⁸². Έτσι ο Ε. Burnouf, διευθυντής της ΓΑΣ την περίοδο 1867-1875, με επιστολή του στον γάλλο υπουργό Παιδείας, αποδίδει την αντικατάστασή του σε εναντίον του ίντριγκες, με πρωταγωνιστές τους γερμανούς, την ελληνική βασιλική αυλή και τη γαλλική πρεσβεία¹⁸³.

Ελληνικό κράτος και ΞΑΣ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: Η Ελλάδα επιχείρησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα να ελέγξει τη δραστηριότητα των ΞΑΣ, παρά τα πενιχρά οικονομικά μέσα και την έλλειψη προσωπικού. Έτσι με εγκύκλιό του ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Αλεξανδρής (στις 7.5.1912) ζητά από τους διευθυντές των ΞΑΣ να παραδώσουν στα οικεία Μουσεία, όποια αρχαία αντικείμενα κατέχουν,

¹⁷⁶ Μεσημβρινή 11.9.1981, σελ. 10.

¹⁷⁷ Τη διένεξη του οποίου με το γερμανικό πολιτικο-διπλωματικό-αρχαιολογικό κατεστημένο θα «παρακολουθήσουμε» στο κεφάλαιο που αφορά στο Γ.Α.Ι.

¹⁷⁸ BCH 1996, σελ. 506.

¹⁷⁹ BCH 1996, σελ. 83-89.

¹⁸⁰ Μετά από προφορική επικοινωνία με Π. Κατημερτζή, η οποία προσάπτει έναν στενοκέφαλο επαρχιωτισμό στους έλληνες αρχαιολόγους, που τείνει να εκλείψει τα τελευταία χρόνια.

¹⁸¹ Πετράκος 1997, σελ. 46, 47.

¹⁸² Καλπαξής 1996, σελ. 52 και Picard 1992, σελ. 12.

¹⁸³ Καλπαξής 1997, σελ. 62.

προκειμένου να απογραφούν, ενώ με έγγραφό του ο αρμόδιος Τμηματάρχης του Υπουργείου Παιδείας στις 7.10.1914, ζητά από τους διευθυντές των ΞΑΣ να αναφέρουν αν οι ανασκαφές τους εποπτεύονται από έλληνες αρχαιολόγους¹⁸⁴.

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το ενδιαφέρον για ανασκαφές μεγάλης κλίμακας μειώνεται¹⁸⁵. Οι χώρες προέλευσης των ΞΑΣ στρέφονται στο εσωτερικό τους και προσπαθούν να επουλώσουν τις χαίνουσες οικονομικο-κοινωνικές πληγές του πολέμου, με αποτέλεσμα να καμφθεί ο ανταγωνισμός για τη δημιουργία πολιτικών ή πολιτιστικών σφαιρών επιρροής¹⁸⁶.

Ο Ν. 5351/32 αποτελεί μία μετριοπαθή και ορθολογιστική προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να κωδικοποιήσει όλες τις υφιστάμενες αρχαιολογικές διατάξεις, να θέσει τις βάσεις μίας γενικότερης αναδιάρθρωσης της αρχαιολογικής πολιτικής, με βάση τα πρότυπα που αρμόζουν στο καθεστώς μίας αστικής δημοκρατίας ενός ευρωπαϊκού κράτους. Στο πλαίσιο του εξορθολογισμού περιορίζονται οι ανασκαφές των ΞΑΣ σε τρείς, ελέγχεται ο τρόπος διενέργειας τους, ορίζονται προϋποθέσεις ανάληψης της συστηματικής ανασκαφής. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία αλλά και συνολικά το ελληνικό κράτος έχοντας ωριμάσει και «ενηλικιωθεί» εναντιώνονται στη βούληση των ΞΑΣ και θέτουν φραγμούς στη δράση τους¹⁸⁷.

Ο ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών κρατών για πολιτιστική διείσδυση στην Ελλάδα θα ενταθεί κατά τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '30. Το Γ.Α.Ι ήδη από τη δεκαετία του 20 είχε χαρακτηριστεί από το Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών, σαν ένα από τα σημαντικότερα όργανα άσκησης πολιτιστικής πολιτικής¹⁸⁸. Ο Χίτλερ θα χρησιμοποιήσει την Ολυμπία και τον Ολυμπισμό για να προβάλλει τις δικές του «άριες» αξίες, ενώ το ναζιστικό καθεστώς με τις μεγαλοπρεπείς τελετές αφής της Ολυμπιακής φλόγας, επιχείρησε να προσδώσει κλασσικό μεγαλείο στους Ολυμπιακούς αγώνες του Βερολίνου, το 1936. Στο πλαίσιο αυτό και με χρηματοδότηση και του ίδιου του Χίτλερ, θα αρχίσουν ξανά οι ανασκαφές στην Ολυμπία¹⁸⁹. Οι ανασκαφές μάλιστα θεωρήθηκαν εγχείρημα ολοκλήρου του

¹⁸⁴ Οι πληροφορίες σχετικά με τα εν λόγω έγγραφα μου δόθηκαν από τον Ιωάννη Βάσιλα, αρχαιολόγο, ο οποίος υπηρετεί στη Διεύθυνση Αρχείων και Μνημείων του ΥΠ.ΠΟ.

¹⁸⁵ Ουσιαστικά θα ξεκινήσει μόνο η ανασκαφή της Αρχαίας Αγοράς από την ΑΣΚΣ.

¹⁸⁶ Σακκά 2002, σελ. 5.

¹⁸⁷ Σακκά 2002, σελ. 16, 22, 24. Άλλωστε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, που θέσπισε το Ν. 5351/32, σαν κατεξοχήν εκφραστής της μεσαίας αστικής τάξης, δεν μπορούσε να αγνοήσει το ενδιαφέρον της για την αρχαία κλασσική κληρονομιά.

¹⁸⁸ Fleischer 1998, σελ. 141.

¹⁸⁹ Fleischer 1998, σελ. 142.

Σακκά 2002, σελ. 132 – 134.

γερμανικού έθνους και έτσι το αντιλήφθηκαν και οι έλληνες. Πιο συγκεκριμένα ο έλληνας πρεσβευτής στο Βερολίνο δήλωνε στο γερμανικό τύπο, ότι «*Η νεωτέρα Ελλάδα είναι...ευγνώμων τόσο προς τον Φύρερ όσο και προς ολόκληρο το γερμανικό έθνος*», ενώ την ίδια φρασεολογία χρησιμοποιούσε και ο ελληνικός τύπος της εποχής. Όμως ο ανταγωνισμός για πολιτιστική διείσδυση στην Ελλάδα δεν χρησιμοποιεί πλέον μόνο την αρχαιολογία αλλά και την εκμάθηση των ξένων γλωσσών, την εισαγωγή τους στα ελληνικά Πανεπιστήμια και στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης¹⁹⁰.

3.7.2 Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80

Ιστορικό πλαίσιο

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια-Ψυχρός Πόλεμος: Οι πρώτες δεκαετίες μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χαρακτηρίζονται διεθνώς από την εκδήλωση του Ψυχρού Πολέμου, την εμφάνιση του κινήματος της αποαποικιοποίησης και τέλος την έντονη αμφισβήτηση κραταιών κοινωνικών θεσμών και γενικότερα κάθε είδους κατεστημένου¹⁹¹. Οι δύο νέες υπερδυνάμεις (ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση) αλληλοϋπονομεύονται μέσα σε ένα κλίμα καχυποψίας, αναζητούν συμμάχους και σφαίρες επιρροής (πολιτικής, οικονομικής ή και πολιτιστικής). Κύριος στόχος των ΗΠΑ, που από το 1947 ήταν ο βασικός σύμμαχος-προστάτιδα δύναμη του ελληνικού αστικού καθεστώτος, αποτελούσε η ανάσχεση της εξάπλωσης του κομμουνισμού σε συνδυασμό με την προσπάθεια αποφυγής ενός νέου παγκοσμίου πολέμου¹⁹².

Η Ελλάδα αμέσως μετά τον Εμφύλιο, ήταν μία χώρα καθημαγμένη, με κατεστραμμένες τις βασικές υποδομές της, και με βαθιά ψυχολογική διαίρεση του ελληνικού λαού. Οι πρώτες μετεμφυλιακές κυβερνήσεις κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τρεις μεγάλες προκλήσεις: την ασφάλεια και άμυνα της χώρας, την οικονομική επιβίωσή της και ανασυγκρότηση και τέλος την ασφάλεια και σταθερότητα του πολιτικό-κοινωνικού συστήματος¹⁹³. Καθοριστικής σημασίας για τις εκάστοτε επιλογές των ελληνικών κυβερνήσεων υπήρξαν οι στενότεροι δεσμοί με τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ θα αποτελέσουν για τις επόμενες δεκαετίες τη βασική μεταβλητή

¹⁹⁰ Fleischer 1998, σελ. 143 – 149.

¹⁹¹ Στεφανίδης 2002, σελ. 27

¹⁹² Στεφανίδης 2002, σελ. 27.

¹⁹³ Στεφανίδης 2002, σελ. 83.

της πολιτικής εξίσωσης στην Ελλάδα¹⁹⁴. Συγχρόνως και ειδικότερα μετά το 1955 η Ελλάδα θα επιδιώξει να εξομαλύνει τις σχέσεις με την ΟΔΓ, να συσφίξει τους πολιτικούς δεσμούς με τη Γαλλία του Ντε Γκώλ και να επιδιώξει τελικά να ενταχθεί στην προσπάθεια ευρωπαϊκής ενοποίησης, που είχε ήδη ξεκινήσει με τη σύσταση της ΕΟΚ¹⁹⁵. Οι προσπάθειες αυτές, που κατέστησαν την Ελλάδα πρώτο συνδεδεμένο μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων¹⁹⁶ καθώς και η φιλελευθεροποίηση της εσωτερικής πολιτικής ζωής ανασχέθηκαν από το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967, συνεχίστηκαν όμως αμέσως μετά την κατάρρευση του τυραννικού καθεστώτος το καλοκαίρι του 1974.

Τα χρόνια της μεταπολίτευσης: Αμέσως μετά την πτώση της στρατιωτικής χούντας η κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας και οι μετέπειτα κυβερνήσεις Καραμανλή οδήγησαν την πολιτική ζωή στην ομαλότητα (καθιέρωση της αβασίλευτης δημοκρατίας, οριστική επίλυση του πολιτειακού ζητήματος, νομιμοποίηση του ΚΚΕ) και την Ελλάδα στην ΕΟΚ (1979)¹⁹⁷.

Ταυτόχρονα με τις παραπάνω εξελίξεις, αναπτύχθηκε ένα ισχυρό κοινωνικό ρεύμα, που αντιπροσώπευε την αντιστασιακή γενιά κατά της χούντας αλλά και τους «μη προνομιούχους» έλληνες, ενώ περιλάμβανε τον κομματικό χώρο του κέντρου και της αριστεράς. Το κίνημα αυτό αντιπροσωπεύθηκε πολιτικά από το ΠΑΣΟΚ και στρεφόταν αρχικά ενάντια σε βασικούς προσανατολισμούς της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής (ένταξη στην ΕΟΚ, στο ΝΑΤΟ, παρουσία των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα), ενώ σημείωνε την ανάγκη μίας αδέσμευτης εξωτερικής πολιτικής, απαγκιστρωμένης από την προσκόλλησή της στο άρμα της καπιταλιστικής Δύσης. Πράγματι το ΠΑΣΟΚ θα αποκτήσει την εικόνα ενός ριζοσπαστικού, ανανεωτικού, κεντροαριστερού κομματικού σχηματισμού, θα προσεγγίσει τις λαϊκές μάζες και θα οδηγηθεί θριαμβευτικά στην εξουσία, μετά τις εκλογές του 1981¹⁹⁸.

Δεκαετία του '80: Όντας στην εξουσία, το ΠΑΣΟΚ μετρίασε την αντιδυτική και αντιευρωπαϊκή ρητορική του και αποδέχθηκε πλήρως το γεγονός της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ και στο ΝΑΤΟ¹⁹⁹. Οι μεταβολές στο παγκόσμιο στερέωμα στα τέλη

¹⁹⁴ Στεφανίδης 2002, σελ. 84.

¹⁹⁵ Σβολόπουλος 2001, σελ. 119- 123

¹⁹⁶ ΙΕΕ 2000, σελ. 200.

¹⁹⁷ ΙΕΕ 2000, σελ. 303, 314.

Σβολόπουλος 2001, σελ. 259 – 272 (σχετικά με την ένταξη της Ελλάδος στην ΕΟΚ).

¹⁹⁸ ΙΕΕ 2000, σελ. 350, 351

Σβολόπουλος 2001, σελ. 273 – 275.

¹⁹⁹ ΙΕΕ 2000, σελ. 372 και 373.

της δεκαετίας του '80, οδήγησαν το ΠΑΣΟΚ στην υιοθέτηση μίας ακόμα πιο φιλοευρωπαϊκής πολιτικής και τη θέση ως βασικού στόχου την ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ²⁰⁰, η οποία επετεύχθη στα τέλη της δεκαετίας του '90.

Οι ΞΑΣ κατά την περίοδο 1945 – αρχές δεκαετίας '90

1945 – 1974: Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΞΑΣ²⁰¹, οι οποίες είχαν ιδρυθεί τον 19^ο αιώνα, γνωρίζουν μία σημαντική κάμψη του ανασκαφικού τους έργου, της αίγλης και της επιρροής τους, η οποία αντανακλά την ριζική αλλαγή των εκπαιδευτικών αξιών (πχ την εκ βάθρων εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη Γερμανία)²⁰², τη μείωση των κονδυλίων για τη μελέτη του αρχαίου κόσμου και την απαξίωση των κλασικών σπουδών²⁰³, την κατακόρυφη αύξηση των δαπανών για τις νέες τεχνολογίες αλλά και την ύπαρξη πλέον ενός ελληνικού κράτους, το οποίο διαθέτει μία επαρκώς - συγκριτικά με το παρελθόν- στελεχωμένη Αρχαιολογική Υπηρεσία, πολλά πανεπιστημιακά τμήματα αρχαιολογίας και από το 1971 ένα νέο Υπουργείο (το ΥΠ.ΠΟ), του οποίου το μέγιστο μέρος της αρμοδιότητάς του καταλαμβάνει η άσκηση αρχαιολογικής πολιτικής.

Συγχρόνως συστήνονται πολλές Αρχαιολογικές Σχολές ή Ινστιτούτα, που ασχολούνται αποκλειστικά με τη διεκπεραίωση του επιστημονικού τους έργου, δεν ασκούν πολιτική επιρροή, ακολουθούν πιστά τους θεσπισμένους από την ελληνική Πολιτεία κανόνες και σε ορισμένες περιπτώσεις ακυρώνεται ολόκληρο το ανασκαφικό έργο-πρόγραμμα, που έχουν προτείνει προς έγκριση (πχ πρόσφατη απορριπτική γνωμοδότηση του ΚΑΣ για το πρόγραμμα της Βελγικής Αρχαιολογικής Σχολής)²⁰⁴.

Στη διάρκεια των δεκαετιών του '50 και του '60 ο ρόλος και η παρουσία των ΞΑΣ στην Ελλάδα δεν αμφισβητείται. Υπάρχουν μάλιστα συγκυρίες κατά τις οποίες το ελληνικό κράτος ζήτησε τη συνδρομή των ΞΑΣ για να συντελεσθεί η ανασκαφή ενός αρχαιολογικού χώρου. Έτσι στην Ηλεία και με πρωτοβουλία του τότε Εφόρου, αρκετές ΞΑΣ ανέλαβαν και ανέσκαψαν αρχαιολογικές θέσεις στην περιοχή της ΒΑ

²⁰⁰ ΙΕΕ 2000, σελ. 427.

²⁰¹ Οι οποίες ανήκαν σε κράτη του «δυτικού κόσμου» και άρα συμμάχους στον αγώνα κατά του κομμουνισμού.

²⁰² Ρεγκάκος σελ. 113 – 114, το Gymnasium μάλιστα χαρακτηρίζεται ως ακροδεξιός εκπαιδευτικός θεσμός (πρβ. Marchand 1996, σελ. 370).

²⁰³ Marchand 1996, σελ. 363. Χαρακτηριστικό της κάμψης είναι ότι το Γ.Α.Ι το 1963 επιχορηγείτο με 7263000 DM ενώ το Ινστιτούτο Ατομικής Φυσικής με 242468000DM.

²⁰⁴ Μετά από προφορική επικοινωνία με στελέχη του τμήματος Ξένων Σχολών.

Ηλείας, όπου θα κατασκευαζόταν, στα τέλη της δεκαετίας του 60, μεγάλο αρδευτικό φράγμα και έπρεπε σε σύντομο χρονικό διάστημα να πραγματοποιηθούν σωστικές ανασκαφές²⁰⁵.

Τα δημοσιεύματα του Τύπου αναφέρονται αποκλειστικά στα αρχαιολογικά επιτεύγματα των ξένων αρχαιολογικών αποστολών, που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

Πιο συγκεκριμένα εκθειάζεται ο ρόλος της ΓΑΣ στην ανασκαφή της Θάσου και θεωρείται εξαιρετικά σημαντικό γεγονός η έκδοση αρχαιολογικού οδηγού από τη ΓΑΣ για τη Δήλο²⁰⁶. Σε άλλα άρθρα επιδοκιμάζονται οι ανασκαφές της ΑΣΚΣ στην Ισθμία και την Κόρινθο²⁰⁷. Το «Βήμα» δημοσιεύει ρεπορτάζ σχετικά με την αρχαιολογική δραστηριότητα της ΓΑΣ²⁰⁸, ενώ στη «Βραδυνή»²⁰⁹ τονίζεται η σημασία των γερμανικών ανασκαφών για την ανάδειξη της Αρχαίας Ολυμπίας.

Επιπλέον η ύπαρξη ισχυρών προσωπικοτήτων, εγνωσμένου επιστημονικού κύρους στο «τιμόνι» της αρχαιολογικής υπηρεσίας (πχ Παπαδημητρίου, Μαρινάτος) ανάγκασε τις ΞΑΣ να συμπεριφέρονται με σεβασμό προς τις ελληνικές αρχές αν και συχνά οι Γενικοί Διευθυντές Αρχαιοτήτων έλαβαν αποφάσεις υπέρ κάποιας ΞΑΣ, εφόσον οι προσωπικές τους επιθυμίες ή τα επιστημονικά τους ενδιαφέροντα το επέβαλαν²¹⁰.

Φυσικά και στη διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών η πολιτική καθορίζει, σε πληθώρα περιπτώσεων και τη συμπεριφορά Ξένων Σχολών. Πιο συγκεκριμένα:

²⁰⁵ Waterhouse 1986, σελ. 79. Ανάλογη περίπτωση αναφέρει και η Αγνή Σακελλαρίου («Βήμα» 6.8.81), όταν η ΒΑΣ καλείται να ανασκάψει το χώρο όπου επρόκειτο να ανεγερθεί το Πανεπιστήμιο Κρήτης στο Ρέθυμνο.

²⁰⁶ Ελ. Καραπαναγιώτη «Οι ανασκαφές στη Θάσο και ο Οδηγός της Δήλου» Βήμα, αρ. 6273, ετ. ΚΑ, 4.11.65, σελ. 2.

²⁰⁷ Τ. Τσαούσης «Πλούσιος ο απολογισμός των ανασκαφών στην περιοχή της αρχαίας Ισθμίας» Βήμα, αρ. 7058, ετ. ΚΔ, 28.5.68, σελ. 2.

Ελ. Καραπαναγιώτη «Οι ανασκαφές της ΑΣΚΣ – Καθώς κυλούσαν τα νερά μίας αρχαίας πηγής» Βήμα, αρ. 6467, ετ. ΚΒ, 26.6.66, σελ. 9.

²⁰⁸ Ελ. Καραπαναγιώτη «Οι ανασκαφές του 1964, στη Θάσο, Κρήτη, Δήλο από τη ΓΑΣ» Βήμα, αρ. 6141, ετ. ΚΑ, 1.6.65, σελ. 2.

Ελ. Καραπαναγιώτη «Μέγα αρχαιολογικό επίτευγμα της ΓΑΣ» Βήμα, αρ. 7319, ετ. ΚΔ, σελ. 4.

²⁰⁹ E. Heymann «Γερμανικά Αρχαιολογικά έρευνα – Το εργαστήριο του Φειδίου ευρίσκειτο εις την Ολυμπίαν – Συνεχίζονται αι ανασκαφαί» Βραδυνή, αρ. (3679):11261, ετ. 34^ο, 1.2.1957. Ο αρθρογράφος επισημαίνει ότι οι ανασκαφές από το 1882 έως το 1936 στοίχισαν στο γερμανικό κράτος 800.000DM «κατ' αυτές δε ετηρήθη αυστηρώς η αρχή, όπως ουδέν εύρημα ούτε έστω και έν μεταφερθή εις Βερολίνον». Ο συγγραφέας σκοπίμως δεν αναφέρεται στη διάταξη περί διπλών στην αρχική σύμβαση για την ανασκαφή στην Ολυμπία ή αγνοεί τα γεγονότα.

²¹⁰ Πρβ. Ducrey 2001, σελ. 563, 564 για το πώς ιδρύθηκε η Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή.

Μετά το 1946 ο εκάστοτε διευθυντής της ΒΑΣ αναγορεύεται σε Ex Officia Honorary Attaches της Βρετανικής Πρεσβείας και η ΒΑΣ εξαρτάται άμεσα από την βρετανική πρεσβεία²¹¹.

Επιπλέον κατά την άποψη, που διευτυπώθη από έμπειρο Έφορο Αρχαιοτήτων, οι Αμερικανοί έσκαβαν όπου ήθελαν, παραβιάζοντας συχνά τις άδειες ανασκαφής που τους είχαν παραχωρηθεί. Η λειτουργία της ΑΣΚΣ υποδηλώνει απτά και μία πολιτική πραγματικότητα, την ισχυρότατη εξάρτηση της χώρας από τις ΗΠΑ²¹², ενώ αντίθετα η διακριτικότητα, με την οποία πολιτεύθηκαν οι Γερμανοί «υπαγορεύθηκε» και από την ήττα της Γερμανίας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (το κτίριο μάλιστα του Γ.Α.Ι δημεύθηκε και υπήρξε κίνδυνος εκποίησης της Βιβλιοθήκης και του πολύτιμου Φωτογραφικού του Αρχείου)²¹³.

Επιπρόσθετα ο ανώτατος άρχοντας της Ελλάδος (είτε ο βασιλιάς είτε μετά τη μεταπολίτευση ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας) παρευρίσκεται στους ετήσιους απολογισμούς των ΞΑΣ²¹⁴. Κατ' αυτόν τον τρόπο υποδηλώνεται η ισχυρή πολιτική επιρροή των ΞΑΣ στην Ελλάδα αλλά και το πώς αντιμετώπιζε η Ελληνική Πολιτεία την παρουσία τους στη χώρα, θεωρώντας τις ΞΑΣ ένα εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και σύσφιγξης των διμερών σχέσεων με τους δυτικούς συμμάχους.

Τέλη της δεκαετίας του 70-αρχές του '80: Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, λίγο πριν την ανάληψη της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ, του οποίου τα συνθήματα έκαναν λόγο για «εθνική ανεξαρτησία», «αποχώρηση από την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ», «αποτίναξη της εξάρτησης από τους ξένους» το κλίμα ήταν ιδιαίτερα δυσμενές για τις ΞΑΣ (θεωρήθηκε ότι έλαβε διαστάσεις ξενηλασίας).

Χαρακτηριστικά είναι πολλά δημοσιεύματα του ημερησίου τύπου αλλά και οι απόψεις διαφόρων παραγόντων της πολιτικής ζωής. Έτσι πολλοί βουλευτές της τότε (1980) αντιπολίτευσης (μεταξύ αυτών η Μελίνα Μερκούρη, ο Μαν. Δρετάκης) κατέθεσαν επερώτηση με την οποία ουσιαστικά έθεταν θέμα λειτουργίας των Ξένων

²¹¹ Waterhouse 1986, σελ. 79.

²¹² Πετράκος 1995, σελ. 116.

²¹³ Πετράκος 1994, σελ. 170 και Πετράκος 1995, σελ. 92-93.

²¹⁴ Η «Καθημερινή» της 12.12.64 αναφέρεται στον ετήσιο απολογισμό του Γ.Α.Ι με τον τίτλο « Λαμπρά αποτελέσματα γερμανικών ανασκαφών» και στην παρουσία της «Α.Μ. του βασιλέα Κωνσταντίνου».

Επίσης ο Κων. Τσάτσος ως πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας, παρευρισκόταν στον απολογισμό της ΓΑΣ και του Γ.Α.Ι (πρβ. Καθημερινή 28.2.76, 2.5.78 και 18.12.78). Κατά τα επόμενα χρόνια οι παρουσίες αυτές ατόνησαν και πλέον έχουν περιορισθεί σε απλή αντιπροσώπευση της ΔΠΚΑ μέσω υπαλλήλου του Τμήματος Ξένων Σχολών.

Αρχαιολογικών Σχολών στην Ελλάδα, ενώ γίνονταν σαφείς υπαινιγμοί για μεταφορά αρχαίων στο εξωτερικό («*δια των ανασκαφών των ΞΑΣ, οι οποίες δεν εποπτεύονται από το Κράτος*»)²¹⁵.

Η άποψη ενός διάσημου Βρετανού αρχαιολόγου (του S. Hood), στις αρχές της δεκαετίας του 80, ότι η Κνωσός θα αρχίσει να καταρρέει, αν δε ληφθούν μέτρα αναστήλωσης, προστασίας και συντήρησης του αρχαιολογικού χώρου, προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των Δημάρχων Ηρακλείου, Αρχανών και του αρμοδίου Εφόρου Αρχαιοτήτων²¹⁶. Οι δύο τελευταίοι διερωτώνται μάλιστα με ποιο δικαίωμα ο Βρετανός αρχαιολόγος δημοσιοποιεί τις απόψεις του και αν υπάρχει λόγος παρουσίας των ΞΑΣ στην Ελλάδα.

Έντονες αντιδράσεις θα προκαλέσει και η δημοσιοποίηση της ανακάλυψης της Ποικίλης Στοάς από την Αμερικάνικη Σχολή Κλασικών Σπουδών, χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση του ΥΠ.Π.Ε (Αύγουστος του 1981)²¹⁷. Το περιστατικό αυτό θα προκαλέσει την παρέμβαση του τότε υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών, κ. Ανδριανόπουλου, ο οποίος θα αποστείλει επιστολή προς τους Διευθυντές των Ξένων Σχολών, συστήνοντας την αποφυγή ενεργειών που δυναμιτίζουν το κλίμα μεταξύ των δύο πλευρών (Ελλάδας και ΞΑΣ)²¹⁸. Το γεγονός αυτό θα αποτελέσει και το έναυσμα δημοσίευσης εκτενούς αφιερώματος για την ιστορία και την προσφορά των ΞΑΣ, το οποίο θα δημοσιευθεί στη Μεσημβρινή.

Στο προαναφερθέν αφιέρωμα την άποψη του θα αναλύσει και ο τότε Γενικός Διευθυντής Αρχαιοτήτων, κ. Ν. Γιαλούρης²¹⁹, ο οποίος θα τονίσει:

²¹⁵ Μεσημβρινή 7.9.1981, σελ. 8.

²¹⁶ Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», 23.7.1981, σελ. 5, όπου γίνεται λόγος για υποσκέλιση της ελληνικής αρχαιολογικής υπηρεσίας από τον S.Hood, «κατά πάγια τακτική των ξένων αρχαιολογικών σχολών». «ΤΟ ΒΗΜΑ» 24.7.1981, σελ. 5.

Επιπλέον «ΤΟ ΒΗΜΑ» της 29.7.1981, σελ. 5. Φιλοξενείται ανακοίνωση της Επιτροπής Πολιτιστικού του ΠΑΣΟΚ, με την οποία τονίζεται ο «επικίνδυνος ρόλος» των Ξένων Σχολών, αναφορικά με τους αρχαιολογικούς χώρους.

Όλα τα παραπάνω συνέβησαν λόγω μίας δήλωσης του άγγλου επιστήμονα σχετικά με την τύχη του αρχαιολογικού χώρου της Κνωσού. Βέβαια το όλο κλίμα ήταν εντελώς διαφορετικό, έτσι το 1977 και 1978 απόφαση της τότε κυβέρνησης για εκθέσεις αρχαίων στο εξωτερικό προκαλούσε θύελλα αντιδράσεων, διαδηλώσεις και βίαια επεισόδια (πρβ και Πετράκος 2000, σελ. 137). Πλέον η κατάσταση έχει αλλάξει άρδην και πολλοί από τους πρωτοστάτες των αντιδράσεων, τώρα έχουν οργανώσει πληθώρα εκθέσεων για τον αρχαίο πολιτισμό στο εξωτερικό (προφορική επικοινωνία με κ. Π. Κατημερτζή).

²¹⁷ Μεσημβρινή 7.9.1981, με τον χαρακτηριστικό μάλιστα υπότιτλο «Ποικίλη Στοά-Ποικίλες παρεξηγήσεις».

²¹⁸ Μεσημβρινή 4.9.1981, σελ. 7.

²¹⁹ Μεσημβρινή 12.9.1981, σελ. 5. Νομίζω ότι σε αυτή τη συνέντευξη ο κ. Ν. Γιαλούρης βρίσκεται στον αντίποδα των «εθνικιστικών» θέσεων, που κυριαρχούσαν στην ελληνική κοινωνία. Ο τίτλος μάλιστα υποδηλώνει και μία υπέρ του προσήκοντος υποχωρητικότητα προς τις ΞΑΣ «Οι πρώτοι ξένοι αρχαιολόγοι εκπαίδευσαν τους Έλληνες». Τις ίδιες περίπου θέσεις μου εξέφρασε ο κ. Γιαλούρης και

A) την αυστηρή τήρηση από πλευράς Υπουργείου του νομικού πλαισίου, λειτουργίας και δραστηριοποίησης των ΞΑΣ στη χώρα.

B) Την άποψη του ότι ο Ελληνικός Πολιτισμός είναι κοινό, πανανθρώπινο κτήμα, το οποίο όλοι έχουν δικαίωμα να «καλλιεργήσουν».

Γ) Τα λιγοστά περιστατικά κακής συμπεριφοράς και λειτουργίας των ΞΑΣ είναι μεμονωμένα και εξατομικευμένα.

Ο απόηχος αυτής της περιόδου αντανακλάται και σε άλλα δημοσιεύματα του Τύπου²²⁰ της εποχής και συγκεκριμένα στην εφημερίδα «Αλλαγή» (25/26 – 8 – 1981) (χαρακτηριστικός ο τίτλος) του Ηρακλείου Κρήτης (νομός με έντονη παρουσία ΞΑΣ – συνολικά 17 ανασκαφές αλλά και με υψηλότατα ποσοστά ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ). Σε άρθρο, ενός ανώνυμου αρχαιολόγου – διδακτορικού σπουδαστή, οι ΞΑΣ καταγγέλλονται ότι «*λυμαίνονται*» την πολιτιστική μας κληρονομιά, αποτελούν «*ξένες ιμπεριαλιστικές βάσεις*», «*έδρες –τσιφλίκια*», διαθέτουν «*κτίρια – ξενώνες*», «*κήπους με πλουσιώτατες βιβλιοθήκες*», για την χρήση των οποίων «*οι έλληνες χρειάζονται ειδική άδεια*» και συγχρόνως οι έλληνες «*αρχαιολόγοι απαιτείται να μάθουν ξένες γλώσσες*».

Το δριμύ κατηγορώ άγγιξε και την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία στηλιτεύεται σαν «*μία από τις αντιδραστικότερες δημόσιες υπηρεσίες, με δουλική συνεργασία απέναντι στις ΞΑΣ*», ενώ οι έλληνες αρχαιολόγοι κατηγορούνται, ότι «*ξεπουλούν τα πάντα για την εύνοια μιας σχολής*». Θα ακολουθήσουν και άλλα άρθρα σε λιγότερο οξύ τόνο άλλων αρχαιολόγων, ενώ θα ανταπαντήσει η Αγνή Σακελλαρίου²²¹, υπερασπιζόμενη την προσφορά των ΞΑΣ στην προαγωγή της αιγαιακής αρχαιολογίας και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μας.

σε συνέντευξη του όπου τόνισε, εκτός των προαναφερθέντων, ότι θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται σαν δύο διαφορετικά νομικά πρόσωπα τα αμερικανικά Πανεπιστήμια και η ΑΣΚΣ.

²²⁰ Πετράκος 1982, σελ. 68 και 69.

²²¹ «ΤΟ ΒΗΜΑ» 6.8.1981, σελ. 5, όπου μεταξύ άλλων επισημαίνονται και τα πιο κάτω:

- ❖ Η επιχειρηματολογία των αντιθέτων προς τη λειτουργία των ΞΑΣ είναι αβάσιμη, συνθηματολογική και ζημιώνει την Ελλάδα και την αρχαιολογική επιστήμη.
- ❖ Οι ανασκαφές των ΞΑΣ συνέβαλαν στον περιορισμό της αρχαιοκαπηλίας και της εξαγωγής αρχαίων από την Ελλάδα.
- ❖ Οι ΞΑΣ έχουν αναλάβει ένα δυσβάστακτο οικονομικό βάρος, που φυσικά δεν μπορούσε να αντέξει το ελληνικό κράτος (άλλωστε η ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία αριθμεί -το 1980- περί τα 96 άτομα).
- ❖ Συνέβαλαν σημαντικά στη διασφάλιση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και συχνά προσκλήθηκαν από την ίδια την ελληνική κυβέρνηση να διεξάγουν ανασκαφές γιατί οι εθνικοί πόροι δεν επαρκούσαν (πχ στην περίπτωση της κατασκευής του πανεπιστημίου Κρήτης προηγήθηκε ανασκαφή, την οποία διεξήγε η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή).
- ❖ Οι ΞΑΣ αποτελούν «πρεσβευτές» της Ελλάδος στο εξωτερικό και ενδυναμώνουν το φιλελληνικό κίνημα.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν κυριάρχησε η τάση «ελληνοποίησης» σε όλους τους τομείς και τις εκφάνσεις της κοινωνικής μας ζωής (εξωτερική πολιτική, προώθηση ελληνικών προϊόντων, ελληνοποίηση προμηθειών), ενώ ταυτόχρονα τέθηκε εμφατικά το ζήτημα της εθνικής κυριαρχία και της επικράτησης του αντιστασιακού-λαϊκού στοιχείου, οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές αντιμετωπίστηκαν με καχυποψία, εχθρότητα και αντιμετώπισαν δυσκολίες στη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας ή και διεκδίκησης των δικαίων ή παραλόγων αιτημάτων τους.

Χαρακτηριστική είναι η έκδοση πολλαπλών, διαδοχικών εγκυκλίων (από το 1982 και έως το 1983), οι οποίες ρύθμιζαν τις παραμικρές λεπτομέρειες αναφορικά με τον τρόπο διεξαγωγής των ανασκαφών από τις ΞΑΣ, καθώς και των όποιων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τους, ενώ μία από αυτές χαρακτηρίστηκε εμπιστευτική, προκειμένου να μην «πέσει στα χέρια του εχθρού»²²².

Στις παραπάνω διαπιστώσεις συγκλίνουν και οι απόψεις των εκπροσώπων κάποιων ΞΑΣ, που ξεκινούν από την ακραία μομφή ότι «το ΠΑΣΟΚ δεν μας ήθελε στην Ελλάδα» και καταλήγουν στην μαρτυρία «ότι περιμέναμε ώρες – ειδικά ο σεβάσμιος Διευθυντής μας- για να συναντήσει τη Μελίνα»²²³.

Φυσικά δεν έλειψαν και οι φωνές μετριοπάθειας και αυτοσυγκράτησης των ελλήνων αρχαιολόγων (τόσο αυτών που υπηρετούν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ, όσο και των Πανεπιστημιακών δασκάλων). Η πλειονότητα τους άλλωστε έχει σπουδάσει σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού, πολλοί έχουν αποκτήσει την ιδιότητα του μέλους κάποιας ΞΑΣ, κάποιοι εργάστηκαν ή συμμετείχαν σε ανασκαφές ξένων στην Ελλάδα. Επιπλέον και οι ΞΑΣ σταδιακά μετέβαλαν τη φυσιογνωμία τους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και προσαρμόστηκαν στο νομικό πλαίσιο, το οποίο σαφώς έπρεπε να ισχύει με απαρέγκλιτη αυστηρότητα.

Έτσι πχ η ΓΑΣ μέχρι το 1981 ήταν ένα «κλειστό» για τους Έλληνες Ίδρυμα. Λίγοι έλληνες αρχαιολόγοι μπορούσαν να χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη της, ελάχιστοι έλληνες συμμετείχαν ως υπότροφοι ή ερευνητές ή φοιτητές στη ζωή της ΓΑΣ στην Αθήνα. Μετά το 1981 η ΓΑΣ άρχισε να αλλάζει και να υποδέχεται σπουδαστές και υποτρόφους από διάφορες χώρες και φυσικά από την Ελλάδα. Η βιβλιοθήκη της άνοιξε για το ευρύ κοινό, διοργανώθηκαν πολλές εκδηλώσεις αλλά και εκδόσεις στα

²²² Πρβ και το Παράρτημα ΙΙ.

²²³ Πρόκειται για μαρτυρίες στελεχών κάποιων ΞΑΣ. Σε άλλες περιπτώσεις μας επισημάνθηκε ότι στη δεκαετία του '80 η πολιτική ηγεσία του ΥΠ.ΠΟ αλλά και ο τότε διευθυντής αρχαιοτήτων «ήταν λογικοί, με κατανόηση στα αιτήματα των ΞΑΣ, τα οποία πάντως αντιμετώπιζαν με ειλικρίνεια και ευθύτητα».

Ελληνικά, επιδιώχθηκαν οι συνεργασίες με την Αρχαιολογική Υπηρεσία αλλά και τα Ελληνικά Πανεπιστήμια, ενώ η Σχολή στράφηκε προς τη μελέτη και του νεοελληνικού πολιτισμού²²⁴.

Ουσιαστικά στη δεκαετία του 80 παρατηρούνται τα εξής φαινόμενα-τάσεις στον τομέα της πολιτιστικής πολιτικής και μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι ανάγκη να εξετασθεί και το θέμα των Ξένων Σχολών:

Στις αρχές είναι διάχυτο το αίτημα του εκδημοκρατισμού, του ανοίγματος των «στεγανών», «ελιτίστικών», «αντιδραστικών» υπηρεσιών (όπως και η Αρχαιολογική) στο ευρύ κοινό, στις λαϊκές μάζες. Η τάση συνοδεύεται από προσπάθεια οριστικής επίλυσης του θέματος «εθνική και λαϊκή κυριαρχία». Προβάλλεται έντονα η εθνική ιδεολογία, το αντιστασιακό και λαϊκό στοιχείο, το οποίο επιζητά την αποδέσμευση της ελληνικής πολιτικής από κάθε είδους εξαρτήσεις, που μειώνουν ή τραυματίζουν «την εθνική αξιοπρέπεια και υπερηφάνεια». Στον τομέα της Αρχαιολογικής Πολιτικής τα παραπάνω εκφράστηκαν²²⁵:

- Με το άνοιγμα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και τον τριπλασιασμό των υπηρετούντων σε αυτήν αρχαιολόγων.
- Την εχθρική ή τουλάχιστον δύσπιστη αντιμετώπιση των Ξένων Αρχαιολογικών Σχολών και την επιβολή αυστηρών νομικών ορίων λειτουργίας τους.
- Τη μετ'επιτάσεως προβολή του θέματος της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα.

Μέσα της δεκαετίας του '80 – αρχές της δεκαετίας του '90: Σε μία δεύτερη χρονική περίοδο, μετά το 1984, εφαρμόστηκε μία επιθετική πολιτιστική πολιτική, επηρεασμένη από την αντίστοιχη Γαλλική, η οποία βασικούς άξονες είχε:

- ❖ Τη διοργάνωση μεγάλων αρχαιολογικών εκθέσεων, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο Εξωτερικό.
- ❖ Τη συνύπαρξη ΞΑΣ και ΥΠ.ΠΟ.

Έτσι οι εκπρόσωποι του ΥΠ.ΠΟ στα μέσα της δεκαετίας του 80 τονίζουν την προσήλωση του Υπουργείου στην αυστηρή εφαρμογή του νομικού πλαισίου, τη συμμόρφωση των ΞΑΣ προς αυτό, την εξάλειψη της αναρχίας και της αυθαιρεσίας

²²⁴ Προφορική επικοινωνία με το διευθυντή της ΓΑΣ κ. Dominique Mulliez, ο οποίος πιστεύει ότι το άνοιγμα αυτό θα συνεχιστεί έτι περαιτέρω.

²²⁵ Τα συμπεράσματα αποτελούν το «απόσταγμα» των συζητήσεων που είχαμε με την κ. Π. Κατημερτζή και την κ. Μ. Αδαμοπούλου.

από την πλευρά των ΞΑΣ καθώς και ότι πλέον οι σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών είναι ισότιμες, χωρίς βέβαια να λησμονείται το γεγονός ότι οι ΞΑΣ «φιλοξενούνται» στην Ελλάδα.

Βέβαια ακόμη και στις μέρες μας η προβολή των επιτευγμάτων μίας ΞΑΣ αποτελεί αφορμή ανυψώσεως του γοήτρου και της χώρας προέλευσης. Έτσι ο γερμανός Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρευρέθη στα εγκαίνια του Μουσείου της Σάμου (1987), όπου εκτίθενται όλα τα ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών στη νήσο²²⁶, ενώ ο Γάλλος πρωθυπουργός Ζυπέ παρέστη στις λαμπρές εκδηλώσεις για τον εορτασμό των 150 χρόνων της ΓΑΣ στην Ελλάδα²²⁷.

Ενδεικτικά της αλλαγής του κλίματος στις σχέσεις Ελληνική Πολιτείας και κοινωνίας με τις ΞΑΣ είναι και δημοσιεύματα του Τύπου.

Στην « Καθημερινή » στις 9.6.1985 η Αθ. Καλογεροπούλου αναφέρεται στην προσφορά των ΞΑΣ στην ελληνική αρχαιολογία και τονίζει ότι διαθέτουν ενημερωμένες και προσβάσιμες σε όλους βιβλιοθήκες, προήγαγαν την έρευνα, ίδρυσαν μουσεία, δημοσίευσαν σημαντικές ανασκαφές και τέλος αποτελούν εστίες φιλελληνισμού. Στο «Βήμα» στις 15.3.1987 περιγράφεται το εντυπωσιακό έργο της ΑΣΚΣ στα 100 χρόνια παρουσίας της στην ελληνική επικράτεια και σημειώνεται, ότι εκτός από την πολυσχιδή και σημαντική επιστημονική συνεισφορά της, η ΑΣΚΣ έδρασε και κοινωνικά, ιδιαίτερα στις δύσκολες στιγμές της χώρας μας (μικρασιατική καταστροφή, σεισμοί Κορίνθου το 1928, Κατοχή, δικτατορία των συνταγματαρχών). Σε ρεπορτάζ του Γ. Μπαμιάζη στην εφημερίδα «Δημοκρατικός Λόγος» στις 1.4.1987, σχετικά με τον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας, η επιμελήτρια αρχαιοτήτων κ. Κοκοτάκη αναφέρθηκε στις ανασκαφές των ΞΑΣ, λέγοντας χαρακτηριστικά:

«Οι ανασκαφές των ΞΑΣ είναι ένα παρεξηγημένο θέμα. Γράψτε γι' αυτό το θέμα γιατί πολλά ακούγονται. Ότι τάχα οι ΞΑΣ είναι ασύδοτες και ανεξέλεγκτες, ότι μεταφέρουν αρχαία εκτός Ελλάδας. Πρόκειται για μεγάλο ψέμα. Τους ελέγχουμε εμείς, ό,τι βρούν μένει στην Ελλάδα.»

Παρά τα προαναφερθέντα δε λείπουν και τα πικρόχολα ή καχύποπτα σχόλια του Ελληνικού Τύπου, που ίσως αποτυπώνουν ένα μέρος ή και ολόκληρη την αλήθεια. Η εφημερίδα «Ποντίκι» εξαπέλυσε δριμύτατη φραστική επίθεση κατά της ΑΣΚΣ, την οποία κατηγόρησε ότι μέσω της CIA επεδίωξε και τελικά επέτυχε η ανασκαφή της

²²⁶ «ΤΑ ΝΕΑ» 27.6.1987 και «Αυριανή» 27.6.87.

²²⁷ «Καθημερινή» 17.9.1996.

Αρχαίας Αγοράς να μην λαμβάνεται υπόψη στον αριθμό των τριών ανασκαφών, που κάθε χρόνο δικαιούται να διεξάγει κάθε ΞΑΣ²²⁸.

3.7.3 Από το 1990 και εξής

Κατά τη δεκαετία του '90 οι σχέσεις των δύο πλευρών χαρακτηρίζονται από τα πιο κάτω σημεία:

- Η επιστημονική έρευνα στηρίζεται στη συνεργασία και τη συναλληλία.
- Η προσφορά των ΞΑΣ υπήρξε σημαντική κατά το παρελθόν.
- Οι ΞΑΣ έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, αυστηρά καθορισμένα από το νόμο²²⁹.
- Οι ΞΑΣ οφείλουν πάντως να κατανοήσουν ότι είναι «φιλοξενούμενοι» στην Ελλάδα²³⁰.
- Οι όποιες παρατυπίες ήταν μεμονωμένα, τυχαία και εξατομικευμένα περιστατικά, που προκάλεσαν την επέμβαση του ΥΠ.ΠΟ και την απαρέγκλιτη εφαρμογή του νόμου (διακοπή των ανασκαφών της ΓΑΣ στη Δήλο, των Άγγλων στην Κνωσό και των Γερμανών στη Θεσσαλία)²³¹.
- Η ελληνική κοινή γνώμη, όπως και όσο εκφράζεται μέσω του Τύπου, σε γενικές γραμμές έχει αποστασιοποιηθεί από το εχθρικό κλίμα του παρελθόντος και αντιμετωπίζει θετικά την παρουσία των Σχολών στη χώρα μας.

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το αφιέρωμα της Καθημερινής στις ΞΑΣ²³², που δραστηριοποιούνται στην χώρα μας, αντίστοιχα άρθρα στην Ελευθεροτυπία²³³ και τα ΝΕΑ²³⁴ καθώς και πληθώρα δημοσιευμάτων²³⁵ για το Ιωβηλαίο από την ίδρυση της ΓΑΣ, για τον εορτασμό των 125 ετών παρουσίας του Γ.Α.Ι στην Ελλάδα, ή για τις

²²⁸ «Όταν οι Αμερικάνοι επεμβαίνουν... και στα πολιτιστικά» Ποντίκι, 28.7.1987.

²²⁹ «Ελευθεροτυπία» 12.5.95, σελ. 19.

²³⁰ «ΤΑ ΝΕΑ» 19.6.1992, σελ. 6/40. Χαρακτηριστική η δήλωση της Διευθύντριας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων κ. Ρωμοπούλου.

²³¹ «Ελευθεροτυπία» 12.5.95, σελ. 19.

²³² «Καθημερινή», Επτά Ημέρες, 21.5.2000.

²³³ «Ελευθεροτυπία» 12.2.95, σελ. 19.

²³⁴ «ΤΑ ΝΕΑ» 19.06.92, σελ. 6/40-7/41.

²³⁵ Ενδεικτικά σταχυολογούμε κάποια από αυτά. Ειδικότερα για τα 150 χρόνια της ΓΑΣ στην Ελλάδα έγραψαν: « Τα ηρωικά χρόνια της Αρχαιολογίας – Με αφορμή τον εορτασμό των 150 χρόνων της ΓΑΣ...» στο ΒΗΜΑ της 15.09.1996, σελ. 4/30, «ΓΑΣ 150 χρόνια στην υπηρεσία της ελληνογαλλικής φιλίας» στην Κυριακάτικη Αυγή της 28.7.1996, σελ. 21, «Γάλλοι σκαπανείς Ελληνικού Πολιτισμού- εκδηλώσεις για τα 150 χρόνια της ΓΑΣ» στην Καθημερινή της 15.9.1996, «Λαμπρή Ελληνογαλλική γιορτή – Οι εκδηλώσεις για τα 150 χρόνια της ΓΑΣ» στην Καθημερινή της 17.9.1996. Αντίστοιχα για τα 125 χρόνια δραστηριοποίησης του Γ.Α.Ι στην Ελλάδα: «125 χρόνια ανασκαφών» στη Βραδυνή της 13.1.2001, σελ. 32, «Φως σε 124 χρόνια Ιστορίας –έκθεση φωτογραφιών και σειρά διαλέξεων διοργανώνει το Γ.Α.Ι στην Ελλάδα» στο ΒΗΜΑ, της 9.1.2001, σελ. .

εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν επ' ευκαιρία των εγκαινίων του εργαστηρίου Φιτζ (εργαστήριο αρχαιομετρίας) στη ΒΑΣ.

Για τη ΒΑΣ μάλιστα η ελληνίδα υπουργός Πολιτισμού θα τονίσει ότι « η Σχολή έχει εξελιχθεί και σε ελληνικό θεσμό, που δραστηριοποιείται ανεξάρτητα από τις πολιτικές συγκυρίες²³⁶ ». Το κλίμα έναντι των ΞΑΣ έχει μεταβληθεί και σε τοπικό επίπεδο, καθώς διοργανώνονται εκδηλώσεις στην ελληνική επαρχία για να τιμηθεί το έργο και η προσφορά των ξένων αρχαιολόγων²³⁷.

Δε λείπουν βέβαια και φωνές διαφορετικές, που εξακολουθούν να θεωρούν τις ΞΑΣ παράγοντα αδιαφάνειας, αρχαιοκαπηλίας και μείωσης της εθνικής μας κυριαρχίας και αξιοπρέπειας.

Ενδεικτικά είναι τα άρθρα στον Τύπο στις αρχές της δεκαετίας του 90²³⁸. Έτσι στον Οικονομικό Ταχυδρόμο ο Ν. Στερεόπουλος²³⁹ κατηγορεί τους Έλληνες αρχαιολόγους, ότι επιδεικνύουν δουλικότητα έναντι των ξένων συναδέλφων τους και ότι οι αυστηρές εγκύκλιοι του ΥΠ.ΠΟ (που αναφέρονταν στη λειτουργία των ΞΑΣ) καταστρατηγούνται συστηματικά.

Δημοσίευμα της Καθημερινής²⁴⁰ ενώ αναγνωρίζει την προσφορά των ΞΑΣ, θεωρεί ότι πολλές φορές οι εκπρόσωποι των ΞΑΣ συμπεριφέρονται με αποικιοκρατική υπεροψία, ενώ στα «ΝΕΑ»²⁴¹ τονίζεται ότι σε πολλές περιπτώσεις το Ελληνικό Κράτος μεροληπτεί υπέρ των ΞΑΣ (σε σύγκριση με τη συμπεριφορά του προς την Αρχαιολογική Εταιρεία). Σε άρθρο του Ν. Σταθούλη²⁴² αφήνονται επίσης υπόνοιες για την τήρηση των νόμων από την πλευρά των ΞΑΣ, ενώ γίνεται και αναφορά σε συγκεκριμένα γεγονότα, που σκίασαν τις σχέσεις Ελλήνων και ΞΑΣ.

²³⁶ Καθημερινή 22.2.1992, Αυγή 22.2.1992.

²³⁷ Στην Κρήτη ο Δήμος και ο Πολιτιστικός Οργανισμός Αγ. Νικολάου τίμησε την ΑΣΚΣ, τη ΒΑΣ και τη ΓΑΣ για τη συμβολή τους στην πολιτιστική ανάδειξη του νησιού (Καθημερινή 1.9.2001). Κάτι τέτοιο, ειδικά στην Κρήτη θα ήταν αδιανόητη να συμβεί στις αρχές της δεκαετίας του 80.

²³⁸ Η συγκέντρωση των αρνητικών για τις ΞΑΣ δημοσιευμάτων κατά την περίοδο 1990-93 ίσως υποδηλώνει και μία γενικότερη αντιπολιτευτική διάθεση προς την τότε ελληνική κυβέρνηση.

²³⁹ «Οικονομικός Ταχυδρόμος» 20.2.1992, σελ. 81. Ο αρθρογράφος αναφέρει παραδείγματα στα οποία οι ΞΑΣ ανακοινώνουν πορίσματα ανασκαφών τους πριν ενημερώσουν τις ελληνικές αρχές ή επεκτείνουν τις ανασκαφές τους πέραν της χορηγηθείσας αδείας, ενώ συχνά δεν παραβρίσκονται έλληνες αρχαιολόγοι στις ανασκαφές των ΞΑΣ.

²⁴⁰ «Καθημερινή» 19.5.91, άρθρο του Ν. Βατόπουλου. Το έναυσμα του άρθρου ήταν η αυστηρή αντιμετώπιση από το ΚΑΣ της ΑΣΚΣ και της ανασκαφής της στο Ακτιο, όπου οι Αμερικανοί δεν τήρησαν κανένα όρο συνεργασίας και ενημέρωσης των ελληνικών αρχών. Ο συντάκτης του άρθρου θεωρεί ότι η πολιτική κάθε ΞΑΣ αντικατοπτρίζει και την γενικότερη εξωτερική πολιτική της χώρας προέλευσής (στην προκειμένη περίπτωση των ΗΠΑ).

²⁴¹ «ΤΑ ΝΕΑ» 28.8.1991.

²⁴² «Καθημερινή» 17.6.1991, σελ. 14. Ειδικότερα ο Ν. Σταθούλης καταγγέλλει ότι οι ΞΑΣ καταστρέφουν αρχαιότητες και το ΥΠ.ΠΟ σιωπά. Επιπλέον αναφέρεται και στη διένεξη Amandry – Τζεδάκη, ενώ θέτει και το ερώτημα εάν πράγματι ελέγχονται οι δραστηριότητες των ΞΑΣ.

Δε λείπουν βέβαια και οι απόψεις (ιδίως ελλήνων πανεπιστημιακών) που υποστηρίζουν ότι το υφιστάμενο ελληνικό νομικό πλαίσιο «καταπιέζει» τη λειτουργία των ΞΑΣ, εμποδίζει την επιστημονική έρευνα και δεν προάγει ούτε την επιστήμη της αρχαιολογίας ούτε την προβολή της Ελλάδος στο εξωτερικό²⁴³.

Η ειλικρινής υποστήριξη της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας προς τις ΞΑΣ θεωρώ, ότι διατρανώθηκε αναφορικά με το θέμα της κατάσχεσης ή όχι του ακινήτου του Γ.Α.Ι, προκειμένου να καταβληθούν αποζημιώσεις στα θύματα της γερμανικής θηριωδίας κατά τη διάρκεια της Κατοχής.

Το κτίριο του Γ.Α.Ι στην οδό Φειδίου

Οι έλληνες αρχαιολόγοι αντέδρασαν σθεναρά και με κείμενό τους (υπογεγραμμένο από αρκετές δεκάδες) συνόψισαν τη δημιουργική και πολυσχιδή παρουσία του Γ.Α.Ι στη χώρα μας²⁴⁴.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στις σχέσεις ΞΑΣ-ΥΠ.ΠΟ: Η εξομάλυνση και η ορθολογική διαχείριση των σχέσεων των δύο πλευρών στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών δεν έχει πλήρως εξοβελίσει το κλίμα καχυποψίας, που τις σκίασε για έναν περίπου αιώνα. Πολλές φορές στα παρασκήνια των συνεδριάσεων του ΚΑΣ ακούγονται κρίσεις συχνά μειωτικές ή δηλωτικές μιας υπολανθάνουσας εχθρότητας προς τη δράση των ΞΑΣ, έτσι η ΓΑΣ έχει κατηγορηθεί για υπέρμετρο επεκτατισμό²⁴⁵ σε πολλές αρχαιολογικές θέσεις, ενώ συχνά προβάλλονται διάφορα προσκόμματα στην περίπτωση προτάσεων αναστήλωσης (πχ του Γ.Α.Ι για το ναό του Διός στην Αρχαία Ολυμπία)²⁴⁶.

²⁴³ Τέτοιες απόψεις έχουν διατυπωθεί και δημοσίως τόσο από την κ. Παλαγγιά (Βήμα 1-2-1998) όσο και από τον κ. Ντούμα σε διαλέξεις του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά και στο ΥΠ.ΠΟ.

²⁴⁴ «ΤΑ ΝΕΑ» 15.9.2000, σελ. Ρ03

²⁴⁵ Από δημοσιογράφους που ασχολούνται με το πολιτιστικό ρεπορτάζ.

²⁴⁶ Προφορική επικοινωνία με κ. Παρασκευή Κατημερτζή.

Το 2002 τέθηκε σε ισχύ ο νόμος 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς», ο οποίος θέτει αυστηρότερες διατάξεις ως προς τη δραστηριότητα των ΞΑΣ στην Ελλάδα²⁴⁷. Συγκεκριμένα περιορίζει τον αριθμό ανασκαφών σε έξι καθώς και τη διάρκεια της ανασκαφικής περιόδου σε μόλις έξι εβδομάδες²⁴⁸, μάλιστα δε οι εκπρόσωποι των ΞΑΣ ανέφεραν ότι ο νόμος για το 2003 εφαρμόστηκε χωρίς την παραμικρή παρέκκλιση, μολονότι κάποιες σχολές ζήτησαν την εφαρμογή του για το επόμενο έτος, δηλαδή το 2004²⁴⁹.

Το θέμα της όρων λειτουργίας των ΞΑΣ, το οποίο είναι εξαιρετικά ακανθώδες επανήλθε, το 2003, κατά τη διάρκεια θυελλώδους συνεδρίασης του ΚΑΣ, σχετικά με την έγκριση ή μη του Προγράμματος Δράσης της ΑΣΚΣ²⁵⁰. Ενώ ο νόμος²⁵¹ προβλέπει έξι ανασκαφές (τρεις της ΞΑΣ και τρεις σε συνεργασία με το ΥΠ.ΠΟ), η ΑΣΚΣ απαίτησε εννέα ανασκαφές, προκαλώντας την αποχώρηση από τη συνεδρίαση της Εφόρου Αρχαιοτήτων κ. Λ. Παρλαμά και τη δικαίωση εκείνων, που επιμένουν ότι οι ΞΑΣ εξακολουθούν να διαχειρίζονται τα μεγάλα και σημαντικά ανασκαφικά «φιλέτα»²⁵².

Η ομαλή πορεία της χώρας μας προς την ενσωμάτωση στην ευρωπαϊκή οικογένεια, η υποχώρηση των φανατισμών, η εμπέδωση της δημοκρατικής ομαλότητας, το ξέφτισμα ιδεολογιών και ιδεολογημάτων, οδήγησαν στη σταδιακή ομαλοποίηση και

²⁴⁷ ΦΕΚ 153/Α/28.6.2002.

²⁴⁸ Ο νόμος μερμινά (και η συνακόλουθη εγκύκλιος ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α3/Φ30/70868/2539/27.11.2002) και για τη δημοσίευση παλαιότερων ανασκαφών καθώς και για την απαλλοτρίωση των ακινήτων, όπου διεξάγονται οι ανασκαφές των ΞΑΣ.

²⁴⁹ Σύμφωνα με τον διευθυντή της ΑΣΚΣ ζητήθηκε να εφαρμοστεί το 2004 καθώς ήδη είχε γίνει ο προϋπολογισμός για το 2003, που προέβλεπε εννέα ανασκαφές. Στελέχη της ΑΣΚΣ μου τόνισαν ότι δεν θα είχαν αντίρρηση να μην υποβάλλουν κανένα πρόγραμμα για το 2004 (λόγω Ολυμπιάδος) αρκεί να είχαν εκ των προτέρων ενημερωθεί.

²⁵⁰ Ριζοσπάστης 6.3.2003, σελ. 31. Η εφημερίδα επιτίθεται στην ΑΣΚΣ με το χαρακτηριστικό τίτλο «Αμερικάνικη Αρχαιολογική Σχολή – Εκβιάζει ως κράτος εν κράτει». Το άρθρο είναι φορτισμένο λόγω και της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ, ενώ κριτική δέχονται και μέλη του ΚΑΣ, τα οποία ανέχτηκαν την επανεισαγωγή του θέματος του αριθμού των ανασκαφών της ΑΣΚΣ (ενώ υπήρξε αρχική συμφωνία για 7 ανασκαφές) και θεώρησαν ότι μπορεί τελικά ο αριθμός να γίνει αντικείμενο συζήτησης.

Η θυελλώδης συζήτηση στο ΚΑΣ σχολιάστηκε και από την Καθημερινή (6.3.2003, σελ. 16). Η εφημερίδα θεωρεί ότι καταβάλλεται προσπάθεια από το ΥΠ.ΠΟ να περιορισθούν οι ανασκαφές των ΞΑΣ προκειμένου να εποπτεύονται αποτελεσματικά από τις ελληνικές αρχές, ενώ υπογραμμίζεται η «παρασπονδία» της ΑΣΚΣ και η υπαναχώρησή της από τα αρχικά συμφωνηθέντα με τις ελληνικές αρχές (έξι ανασκαφές συν την ανασκαφή της Αρχαίας Αγοράς).

Πάντως δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι η ΑΣΚΣ είναι μία ιδιόμορφη περίπτωση καθώς αντιπροσωπεύει πλήθος Πανεπιστημίων και στηρίζεται σε ιδιωτική χρηματοδότηση, που απαιτεί το εντυπωσιακό ανασκαφικό εύρημα, προκειμένου να συνεχισθεί η χρηματοδότηση.

²⁵¹ Αν και μέλη του ΚΑΣ διατύπωσαν την άποψη ότι υπάρχει νομική ασάφεια ως προς τον αριθμό των ανασκαφών (προσωπική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά, ο οποίος είναι μέλος του ΚΑΣ).

²⁵² Ο διευθυντής της ΑΣΚΣ διετύπωσε την άποψη ότι είχε υπάρξει συνεννόηση με τη ΔΙΠΚΑ γύρω από τον αριθμό των ανασκαφών.

τελικά ορθολογικοποίηση της συμπεριφοράς της Ελληνικής Πολιτείας προς τις ΞΑΣ. Το ίδιο ισχύει και για τις ΞΑΣ. Έχουν κατανοήσει την αποστολή και τον χαρακτήρα τους (αποτελούν πολιτιστικά και όχι πολιτικά ιδρύματα), έχουν συνειδητοποιήσει ότι ενεργοποιούνται εντός μιας συντεταγμένης πολιτείας, έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, ενώ πρέπει να σέβονται τους κανόνες που θέτει το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού²⁵³.

Συγχρόνως κάποιες μικρές ΞΑΣ, όπως οι Σκανδιναβικές που ανήκουν σε κράτη με κοινή κουλτούρα, δημοκρατική συγκρότηση και λειτουργούν με κοινούς κανόνες λειτουργίας και οργάνωσης, συνασπίζονται, ενοποιούν τις βιβλιοθήκες τους, ενώνουν το ελάχιστο προσωπικό τους και προσπαθούν να εκπονήσουν από κοινού προγράμματα με τη συνεργασία του ΥΠ.ΠΟ²⁵⁴. Το δρόμο της επέκτασης και της έντασης της συνεργασίας με την ελληνική πλευρά ακολουθούν τόσο η ΓΑΣ όσο και η ΑΣΚΣ, καθώς καταβάλλεται σύντομη προσπάθεια, προκειμένου να μειωθούν οι δαπάνες τους²⁵⁵.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ΞΑΣ ανήκει άλλωστε σε χώρες μέλη της Ε.Ε που αντιμετωπίζουν την αρχαία ελληνική κληρονομιά σαν κάτι που σε ένα βαθμό τους ανήκει, σαν κάτι που αποτελεί την υποδομή του κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού, πάνω στον οποίο οικοδομείται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Ο γερμανός μάλιστα πρεσβευτής σε δηλώσεις του σχετικά με τα έργα της Ολυμπιάδας στην πεδιάδα του Μαραθώνα τόνισε «*ότι η Γερμανία ενδιαφέρεται για την προστασία της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς τη θεωρεί τμήμα της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς*»²⁵⁶.

4. ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

²⁵³ Μέσω των προφορικών συνομιλιών μου με τον Dominique Mulliez (διευθυντή της ΓΑΣ) και τον dr Martin Kreeb (υπεύθυνο του αρχείου και του τμήματος Εκδόσεων του Γ.Α.Ι).

²⁵⁴ Προφορική επικοινωνία με Μ. Kreeb και «Καθημερινή» 21.9. 1995, «Μία Βιβλιοθήκη καρπός φιλίας τεσσάρων χωρών»

²⁵⁵ Δήλωση Dominique Mulliez και St. Tracy.

²⁵⁶ Δηλώσεις του γερμανού πρεσβευτή κ. Κούνα (Ελευθεροτυπία 11.05.2002).

Ο γρύπας-Έμβλημα του Γ.Α.Ι

4.1 Δημιουργία - Εξέλιξη

Το Γ.Α.Ι της Αθήνας συστήθηκε με απόφαση της γερμανικής αυτοκρατορικής κυβέρνησης το 1873 και άνοιξε τις πόρτες του στις 9.12.1874 (την ημέρα της γέννησης του J. Winckelmann)²⁵⁷. Είχε προηγηθεί το κατά πενήντα χρόνια παλαιότερο Γ.Α.Ι στη Ρώμη.

Η πρώτη ανασκαφή που ανέλαβε το Ινστιτούτο ήταν αυτή του θολωτού τάφου του Μενιδίου, το 1879. Η ανασκαφή της Ολυμπίας στη πρώτη της φάση διεξαγόταν κατ'εντολήν του γερμανικού κοινοβουλίου(μοναδική περίπτωση στην ιστορία της αρχαιολογίας) και χρηματοδότηση του γερμανικού κράτους²⁵⁸.

Μεγάλη πρόοδος στην ανάπτυξη και τη δραστηριότητα του Ινστιτούτου επετεύχθη, όταν διετέλεσε διευθυντής ο W. Dörpfeld, στη διάρκεια της θητείας του οποίου απεκτήθη το κτίριο, στο οποίο στεγάζεται και σήμερα το εν λόγω Ινστιτούτο (δωρεά H. Schliemann)²⁵⁹. Τα πολιτικά γεγονότα του 20^{ου} αιώνα (δηλαδή οι δύο παγκόσμιες πολέμοι) ανέστειλαν την επιστημονική δραστηριότητα του Γ.Α.Ι²⁶⁰.

Παρόλα αυτά και μολονότι η χρηματοδότηση του Ινστιτούτου διαρκώς μειώνεται, επιτελείται σημαντικό έργο, περιλαμβάνοντας τη διεξαγωγή ανασκαφών (πχ Ολυμπία, Κεραμεικός, Σάμος, Αίγινα, Στράτος, Αιγείρα, Τίρυνθα) αλλά και την προστασία των μνημείων και των ευρεθέντων αντικειμένων (πχ κατασκευή Μουσείων στη Σάμο και τον Κεραμεικό, τμηματική αναστήλωση Φιλιππείου²⁶¹ και Ναού του Διός στην Ολυμπία).

Επιπλέον το Γ.Α.Ι διαθέτει βιβλιοθήκη, με περίπου 70.000 τόμους βιβλίων καθώς και ένα πλουσιότατο αρχείο φωτογραφιών, που αποτελεί μία ζωντανή ανασύσταση της ιστορίας της αρχαιολογίας στη χώρα μας.

²⁵⁷ Bruch 2002, σελ. 9. Η σύστασή του δεν είναι άμοιρη του πολιτικού ανταγωνισμού καθώς η Γερμανία ήθελε να ξεπεράσει την Αγγλία και τη Γαλλία.

²⁵⁸ «Καθημερινή» 2000, σελ. 8 και 9.

Επίσης «Καθημερινή» 1999, σελ. 14.

²⁵⁹ Καθημερινή 2000, σελ. 9.

²⁶⁰ Για την ιστορία του Γ.Α.Ι πρβ και σύντομο ιστορικό περίγραμμα στο Γαρουφαλής 2003, σελ. 45 – 47 καθώς και Καθημερινή 2000, σελ. 8 – 11.

²⁶¹ Για το αναστηλωτικό πρόγραμμα του Γ.Α.Ι στην Αρχαία Ολυμπία πρβ. «Ελευθεροτυπία» 07.2.2002 και 29.8.2002.

4.2 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ²⁶² : Το Γ.Α.Ι²⁶³ είναι αυτόνομο και αυτοδιοίκητο ερευνητικό Ινστιτούτο, χρηματοδοτούμενο και εποπτευόμενο από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών (Bundesbehörde, im Geschäftsbereich des Auswärtigen Amtes).

Η έδρα του βρίσκεται στο Βερολίνο, αλλά διαθέτει αυτοδύναμα και ημιαυτόνομα παραρτήματα - σταθμούς στην Αθήνα, τη Ρώμη, τη Μαδρίτη, το Κάιρο, την Κωνσταντινούπολη, τη Βαγδάτη, τη Σανά, τη Βόννη. Επικεφαλής του Ινστιτούτου είναι ο Πρόεδρος, ο οποίος αναδεικνύεται από ένα ευρύ εκλεκτορικό σώμα (διευθυντές παραρτημάτων και επιτροπών, καθηγητές Πανεπιστημίων), ενώ με τον ίδιο τρόπο εκλέγονται και οι διευθυντές των παραρτημάτων (πχ της Αθήνας).

Η κεντρική διοίκηση (Zentral Direktion) συντονίζει το έργο και τα επιστημονικά προγράμματα των παραρτημάτων και επιτροπών και κατανέμει ετησίως σε αυτά τον προϋπολογισμό.

Ο προϋπολογισμός του παραρτήματος των Αθηνών το 2002 άγγιξε τα 316.000€, περιλαμβάνοντας τα λειτουργικά έξοδα, τους μισθούς (του ελληνικού προσωπικού), καθώς και τη χρηματοδότηση των επιστημονικών προγραμμάτων. Το 80% των εσόδων του Γ.Α.Ι προέρχεται από τον Ομοσπονδιακό Προϋπολογισμό και το 20% από χορηγίες ημικρατικών ή ιδιωτικών φορέων. Στο παράρτημα της Αθήνας το συνολικό προσωπικό φθάνει τα 25 άτομα (από αυτά η συντριπτική πλειοψηφία, γύρω στο 65% δουλεύει επί συμβάσει), διοικείται από ένα διευθυντή και έναν άλλο αναπληρωτή, ενώ χωρίζεται σε δύο τμήματα, το επιστημονικό και το διοικητικό.

Η υπαγωγή του Γ.Α.Ι στο γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών δηλώνει, ότι η δραστηριότητά του συναρτάται σε ένα βαθμό με τις ελληνογερμανικές σχέσεις, όπως αυτές διαμορφώθηκαν στο πέρασμα των χρόνων, και συγχρόνως το Ινστιτούτο καθίσταται μέσο άσκησης της γερμανικής πολιτιστικής πολιτικής. Η σχέση των δύο χωρών δηλ. Ελλάδος – Γερμανίας, περνά από διάφορες διακυμάνσεις, που εξαρτώνται σε αρκετές περιπτώσεις και από εξωγενείς παράγοντες (πχ τη συμμετοχή της Γερμανίας στους δύο Παγκοσμίους Πολέμους και αντίστοιχα της Ελλάδος σε αντίπαλο στρατόπεδο). Σε γενικές γραμμές ακολουθεί την ιστορία των ΞΑΣ, όπως περιεγράφη πιο πάνω. Πάντως οι θερμές διακρατικές σχέσεις, μετά τον Β' Παγκόσμιο

²⁶² πρβ και πίνακα ΙΧ.

²⁶³ Τα σχετικά με τη διοικητική δομή του Γ.Α.Ι βρέθηκαν είτε στη σχετική ιστοσελίδα www.dainst.de είτε μετά από προφορική επικοινωνία με τον κ. Schulze, υπεύθυνο του διοικητικού τμήματος του Ινστιτούτου καθώς και Kyrieleis 2000, σελ. 217 – 225.

Πόλεμο και ιδίως την τελευταία δεκαετία, υποβοήθησαν και την αρμονική συνεργασία ελλήνων και γερμανών αρχαιολόγων.

Κρίθηκε λοιπόν σκόπιμο να γίνει μία σύντομη ανασκόπηση των διμερών σχέσεων, όπως αυτές διαμορφώθηκαν κυρίως από την εποχή του μεσοπολέμου έως και τις μέρες μας.

4.3 Οι Ελληνογερμανικές Σχέσεις

4.3.1 Πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

- Οι διμερείς σχέσεις καθορίζονται ήδη πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο διπολικά : από τη μια η διείσδυση του γερμανικού κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία και η συμμετοχή του στην προσπάθεια δημιουργίας αναπτυξιακών υποδομών (πχ η εταιρεία Siemens αναλαμβάνει την οργάνωση του τηλεπικοινωνιακού δικτύου της χώρας και από την άλλη η Γερμανία αποτελεί τον κυριότερο εξαγωγικό προορισμό των ελληνικών γεωργικών προϊόντων (κυρίως καπνού και σταφίδας)²⁶⁴.
- Από την άλλη υστέρηση παρατηρείται στο επίπεδο πολιτικής επιρροής της Γερμανίας στην Ελλάδα, καθώς:
 - ❖ Επικρατούν οι φιλοαντατικοί κύκλοι μετά το 1917²⁶⁵.
 - ❖ Η γερμανική πολιτική ισχύς εκμηδενίζεται μετά την ήττα του 1918 και ειδικά τα πρώτα χρόνια μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου²⁶⁶.
 - ❖ Η Ελλάδα μέσω δανείων, απαραίτητων για την οικονομική και κοινωνική της ανάκαμψη μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έχει απόλυτα εξαρτηθεί από το άρμα τη Μεγάλη Βρετανία και τις ΗΠΑ²⁶⁷.
 - ❖ Ακόμη και η παλινόρθωση της μοναρχίας σε συνδυασμό με τη μεταξική δικτατορία, δεν επιφέρουν αλλαγές στην εξωτερική πολιτική της χώρας, καθώς ο βασιλιάς Γεώργιος ο Β', εξαρτά την προσωπική αλλά και θεσμική του επιβίωση με την εξασφάλιση της εύνοιας της Μεγ. Βρετανίας²⁶⁸.
- Αλλά και στον τομέα της πολιτιστικής επιρροής η Ελλάς παραμένει σταθερά προσδεμένη στη Γαλλία και την Αγγλία (κυρίως στην πρώτη)

²⁶⁴ Ελληνογερμανικό Επιμ. 1999, σελ. 22.

²⁶⁵ Σβολόπουλος 1992, σελ. 131- 136.

²⁶⁶ Τσακαλογιάννης 2000, σελ. 115 – 116.

²⁶⁷ ΙΕΕ 1978, σελ. 300 – 301.

²⁶⁸ ΙΕΕ 1978, σελ. 382.

μολονότι οι Γερμανοί εφαρμόζουν, στο μέτρο των οικονομικών τους δυνατοτήτων, επιθετική πολιτιστική πολιτική, κυρίως με την προσπάθεια διάδοσης της Γερμανικής γλώσσας²⁶⁹. Παρόλα αυτά ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού πνευματικού, οικονομικού κατεστημένου έχει σπουδάσει σε γερμανικά πανεπιστήμια και έχει συνδεθεί πνευματικά με τις γερμανικές πολιτιστικές αξίες²⁷⁰.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η γερμανική Κατοχή (1941-1944) θα δημιουργήσουν απόλυτα εχθρικό κλίμα απέναντι στη γερμανική πολιτική και θα προκαλέσουν την αναστολή λειτουργίας γερμανικών εταιρειών αλλά και πολιτιστικών ιδρυμάτων (της Γερμανικής Ακαδημίας, του Γ. Α.Ι, των γερμανικών σχολείων). Οι διμερείς σχέσεις θα «παγώσουν» και έτσι θα παραμείνουν μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 50.

4.3.2 Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

- Στην αρχή θα επαναλειτουργήσουν τα γερμανικά πολιτιστικά ιδρύματα (Γ. Α.Ι, Goethe Institut) και κατόπιν (το 1953) θα υπογραφεί μία πρώτη διμερής σύμβαση, που προέβλεπε τη διεύρυνση των εμπορικών συναλλαγών, τη συνεργασία στην κατασκευή έργων υποδομής, και την παροχή κεφαλαιουχικού και τεχνικού εξοπλισμού. Η οικονομική διείσδυση της ΟΔΓ γίνεται εντονότερη, μετά το 1955, με τη χορήγηση δανείων και με την ενθάρρυνση εγκατάστασης γερμανικών επιχειρήσεων στην ελληνική επικράτεια. Συγχρόνως μεγάλος αριθμός ελλήνων αναζητεί καλύτερη τύχη και υψηλότερο βιοτικό επίπεδο μεταναστεύοντας στην ΟΔΓ, κίνηση που μείωνε την ανεργία στην Ελλάδα και προωθούσε την ανάπτυξη της χώρας μέσω των εμβασμάτων των μεταναστών²⁷¹.
- Στη διάρκεια της δεκαετίας του 60 οι διμερείς σχέσεις αφορούν από τη μία στην εξασφάλιση γερμανικών κεφαλαίων και επενδύσεων στην Ελλάδα (καθώς και αύξηση του όγκου των εξαγωγών ελληνικών γεωργικών προϊόντων) και από την άλλη τον καθορισμό των όρων διαβίωσης των ελλήνων μεταναστών²⁷².

²⁶⁹ Fleischer 1998, σελ. 141 – 147.

²⁷⁰ Fleischer 1998, σελ. 173 – 174.

²⁷¹ Σβολόπουλος 2001, σελ. 117 – 121.

²⁷² Σβολόπουλος 2001, σελ. 118.

- Συγχρόνως σε πολιτικό επίπεδο οι δύο κυβερνήσεις συνέπλεαν καθώς τις ένωνε ο φόβος προς το σύμφωνο της Βαρσοβίας, η απόλυτη υποστήριξη της Ελληνικής κυβέρνησης προς την ΟΔΓ στο θέμα του Βερολίνου και η πεποίθηση της γερμανικής πλευράς ότι Ελλάδα μέσω της αναπτυξιακής της πορείας, μπορεί να παίξει έναν σταθεροποιητικό ρόλο στην περιοχή αλλά και να αποτελέσει γέφυρα του γερμανικού κεφαλαίου προς τον αραβικό κόσμο²⁷³.

4.3.3 Η τελευταία εικοσαετία

- ✓ Στη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας η ΟΔΓ παρέμεινε σταθερά ο πιο σημαντικός οικονομικός εταίρος της Ελλάδος (στο πλαίσιο της Ε.Ε.). Ειδικότερα την τελευταία δεκαετία γερμανικές εταιρείες ανέλαβαν την κατασκευή μεγάλων αναπτυξιακών έργων, όπως το ΜΕΤΡΟ ή το αεροδρόμιο των Σπάτων, ενώ γύρω στα 2εκ γερμανοί προτίμησαν την Ελλάδα ως τουριστικό προορισμό τους. Ταυτόχρονα παρατηρείται αλματώδη αύξηση των μαθητών της γερμανικής γλώσσας, ενώ μετά το 1993 εισήχθη η εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση²⁷⁴.

Σε πολιτικό επίπεδο οι διμερείς σχέσεις καθορίστηκαν:

- ✓ Από τη διάσταση απόψεων αναφορικά προς τη Γιουγκοσλαβική κρίση και την αντιμετώπιση του θέματος της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Η θέση της Ελλάδας γύρω από την ανάγκη μεταβολής του ονόματος της εν λόγω Δημοκρατίας δεν έγινε κατανοητή ούτε από την γερμανική πολιτική ηγεσία, ούτε από Τύπο²⁷⁵.
- ✓ Από τις μαζικές εξοπλιστικές παραγγελίες της Ελληνικής Κυβέρνησης, κυρίως μετά την κρίση των Ιμίων (αγορά αρμάτων, πολεμικών αεροσκαφών και πλοίων)²⁷⁶.

²⁷³ Σβολόπουλος 2001, σελ. 119.

²⁷⁴ Ελληνογερμ. Επιμ 1999, σελ. 42κεξ.

www.griechische-botschaft.de. Γίνεται διεξοδική αναφορά στην δραστηριοποίηση των γερμανικών εταιρειών στην Ελλάδα καθώς στον κύκλο εργασιών τους.

www.auswaertigen-amt.de.

www.ypepth.gr

²⁷⁵ Αναφορά της διάστασης απόψεων των δύο χωρών από τον Παντελή Παντελούρη στο

www.hellasproducts.com

²⁷⁶ «Βρώμικο παιχνίδι για τανκς» ΤΑ ΝΕΑ, 7.8.2000, «8+1 κόντρες για εξοπλισμούς» ΤΑ ΝΕΑ, 20.11.99, «Η νέα αγορά του αιώνα», ΤΟ ΒΗΜΑ, 24.1.99, ΤΑ ΝΕΑ, 9.6.2001, Ριζοσπάστης 3.6.2000, 23.8.2000, Καθημερινή, 9.6.2001. Επίσης Der Spiegel, 35/2000, σελ. 34 και 21/18.5.2002, σελ. 21, Berliner Zeitung 30.3.2001.

- ✓ Από τις επικρίσεις γερμανών πολιτικών, που αφορούσαν στη διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων και την εν γένει διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας²⁷⁷.
- ✓ Από τη διάθεση της γερμανικής κυβέρνησης να αποδεσμευθούν κοινοτικοί πόροι προς την Τουρκία και την προβολή βέτο από την ελληνική πλευρά.
- ✓ Από τις διαφορές σε επιμέρους θέματα της Ε.Ε (αγροτική πολιτική, διαδικασίες λήψης αποφάσεων)²⁷⁸.
- ✓ Η κυβερνητική μεταβολή στη Γερμανία και η άνοδος του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στην εξουσία σε συνδυασμό με την πρωθυπουργία Σημίτη στην Ελλάδα εξομάλυνε σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, η σταδιακή ομαλοποίηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, οι μεγάλες εξοπλιστικές παραγγελίες της Ελλάδας αλλά και η συμφωνία των δύο πλευρών σχετικά με το ρόλο της κεντροαριστεράς στην Ευρώπη οδήγησαν τα τελευταία χρόνια σε απόλυτη αρμονία τις διμερείς σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών²⁷⁹.
- ✓ Το μόνο μελανό σημείο είναι το ζήτημα της διεκδίκησης αποζημιώσεων από τα θύματα της ναζιστικής θηριωδίας (Δίστομο). Αλληπάλληλες δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες δικαίωναν τα θύματα, καθώς και η άρνηση του γερμανικού δημοσίου να συμμορφωθεί σε αυτές, προκάλεσαν τα αίτημα των ελλήνων για αναγκαστικής εκτέλεση των αποφάσεων μέσω της κατάσχεσης των κτιριακών συγκροτημάτων του Γ.Α. Ι, του Goethe Institut, και των Γερμανικών Σχολών. Κάτι τέτοιο θα προκαλούσε την έντονη αντίδραση του Βερολίνου και τη διατάραξη των αρμονικών διμερών σχέσεων, γεγονός που οδήγησε τον έλληνα υπουργό Δικαιοσύνης να μην συναινέσει στην κατάσχεση των περιουσιακών στοιχείων του γερμανικού δημοσίου στην Ελλάδα²⁸⁰. Αρνητικά σχόλια από γερμανικής πλευράς

²⁷⁷ ΤΑ ΝΕΑ, 23.11.98. Αυτή ήταν η απάντηση της Βόννης στο ελληνικό αίτημα για την καταβολή των πολεμικών αποζημιώσεων και του κατοχικού δανείου.

²⁷⁸ ΤΟ ΒΗΜΑ 8.6.2001, ΤΑ ΝΕΑ 8.6.2001.

²⁷⁹ «ΟΝΕ, ελληνοτουρκικά στην ατζέντα Σημίτη-Σρέντερ» ΤΑ ΝΕΑ, 7.12.98.
«Μήνυμα από Γερμανία» ΤΑ ΝΕΑ, 24.9.2002.

²⁸⁰ Αναρίθμητα είναι τα δημοσιεύματα σχετικά με αυτό το θέμα τόσο στον ελληνικό όσο και στον γερμανικό τύπο. Σταχυολογούμε ενδεικτικά : ΤΟ ΒΗΜΑ 2.11.97 και 8.11.98, ΤΑ ΝΕΑ 23.11.98 (όπου αναφέρεται και λεπτομερές χρονολόγιο όλων των γεγονότων πολιτικών και δικαστικών σχετικά με την

προκάλεσαν και οι δηλώσεις του Θεοδ. Πάγκαλου, στα μέσα της δεκαετίας του 90 (όταν ήταν αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών), που περιέγραψε τη Γερμανία «σαν έναν ογκώδη γίγαντα με μυαλό νάνου»²⁸¹.

Άλλα θέματα που απασχόλησαν το γερμανικό τύπο σε σχέση με την Ελλάδα ήταν η σύλληψη της «17 Νοέμβρη», η προετοιμασία για την Ολυμπιάδα του 2004 και η έκθεση για τον Κλασσικό Πολιτισμό την άνοιξη του 2002 στο Βερολίνο.

4.4 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων του Γ.Α.Ι με το ελληνικό κράτος και τους Έλληνες αρχαιολόγους από την ίδρυσή του έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Η δραστηριότητα του Ινστιτούτου δεν είναι δυνατόν να αποκοπεί από το συνολικό πλαίσιο της περιόδου, που χαρακτηρίζεται από αυξημένο πολιτικό, οικονομικό αλλά και πολιτιστικό ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων καθώς και από την προσπάθεια της Γερμανίας να δημιουργήσει σφαίρες επιρροής στα κράτη της Βαλκανικής²⁸².

Η ίδρυση του Γ.Α.Ι στην Αθήνα αποτέλεσε το επιστέγασμα πολύχρονων προσπαθειών και διακαών πόθων πολλών γερμανών επιστημόνων και πολιτικών, που επιθυμούσαν ένα τρόπο για την περίοδο της ειρήνης, το οποίο θα προσέδιδε γόητρο και κύρος αλλά θα καθιστούσε ταυτόχρονα τη Γερμανία και έναν φάρο πολιτισμού²⁸³. Αυτό το ρόλο θα κληθεί να αναλάβει το Γ.Α.Ι στην Ελλάδα από τη σύστασή του έως και το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Έτσι η Γερμανία και το Ινστιτούτο, στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20ου ανέλαβαν στην Ελλάδα τη διεξαγωγή δύο πολύ σημαντικών ανασκαφών:

A) της Ολυμπίας²⁸⁴, η οποία σε πρώτη φάση (1875 – 1882) διεξάγεται από την ίδια την αυτοκρατορική κυβέρνηση και το πρωσικό κοινοβούλιο.

B) του Κεραμεικού.

ΟΛΥΜΠΙΑ: Οι πρώτες ανασκαφές στην περιοχή της Ολυμπίας είχαν διεξαχθεί από τους

υπόθεση), 13.7.2000, 4.7.2000, Ριζοσπάστης 7.9.2001, 18.9.2001, Spiegel 28/10.7.2000, σελ. 115, 29/17.7.2000, 26.6.2003, Süddeutsche Zeitung 26.6.2003, 30.6.2003.

²⁸¹ Verney 1998, σελ. 226.

²⁸² Fleischer 1998, σελ. 125-128.

²⁸³ Bruch 2002, σελ. 9

Καλαζής 1996, σελ. 52.

²⁸⁴ Που κατά τον Curtius αποτέλεσε το πρώτο ειρηνικό έργο της γερμανικής αυτοκρατορίας (πρβ. Bruch 2002, σελ. 10.

Γάλλους (Γαλλικό Εκστρατευτικό Σώμα το 1829)²⁸⁵.

Η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να προχωρήσει στην υπογραφή σύμβασης (1875), που θα ανέθετε τη διεξαγωγή της ανασκαφής της Ολυμπίας στο Γερμανικό Κράτος δεν είναι άμοιρη της πολιτικής συγκυρίας, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στη δεκαετία του 1870.

Η αρνητική στάση της Γαλλίας σχετικά με την ανεξαρτησία της Κρήτης (1867), τα «Λαυρεωτικά», όπου εμπλέκονταν εταιρείες γαλλικών συμφερόντων καθώς και η βαριά ήττα της Γαλλίας από την Πρωσία (1870-71) είχαν αποδυναμώσει τη θέση της Γαλλίας τόσο στην ελληνική όσο και στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή. Επιπλέον η κυβέρνηση Δελγιώργη επιδιώκοντας την αντιμετώπιση των πανσλαβιστικών ιδεών και το νοτιοσλαβικό επεκτατισμό, επιχείρησε να προσεγγίσει πολιτικά τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες²⁸⁶.

Της υπογραφής της σύμβασης προηγήθηκε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον αλλά και αδυσώπητο διπλωματικό παρασκήνιο. Ήδη από το 1869 είχαν γίνει κρούσεις, από το διάδοχο της Πρωσίας προς τον βασιλιά της Ελλάδας, να αναληφθεί από το πρωσικό κράτος η ανασκαφή της Ολυμπίας²⁸⁷. Ακολούθησαν πυρετώδεις διαβουλεύσεις μεταξύ της γερμανικής πρεσβείας και της Α.Ε, οι οποίες είχαν ως κύριο σημείο τριβής, την τύχη των ευρημάτων της ανασκαφής²⁸⁸. Η γερμανική πλευρά επιθυμούσε την απόκτηση των μισών ευρημάτων²⁸⁹, η ΑΕ υποστήριζε ότι όλα τα ευρήματα

²⁸⁵ Καλπαξής 1996, σελ. 47. Η πίεση της γαλλικής κυβέρνησης ήταν έντονη και ο Καποδίστριας αναγκάστηκε να υποχωρήσει και να τροποποιήσει την απόφαση ως εξής: «να συγχωρεί την εξαγωγή μόνον των συντριμμάτων των αρχαιοτήτων, και μόνον όταν ζητώνται ως συντελούντα εις τας αρχαιολογικάς έρευνας επιστημονικού και τινός καταστήματος οποιασδήποτε κυβερνήσεως». Στην Γερμανία ήδη από το 18^ο αιώνα είχε θεθεί η πρόταση (πχ από τους Winckelmann, Leo von Klenze) διεξαγωγής ανασκαφών στην Αρχαία Ολυμπία (πρβ. Καλπαξής 1996, σελ. 46, Klinkhammer 2002, σελ.31).

Kalraxis 2002, σελ. 20

²⁸⁶ Kalraxis 2002, σελ. 22.

²⁸⁷ Kalraxis 2002, σελ. 23, κατά τη διάρκεια επίσκεψης του διαδόχου προς τον Γεώργιο τον Α' το 1869. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε και το ρόλο του E. Curtius, ο οποίος άσκησε ισχυρή πίεση στο διάδοχο του πρωσικού θρόνου και τον παρότρυνε στην ανάληψη των ανασκαφών της Ολυμπίας από την Πρωσία. Άλλωστε ο Curtius είχε βολιδοσκοπήσει τις κυβερνήσεις και των δύο χωρών (Ελλάδος και Πρωσίας) ήδη πριν από την έκρηξη του κριμαϊκού πολέμου, προκειμένου η Πρωσία να αναλάβει τη διεξαγωγή των ανασκαφών (πρβ. Καλπαξής 1996, σελ. 50,51,52). Βέβαια εύκολα ξεχάστηκε πως η αρχική πρωτοβουλία ήταν ατομική και έπετο το πρωσικό κράτος (Klinkhammer 2002, σελ. 31).

²⁸⁸ Kalraxis 2002, σελ. 23.

²⁸⁹ Καλπαξής 1996, σελ. 47 και 48. Αρχικά μάλιστα οι Γερμανοί ζήτησαν το δικαίωμα ανασκαφής σε όποιο μέρος της ελληνικής επικράτειας. Σχετικά με τα ευρήματα είχε προταθεί ήδη από το 1821 η μεταφορά των ευρημάτων από τυχόν ανασκαφές στην Ολυμπία, σε πρωτεύουσα γερμανικού κράτους. Τα ευρήματα της Ολυμπίας μάλιστα όταν κατέληξαν στο Λούβρο (μετά τις ανασκαφές του 1829), εξήγησαν την εθνική υπερηφάνεια των Γάλλων, των οποίων τα μουσεία πλέον διέθεταν εκθέματα ισάξια των μουσείων στο Λονδίνο ή στο Μόναχο.

Πάντως η γερμανική πλευρά δεν ήταν ιδιαίτερα ικανοποιημένη από τους όρους της σύμβασης, ο Μπίσμαρκ μάλιστα πρότεινε τη διακοπή χρηματοδότησης των ανασκαφών στην Ολυμπία καθώς

έπρεπε, σύμφωνα άλλωστε με το νόμο του 1834, να παραμείνουν στην Ελλάδα²⁹⁰. Τελικά κάτω από την έντονη γερμανική πολιτική πίεση η ελληνική κυβέρνηση υποχώρησε αποδεχόμενη τον όρο «των διπλών», δηλαδή οι γερμανοί θα μπορούσαν να εξάγουν αρχαιότητες προς τα μουσεία του Βερολίνου, εφόσον υπήρχαν διπλά ή πολλαπλά άλλα όμοια²⁹¹.

Οι παραπάνω διαπραγματεύσεις προκάλεσαν την έντονη οργή της ελληνικής κοινής γνώμης, όπως εκφράστηκε μέσω του Τύπου (στον οποίο είχαν διαρρεύσει προσχέδια της σύμβασης). Η επιχειρηματολογία των ελλήνων αρθρογράφων εστιαζόταν στο ότι η υπογραφή μίας τέτοιου είδους σύμβασης εκμηδένιζε την αρχαιολογική νομοθεσία, η Αρχαιολογική Υπηρεσία και η Αρχαιολογική Εταιρεία έχαναν κάθε νόημα ύπαρξης²⁹², ενώ πολλοί Έλληνες αντιμετώπιζαν με φόβο το ενδεχόμενο η Γαλλία, έχοντας ανακτήσει κάποια μέρα τη δύναμή της, να διεκδικήσει σύμβαση με ανάλογους όρους²⁹³.

Τελικά η συμφωνία υπεγράφη και κυρώθηκε με νόμο από το Ελληνικό Κοινοβούλιο (1875)²⁹⁴. Η γερμανική πλευρά αγνοούσε πάντως συστηματικά τον όποιο έλεγχο από την ελληνική αρχαιολογική υπηρεσία, συμπεριφερόταν με ιταμό τρόπο προς τον έφορο αρχαιοτήτων, Κωνσταντίνο Δημητριάδη²⁹⁵, αποσιωπώντας και διαγράφοντας στην πράξη, τον όρο της σύμβασης, που έκανε λόγο για ανασκαφή «ελληνογερμανική».

διεξάγονταν «απλώς και μόνον χάριν της επιστήμης» (πρβ. Καλπαξής 1996, σελ. 58, Καλπαξής 1990, σελ. 20 και 21).

²⁹⁰ Στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων παρενεβλήθη πρόταση του H. Schliemann, εξαιρετικά ευνοϊκή για την ελληνική πλευρά καθώς: Ο Schliemann ανέλαμβανε όλα τα έξοδα διεξαγωγής της ανασκαφής καθώς και κατασκευής Μουσείου, ενώ τα ευρήματα θα έμεναν όλα στην Ελλάδα (πρβ. Καλπαξής 2002, σελ. 24 και Klinkhammer 2002, σελ. 37).

²⁹¹ Τα έξοδα της ανασκαφής και των απαλλοτριώσεων τα ανέλαμβανε η γερμανική πλευρά, ενώ η ανασκαφή χαρακτηριζόταν γερμανοελληνική (ενώ ήταν και είναι γερμανική) (πρβ. Καλπαξής 2002, σελ. 27, 28). Ο dr. Kreeb μου δήλωσε ότι σε μία πρώτη ανάγνωση η σύμβαση της Ολυμπίας βαρύνει υπέρ των Ελλήνων (για τα δεδομένα της εποχής) καθώς τη χρηματοδότηση επωμίζονταν εξολοκλήρου οι Γερμανοί, ενώ οι Έλληνες είχαν πλήρη τα δικαιώματα της ανασκαφής (πλην αυτού της δημοσίευσης). Ο όρος όμως της παραχώρησης των «διπλών» ευρημάτων ήταν απαράδεκτος καθώς κατεστράφη η ενότητα πολλών μνημείων (πρβ και Klinkhammer 2002, σελ. 35, ενώ στην οθωμανική αυτοκρατορία ο πρώτος νόμος που επέβαλε περιορισμούς στην εξαγωγή των αρχαιοτήτων επεβλήθη μόλις το 1883).

²⁹² Καλπαξής 2002, σελ. 26.

²⁹³ Καλπαξής 1996, σελ. 53. Ταυτόχρονα υπέβασκε και η γαλλογερμανική αντιπαράθεση. Μερίδα του γερμανικού τύπου αντιμετώπιζε τις αρχαιότητες της Ολυμπίας ως αποζημίωση για τα αναλώματα του Σεντάν. Η δυσανεξία των Γάλλων ήταν έκδηλη, ο γάλλος μάλιστα πρεσβευτής, τον Ιούνιο του 1874, ζήτησε οι Γερμανοί να περιορίσουν τις αρπακτικές διαθέσεις τους στην Ολυμπία, ενώ χολωμένοι και ζηλόφθονοι φάνηκαν και οι Ιταλοί (πρβ. Klinkhammer 2002, σελ. 40).

²⁹⁴ Οι σχετικά δυσμενείς όροι της συμβάσεως (συγκριτικά με τις επόμενες) οφείλεται στην τότε δυσχερή πολιτική θέση της Ελλάδας (πρβ. Klinkhammer 2002, σελ. 34).

²⁹⁵ Μεσημβρινή 11.9.81, σελ. 10.

Οι ανασκαφικές εργασίες, υπό την αιγίδα του Γ.Α.Ι, στην Ολυμπία άρχισαν ξανά στα τέλη της δεκαετίας του 30, όταν είχε πλέον εδραιωθεί ο Χίτλερ στη Γερμανία²⁹⁶. Οι Ναζί επιθυμούσαν τη σύνδεση της Ολυμπίας, του Κλασικού Πολιτισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων με τη δική τους κοσμοθεωρία. Έτσι διεξήχθησαν με μεγάλη λαμπρότητα οι Ολυμπιακοί Αγώνες στο Βερολίνο, το 1936, και επανελήφθησαν οι ανασκαφές στην Ολυμπία. Άλλωστε τα δέκα χρόνια του ναζισμού πολλοί γερμανοί αρχαιολόγοι υπηρέτησαν με ζήλο και φανατισμό την ολοκληρωτική αυτή ιδεολογία²⁹⁷.

Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ο έλληνας έφορος επικρίθηκε έντονα για ξενοδοχεία²⁹⁸, αν και οι γερμανοί ερευνητές προσπάθησαν να είναι διακριτικοί και να τηρήσουν την εθνική νομοθεσία²⁹⁹.

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ: Στην περίπτωση του Κεραμεικού οι εξελίξεις ήταν εντελώς διαφορετικές, καθώς η ανασκαφή είχε αρχικά ξεκινήσει από την Αρχαιολογική Εταιρεία. Το Γ.Α.Ι και ο γερμανός αυτοκράτορας Γουλιέλμος ο Β', λάτρης της αρχαιολογίας, ερασιτέχνης αρχαιολόγος και συγχρόνως αδερφός της γυναίκας του Κωνσταντίνου, διαδόχου του ελληνικού θρόνου, ήδη από το 1906³⁰⁰ πίεζαν τους έλληνες παράγοντες, για να εξασφαλίσουν την ανασκαφή του Κεραμεικού για λογαριασμό του Γερμανικού Ινστιτούτου. Η επιρροή της ελληνικής βασιλικής οικογένειας στα αρχαιολογικά πράγματα³⁰¹ ήταν έντονη, καθώς μάλιστα ο Καββαδίας, γενικός έφορος αρχαιοτήτων ήταν δεδηλωμένος φίλος των ανακτόρων. Η μεταβίβαση σε μία πρώτη φάση έγινε ανεπαίσθητα χωρίς έγγραφα αιτήματα προς την Αρχαιολογική Εταιρεία³⁰² ούτε λήψη γραπτών αποφάσεων από αυτή. Αποφασίστηκε καταρχήν η συνεργασία των δύο παραγόντων για την διεξαγωγή της ανασκαφής στον Κεραμεικό, ενώ το 1909 διευθυντής των ελληνογερμανικών ανασκαφών διορίστηκε ο

²⁹⁶ Έχει σημειωθεί και σε άλλο σημείο το ενδιαφέρον του Χίτλερ για την ανασκαφή της Ολυμπίας.

²⁹⁷ Μετά τον πόλεμο το Γ.Α.Ι προσπάθησε να απεκδυθεί των ευθυνών και της σύνδεσής του με τους Ναζί (Marchand 2001, σελ. 355). Δεν έλειψαν και οι περιπτώσεις γερμανών αρχαιολόγων που εδιώχθησαν από το Ινστιτούτο λόγω φυλετικής καταγωγής ή επειδή ήταν πολιτικά αντιφρονούντες (πχ ο Georg Karo).

²⁹⁸ Πετράκος 1997, σελ. 46, 47. Ο έφορος κατηγορήθηκε από έλληνα συνάδελφο του (τον Σταυρόπουλο) ότι δεν φαινόταν σε καφενείο αλλά στο γερμανικό σπίτι ανασκαφών, ήταν πολύ «εύκολος» προς τους γερμανούς και είχε υπερβολικά στενές σχέσεις με τους ξένους ανασκαφείς.

²⁹⁹ Τηρούν τα προσχήματα και τους ελληνικούς νόμους με την τραχύτητα και την υπεροψία του κατακτητή, προσβάλλοντας συχνά τους έλληνες συναδέλφους τους και προβάλλοντας ανεδαφικές απαιτήσεις (Πετράκος 1994, σελ. 154, 155, 170).

³⁰⁰ Πετράκος 1998α, σελ. 141.

³⁰¹ Πετράκος 1999, σελ. 121.

³⁰² Πετράκος 1998α, σελ. 141.

Brückner, ο οποίος μισθοδοτείτο από την Α.Ε.³⁰³. Συγχρόνως η Γερμανική Κυβέρνηση διαβίβασε επίσημα μέσω του Ραγκαβή, πρεσβευτή μας στο Βερολίνο, το αίτημα της³⁰⁴, όπως αναλάβει αποκλειστικά τη διεξαγωγή των ανασκαφών στον Κεραμεικό.

Τον Αύγουστο του 1909 σημειώθηκε στην Ελλάδα η Επανάσταση του Στρατιωτικού Συνδέσμου, η οποία μεταξύ άλλων εξανάγκασε τον Καββαδία σε παραίτηση και η ανασκαφή διεκόπη³⁰⁵. Τελικά το 1913 η ανασκαφή χωρίς τη συγκατάθεση της Αρχαιολογικής Εταιρείας παρεχωρήθη αποκλειστικά στους Γερμανούς και από τότε διεξάγεται από το Γ.Α.Ι.³⁰⁶. Η «μεταβίβαση» του ανασκαφικού δικαιώματος από την ΑΕ στο Ινστιτούτο συνδέεται και με τα πιο κάτω χαρακτηριστικά της τότε ελληνικής πολιτικής συγκυρίας, όπως:

- η άνοδος του Κωνσταντίνου στο θρόνο της Ελλάδος (1913), η εκτίναξη της δημοτικότητας του στα ύψη λόγω των βαλκανικών πολέμων και η συνακόλουθη ισχυροποίηση της «παράταξης» του σε σχέση με τα αρχαιολογικά πράγματα της χώρας (ομάδα Καββαδία³⁰⁷).
- Η προσέγγιση Ελλάδος – Γερμανίας στο θέμα της «μοιρασιάς» του ευρωπαϊκού τμήματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (πρβ. Συνθήκη του Βουκουρεστίου)³⁰⁸.
- Η αναγκαία υποστήριξη της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στο θέμα της Συνθήκης του Βουκουρεστίου και της κατοχύρωσης των ελληνικών κατακτήσεων (κυρίως σε σχέση με την Ανατολική Μακεδονία), καθώς και η προστασία, που μπορούσε να παρέξει η Γερμανία στα εκατομμύρια αλυτρώτων, που διαβιούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ήδη διώκονταν από τους Νεοτούρκους³⁰⁹.

Η ωμή και κατάφωρη καταστρατήγηση της ελληνικής νομοθεσίας, η παραβίαση της επιστημονικής δεοντολογίας και συναδελφικότητας επιδείχθηκε από τη Γερμανική

³⁰³ Πετράκος 1998 α, σελ. 147, γεγονός που προκάλεσε δυσμενή σχόλια στον αθηναϊκό τύπο και δριμεία επίθεση κατά του Καββαδία, με την κατηγορία ότι παραχωρεί ανασκαφές στους ξένους (πρβ και Καλπαξής 1990, σελ. 91). Η απομάκρυνση μάλιστα του Καββαδία θα προκαλέσει την υπέρ αυτού επέμβαση των ΞΑΣ (πρβ. Καλπαξής 1990, σελ. 92).

³⁰⁴ Πετράκος 1998α, σελ. 143.

³⁰⁵ Πετράκος 1998α, σελ. 144.

³⁰⁶ Πετράκος 1998α, σελ. 145.

³⁰⁷ Πετράκος 1999, σελ. 121.

³⁰⁸ ΙΕΕ 1977β, σελ. 354.

³⁰⁹ Σβολόπουλος 1992, σελ. 120 και ΙΕΕ 1978, σελ. 14. Μάλιστα η Γερμανία ανέλαβε πρωτοβουλία υπογραφής ελληνοτουρκικής συμφωνίας.

πλευρά και σε δύο άλλα περιστατικά, που δεν συνδέονται άμεσα με το Γ.Α.Ι αλλά είναι δηλωτικά του γερμανικού επεκτατισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

ΚΕΡΚΥΡΑ: Στην περίπτωση της ανασκαφής του ναού της Αρτέμιδος στην Κέρκυρα (το 1911)³¹⁰ η διασύνδεση της αρχαιολογίας με την πολιτική υπήρξε εξαιρετικά στενή. Την ανασκαφή αρχικά ανέλαβε, όπως ήταν φυσικό, ο έλληνας αρχαιολόγος Βερσάκης. Δυστυχώς για αυτόν, το χώρο των ανασκαφών επισκέφτηκε ο αυτοκράτορας Γουλιέλμος ο Β, που θέλησε να αναλάβει τη χρηματοδότηση των εργασιών, πρόταση που αποκρούστηκε τόσο από τον Βερσάκη όσο και από τον νομάρχη Κερκύρας³¹¹. Τελικά όμως το πείσμα και η δύναμη του αυτοκράτορα κατέβαλαν την ελληνική πλευρά και αρχικά αναγκάστηκε ο έλληνας αρχαιολόγος να δεχθεί ως συνεργάτη του τον γερμανό συνάδελφό του W. Dörpfeld³¹², κατόπιν όμως εκπαραθυρώθηκε από την ανασκαφή³¹³, η οποία μεταβλήθηκε αποκλειστικά σε γερμανική, μάλιστα δε ο Γουλιέλμος οικειοποιήθηκε αργότερα πλήρως τη διεξαγωγή της³¹⁴.

Η απόφαση παραχώρησής της στους γερμανούς συνετελέσθη κατόπιν σφοδρών πιέσεων³¹⁵ από το γερμανικό υπουργείο Εξωτερικών, την γερμανική πρεσβεία στην Αθήνα αλλά και από τον ίδιο τον αυτοκράτορα προς τον έλληνα βασιλιά, χωρίς πάντως την ενεργό συμμετοχή ή υποστήριξη του Γ.Α.Ι³¹⁶.

ΗΡΑΙΟ ΣΑΜΟΥ: Ανάλογη περίπτωση «μεταβίβασης» δικαιώματος ανασκαφής από την ΑΕ στα Μουσεία του Βερολίνου απαντάται στην περίπτωση του Ηραίου της Σάμου³¹⁷. Το 1902 και 1903 η ΑΕ είχε διεξάγει ανασκαφή στο χώρο του Ηραίου, έχοντας υπογράψει σχετική σύμβαση με τη σαμιακή αυτόνομη πολιτεία, βάσει της οποίας παραιτούνταν από οποιοδήποτε δικαίωμα (ακόμα και τη δημοσίευσης) επί των

³¹⁰ Καλπαξής 1993β. Η ανασκαφή δεν διεξήχθη από το Γ.Α.Ι αλλά από τον ίδιο τον γερμανό αυτοκράτορα. Χρησιμοποιήθηκε όμως το Γ.Α.Ι αλλά και ο Dörpfeld (διευθυντής του Γ.Α.Ι) για να αναληφθεί το ανασκαφικό εγχείρημα.

³¹¹ Καλπαξής 1993β, σελ. 48.

³¹² Καλπαξής 1993β, σελ. 62.

³¹³ Καλπαξής 1993β, σελ. 93 – 94. Δε γινόταν ούτε καν αναφορά στο όνομά του.

³¹⁴ Καλπαξής 1997, σελ. 63.

³¹⁵ Καλπαξής 1993β, σελ. 82 – 85, 75- 81.

³¹⁶ Μάλιστα ο Kago, υποδιευθυντής του Γ.Α.Ι δήλωνε ότι « το Γ.Α.Ι ποτέ δεν είχε διανοηθεί να αφαιρέσει από έλληνες συναδέλφους τα δικαιώματά τους» (πρβ. Καλπαξής 1993β, σελ. 93).

³¹⁷ Σε αυτήν την περίπτωση δεν υπάρχει άμεση ή έμμεση ανάμειξη του Γ.Α.Ι, ενώ και το Ηραίο βρισκόταν μέχρι το 1912 εκτός ελληνικής επικράτειας. Παρουσιάζει όμως ενδιαφέρον το πώς η γερμανική εξωτερική πολιτική συμπεριφερόταν απέναντι σε μικρά, περιφερειακά κράτη και πως αντιμετώπιζε τους φορείς της κρατικής εξουσίας.

ευρημάτων της ανασκαφής³¹⁸. Εσωτερικές πολιτικές ανωμαλίες στο νησί επέβαλαν τη διακοπή των ανασκαφών της ΑΕ³¹⁹.

Από τη διακοπή αυτή επωφελήθηκε το 1910 ο Th. Wiegand, διαπρεπής γερμανός αρχαιολόγος και με ισχυρές διασυνδέσεις με το πολιτικο-οικονομικό-διπλωματικό κατεστημένο της χώρας του³²⁰. Ο Wiegand λοιπόν κατάφερε με τη συνδρομή και της γερμανικής πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη³²¹ να αναλάβει την διεξαγωγή των ανασκαφών στο Ηραίο και μάλιστα απέκτησε το δικαίωμα εξαγωγής των «διπλών» ευρημάτων της ανασκαφής, όρος που παραβίαζε πλήρως τη σαμιακή, αρχαιολογική νομοθεσία³²².

Η επάνοδος του Σοφούλη στη Σάμο και η ένωση της νήσου με την Ελλάδα θορύβησαν τον γερμανό ανασκαφέα, ο οποίος φοβήθηκε μήπως ζητηθεί επαναδιαπραγμάτευση των όρων της σύμβασης³²³. Επεδίωξε λοιπόν την εξασφάλιση της συνδρομής του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών και πράγματι η γερμανική πρεσβεία ζήτησε από το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών να επιστήσει την προσοχή του Σοφούλη για την πιστή τήρηση των όρων της σύμβασης³²⁴. Η ανασκαφή του Ηραίου θα επαναληφθεί στη διάρκεια του μεσοπολέμου, αυτή τη φορά από το Γ.Α.Ι και δίχως την εξαγωγή ελληνικών αρχαιοτήτων.

Από τις τέσσερεις προαναφερθείσες περιπτώσεις διαπιστώνονται τα εξής:

Η πολιτιστική παράδοση και η Αρχαιολογική Υπηρεσία υποτάσσονταν στον πολιτικό ρεαλισμό.

Η αρχαιολογική νομοθεσία και τα αρμόδια για την εφαρμογή της όργανα της πολιτείας παραβλέπονταν³²⁵.

Οι συμβάσεις της Ολυμπίας και της Σάμου είναι αποικιοκρατικού³²⁶ ουσιαστικά χαρακτήρα και αποσκοπούν στην ανύψωση του γοήτρου της ανασκάπτουσας χώρας από τη μία και από την άλλη στον εμπλουτισμό των γερμανικών Μουσείων.

³¹⁸ Καλπαξής 1990, σελ. 63-69 και ιδίως η σελ. 63, όπου αναφέρονται οι όροι διεξαγωγής της ανασκαφής.

³¹⁹ Συγκεκριμένα ο Σοφούλης, ο οποίος ήταν ο ανασκαφέας της ΑΕ και είχε εκλεγεί πρόεδρος της σαμιακής συνέλευσης, κατηγορήθηκε από τους πολιτικούς του αντιπάλους για οικονομικές ατασθαλίες, έχασε τα πολιτικά του ερείσματα και το 1908 οργάνωσε επαναστατικό κίνημα, που οδήγησε στην αυτοεξορία τον Σοφούλη (πρβ. Καλπαξής 1990, σελ. 71, 74, 77).

³²⁰ Καλπαξής 1990, σελ. 79

³²¹ Καλπαξής 1990, σελ. 94.

³²² Καλπαξής 1990, σελ. 93, μάλιστα οι απλοί υπάλληλοι της ηγεμονίας επιχείρησαν να καθυστερήσουν την υπογραφή της σύμβασης κάνοντας επίτηδες λάθη κατά την αντιγραφή της.

³²³ Καλπαξής 1990, σελ. 102.

³²⁴ Για τον απειλητικό τόνο των επιστολών του γερμανού πρεσβευτή προς τον έλληνα υπουργό Εξωτερικών Λ. Κορομηλά πρβ. Καλπαξής 1990, σελ. 102 – 103.

³²⁵ Καλραxis 2002, σελ. 26.

Καταστρατηγείται κάθε έννοια επιστημονικής δεοντολογίας και ισότιμης συνεργασίας, καθώς ανασκαφή που ήταν αποκλειστικά ελληνική μετατρέπεται σταδιακά σε αποκλειστικά Γερμανική.

Στην περίπτωση μάλιστα της Σάμου δεν αντέδρασε η ΑΕ, παρά μόνον ο Κωνσταντίνος Κουρουνιώτης, στον δε Κεραμεικό φαίνεται πως κάποιοι ελληνικοί κύκλοι προσέφεραν την ανασκαφή στους γερμανούς. Αλλά και οι γερμανοί αρχαιολόγοι συμπεριφέρονται με ανωτερότητα και απαξία προς τους έλληνες συναδέλφους τους³²⁷.

Η αδύναμη Ελλάδα υποχωρεί «στις ορέξεις» της πανίσχυρης Γερμανίας και προσφέρει ένα τμήμα-ποσοστό της διαχείρισης της πολιτιστικής της κληρονομιάς προκειμένου να εξυπηρετήσει ανάγκες της εξωτερικής της πολιτικής.

Πέραν των προαναφερθέντων η υπογραφή της συμβάσεως της Ολυμπίας είχε και άλλες συνέπειες, αμιγώς επιστημονικές:

Γύρω στα 872 (από τα 2000, που είχαν αρχικά ζητηθεί) αντικείμενα είχαν πάρει το δρόμο τους προς τα γερμανικά μουσεία.

Η σύμβαση και η διεξαγωγή της ανασκαφής θα έχει και επιστημονικές επιπτώσεις καθώς τα «σλαβικά» ευρήματα θα παραγνωρισθούν και θα «περιθωριοποιηθούν» από τους γερμανούς επιστήμονες, για να μην ανακύψουν σημεία τριβών με την ελληνική πλευρά, η γαλλική αρχαιολογία θα αναφερθεί ελάχιστα στις γερμανικές ανασκαφές και τα ευρήματα της Ολυμπίας και τέλος οι γερμανοί και αποκλειστικά μόνον αυτοί θα ασχοληθούν με τη μελέτη των ευρημάτων από τις ανασκαφές της Ολυμπίας³²⁸.

Η ανασκαφή από εκστρατεία με στρατιωτική συνδρομή μετατρέπεται σε ένα σταθερό και μακροχρόνιο επιστημονικό πρόγραμμα, που απαιτεί πλέον μεγάλα ποσά³²⁹.

4.5 Οι σχέσεις του Γ.Α.Ι με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έως τις μέρες μας.

Η επαναδραστηριοποίηση³³⁰ του Γ.Α.Ι μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χαρακτηρίζεται σε γενικές γραμμές από:

³²⁶ Καλπαζής 1996, σελ. 57.

³²⁷ Μολονότι η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων φιλόλογων ή αρχαιολόγων είχε σπουδάσει στη Γερμανία (πρβ. Κακριδής 1996, σελ. 28 και 29 καθώς και 36-39).

³²⁸ Καλπαζής 1996, σελ. 54.

³²⁹ Klinkhammer 2002, σελ. 35.

- την προσήλωση του στους ελληνικούς νόμους και στο επιστημονικό του έργο.
- την πιστή τήρηση των υποχρεώσεων και γενικά την υιοθέτηση ενός χαμηλών τόνων πολιτικού προφίλ.
- την κυρίαρχη παρουσία της Γερμανίας στην ΕΟΚ³³¹ και την ταύτιση των πολιτικών στοχεύσεων των δύο κυβερνήσεων. Οι διμερείς σχέσεις είναι αρμονικές, αγαστές, όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 4.3.3.
- Την ανασκαφή αρχαιολογικών χώρων σε συνεργασία με τις ΕΠΚΑ (πχ Στράτος Ακαρνανίας) και τη συμμετοχή πολλών ελλήνων σε γερμανικές ανασκαφές (πχ στη Σάμο, την Ολυμπία).
- Επιπλέον συνεχίστηκαν και οι μεγάλες ανασκαφές, που είχαν ξεκινήσει κατά το 19^ο αιώνα, χωρίς την εξασφάλιση προνομίων από την πλευρά των γερμανών.

ΟΛΥΜΠΙΑ: Μεταπολεμικά οι δραστηριότητες του Γ.Α.Ι. επαναλήφθηκαν χωρίς την ύπαρξη τριβών και σε αγαστή συνεργασία με τις ελληνικές αρχές³³². Βέβαια η ανασκαφή παρέμεινε αποκλειστικά γερμανική, η εποπτεία των ελλήνων αρχαιολόγων ήταν απολύτως τυπική. Ενδεικτικό της πεποίθησης των πάντων ότι πρόκειται για μία αμιγώς γερμανική ανασκαφή είναι και το περιστατικό που μας διηγήθηκε ο τότε έφορος Ολυμπίας (1952 – 1965) κ. Ν. Γιαλούρης³³³. Συγκεκριμένα σε επίσκεψη της τότε ελληνικής βασιλικής οικογενείας στην Αρχαία Ολυμπία την ξενάγηση ανέλαβε ο έφορος Ολυμπίας κ. Ν. Γιαλούρης. Όταν έφθασαν οι επισκέπτες στις γερμανικές αποθήκες, ο έλληνας έφορος θέλοντας να δείξει ένα εντυπωσιακό εύρημα άνοιξε με τα κλειδιά την αποθήκη. Η τότε βασίλισσα Φρειδερίκη του παρατήρησε ότι δεν είχε δικαίωμα να εισέρχεται στις γερμανικές αποθήκες. Ο έλληνας αρχαιολόγος της ανταπάντησε ότι είχε σύμφωνα με το νόμο κάθε τέτοιο δικαίωμα, ενώ την αυτή άποψη διετύπωσε και ο Γερμανός υπεύθυνος Emil Kunze. Το γεγονός είναι δηλωτικό τόσο της πεποίθησης ότι οι ανασκαφές ήταν γερμανικές, μολονότι διεξάγονταν επί

³³⁰ Στις αρχές της δεκαετίας του '50 και αφού χάρις στους έλληνες αρχαιολόγους είχε γλιτώσει τη δήμευση και εκποίηση της κινητής ή ακίνητης περιουσίας του (πρβ. Πετράκος 1995γ, σελ. 92-93).

³³¹ Μάλιστα η ΕΔΑ θεωρούσε την ΕΟΚ έναν θεσμό γερμανοκρατούμενο, με τον οποίο θα υλοποιείτο με ειρηνικά μέσα ο «ζωτικός χώρος» της Γερμανίας (πρβ Verney 1998, σελ. 215).

³³² Το άριστο κλίμα συνεργασίας μου τόνισε και σε προφορική συνέντευξη η έφορος της Ζ' ΕΠΚΑ, κ. Αραπογιάννη αλλά και ο dr. Jörg Rambach, μέλος του Γ.Α.Ι και ανασκαφέας του Πελοπίου.

Ενδεικτικά του καλού κλίματος είναι και τα λόγια της επιμελήτριας αρχαιοτήτων, κ. Κοκοτάκη, σε συνέντευξή της στο δημοκρατικό Λόγο (1.9.87) «Ειδικά η συνεργασία με τους Γερμανούς στην Ολυμπία είναι άμογη, και οι δύο πλευρές είναι κερδισμένες», ενώ συγκινητικά είναι τα λόγια του έλληνα επιστάτη των γερμανικών ανασκαφών, κ. Αλ. Σπηλιόπουλου «αγάπησα την αρχαιολογία και τους γερμανούς επιστήμονες».

³³³

ελληνικού εδάφους, όσο και της ξενοδοχείας ορισμένων εκπροσώπων της ελληνικής καθεστηκυίας τάξης.

Ο ελληνικός τύπος συχνά εγκωμίασε την γερμανική αρχαιολογική δραστηριότητα στην Ολυμπία, διαστρεβλώνοντας κατά περίπτωση την ιστορική αλήθεια σκόπιμα ή τυχαία³³⁴.

Τα τελευταία χρόνια οι ανασκαφές των γερμανών έχουν μικρή έκταση, ενώ καταβάλλεται προσπάθεια αναστήλωσης των ακινήτων και συντήρησης των κινητών ευρημάτων της ανασκαφής. Η ελληνική και γερμανική πλευρά δηλώνουν απολύτως ικανοποιημένες³³⁵ από τη συνεργασία τους, το δημοσιογραφικό ρεπορτάζ όμως έχει εντοπίσει την αδιάκοπη προβολή προσκομμάτων (από την ελληνική πλευρά) στην προσπάθεια αναστήλωσης ενός κίονα στο ναό του Διός, με αποτέλεσμα το συνολικό πρόγραμμα να καθυστερεί, μολοντί η χρηματοδότηση και η εκτέλεση θα πραγματοποιηθούν με γερμανικούς πόρους³³⁶.

Η περιοχή της Ολυμπίας εξακολουθεί να παίζει έναν βαρύνοντα πολιτικά ρόλο στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Γερμανίας. Έτσι σε πρόσφατο (8-10 Ιουνίου 2001) ταξίδι του έλληνα πρωθυπουργού στο Βερολίνο, το οποίο χαρακτηρίστηκε ανεπίσημο, ανακοινώθηκε από το διευθυντή του Μουσείου της Περγάμου, ότι επιστρέφονται χωρίς κανένα αντάλλαγμα τα αρχιτεκτονικά μέλη του Φιλιπείου, που βρίσκονται νόμιμα στο Βερολίνο (σε εφαρμογή της σύμβασης που προαναφέραμε), προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στην αναστήλωση του μνημείου από το Γ.Α.Ι³³⁷.

Το Φιλιπείο

Ο διευθυντής του Μουσείου της Περγάμου χαρακτήρισε την πρωτοβουλία ως συμβολική της *«κοινής ευθύνης που έχουν οι έλληνες και οι γερμανοί για την κοινή*

³³⁴ Πχ Βραδυνή 1.2.1957 και 7.2.1957. Στο δημοσίευμα εκθειάζεται η γερμανική αρχαιολογική δραστηριότητα, τονίζεται το υψηλό κόστος διεξαγωγής των ανασκαφών και επισημαίνεται ότι η Γερμανία, ως αντάλλαγμα για τις δαπάνες της, την εκχώρησε αρχαίων στα Μουσεία της.

³³⁵ Προφορική επικοινωνία με την Έφορο κ. Ξ. Αραπογιάννη.

³³⁶ Προφορική επικοινωνία με κ. Κατημερτζή και Μ. Αδαμοπούλου.

³³⁷ Πολλά τα σχετικά δημοσιεύματα, «ΤΑ ΝΕΑ» 08.06.2001, σελ. 7, «ΤΟ ΒΗΜΑ» 9.6.2001, σελ. Α31, «Ελευθεροτυπία» στις 8.6.2001 και 9. 6. 2001.

πολιτιστική κληρονομιά». Η επιστροφή έγινε στη διάρκεια ξενάγησης του έλληνα πρωθυπουργού στο Μουσείο της Περγάμου και εντελώς αιφνιδιαστικά, ενώ φυσικά το θέμα δεν περιλαμβανόταν στην επίσημη ατζέντα συνομιλιών του έλληνα πρωθυπουργού και του γερμανού καγκελαρίου. Αντίθετα στην ημερήσια διάταξη³³⁸ των διμερών συνομιλιών είχε συμπεριληφθεί η διεύρυνση της Ε.Ε, η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε και η κρίση στα Σκόπια. Ταυτόχρονα ο κ. Σημίτης δήλωσε ότι έθεσε το θέμα των πολεμικών αποζημιώσεων της Γερμανίας προς την Ελλάδα και υπογράμμισε ότι δεν συζητήθηκε το θέμα της αγοράς από την Ελλάδα, μαχητικών αεροσκαφών Eurofighter, που συγκατασκευάζει η Γερμανία, και τα οποία η Ελλάδα είχε αρνηθεί αρχικά να αγοράσει. Παρόλα αυτά τα δύο τελευταία θέματα (αποζημιώσεις, αγορά οπλικών συστημάτων) κυριαρχούσαν στον ελληνικό και γερμανικό τύπο και μάλλον ήταν φυσικό να συζητηθούν ανεπίσημα στη συνάντηση των δύο ηγετών.

Η επιστροφή συνεπώς των αρχιτεκτονικών μελών του Φιλιπείου³³⁹ μπορεί να είναι μία πράξη καλής θέλησης της γερμανικής πλευράς, προκειμένου η Ελλάδα, από τη μία, να σιωπήσει στο θέμα των πολεμικών αποζημιώσεων (και βασικά να κατευνασθεί η ελληνική κοινή γνώμη³⁴⁰) και από την άλλη να αγοράσει τα Eurofighter. Δηλωτικό του πολιτικού παρασκηνίου είναι και το σχόλιο στις παραπολιτικές σελίδες των «ΝΕΩΝ»³⁴¹, όπου κάτω από μία φωτογραφία του καγκελαρίου Σρέντερ υπάρχουν τα εξής σχόλια: « *Μας επέστρεψε τα αρχαία-για να αγοράσουμε τα...νέα;*» και « *Κάποιο άγαλμα που μ'είδε, με θυμήθηκε – και να πάρω Γιουροφάιτερ δεν αρνήθηκε...*».

Αλλά και η χώρα μας πιθανόν επιχείρησε να επηρεάσει τη γερμανική διπλωματία υπέρ των εθνικών θεμάτων. Αν μάλιστα θεωρηθεί η επιστροφή των αρχιτεκτονικών μελών του Φιλιπείου ως κίνηση που δεν απογύμνωνε τα γερμανικά μουσεία από σημαντικά αρχαία, αντίθετα τα εμπλούτιζε εξασφαλίζοντας τους μακροχρόνιες

³³⁸ «Καθημερινή» 9.6.2001.

³³⁹ Η χειρονομία των γερμανών συνάντησε ευμενή αντιμετώπιση από την ελληνική πλευρά, ο πρωθυπουργός της Ελλάδος μάλιστα πρότεινε την παραχώρηση στο Μουσείο της Περγάμου για δύο χρόνια ευρημάτων από το «Εργαστήρι του Φειδία», ενώ η Ελλάδα συμμετείχε με ένα πολύ μεγάλο αριθμό εκθεμάτων στην έκθεση «Ελληνικός Κλαστικός Πολιτισμός», που διεξήχθη στο Μέγαρο Gropius στο Βερολίνο το 2002 («Καθημερινή» 26.2.2002, «ΤΑ ΝΕΑ» 4.3.2002, σελ. 25/7 και «Ελευθεροτυπία» 12.02.2002). Κατά τον «Ριζοσπάστη» της 26.2.2002 η ελληνική συμμετοχή στην έκθεση του Βερολίνου δεν ήταν τυχαία αλλά ένα «αντίδωρο» στη γερμανική χειρονομία, όπως και η έκθεση του εργαστηρίου του Φειδία, που θα αποκτήσει διάρκεια και περιοδικότητα και θα «φιλοξενείται» στη γερμανική πρωτεύουσα.

³⁴⁰ Ριζοσπάστης 7.9.2001.

³⁴¹ «ΤΑ ΝΕΑ» 9-10.6.2001, σελ. 13.

εκθέσεις σημαντικών αρχαιοελληνικών αριστουργημάτων (πχ «Εργαστήρι του Φειδία»), τότε μπορεί να εκφραστεί η υπόθεση ότι η ελληνική πλευρά προσπάθησε να εξασφαλίσει την εύνοια της Γερμανίας στο θέμα της ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε³⁴².

ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ: Η ανασκαφή του Κεραμεικού συνεχίστηκε κατά τις επόμενες δεκαετίες (μετά το 1913) και το Γ.Α.Ι επωμίστηκε και τις δαπάνες διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου (πχ δενδροφύτευση) αλλά και κατασκευής του Μουσείου³⁴³.

Δύο ακόμα περιστατικά τα τελευταία χρόνια δείχνουν την σύνδεση αρχαιολογίας και πολιτικής, αναφορικά προς την ανασκαφή του Κεραμεικού.

Το Ινστιτούτο αντέδρασε άμεσα και αποτελεσματικά στα σχέδια των αρμοδίων για το πέρασμα των σηράγγων του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου (ΜΕΤΡΟ) κάτω από τον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού.

Τα στελέχη του Ινστιτούτου με άρθρα τους τόσο στον ελληνικό όσο και στο γερμανικό και διεθνή Τύπο εξέφρασαν τους κινδύνους από την εφαρμογή ενός τέτοιου σχεδίου. Συγχρόνως ο διευθυντής του Γ.Α.Ι στην Αθήνα, δρ. Klaus Fittschen, επιτέθηκε στην ελληνική κυβέρνηση, *«η οποία οφείλει να τεθεί προ των ευθυνών της και να απαντήσει εάν επιθυμεί την καταστροφή ενός τμήματος της αρχαίας κληρονομιάς της»³⁴⁴*. Επιπλέον ο διευθυντής προχωρά ένα βήμα περισσότερο καθώς μεταφέρει το πρόβλημα στο επίπεδο των σχέσεων Ε.Ε και Ελλάδος τονίζοντας, ότι *«Η Ε.Ε είναι συνυπεύθυνη και οφείλει και αυτή να απαντήσει εάν θα επιτρέψει την καταστροφή ενός μέρους της αρχαίας κληρονομιάς της Ευρώπης, από ένα έργο (το Μετρό) που χρηματοδοτείται κατά 80% από ευρωπαϊκούς πόρους»³⁴⁵*.

³⁴² Που άλλωστε κυριάρχησε στις συζητήσεις Σρέντερ-Σημίτη (πρβ «ΤΑ ΝΕΑ» 8 και 9.6.2001, καθώς και «ΤΟ ΒΗΜΑ» 8 και 9.6.2001).

³⁴³ Καθημερινή 2000, σελ. 11.

³⁴⁴ Fittschen 1996γ, σελ. 171.

³⁴⁵ Fittschen ό.π. Να σημειωθεί ότι το Γ.Α.Ι και οι Γερμανοί επιστήμονες έδειξαν ξεχωριστό ενδιαφέρον και για τη διάσωση του νεολιθικού οικισμού στο Ζάγανι (πρβ. «ΤΟ ΒΗΜΑ» 26.1.1997). Σε συνέντευξη τύπου για το εύρημα του Κούρου στον Κεραμεικό («ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» 11.5.2002) ο γερμανός πρεσβευτής δήλωσε ότι οι γερμανοί ενδιαφέρονται για την προστασία *«όχι μόνο χώρων που ανασκάπτονται παραδοσιακά, αλλά και πλειάδα άλλων, εκ των οποίων ανέφερε μόνο τον Μαραθώνα, για την προστασία του οποίου, ως γνωστόν, έδωσαν μάχη να μη γίνει το κωπηλατοδρόμιο και την έχασαν»*).

Ακόμη πιο εμφατικά δηλώνεται ότι «*Θα ήταν αδιανόητο, όταν με τα λεφτά των γερμανών φορολογουμένων ανασκάπτεται και συντηρείται ο Κεραμεικός, με τα ίδια λεφτά (λόγω Ε.Ε) να καταστρέφεται και πάλι ο Κεραμεικός. Η Γερμανία λόγω της μακροχρόνιας σύνδεσής της είναι κατά ένα ποσοστό υπεύθυνη για τον Κεραμεικό*»³⁴⁶.

Με τα παραπάνω το Γ.Α.Ι τονίζει το ειδικό γερμανικό ενδιαφέρον για μία ανασκαφή που διεξάγει για έναν περίπου αιώνα αλλά συγχρόνως μεταθέτει το θέμα της «κυριαρχίας» του αρχαιολογικού χώρου σε διευρωπαϊκό επίπεδο και όχι διακρατικό. Επιπλέον επαναλαμβάνεται μία έμμεση κριτική κακοδιαχείρισης και σπατάλης των κοινοτικών κονδυλίων, άποψη με την οποία συμφωνούσαν πολλοί γερμανοί πολιτικοί, οι οποίοι δε δίσταζαν να εγκυλούν συχνά τη χώρα μας για αυτό³⁴⁷.

Τον Απρίλιο του 2002 στην ανασκαφή του Κεραμεικού οι γερμανοί αρχαιολόγοι αποκάλυψαν απροσδόκητα και τυχαία ένα μοναδικό εύρημα, έναν αρχαϊκό κούρο, ύψους 2,10μ.

Πρόκειται για ένα από τα πιο σημαντικά ευρήματα των τελευταίων δεκαετιών στην Αττική. Η είδηση της ανακάλυψης δημοσιοποιήθηκε επίσημα ένα μήνα μετά (στις 9 Μαΐου 2002) σε συνέντευξη τύπου του Διευθυντή του Ινστιτούτου, του έλληνα Υπουργού Πολιτισμού και του Γερμανού πρεσβευτή, και ενώ για εβδομάδες κυκλοφορούσαν έντονες φήμες για την ανακάλυψη

Ο Κούρος του Κεραμεικού

σημαντικού ευρήματος. Σε όλες τις εφημερίδες επισημάνθηκε η μυστικοπάθεια και η κρυψίνοια των ελληνικών αρχών αλλά και του Γ.Α.Ι³⁴⁸.

Οι Γερμανοί ήταν εξαιρετικά φειδωλοί στις δικαιολογίες, ενώ και η ελληνική πλευρά αρνήθηκε τις ευθύνες της. Τι πραγματικά συνέβη; Η παρουσία του γερμανού πρεσβευτή δηλώνει το πόσο σημαντικό ήταν το εύρημα αλλά και πόσο ακόμα και στις τεχνοκρατικές κοινωνίες μας η ανακάλυψη ενός σημαντικού αρχαιολογικού

Πετράκος 1995β, σελ. 94. Αγωνίζεται το Γ.Α.Ι για τη διάσωση του Κεραμεικού.

³⁴⁶ Fittschen 1996γ, σελ. 171

³⁴⁷ ΤΑ ΝΕΑ 23.11.98.

³⁴⁸ Πάρα πολλά είναι τα δημοσιεύματα σχετικά με την ανακάλυψη του Κούρου, καθώς αποτελεί ένα από τα εντυπωσιακότερα ευρήματα των τελευταίων ετών. Ενδεικτικά αναφέρουμε: «ΤΟ ΒΗΜΑ», 11.5.2002, σελ. 12, «ΤΑ ΝΕΑ» 11-12.5.2002, σελ. , «Ελευθεροτυπία» 11.5.2001 και «Καθημερινή» 11.5.2001. Όλα τα δημοσιεύματα αναφέρονται στην καθυστέρηση ανακοίνωσης της ανακάλυψης του Κούρου («Ελευθεροτυπία» 30.4.2002 με τίτλο «Σιγή ιχθύος για τα ευρήματα») αλλά κανένα δεν ερμηνεύει τα αίτια της ολιγοφρίας αυτής (μόνο σε άρθρο της κ. Θέρμου στο Βήμα της 4.5.2002 και 5.5.2002 εξαπολύεται σφοδρή επίθεση κατά των ελληνικών αρχών, που επέβαλλαν τη σιωπή στους γερμανούς επιστήμονες και τίθεται το ερώτημα μήπως η μυστικοπάθεια οφείλεται στην προσπάθεια «κάποιου ημετέρου να σφετερισθεί το εύρημα»).

ευρήματος ενέχει κάποια γοητεία και προσδίδει στη ΞΑΣ και τη χώρα προέλευσης αίγλη και γόητρο.

Κάποιοι ισχυρίστηκαν ότι η Γ' ΕΠΚΑ προσπάθησε να υποβαθμίσει το γεγονός και μειώσει τη σημασία της γερμανικής συμβολής στην ανακάλυψη του ευρήματος, ενώ ταυτόχρονα οι έλληνες αρχαιολόγοι προσπαθούσαν να ελέγξουν το πώς θα προβληθεί η ανακάλυψη για να μην σμικρυνθεί το κύρος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας³⁴⁹, άλλοι υπεστήριξαν ότι της ανακοίνωσης προηγήθηκε ένας παρασκηνιακός πόλεμος μεταξύ των γερμανών ερευνητών για το ποιος θα αποκτήσει τα πνευματικά δικαιώματα, μελέτης και δημοσίευσης του ευρήματος. Το παρασκήνιο πάντως ήταν έντονο, η καθυστέρηση της ανακοίνωσης αδικαιολόγητα μεγάλη, η παρουσία του εκπροσώπου της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής εμφανής και η εξασφαλισθείσα για το Ινστιτούτο αίγλη μεγάλη.

ΗΡΑΙΟ ΣΑΜΟΥ: Το Γ.Α.Ι επαναδραστηριοποιήθηκε στην περιοχή στις αρχές της δεκαετίας του '50 και το 1980 ανευρέθη κούρος κολοσσιαίων διαστάσεων, ύψους 5 μέτρων³⁵⁰.

Ο κούρος της Σάμου

³⁴⁹ «ΤΟ ΒΗΜΑ» 10.5.2002.

³⁵⁰ Για τη μετέπειτα ιστορία των ανασκαφών πρβ. Kyrieleis 1981, σελ. 55 – 56 καθώς και www.culture.gr

Το Γ.Α.Ι και το Ίδρυμα Volkswagen προσέφεραν 1,3 εκ. DM, για να κτισθεί νέα πτέρυγα στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Σάμου και να στεγασθούν τόσο ο κούρος όσο και άλλα ευρήματα των γερμανικών ανασκαφών του Ηραίου.

Τα εγκαίνια της νέας πτέρυγας έλαβαν χώρα το 1987 παρουσία του γερμανού Προέδρου της Δημοκρατίας, φον Βαϊτσέκερ και της ελληνίδας Υπουργού Πολιτισμού, Μελίνας Μερκούρη³⁵¹. Και οι δύο επίσημοι εξήραν τη συμβολή των γερμανών αρχαιολόγων στις

ανασκαφές της Σάμου και κατέδειξαν για μία ακόμη φορά ότι το σημαντικό (για την κοινή γνώμη) εύρημα προσδίδει κύρος και γόητρο τόσο στην χώρα – πηγή όσο και σε αυτήν που διεξήγε τις ανασκαφές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (Γ.Α.Σ)

³⁵¹ Μ. Παπαδή «Ο εκπληκτικός κούρος έκλεψε την παράσταση» Αυριανή, 27.6.87 και Μ. Χαρτουλάρη «Ρ. Βαϊτσέκερ, ο αρχαιολάτρης» ΤΑ ΝΕΑ, 27.6.87, Έθνος 21.3.1988.

5.1 Ίδρυση - εξέλιξη³⁵²

Είναι η πρώτη Ξένη Αρχαιολογική Σχολή, που ιδρύθηκε στην Ελλάδα το 1846, με την επίτευξη της Γαλλικής και Ελληνικής κυβέρνησης. Η έδρα της βρίσκεται στο Κολωνάκι σε μία καταπράσινη όαση, η οποία δωρήθηκε από την Ελληνική κυβέρνηση. Πρωθυπουργός της Ελλάδος ήταν τότε ο Κωλέττης, ο οποίος είχε και τα ηνία του γαλλόφιλου ή γαλλικού κόμματος και θεώρησε ότι η δημιουργία της ΓΑΣ θα αποτελούσε κάποιο αντιστάθμισμα στην αυξανόμενη επιρροή των Άγγλων και των Ρώσων στη χώρα. Η Σχολή αρχικά τέθηκε υπό τη σκέπη της Γαλλικής Ακαδημίας Επιστημών (Belle Lettres) και είχε ως σκοπό τη μελέτη του ελληνικού πολιτισμού εν γένει, την προαγωγή των τεχνών, αλλά και τη διεξαγωγή ανασκαφών. Καθάρει αρχαιολογικό προσανατολισμό έλαβε η Σχολή μετά το 1874, και θα εξετασθούν παρακάτω οι λόγοι αυτής της μεταστροφής³⁵³.

Η ΓΑΣ συνεισέφερε αποφασιστικά στη γνώση του αρχαίου ελληνικού κόσμου διεξάγοντας πολλές ανασκαφές σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Δελφοί, Δήλος, Θάσος, Ντικιλί Τάς, Μάλια. Επιπλέον η φιλόξενη βιβλιοθήκη της καθώς και οι άψογα επιμελημένες εκδόσεις της συνέβαλαν καθοριστικά στην προαγωγή της αρχαιολογικής επιστήμης.

Από το 1985³⁵⁴ συστήθηκε και τμήμα νεοελληνικών σπουδών, του οποίου μάλιστα προΐσταται Έλληνας.

5.2 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΟΜΗ³⁵⁵

Επικεφαλής της ΓΑΣ είναι ο διευθυντής. Αυτός εκλέγεται από την Ακαδημία των Γραμμάτων και από ένα εκλεκτορικό σώμα που αποτελείται από καθηγητές Πανεπιστημίων (τμήματα Κλασικών Σπουδών). Τελικά επιλέγονται δύο ονόματα

³⁵² «Καθημερινή» 2000, σελ. 5 – 7.

Καλπαξής 1996, σελ. 50, χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής «... από γαλλικής πλευράς δεν αποκρύπτεται ότι η ίδρυσή της κάθε άλλο άσχετη είναι με την πρόθεση στήριξης του γαλλόφιλου κόμματος του Κωλέττη και την αντίσταση κατά της προσπάθειας της Αγγλίας για απόκτηση μεγαλύτερης επιρροής στην ελληνική πολιτική».

Πρβ και BCH 1996, σελ. 5, 7.

³⁵³ Καλπαξής 1996, σελ. 56.

Αρχαιολογία 1996, σελ. 69-76, συνοπτική περιδιάβαση στην ιστορία της ΓΑΣ.

³⁵⁴ BCH 1996, σελ. 20. Στις αρχές της δεκαετίας του 80 υπήρξε γενική αναδιοργάνωση στον τρόπο λειτουργίας της Σχολής. Επιπλέον το 1981 επιχειρήθηκε περικοπή κονδυλίων της ΓΑΣ γεγονός που ξεσηκώσε Γάλλους και Έλληνες αρχαιολόγους (BCH 1996, σελ. 508).

³⁵⁵ Για τη διοικητική δομή συνομήλυσαμε με τη γραμματέα της ΓΑΣ κ. Michele Brunne, πρβ. και πίνακα X.

Αρχαιολογία 1996, σελ. 76. Με εκτενή αναφορά στο ελληνικό προσωπικό της ΓΑΣ, το οποίο αρχικά είχε υπηρετικά και βοηθητικά καθήκοντα και πλέον επιστημονικά-διοικητικά (το Σχεδιαστήριο και η φωτοθήκη διευθύνονται από Έλληνες), ενώ και το τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών έχει από το 1995 επικεφαλής Έλληνα.

(από όλους τους υποψηφίους) τα οποία παραδίδονται στον αρμόδιο υπουργό, ο οποίος εκδίδει Προεδρικό Διάταγμα διορίζοντας τον κατά τη γνώμη του καταλληλότερο. Η ΓΑΣ εποπτεύεται από το Γαλλικό Υπουργείο Παιδείας ή Έρευνας, ανάλογα με τη δομή του υπουργικού συμβουλίου (δηλαδή αν υπάρχει αυτόνομο ή μη υπουργείο Παιδείας ή Έρευνας). Οι εργαζόμενοι μπορεί να είναι δημόσιοι υπάλληλοι (συχνά απόφοιτοι της ENS) , που αποσπώνται από τη Γαλλία (πχ ο διευθυντής ή ο Γραμματέας) και έχουν θητεία πενταετή με δυνατότητα ανανέωσης, η πλειοψηφία πάντως απασχολείται με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου, ενώ προκειμένου να γίνει κάποιος επιστημονικό μέλος της Σχολής, να την επισκεφθεί και να φιλοξενηθεί στην Αθήνα (επί τέσσερα χρόνια), οφείλει να δώσει ειδικές εξετάσεις (Agregation). Επικεφαλής της Σχολής, όπως προαναφέρθηκε είναι ο Διευθυντής, ο οποίος κατά κύριο λόγο είναι ο επιστημονικός υπεύθυνος. Ακολουθεί ο Γραμματέας, με αρμοδιότητες διοικητικές αλλά και επιστημονικές και κατόπιν οι ερευνητές. Κατά τα λοιπά η ΓΑΣ οργανωτικά διαρθρώνεται, όπως και οι υπόλοιπες ΞΑΣ.

5.3 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων της ΓΑΣ με το ελληνικό κράτος και τους Έλληνες αρχαιολόγους από το 1846 έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Οι σχέσεις της ΓΑΣ και των Ελλήνων επηρεάστηκαν διαχρονικά από διάφορα εξωγενή και πολιτικής φύσεως γεγονότα. Παραπάνω αναφέρθηκε ο τρόπος της ίδρυσης της (λόγω Κωλέτη, που ήταν επικεφαλής του γαλλόφιλου κόμματος). Η σύστασή της αντιστάθμιζε την αυξανόμενη αγγλική και ρωσική επιρροή³⁵⁶, επιπλέον ήταν αποτέλεσμα της ευνοϊκής εικόνας-γνώμης, που είχε σχηματιστεί υπέρ των γάλλων στη διάρκεια του ελληνικού εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Συγχρόνως όμως και οι γάλλοι είχαν επηρεαστεί τόσο από το κίνημα του ρομαντισμού όσο και από την επανάσταση του 1821 και είχε καλλιεργηθεί έντονα φιλελληνικό κλίμα στη Γαλλία, όπου υπήρχε έντονη ευαισθησία λόγω και της γαλλικής επανάστασης³⁵⁷. Στις πρώτες ανασκαφικές δραστηριότητες (μέσα 19^{ου}) στον ιερό Βράχο της Ακρόπολης, η Σχολή επέδειξε υπερβάλλοντα εθνικιστικό ζήλο, υπερτονίζοντας τη συμβολή του γάλλου αρχαιολόγου (Beule), ο οποίος «εξεκάλυψε την πόλην της Ακροπόλεως, τα τείχη, τους Πύργους και την ανάβασιν»³⁵⁸.

³⁵⁶ Καλπαξής 1996, σελ. 50.

³⁵⁷ Γαρουφαλής 2003, σελ. 256.

³⁵⁸ Καλπαξής 1993, σελ. 19.
BCH 1996, σελ. 502.

Η ΓΑΣ αρχικά θα έχει ένα ρόλο περισσότερο λογοτεχνικού-λαογραφικού ερευνητικού ινστιτούτου παρά σαφώς αρχαιολογικού, για αυτό άλλωστε δεν ανέλαβε τα πρώτα χρόνια ίδρυσής της, τη διεξαγωγή μίας εκτεταμένης ανασκαφής³⁵⁹.

Η μεταστροφή συμβαίνει το 1874, μετά την ίδρυση του Γ.Α.Ι, όταν οι Γάλλοι κατενόησαν ότι έμειναν «πίσω» σε θέματα αρχαιολογίας σε σύγκριση με τους «αιώνιους αντιπάλους» Γερμανούς. Ο Γάλλος μάλιστα πρεσβευτής de Gabriac θα σπεύσει στην ελληνική κυβέρνηση απαιτώντας να μη δοθεί το μονοπώλιο διεξαγωγής των ανασκαφών στους Γερμανούς³⁶⁰.

Κατόπιν οι Γάλλοι διεκδίκησαν και ανέλαβαν την ανασκαφή των Δελφών. Το αίτημα διατυπώθηκε επίσημα στο παρασκήνιο του Συνεδρίου του Βερολίνου (1878)³⁶¹, όπου ο Γάλλος πρωθυπουργός Waddington έθεσε το ζήτημα ανάληψης της ανασκαφής των

Δελφών από τους Γάλλους (είχαν προηγηθεί κάποιες μικρές εκτάσεως ανασκαφές από Γερμανούς και Έλληνες, ενώ είχε αρχίσει μία διαδικασία αποζημίωσης των κατοίκων του χωριού). Η απαίτηση λοιπόν διασυνδέεται από τη Γαλλία με την εξασφάλιση ή μη της διπλωματικής της υποστήριξης στο συνέδριο του Βερολίνου.

Η συνέχεια του διπλωματικού παρασκηνίου διαδραματίστηκε στην Κωνσταντινούπολη, το 1881³⁶². Η Ελλάδα επιθυμούσε διακαώς τη διπλωματική στήριξη της Γαλλίας, προκειμένου να προσαρτήσει τη Θεσσαλία και την Ήπειρο. Έτσι η Αρχαιολογική Εταιρεία δεν αντιδρά στην περίπτωση ανάληψης της ανασκαφής των Δελφών από τους Γάλλους (1880), ενώ επιπρόσθετα αναγορεύει ως επίτιμο πρόεδρό της τον Waddington, το γάλλο δηλαδή πρωθυπουργό (1878)³⁶³. Συγχρόνως η Ελλάδα θέτει και ζήτημα κατάργησης των δασμών, τους οποίους επέβαλε η γαλλική κυβέρνηση στην Ελληνική σταφίδα, που εισαγόταν στη Γαλλία³⁶⁴.

³⁵⁹ Επιπλέον το 1856 (στη διάρκεια της Κατοχής του Πειραιά από τους Αγγλογάλλους) πολλές αρχαιότητες «φυγαδεύθηκαν» προς τη Γαλλία από γάλλους αξιωματικούς (BCH 1996, σελ. 502).

³⁶⁰ Amandry 1992, σελ. 79.

³⁶¹ Σκορδά 1992, σελ. 69, σύμφωνα μάλιστα με δημοσίευμα της εφημερίδας «Ατλαντίς».

Picard 1992, σελ. 11.

³⁶² Σκορδά 1992, σελ. 70.

Picard 1992, σελ. 11

Ματθαίου 1999, σελ. 76.

³⁶³ Σκορδά 1992, σελ. 70

³⁶⁴ Amandry 1992, σελ. 89.

Δεν πρέπει κανείς να ξεχνά ότι η σταφίδα αποτελούσε το πιο σημαντικό εξαγωγίμο προϊόν της Ελλάδας και ολόκληρες περιοχές της χώρας (πχ η βορειοδυτική Πελοπόννησος) επιβίωναν από τη διεξαγωγή αυτού του εμπορίου.

Από τότε και έως τις αρχές της δεκαετίας του 1890 (τελικό κείμενο υπεγράφη το 1892) ακολούθησαν εργώδεις διαπραγματεύσεις και υποβλήθηκαν, χωρίς τελικά να εγκριθούν, διάφορα σχέδια συμφωνιών-συμβάσεων³⁶⁵.

Το πρώτο σχέδιο ήταν αντιγραφή των όρων της ελληνογερμανικής σύμβασης, που αφορούσε στην ανασκαφή της Ολυμπίας (υπήρχε και εδώ ο όρος παραχώρησης στους Γάλλους των «διπλών» ευρημάτων της ανασκαφής), τελικά όμως δεν εισήχθη προς επικύρωση στο ελληνικό Κοινοβούλιο καθώς «έπεσε» η Κυβέρνηση Κουμουνδούρου, που το είχε προτείνει.

Πιο εντατικές γίνονται οι διαπραγματεύσεις από τις κυβερνήσεις Τρικούπη, ενώ ταυτόχρονα συνδέεται στενά η ανασκαφή των Δελφών με το ζήτημα της κατάργησης των δασμών εισαγωγής της σταφίδας στη Γαλλία³⁶⁶. Επιπλέον ο Τρικούπης προτείνει την απαλοιφή του όρου περί «διπλών» καθώς κάτι τέτοιο θα ξεσήκωνε λαό και βουλευτές³⁶⁷.

Η άρνηση των Γάλλων να προχωρήσουν σε υπογραφή εμπορικής συμφωνίας για τις σταφίδες και ταυτόχρονα η απροθυμία τους να αναλάβουν τη δαπάνη των απαλλοτριώσεων των ακινήτων οδηγεί σε ναυάγιο τις διαπραγματεύσεις³⁶⁸.

Ο Τρικούπης εισάγει στο διπλωματικό «παιχνίδι» και την νεοϊδρυθείσα Αμερικάνικη Σχολή Κλασικών Σπουδών, η οποία προτείνει να αναλάβει η ίδια τη διεξαγωγή των ανασκαφών στους Δελφούς³⁶⁹. Έτσι οι Γάλλοι, φοβούμενοι ότι θα χάσουν τη σημαντική αυτή ανασκαφή, υποχώρησαν και αναγκάστηκαν να επωμιστούν το δυσβάστακτο οικονομικό βάρος των αποζημιώσεων και ταυτόχρονα υποχρεώθηκαν να απαλοίσουν κάθε όρο για παραχώρηση αρχαίων. Οι δασμοί δεν ήρθαν αλλά υπεγράφη εμπορική συμφωνία ευνοϊκή για τα ελληνικά προϊόντα.

Είναι απόλυτα αναγκαίο να παρατηρηθούν τα εξής:

³⁶⁵ Μία πρώτη σύμβαση συνομολογήθηκε στις 24.1.1882 από την κυβέρνηση Κουμουνδούρου, η οποία λίγο αργότερα έπεσε (Amandry 1992, σελ. 86-87).

³⁶⁶ Ενδεικτική του ενδιαφέροντος της ελληνικής πλευράς για την εμπορική πτυχή της σύμβασης είναι και η αναφορά του γάλλου πρεσβευτή μετά από συνάντηση του με τον Τρικούπη (1882) (Amandry 1992, σελ. 90 και Picard 1992, σελ. 12).

³⁶⁷ Δήλωση Τρικούπη την 7^η Ιουνίου 1882. Είχε προηγηθεί συζήτηση για τη σύμβαση της Ολυμπίας, η οποία διεξήχθη σε εξαιρετικά υψηλούς τόνους (31.5.1882), όπου πολλοί βουλευτές όλων των κομματικών σχηματισμών ζήτησαν την καταγγελία της ελληνογερμανικής σύμβασης (Amandry 1992, σελ. 90).

³⁶⁸ Amandry 1992, σελ. 94.

³⁶⁹ Amandry 1992, σελ. 102 και 104.

- Οι διαπραγματεύσεις δεν ασχολούνται καθόλου με επιστημονικά ζητήματα.
- Πρότυπο σύμβασης (για τη γαλλική πλευρά) αποτέλεσε το αντίστοιχο κείμενο της Ολυμπίας.
- Οι διαβουλεύσεις εμπλέκουν τους πρωθυπουργούς της Ελλάδος και της Γαλλίας, το γάλλο πρεσβευτή και το διευθυντή της ΓΑΣ, τον πρεσβευτή των ΗΠΑ και τον διευθυντή της ΑΣΚΣ. Ουδείς έλληνας αρχαιολόγος αναμιγνύεται τουλάχιστον στη φάση των διαπραγματεύσεων.
- Το πολιτικό και οικονομικό διακύβευμα με το οποίο ανταλλάσσεται η άδεια διεξαγωγής μίας ανασκαφής είναι απτό και πραγματικό. Δεν κρύβεται πίσω από ιδεαλιστικά προκαλύμματα.
- Οι όροι είναι συμφερότεροι³⁷⁰ για την ελληνική πλευρά, συγκριτικά με την ελληνογερμανική σύμβαση της Ολυμπίας, καθώς και το ελληνικό κράτος υπό την κυβέρνηση Τρικούπη έχει γίνει πιο δυνατό και έχει αποκτήσει θεσμούς και διοικητικούς μηχανισμούς.

Από το 1874 έως το 1922 υπήρξε η περίοδος των μεγάλων ανασκαφών αλλά και της έντονης παρέμβασης στα αρχαιολογικά πράγματα της Ελλάδος. Τόσο ο Πρωθυπουργός της Γαλλίας όσο και ο γάλλος αρχαιολόγος Reinach (αργότερα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα) κατηγορούν την Ελλάδα, ότι, σε αντίθεση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, έχει αυστηρό αρχαιολογικό νόμο³⁷¹, δεν υποστηρίζει τη διεξαγωγή των ανασκαφών και θέτει συνεχώς προσκόμματα στη λειτουργία των ΞΑΣ στην Ελλάδα.

Συγχρόνως η ΓΑΣ παρεμβαίνει στη διοίκηση της ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, προσπαθώντας και τελικά επιτυγχάνοντας την τοποθέτηση φιλικά προσκείμενων στα γαλλικά συμφέροντα ελλήνων αρχαιολόγων (αντικατάσταση Ευστρατιάδη και τοποθέτηση του Καββαδία). Τον Καββαδία προσπαθούν επίσης να διασώσουν οι Γάλλοι το 1909³⁷², μετά την επανάσταση του Στρατιωτικού Συνδέσμου,

³⁷⁰ Picard 1992, σελ. 12.

³⁷¹ Σκορδά 1992, σελ. 68. BCH 1996, σελ. 506.

Μέντωρ, ετ. 13^ο, τευχ. 55, σελ. 94-114, αναδημοσιεύει άρθρο Reinach για τα μνημεία της αρχαίας ελληνικής αρχαιότητας.

³⁷² BCH 1996, σελ. 506. Εντύπωση προκαλεί και το δουλοπρεπές ύφος επιστολής προς το γάλλο πρεσβευτή (BCH 1996, σελ. 504).

ενώ στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η ΓΑΣ παίρνει θέση κατά των Κεντρικών Αυτοκρατοριών και των ελλήνων οπαδών της ουδετεροφιλίας³⁷³.

5.4 Οι σχέσεις της ΓΑΣ με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εξής

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η αρχαιολογική δραστηριότητα της ΓΑΣ συρρικνώνεται, όπως και ο πολιτικός ρόλος της Γαλλίας τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα. Παρέμεινε ισχυρή η πολιτιστική της παρουσία (κυρίως στο θέμα της εκμάθησης της γαλλικής), παρά τη ραγδαία άνοδο της αμερικάνικης επιρροής³⁷⁴. Στα τέλη της δεκαετίας του '50 και με πρωτοβουλία του έλληνα πρωθυπουργού, Κωνσταντίνου Καραμανλή, αναθερμαίνονται οι διμερείς σχέσεις και η Γαλλία ανέλαβε την κατασκευή του υδροηλεκτρικού φράγματος στο Μέγδοβα και του εργοστασίου αλουμινίου στη Βοιωτία, ενώ προσέφερε απόλυτη πολιτική στήριξη στην προσπάθεια Καραμανλή για ένταξη στην ΕΟΚ και σταδιακή απεξάρτηση από τον στενό εναγκαλισμό με τις ΗΠΑ³⁷⁵, αν και οι ελληνογαλλικές σχέσεις ήσαν δευτερεύουσας σημασίας συγκριτικά με τις Ελληνοαμερικανικές ή Ελληνογερμανικές.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δραστηριοποιείται και η ΓΑΣ. Ο ελληνικός τύπος με πολλά δημοσιεύματα επισημαίνει τη θετική συμβολή της³⁷⁶ στην προαγωγή της γνώσεως για την ελληνική αρχαιότητα, ενώ με λαμπρότητα τόσο από ελληνικής όσο και γαλλικής πλευράς εορτάστηκαν το 1996 τα 150 χρόνια από την ίδρυση της Σχολής. Η συνεργασία με έλληνες επιστήμονες εντάθηκε, ενώ μετά το 1985 έλληνες ανέλαβαν και υπεύθυνες διευθυντικές θέσεις και εντός της ΓΑΣ³⁷⁷.

Η ανασκαφή των Δελφών παρέμεινε Γαλλική, οι δημοσιεύσεις απασχόλησαν σχεδόν αποκλειστικά Γάλλους, αλλά η συνεργασία μεταξύ Ελλήνων και Γάλλων

³⁷³ Έτσι ο διευθυντής της ΓΑΣ το 1918 εκφώνησε πύρινο πολιτικό λόγο κατά των ουδετερόφιλων ελλήνων αλλά και εναντίον των γερμανών και οθωμανών, ειδικότερα είπε «είναι οι δύο χειρότεροι λαοί που εποφθαλμιούν τις ελληνικές και σερβικές κατακτήσεις των βαλκανικών πολέμων» (ΒΧΗ 1996, σελ. 504).

³⁷⁴ Fleischer 1998, σελ. 166 – 168 και υποσημ. 160.

³⁷⁵ Σβολόπουλος 2001, σελ. 121, 122. Η επίσκεψη του προέδρου Ντε Γκώλ στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα προσέλαβε το χαρακτήρα πολιτικού γεγονότος έκτακτης σημασίας, ενώ και η υποδοχή του γάλλου ηγέτη από τους έλληνες πολίτες υπήρξε ανεπανάληπτη.

³⁷⁶ Ενδεικτικά σημειώνουμε «Οι ανασκαφές στη Θάσο και ο οδηγός της Δήλου» ΒΗΜΑ, 4.11.65, «Κλείνει 1,5 αιώνα» Ελευθεροτυπία, 2.7.96, «Η αρχαιότερη των Σχολών» Μεσημβρινή, 15.9.1981, «150 χρόνια στην υπηρεσία της ελληνογαλλικής φιλίας» Αυγή, 28. 7. 1996, «Γάλλοι σκαπανείς ελληνικού πολιτισμού» Καθημερινή, 15.9.96.

³⁷⁷ Άννα Touchais, Αρχαιολογία, 1996, σελ. 76. Περιγράφει το ελληνικό προσωπικό της ΓΑΣ από τη σύστασή της μέχρι το 1996.

αρχαιολόγων ήταν άψογη και ισότιμη, ειδικά σε θέματα συντήρησης και επανέκθεσης ευρημάτων στο Μουσείο των Δελφών³⁷⁸. Αναφορά στην προσφορά της ΓΑΣ στην ανασκαφή των Δελφών έγινε και επ' ευκαιρία των 100 χρόνων από την έναρξη της. Οι σχετικές μάλιστα εκδηλώσεις τελούσαν υπό την αιγίδα των Μιτεράν και Καραμανλή³⁷⁹. Επιπλέον Γάλλοι ευρωβουλευτές, αρχαιολόγοι και διανοούμενοι ξεσηκώθηκαν κατά της κατασκευής ελληνοσοβιετικού εργοστασίου αλουμινίου στην περιοχή της Φωκίδος, εγχείρημα, το οποίο τελικά εγκαταλείφθηκε, λόγω της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης³⁸⁰. Ενδεικτικό των καλών σχέσεων, που έχουν διαμορφωθεί στην περιοχή των Δελφών είναι η δίγλωσση έκδοση (ελληνικά και γαλλικά) που έγινε με ευθύνη και δαπάνες της Σχολής και περιελάμβανε άρθρα και ελλήνων αρχαιολόγων (που εργάζονται στην Γ' ΕΠΚΑ) αλλά και Γάλλων³⁸¹. Μερικά μάλιστα από αυτά ασχολούνταν και με το πολιτικό παρασκήνιο που οδήγησε στην ανάληψη της ανασκαφής από τους Γάλλους.

Δεν έλειψαν και οι «μελανές» σελίδες στις σχέσεις της ΓΑΣ με τους Έλληνες. Οι σχέσεις των δύο πλευρών διαταράχθηκαν στους Δελφούς όταν ο διευθυντής της Σχολής, Amandry, θεώρησε ότι είχε το δικαίωμα να ασκεί και αρμοδιότητες διοικητικές, σχετικά με το Μουσείο των Δελφών. Η έμπρακτη αυτή αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων και εξουσιών του Έλληνα εφόρου, προκάλεσε τη σύγκρουση των δύο πλευρών³⁸².

Πολύ πιο σοβαρή ήταν η υπόθεση της Δήλου το 1974. Η Δήλος ήδη από τον προηγούμενο αιώνα απετέλεσε ανασκαφή της ΓΑΣ.

Στη διάρκεια της ανασκαφικής περιόδου του 1974 διαπιστώθηκε από ελληνίδα αρχαιολόγο –

επιμελήτρια αρχαιοτήτων (την κ. Δέσποινα Βαλλιάνου) ότι χιλιάδες σφραγίσματα είχαν πεταχτεί στα απορρίμματα της ανασκαφής και πιθανόν να ρίχνονταν στη θάλασσα³⁸³. Το λάθος και η παράλειψη του γάλλου ανασκαφέα ευτυχώς διορθώθηκε, όταν όμως ο τότε Έφορος Κυκλάδων ζήτησε την αντικατάσταση του γάλλου

³⁷⁸ Προφορική επικοινωνία με Dominique Mulliez. Αλλά και Καθημερινή, 27.2.1978.

³⁷⁹ Μ. Βλάχου «100 χρόνια προσφοράς» Ελεύθερος, 16.9.1992.

³⁸⁰ Μ. Βλάχου, ό.π.

³⁸¹ Προφορική επικοινωνία με τον Dominique Mulliez και αρχαιολόγους του τμήματος Ξένων Σχολών.

³⁸² Μεσημβρινή 12.9.1981. Σε συνέντευξη του ο νέος διευθυντής της ΓΑΣ, κ. Πικάρ, θεωρεί ότι μεταξύ του παλαιού διευθυντή και του Έλληνα εφόρου, Π. Θέμελη υπήρξε μία απλή διάσταση απόψεων.

³⁸³ Χατζούδης Μ. «Αρχαιολογικοί Θησαυροί στα...σκουπίδια» ΕΝΑ, 12.5.88, σελ. 25 – 28
Σταθούλης Ν. «Ο πολιτισμός μας λεηλατείται» Καθημερινή, 17.6.90, σελ. 14.

αρχαιολόγου και την αφαίρεση της σχετικής ανασκαφικής αδειάς, ο Amandry διαμαρτυρήθηκε έντονα στον τότε ΥΠ.Π.Ε και ζήτησε τη μετάθεση του Εφόρου και την αποσιώπηση του περιστατικού³⁸⁴. Φυσικά δεν ικανοποιήθηκαν οι γαλλικές απαιτήσεις, ενώ η συμπεριφορά του διευθυντή της ΓΑΣ προκάλεσε την έντονη δυσαρέσκεια της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας³⁸⁵.

Η ανασκαφή της Δήλου πάντως φαίνεται πως αποτελεί ένα κομβικό σημείο των τριβών ελληνικής και γαλλικής πλευράς καθώς η κ. Βαλλιάνου αναφέρει πως οι γάλλοι συνάδελφοί της αρνούσαν να της παραδώσουν τα ημερολόγια της ανασκαφής και γενικά επιχειρούσαν να παρακωλύσουν το έργο της (τόσο το εποπτικό όσο και το επιστημονικό)³⁸⁶. Τα προβλήματα συντονισμού, απειρίας, λαθών και παραλείψεων συνεχίστηκαν και στις αρχές της δεκαετίας του '90 όπως παρουσιάζονται σε σχόλιο της εφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ», όπου ο δημοσιογράφος αναρωτιέται «*Μήπως η ανασκαφή της Δήλου θυμίζει λίγο γης Μαδιάμ;*»³⁸⁷

Αλλά και στους Φιλίππους παρουσιάζονται τριβές μεταξύ Γάλλων και Ελλήνων αρχαιολόγων καθώς σε μία αρχαιολογική θέση εμπλέκονται δύο Εφορείες Αρχαιοτήτων (ΕΠΚΑ και ΕΒΑ) και η Σχολή³⁸⁸. Η τελευταία επιθυμούσε να πραγματοποιήσει επιφανειακή έρευνα προκειμένου να εντοπίσει τα όρια του αρχαιολογικού χώρου, η αίτησή της όμως απερρίφθη λόγω της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο Εφορειών. Τέλος η ΓΑΣ συχνά κατηγορείται από μέλη του ΚΑΣ για επεκτατισμό και επιθετική πολιτική, που πρέπει να περιορισθεί³⁸⁹.

6. Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΑΣΚΣ)

³⁸⁴ Σταθούλης Ν, Καθημερινή, 23.6.90 απάντηση σε επιστολή του διευθυντή της ΓΑΣ, κ. Picard.

Η γαλλική πλευρά υπεστήριξε πως η αβλεψία και η αμέλεια του ανασκαφέα οφείλονταν στην αιφνιδιαστική διακοπή των ανασκαφών λόγω της Τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Έτσι, κατά τους Γάλλους, δεν πρόλαβε ο υπεύθυνος αρχαιολόγος να κοσκινίσει τα «μπάζα» της ανασκαφής (πρβ. Μεσημβρινή 12.9.81).

³⁸⁵ Η συμπεριφορά του Amandry τόσο στο περιστατικό των Δελφών όσο και στη Δήλο υποδηλώνει και τη στενή προσωπική του σχέση με την τότε ελληνική πολιτική και πολιτειακή ηγεσία (Καραμανλής και Τσάτσος), η οποία είχε «γαλλικό πολιτισμό» (προφορική επικοινωνία με Ν. Γιαλούρη αλλά και Κ. Τσάτσος, Λογοδοσία μιάς ζωής, τ. Β', σελ. 449 και 452-455).

³⁸⁶ Χατζούδης Μ. «Αρχαιολογικοί Θησαυροί στα...σκουπίδια» ΕΝΑ, 12.5.88, σελ. 28.

³⁸⁷ «Ένας Πικαρ...ισμένος στη Δήλο», ΤΑ ΝΕΑ, 9.9.1991.

³⁸⁸ Από επικοινωνία με Dominique Mulliez.

³⁸⁹ Από επικοινωνία με δημοσιογράφο «των Νέων» κ. Μ. Αδαμοπούλου.

6.1 Σύσταση – Εξέλιξη: Η ΑΣΚΣ λειτούργησε στην Ελλάδα για πρώτη φορά το 1881. Το ενδιαφέρον μελών της αμερικάνικης κοινωνίας για την καλλιέργεια των κλασσικών σπουδών ήταν έντονο ήδη από το 1879 (επιστήμονες αλλά και επιχειρηματίες) και ενισχύθηκε το 1881, όταν ορίστηκε μία πενταμελής επιτροπή, η οποία αποφάσισε τη σύσταση της ΑΣΚΣ³⁹⁰.

Σκοπός του ιδρύματος ήταν και παραμένει η εκπαίδευση σπουδαστών στην Αρχαία Ελληνική Φιλολογία, Ιστορία και Αρχαιολογία, καθώς και η διενέργεια ανασκαφών και ερευνών σε προκαθορισμένες τοποθεσίες ανά την Ελλάδα³⁹¹.

Η πρώτη συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1882 με τη σύμπραξη πολλών ΑΕΙ των ΗΠΑ³⁹², ενώ το 1884 ο Χαρίλαος Τρικούπης προσέφερε στη Σχολή ένα οικόπεδο για να κατασκευάσει τις απαραίτητες εγκαταστάσεις της στις υπώρειες του Λυκαβηττού και δίπλα στο ακίνητο της ΒΑΣ. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις της ΑΣΚΣ ολοκληρώθηκαν το 1915, ενώ σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα ανεγείροντο νέα κτίρια για την κάλυψη νέων αναγκών αλλά και των οικοτρόφων της. Επιπλέον η Σχολή ανέλαβε και την ανέγερση της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, της οποίας το κτίριο παραδόθηκε το 1926 (η Γεννάδειος ήδη ανακατασκευάζεται)³⁹³.

Η συμβολή της Αμερικάνικης Σχολής στην προβολή και ανάδειξη του ελληνικού παρελθόντος υπήρξε και είναι εξαιρετικά σημαντική. Αμερικανοί υπήρξαν οι ανασκαφείς της Αρχαίας Κορίνθου, ήδη από το 1896, της Αρχαίας Αγοράς των Αθηνών, της Ολύνθου, της Σαμοθράκης, της Αγ. Ειρήνης στην Κέα, της Πύλου, της Σικυώνος, της Νεμέας, της Λέρνας, του Κομμού και του Καβουσίου (στην Κρήτη). Αξιόλογο είναι το αναστηλωτικό και μουσειοκατασκευαστικό πρόγραμμα της Σχολής³⁹⁴. Πραγματοποιήθηκε η αναστήλωση της Στοάς του Αττάλλου στην Αρχαία

³⁹⁰ Lord 1947, σελ. 1 και 2.

Συμβολή ΑΣΚΣ, σελ. 6, 8.

³⁹¹ Συνοπτικό ιστορικό σημείωμα της ίδρυσης και των δραστηριοτήτων της ΑΣΚΣ, Φεβρουάριος 2001.

³⁹² 12 αρχικά (πρβ. Καθημερινή 2000, σελ. 13).

³⁹³ Συνοπτικό ιστορικό σημείωμα της ίδρυσης και των δραστηριοτήτων της ΑΣΚΣ, Φεβρουάριος 2001.

³⁹⁴ Καθημερινή 2000, σελ. 14 και 15. Συνοπτικό ιστορικό σημείωμα της ίδρυσης και των δραστηριοτήτων της ΑΣΚΣ, Φεβρουάριος 2001.

Αγορά, κατασκευάστηκαν τα μουσεία της Κορίνθου, της Αρχαίας Αγοράς, της Σαμοθράκης, της Μυτιλήνης, ενώ η Σχολή συμμετείχε ενεργά στην κοινωνική ζωή της χώρας, παραχωρώντας το κτίριο της στον Αμερικάνικο Ερυθρό Σταυρό για την περίθαλψη των μικρασιατών προσφύγων³⁹⁵, ανακουφίζοντας σεισμοπαθείς στην Κόρινθο (1928). Κάποια στελέχη της συμμετείχαν και στην αντίσταση του ελληνικού λαού κατά των γερμανών, ένα εξ'αυτών, ο Eu. Vanderpool, οδηγήθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Γερμανία³⁹⁶.

Η ΑΣΚΣ σήμερα αντιπροσωπεύει 166 πανεπιστήμια των ΗΠΑ και του Καναδά³⁹⁷. Κάθε χρόνο γύρω στα 30 άτομα συμμετέχουν στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα της, ενώ υπολογίζεται ότι περίπου 1700 άτομα, «σπουδαστές» της, γνώρισαν τον ελληνικό πολιτισμό (αρχαίο και σύγχρονο) και πλέον έχουν καταλάβει καθηγητικές θέσεις στα ΑΕΙ των ΗΠΑ, λειτουργώντας σαν πρέσβεις της Ελλάδος στο εξωτερικό³⁹⁸.

Τέλος η Σχολή θεωρείται η μεγαλύτερη ΞΑΣ (ως προς το προσωπικό, τον προϋπολογισμό, τα ετήσια ανασκαφικά προγράμματα), διαθέτει την πληρέστερη βιβλιοθήκη, σχετικά με το ελληνικό παρελθόν, ενώ ήδη λειτουργούν εξειδικευμένα εργαστήρια (αρχαιομετρίας, γεωαρχαιολογίας, πετρογραφίας), που οδηγούν τις ανθρωπιστικές επιστήμες στον 21^ο αιώνα, τον αιώνα της υψηλής τεχνολογίας³⁹⁹.

6.2 Διοικητική Δομή⁴⁰⁰: Η ΑΣΚΣ διαφοροποιείται πλήρως από τις υπόλοιπες ΞΑΣ, καθώς δεν υπόκειται σε κρατικό έλεγχο ούτε άμεσα ούτε έμμεσα. Δεν συνδέεται με το αμερικανικό κράτος, ούτε ασκεί εξωτερική πολιτιστική πολιτική για λογαριασμό των ΗΠΑ⁴⁰¹.

Χρηματοδοτείται από ιδιωτικούς πόρους και τα ΑΕΙ, που συμμετέχουν στη διοίκησή της. Οι ιδιωτικοί πόροι αποτελούν το 99% των εσόδων της Σχολής και μόνο το 1% προέρχεται από κρατικές απολήψεις (που λαμβάνονται έμμεσα μέσω των Πανεπιστημίων)⁴⁰². Υψηλά ποσά-έσοδα προέρχονται από χορηγίες ιδιωτών (αμερικάνων και ελλήνων), μελών της ΑΣΚΣ και φίλων της Γενναδείου⁴⁰³. Τα

³⁹⁵ Συμβολή ΑΣΚΣ, σελ. 14.

³⁹⁶ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

³⁹⁷ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

³⁹⁸ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

³⁹⁹ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

⁴⁰⁰ Πρβ και πιν. XI.

⁴⁰¹ Σακκά 2002, σελ. 178, 179. Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy και κ. Μ. Αδαμοπούλου, δημοσιογράφο στα «ΝΕΑ».

⁴⁰² Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

⁴⁰³ Προφορική επικοινωνία με Μ. Αδαμοπούλου.

στελέχη του Ιδρύματος κατενόησαν ήδη από το μεσοπόλεμο την ανάγκη προσέγγισης των οικονομικά εύρωστων ελλήνων και αμερικανών προκειμένου να καταστούν χορηγοί της Σχολής. Απευθύνονταν τόσο στο συναισθηματικό – θυμικό των χορηγών όσο και στη λογική τους και φυσικά συνέδεαν και συνδέουν έντεχνα μία ανασκαφή ή ένα σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα με τον χρηματοδότη⁴⁰⁴. Πολλά και εξέχοντα μέλη της αθηναϊκής κοινωνίας συνδράμουν στο επιστημονικό έργο της ΑΣΚΣ, όπως η οικογένεια Βαρδινογιάννη και Λάτση, εξασφαλίζοντας στη Σχολή, σύμφωνα με την κ. Αδαμοπούλου όχι μόνο οικονομική ευρωστία αλλά και πρόσβαση στα ελληνικά κέντρα λήψης αποφάσεων. Οι χορηγίες και οι δωρεές επενδύονται στην αμερικανική χρηματαγορά και αποφέρουν ένα υψηλό «εισόδημα» στην Αμερικάνικη Σχολή, ιδιαίτερα τις χρονιές χρηματιστηριακής ευφορίας⁴⁰⁵.

Η διοίκηση της ΑΣΚΣ είναι διπολική, καθώς στις ΗΠΑ υπάρχουν δύο επιτροπές: η διοικούσα (με μέλη της τους εκπροσώπους των ΑΕΙ) και το Συμβούλιο των Επιτρόπων, που ασχολούνται με τη χρηστή και ωφέλιμη διαχείριση των οικονομικών του ιδρύματος. Οι δύο αυτές επιτροπές προχωρούν στο διορισμό του Διευθυντή του της Σχολής, ο οποίος υποδεικνύεται για μία συγκεκριμένη χρονικά θητεία. Η υπόλοιπη δομή της ακολουθεί τα πρότυπα των υπολοίπων ΞΑΣ.

Το προσωπικό αποτελείται από έλληνες (σχεδόν πάνω από το 50%) και αμερικανούς ή καναδούς⁴⁰⁶. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ΑΣΚΣ υπήρξε η πρώτη ΞΑΣ που χρησιμοποίησε έλληνα επιστήμονα σε υψηλόβαθμη θέση, ενώ σύμφωνα με τη Ν. Σακκά⁴⁰⁷, η διοίκηση του Ιδρύματος ακολουθώντας τα σύγχρονα πορίσματα του management-marketing προσπάθησε να δώσει κίνητρα στους εργαζόμενους για αποδοτικότερη εργασία, ενώ και στις μέρες μας καταβάλλεται προσπάθεια οι υπάλληλοι να πληρώνονται ικανοποιητικά σε σχέση με την ελληνική οικονομία και να βρίσκονται σε ένα καλό εργασιακό περιβάλλον⁴⁰⁸. Μάλιστα τα τελευταία τέσσερα χρόνια η Σχολή απέκτησε και τμήμα management, με διευθυντή υψηλόβαθμο στέλεχος ελληνικής ιδιωτικής εταιρείας (Λαϊνόπουλος ΑΕ). Η σύσταση μάλιστα του

⁴⁰⁴ Σακκά 2002, σελ. 187-189. Έτσι ο δωρητής μπορεί να συμμετάσχει στην ανασκαφή ή να διαμείνει στο σπίτι της ανασκαφής.

⁴⁰⁵ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

⁴⁰⁶ Προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

⁴⁰⁷ Σακκά 2002, σελ. 173, πρόκειται για τον αρχιτέκτονα Ι. Τραυλό.

⁴⁰⁸ Σακκά 2002, σελ. 172 και προφορική επικοινωνία με διευθυντή ΑΣΚΣ, δρ. Tracy.

εν λόγω τμήματος άλλαξε το χαρακτήρα του Ιδρύματος, ενισχύοντας τις ιδιότητες της επιχείρησης⁴⁰⁹.

6.3 Ιστορική επισκόπηση των σχέσεων της ΑΣΚΣ με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από την ίδρυσή της έως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Η σύσταση και δραστηριοποίηση της ΑΣΚΣ στην Ελλάδα δεν συμβόλιζε, ούτε θεωρούνταν όργανο άσκησης προπαγάνδας ή εξωτερικής πολιτικής από την πλευρά των ΗΠΑ⁴¹⁰. Η προθυμία της ελληνικής κυβέρνησης (πρωθυπουργός ο Τρικούπης) να συνδράμει τη σύσταση του ιδρυτούτου, προσφέροντας ένα μεγάλο οικόπεδο⁴¹¹ για την εγκατάστασή του, εξέφραζε πιθανά και κάποιου είδους πολιτική στόχευση. Αν και ο Τρικούπης ήταν προσανατολισμένος σταθερά προς την Αγγλία (πολιτικά και ιδιοσυγκρασιακά), γνώριζε και τη μεγάλη οικονομική δύναμη των ΗΠΑ. Επιπλέον ο έλληνας πρωθυπουργός είχε να αντιμετωπίσει έναν ολοένα αυξανόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων για την εξασφάλιση ανασκαφών.

Το χρονικό διάστημα ίδρυσης της ΑΣΚΣ (και τα αμέσως επόμενα χρόνια) συμπίπτει με το έντονο διπλωματικό παρασκήνιο για την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης των Δελφών μεταξύ Ελλάδος και ΓΑΣ. Δεν είναι απίθανο ο διορατικός και ορθολογιστής Τρικούπης να θεώρησε ότι η λειτουργία μίας ακόμη ΞΑΣ θα μπορούσε να αμβλύνει τις γαλλικές απαιτήσεις, και έτσι εισήγε την Αμερικάνικη Σχολή στις διαπραγματεύσεις των Δελφών⁴¹². Δευτερευόντως θα εξασφάλιζε πιθανά την υποστήριξη των ΗΠΑ και της αμερικάνικης κοινής γνώμης στα κρίσιμα εθνικά θέματα.

Τελικά η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών δεν ανέλαβε την ανασκαφή των Δελφών, αλλά της Κορίνθου (το 1896), την οποία συνεχίζει έως και σήμερα.

Η χαλαρή σχέση μεταξύ της Σχολής και του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ είχε σαν αποτέλεσμα την ενεργοποίηση άλλων διαύλων και μέσων επίτευξης των στόχων

⁴⁰⁹ Πάντα κατά τη γνώμη της κ. Αδαμοπούλου, η οποία είχε εργασθεί στην ΑΣΚΣ. Η δημοσιογράφος μου υπογράμμισε πάντως ότι η Σχολή δεν ασκεί καλή επικοινωνιακή πολιτική, καθώς τα ευρήματα των ανασκαφών δεν γνωστοποιούνται στο ευρύ κοινό, ενώ σταδιακά καθίσταται απρόσιτη για τους έλληνες φοιτητές, αφού το δικαίωμα εισόδου στη Βιβλιοθήκη διαρκώς περιορίζεται και η τιμή των φωτοτυπιών είναι εξαιρετικά υψηλή.

⁴¹⁰ Σακκά 2002, σελ. 178 και 179. Αλλά και ο νυν διευθυντής, δρ. Tracy, με διαβεβαίωσε απόλυτα και σαφώς ότι είναι απόλυτα ενάντιος σε κάθε πολιτική παρέμβαση υπέρ ή κατά της Σχολής, ενώ την ίδια άποψη επανέλαβε και η Μ. Αδαμοπούλου.

⁴¹¹ Καθημερινή 2000, σελ. 13. Το ακίνητο δωρήθηκε το 1884.

⁴¹² Amandry 1992, σελ. 102 και 104.

της⁴¹³. Συγκεκριμένα τα ανώτερα στελέχη της είχαν κατανοήσει ότι η ελληνική δημόσια διοίκηση αλλά και η πολιτική ζωή ήσαν προσκολλημένες στο πελατειακό σύστημα και στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Η ΑΣΚΣ παρείχε υποτροφίες και τιμητικές διακρίσεις σε έλληνες αρχαιολόγους⁴¹⁴, χρηματοδοτούσε ελληνικές ανασκαφές και διοργάνωνε ομιλίες και κοσμικές συγκεντρώσεις με προσκεκλημένους εξέχοντα μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Βάσει του προαναφερθέντος σκεπτικού επιλέγονται και οι έλληνες συνεργάτες της Σχολής, ενώ παράλληλα η ΑΣΚΣ δραστηριοποιείται και κοινωνικά με την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες της Μ. Ασίας, στους σεισμόπληκτους της Κορίνθου, ανέγερση μουσείων (πχ στη Μυτιλήνη), αλλά απέχει από κάθε πολιτική δραστηριότητα⁴¹⁵.

Φυσικά υπήρξαν και περιπτώσεις όπου η Σχολή επεδίωξε την πολιτική παρέμβαση της αμερικανικής πρεσβείας, όπως όταν η κυβέρνηση Βενιζέλου θέλησε να φορολογήσει τους υπαλλήλους του Ινστιτούτου⁴¹⁶. Πρόκειται όμως για ύστατο μέσο πίεσης.

Στη διάρκεια του μεσοπολέμου παρατηρείται αυξημένη διείσδυση αμερικανικών κεφαλαίων στην ελληνική οικονομία, τόσο με τη μορφή δανείων όσο και επενδύσεων. Συγχρόνως αυξάνεται και η ένταση της πολιτιστικής επιρροής (ίδρυση Κολλεγίου Αθηνών) των ΗΠΑ στην Ελλάδα μολονότι οι Αγγλογάλλοι εξακολουθούν κυριαρχούν πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά.

Μέσα στο προαναφερθέν πολιτικό πλαίσιο και ενώ την εξουσία στην Ελλάδα ασκούσε μία αστική, εκσυγχρονιστική κυβέρνηση των Φιλελευθέρων, αναπτύσσεται η προσπάθεια της ΑΣΚΣ να αναλάβει τη διεξαγωγή της ανασκαφής στην Αρχαία Αγορά.

Αρχαία Αγορά : Η ανασκαφή της Αρχαίας Αγοράς αποτελούσε ένα όραμα για πολλές γενιές αρχαιολόγων και αρχαιοφίλων, οι οποίοι προσπάθησαν καθόλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα να διασώσουν το Βράχο της Ακροπόλεως και την περιοχή της Αρχαίας Αγοράς από την άναρχη δόμηση, δίχως όμως να τα καταφέρουν⁴¹⁷.

⁴¹³ Σακκά 2002, σελ. 184 και 185.

⁴¹⁴ Σακκά 2002, σελ. 185. Έτσι η ανασκαφή του Κουρουνιώτη στην Ελευσίνα, με παρέμβαση της ΑΣΚΣ, χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Ροκφέλερ, εξασφαλίστηκε δε η θετική στάση του έλληνα αρχαιολόγου στις διαπραγματεύσεις της Αγοράς. Τις ίδιες διαπιστώσεις σχετικά με τη διαπλοκή της ΑΣΚΣ με την ελληνική πλευρά μου ανέφερε και η κ. Αδαμοπούλου.

⁴¹⁵ Σακκά 2002, σελ. 185, 186.

⁴¹⁶ Σακκά 2002, σελ. 186.

⁴¹⁷ Σακκά 2002, σελ. 202- 205. Η σημειολογία του χώρου είναι πρόδηλη, καθώς δεν είναι τυχαίο ότι η Στοά του Αττάλου προτιμήθηκε ως το καταλληλότερο κτίσμα της σημερινής Αθήνας για να

Η μικρασιατική καταστροφή, ο ερχομός των προσφύγων στην Αθήνα, όξυναν το στεγαστικό πρόβλημα και έκαναν επιτακτική την ανάγκη επίσπευσης των διαδικασιών ανασκαφής της Αγοράς. Η οικονομική ανέχεια της Ελλάδος αλλά και η γενικότερη δυσπραγία των ευρωπαϊκών κρατών ανάγκασαν την

ελληνική κυβέρνηση να στραφεί προς την ΑΣΚΣ και να εγκρίνει μία αρχική αίτησή της για ανασκαφή της Αγοράς⁴¹⁸.

Η Σχολή στηριζόμενη σε ιδιωτική χρηματοδότηση (Ίδρυμα Ροκφέλερ), στράφηκε προς την αμερικάνικη κοινή γνώμη, επιθυμώντας να διακριβώσει τον ψυχολογικό αντίκτυπο του εγχειρήματος στο εσωτερικό των ΗΠΑ και εάν τελικά θα ήταν δυνατό να συλλεγούν οι απαραίτητοι υλικοί πόροι. Ακολούθησαν μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις⁴¹⁹ μεταξύ Ελληνικής και Αμερικανικής πλευράς γύρω από την οριστικοποίηση των όρων της συνθήκης και την επίλυση δύο ακανθωδών ζητημάτων: Α) το θέμα των απαλλοτριώσεων. Ποια έκταση θα απαλλοτριωνόταν, σε πόσο χρόνο και με ποιες διαδικασίες.

Β) ο βαθμός συνεργασίας ΑΣΚΣ και ΑΕ, η οποία είχε δια μακρόν δραστηριοποιηθεί στο χώρο της Αγοράς.

Οι διαφωνίες των δύο πλευρών σχετικά με τα προαναφερθέντα ανάγκασαν την Σχολή να ζητήσει την επέμβαση του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών και της αμερικανικής πρεσβείας στην Αθήνα. Οι αμερικανοί παράγοντες επεσήμαναν στον έλληνα πρεσβευτή στις ΗΠΑ, ότι τυχόν κατάληξη των διαπραγματεύσεων σε ναυάγιο θα είχε ολέθριες συνέπειες για τις διμερείς σχέσεις. Η απειλή ήταν σαφής και ευθεία, καθώς η Ελλάς ζητούσε τη χορήγηση νέων δανείων, από την αμερικανική πλευρά,

φιλοξενήσει τους ηγέτες της ΕΕ σε μια κορυφαία πράξη τους, την υπογραφή της συνθήκης διεύρυνσης της ΕΕ, δίνοντας έτσι στην όλη τελετή κάτι από τη λάμψη της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας (πρβ και άρθρο Μ. Τιβέριου στο ΒΗΜΑ της 25.5.03).

⁴¹⁸ Η αίτηση έγινε το 1924 και ο έλληνας υπουργός Παιδείας απάντησε το 1925, θέτοντας ως όρο την απαλλοτρίωση των ακινήτων. Να σημειωθεί ότι η ενεργοποίηση της ΑΣΚΣ στο συγκεκριμένο έργο οφειλόταν και στην παραδοχή των αμερικανών ότι η ελληνική πολιτική σκέψη, που καλλιεργήθηκε στα κτίρια και τις οδούς της Αγοράς, αποτέλεσε βασικό δομικό στοιχείο του αμερικανικού πολιτεύματος αλλά και εν γένει πολιτισμού.

⁴¹⁹ Σακκά 2002, σελ. 202 – 231, όπου γίνεται διεξοδική αναφορά στις διάφορες φάσεις των διαπραγματεύσεων.

ενώ ρυθμίζονταν θετικά οι οφειλές της προς την Επιτροπή Χρεών⁴²⁰. Ταυτόχρονα η ηγεσία της Σχολής επιδιώκει να δελεάσει τον Διευθυντή Αρχαιοτήτων, Κ. Κουρουνιώτη, προσφέροντας αμερικανικές επιχορηγήσεις για την κατασκευή μουσείων, τη χορήγηση υποτροφιών κ.α.

Τελικώς το διαπραγματευτικό αδιέξοδο λύθηκε με υποχώρηση της ελληνικής πλευράς στις αμερικανικές απαιτήσεις αφού προηγήθηκαν πολλά σχέδια συμβάσεων και εργώδεις συνομιλίες μεταξύ ελλήνων και αμερικανών (ακόμα και υπό την προεδρία του έλληνα πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου).

Στην περίπτωση της Αρχαίας Αγοράς παρατηρείται ένα ανίσχυρο ελληνικό κράτος, το οποίο αδυνατεί να ασκήσει πολιτική (αρχαιολογική, πολεοδομική, κοινωνική), ενώ από την άλλη επιθυμεί να πραγματοποιήσει ένα μεγαλεπήβολο όραμα – στόχο του (την ανασκαφή της Αγοράς) χωρίς να υπάρχει η παραμικρή προετοιμασία, δίχως προγραμματικές μελέτες. Απέναντι στο ελληνικό κράτος βρέθηκε η ΑΣΚΣ, που με πρόγραμμα, στόχευση, υλικούς πόρους, νομική προετοιμασία και πολιτική προεργασία, ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να υιοθετήσει σχεδόν απόλυτα τους δικούς της όρους⁴²¹.

6.4 Η ΑΣΚΣ και οι σχέσεις της με το ελληνικό κράτος και τους έλληνες αρχαιολόγους από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έως το 2003

Οι ΗΠΑ απετέλεσαν μεταπολεμικά τη μία από τις δύο υπερδυνάμεις. Η Ελλάδα τάχθηκε με το δυτικό στρατόπεδο και ήδη από το 1947 οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέλαβαν την προστασία-συνδρομή της Ελλάδος έναντι της κομμουνιστικής απειλής, καθώς στην Ελλάδα διακυβεύονταν τόσο πολιτικά όσο και υλικά συμφέροντα της αμερικάνικης πολιτικής. Η βοήθεια αυτή (οικονομική, στρατιωτική, πολιτική) οδήγησε την Ελλάδα στην πλήρη εξάρτησή της από τη βούληση και τον στρατηγικό σχεδιασμό των ΗΠΑ⁴²². Μόνο μετά τα μέσα του 1955 η ελληνική εξωτερική πολιτική στρέφεται και αναζητά συμμαχίες στις άλλες χώρες της Δύσεως, χωρίς να αμφισβητήσει τον ηγεμονικό ρόλο των Ηνωμένων Πολιτειών στη διαμόρφωση των ελληνικών υποθέσεων⁴²³. Οι ελληνικές διπλωματικές κινήσεις καθώς και οι χειρονομίες καλής θέλησης, κυρίως από τη γερμανική πλευρά, ενθαρρύνονται και

⁴²⁰ Σακκά 2002, σελ. 215.

⁴²¹ Σακκά 2002, σελ. 206-227.

⁴²² ΙΕΕ 2000, σελ. 237 και 251.

⁴²³ ΙΕΕ 2000, σελ. 260.

από την αμερικάνικη εξωτερική πολιτική, που επιθυμούσε τη σταδιακή απαγκίστρωση των ΗΠΑ, τουλάχιστον την οικονομική, από την Ελλάδα.

Η δικτατορία του 1967, η τουρκική εισβολή στην Κύπρο προκάλεσαν έντονα αντιαμερικανικά αισθήματα σε μεγάλη μερίδα του ελληνικού λαού (ακόμη και σε πολίτες με δεξιές καταβολές)⁴²⁴. Έτσι τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια διογκώνεται ένα λαϊκό αίτημα για απεξάρτηση από την αμερικανική πολιτική. Οι κυβερνήσεις Καραμανλή έβγαλαν τη χώρα από το στρατιωτικό σκέλος του NATO και την προσανατόλισαν προς την Ευρώπη, χωρίς να διαταράξουν έντονα τις διμερείς σχέσεις⁴²⁵.

Οι πρώτες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ, των οποίων ο κομματικός-ιδεολογικός λόγος διακρινόταν από αντιαμερικανική ρητορεία⁴²⁶, επιχείρησαν να διαφοροποιηθούν σε επιμέρους σημεία από την αμερικανική πολιτική, δίχως όμως να αμφισβητήσουν συνολικά τις διμερείς σχέσεις και τους συμμαχικούς δεσμούς των δύο χωρών. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις χαρακτηρίζονται ως αρμονικές, αγαστές με πλήρη αλληλοκατανόηση των προβλημάτων των δύο χωρών⁴²⁷.

Εντός αυτού του πλαισίου δραστηριοποιήθηκε η ΑΣΚΣ μεταπολεμικά. Στον ελληνικό Τύπο κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60 απουσιάζουν επικριτικά άρθρα για τις δραστηριότητες της Σχολής. Το μόνο περιστατικό που φαίνεται ότι απασχόλησε τις δύο πλευρές ήταν ο τρόπος, η μέθοδος και η δεοντολογία αναστήλωσης της Στοάς του Αττάλου⁴²⁸, υπό την επίβλεψη της Σχολής και με χρηματοδότηση από το Ίδρυμα Ροκφέλερ (αρχές της δεκαετίας του 50).

⁴²⁴ IEE 2000, σελ. 326.

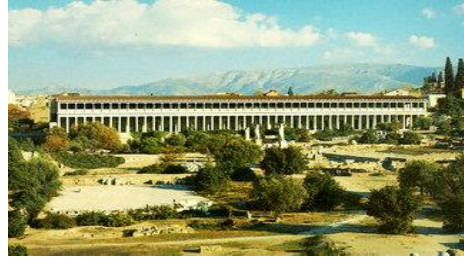
⁴²⁵ IEE 2000, σελ. 324.

⁴²⁶ IEE 2000, σελ. 371-372 και 381-382.

⁴²⁷ IEE 2000, σελ. 418 και 420.

⁴²⁸ Κουμανούδης 1984, σελ. 24 και 25 « να εκφράσω την αηδία μου για αυτό το μνημείο μωρίας... Για το όνειδος αυτό ευθύνονται Αμερικανοί και Έλληνες, αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι...».

Ενδεικτικά, ο Χρ. Καρούζος, διευθυντής του Ε.Α.Μ και αριστερών πεποιθήσεων αρχαιολόγος, αντιτάχθηκε στη μέθοδο και τον τρόπο αναστήλωσης της Στοάς⁴²⁹. Σε επιστολή του⁴³⁰, στις αρχές της δεκαετίας του 50, αναφέρει «πως θα ήταν λυπηρόν αν το ζήτημα ξέφευγε από την μεταξύ των αρχαιολόγων συζήτηση και μετέπιπτεν εις την σφαίραν της πολιτικής και της διπλωματίας. Θα ήτο βεβαίως τότε δυνατόν να επικρατήσει και να πραγματοποιηθεί η αντίληψις των Αμερικανών περί της Στοάς. Αλλά αυτό θα ήτο μία «Καδμεία νίκη».

Πάντως στα εγκαίνια της Στοάς, 3.9.56, ανεγνώσθη μήνυμα του Αν.Ορλάνδου, διευθυντή του τμήματος αναστηλώσεων, με το οποίο ομολογείται ότι το ΚΑΣ παρά την διάφορη γνώμη των τριών από τους τέσσερεις αρχαιολόγους – μέλη του, δέχτηκε την αμερικανική πρόταση⁴³¹. Άγνωστο παραμένει αν η συγκεκριμένη γνωμοδότηση ήταν αποτέλεσμα αμερικανικών πολιτικών πιέσεων.

Στις μεταπολιτευτικές δεκαετίες, όταν οι δημοκρατικοί θεσμοί εδραιώνονται και κυριαρχεί η ελευθεροτυπία, υπάρχουν δημοσιεύματα, τα οποία καυτηριάζουν πρακτικές της Αμερικανικής Σχολής. Οι τριβές στις σχέσεις της ΑΣΚΣ και της Ελλάδας αφορούν κυρίως στη δημοσιοποίηση ανασκαφικών πορισμάτων προτού ενημερωθεί το αρμόδιο Υπουργείο.

Έντονες αντιδράσεις πυροδότησε η είδηση της ανακάλυψης της Ποικίλης Στοάς, στα τέλη Αυγούστου του 1981, καθώς δημοσιεύθηκε αρχικά από το Πρακτορείο Γιουνάϊντεντ Πρές, χωρίς προηγουμένως να έχει ενημερωθεί το ελληνικό ΥΠ.ΠΕ⁴³². Το γεγονός προκάλεσε τα επικριτικά σχόλια και επερωτήσεις βουλευτών της αντιπολίτευσης αλλά και την επέμβαση του αρμόδιου Υπουργού, ο οποίος με επιστολή του απαίτησε από τους διευθυντές των ΞΑΣ την πιστή τήρηση της ελληνικής νομοθεσίας, χαρακτηρίζοντας «απαράδεκτο και μειωτικό για την Ελλάδα και το λαό της να πληροφορείται τα ανασκαφικά αποτελέσματα των ξένων αρχαιολόγων από τα ξένα μέσα μαζικής ενημέρωσης». Ανάλογο περιστατικό σχετικά με ανασκαφή στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας προκάλεσε το οργίλο δημοσίευμα του

⁴²⁹ Πετράκος 1995γ, σελ. 115.

Πρβ και άρθρο του Μ. Τιβέριου «Η Στοά του Αττάλου και η Αρχαία Αγορά της Αθήνας» ΤΟ ΒΗΜΑ, 25.5.03.

⁴³⁰ Προς τον αμερικανό αρχαιολόγο J. Caskey (πρβ. Πετράκος 1995γ, σελ. 115).

⁴³¹ Πετράκος 1995γ, σελ. 116.

⁴³² Πρβ. Μεσημβρινή 4.9.1981, σελ. 7 και 7.9.1981, σελ. 8.

Οικονομικού Ταχυδρόμου, που μάλιστα έθετε θέμα «επανεξέτασης των αδειών των ΞΑΣ»⁴³³.

Άλλο σημείο τριβής αποτελεί η πρόθεση των Αμερικανών να ζητήσουν την ανάληψη νέων ανασκαφών. Χαρακτηριστική υπήρξε η περίπτωση της Θήβας. Οι Αμερικανοί επιχείρησαν να αναλάβουν τη διεξαγωγή της ανασκαφής της περιοχής της Καδμείας, αφού πρώτα προχωρούσαν στην απαλλοτρίωση όλων των ακινήτων. Την ανασκαφή θα χρηματοδοτούσε το Ίδρυμα Hewlett Packard και θα συστηνόταν ένα «Κέντρο Θηβαϊκών Μελετών», αλλά η Θήβα αποτελούσε μία περιοχή, όπου ήδη από το 1960 είχε δραστηριοποιηθεί η ελληνική ΑΥ και είχε προχωρήσει τόσο σε εκτεταμένες ανασκαφικές εργασίες όσο και σε τμηματικές απαλλοτριώσεις. Το ΚΑΣ γνωμοδότησε αρνητικά υπογραμμίζοντας ότι *«Απορρίπτουμε το αίτημα των Αμερικανών και γνωρίζοντας τη σημασία του χώρου αναθέτουμε στις αρμόδιες Διευθύνσεις Αρχαιοτήτων τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάδειξης της Θήβας»*⁴³⁴ ενώ σύμφωνα με το ρεπορτάζ του «Βήματος» *«όλοι συμφώνησαν ότι μόνον το ελληνικό κράτος και οι αρμόδιες υπηρεσίες του μπορούν να έχουν την ευθύνη, όπως άλλωστε ορίζεται από το νόμο, για ανασκαφές τέτοιας έκτασης και σημασίας»*⁴³⁵. Στην περίπτωση συνεπώς της Θήβας το ελληνικό κράτος «υπερασπίστηκε» το κυριαρχικό του δικαίωμα και σεβάσθηκε την εργασία των παλαιότερων γενεών των ελλήνων αρχαιολόγων, ενώ ταυτόχρονα απεκάλυπτε μία νέα πολιτική-στρατηγικό προσανατολισμό: τη μη εκχώρηση νέων μεγάλων ανασκαφικών «φιλέτων» σε ΞΑΣ⁴³⁶.

Το τρίτο σημείο τριβής των σχέσεων της ΑΣΚΣ με την ελληνική πολιτεία είναι το αίτημα της αύξησης των κατ'έτος χορηγούμενων αδειών ανασκαφής⁴³⁷, όπως ήδη αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 3.7.2.

Δε λείπουν και τα καυστικά σχόλια του Τύπου, ειδικά όταν μοιάζει η πολιτική της ΑΣΚΣ να «συναντά» την αντίστοιχη των ΗΠΑ. Σε κάποιες περιπτώσεις το αρνητικό κλίμα κατά της Σχολής εκπορεύεται άμεσα και από την μακροχρόνια προϊστορία αμερικανικών παρεμβάσεων στα εσωτερικά της χώρας. Στην Αρχαία Αγορά μάλιστα, ο διευθυντής της Αμερικάνικης Σχολής κατηγορήθηκε από αθηναϊκή εφημερίδα, ότι

⁴³³ Ν. Στερεόπουλος, «Όταν οι ΞΑΣ κάνουν ανασκαφές στην Ελλάδα ερήμην των Ελλήνων», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 20.2.1992, σελ. 81.

⁴³⁴ Ριζοσπάστης 9.3.2000, σελ. 33.

⁴³⁵ πρβ. Βήμα 9.3.2000, Α30.

⁴³⁶ Πρβ. Π. Καθημερτζή, «Ες Θήβας», ΤΑ ΝΕΑ 10.3.2000. Η δημοσιογράφος ψέγει την αρνητική στάση του ΚΑΣ, ζητώντας την ανάληψη της ανασκαφής της Θήβας από πολυεθνικό επιστημονικό προσωπικό με επικεφαλής έλληνα αρχαιολόγο.

⁴³⁷ Ριζοσπάστης, 6.3.2003, σελ. 31 και Καθημερινή 6.3.2003, σελ. 16.

ζήτησε να λάβει νέα άδεια ανασκαφών κατά τη διάρκεια συνάντησής του με την ελληνίδα ΥΠ.ΠΟ Μελίνα Μερκούρη, παρουσία του υπεύθυνου της CIA στην Αθήνα⁴³⁸.

Δε λείπουν και οι συγκρούσεις μεταξύ ελλήνων αρχαιολόγων και συναδέλφων τους, που εργάζονται για λογαριασμό ή υπό την εποπτεία της ΑΣΚΣ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανασκαφή της Ελίκης. Στην περίπτωση αυτή η ελληνίδα αρχαιολόγος (το πρόγραμμα ήταν υπό την αιγίδα της Σχολής) προσπάθησε στις αρχές της δεκαετίας του '90 να εντοπίσει και κατόπιν να ανασκάψει την αρχαία Ελίκη (η περιοχή εποπτεύεται από την Στ' ΕΠΚΑ). Οι συνεχείς διαρροές στον Τύπο ψευδών ειδήσεων για δήθεν μεγάλη επιστημονική ανακάλυψη και η επέκταση των ανασκαφών σε χώρους, όπου παλαιότερα είχε αποκαλύψει η Στ' ΕΠΚΑ, προκάλεσαν τη διακοπή των εργασιών και την κατάθεση μηνύσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων⁴³⁹. Η ΑΣΚΣ κατέφυγε στο ΚΑΣ, προκειμένου να βρεθεί λύση στο πρόβλημα και συστήθηκε επιτροπή ελλήνων αρχαιολόγων για τη διερεύνηση του ζητήματος. Η προαγωγή του προϊσταμένου της Στ' ΕΠΚΑ σε γενικό διευθυντή αρχαιοτήτων (1999) οδήγησε την Σχολή σε αναδίπλωση και υποχώρηση από τις θέσεις της και τελικά στην κατανομή των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής του Αιγίου μεταξύ των δύο «αντιμαχομένων» πλευρών⁴⁴⁰.

Φυσικά δεν απουσιάζουν και άρθρα εγκωμιαστικά για το μακροχρόνιο έργο και προσφορά του Ιδρύματος στην ελληνική αρχαιολογία⁴⁴¹. Η επιστημονική συνεργασία και συναλληλία καλλιεργούνται μεταξύ ελλήνων και αμερικάνων (όχι μόνο αρχαιολόγων αλλά και αρχιτεκτόνων, συντηρητών, γεωλόγων) στην Ανατολική Κρήτη μέσω του Ιδρύματος Μελέτης Αιγαιακής Προϊστορίας, που συνεστήθη με χορηγία του INSTAP (Institute for Aegean Prehistory) και δωρήθηκε στο ελληνικό κράτος. Το ΙΜΑΠ εξοπλισμένο με υπερσύγχρονα μηχανήματα συντήρησης, χρονολόγησης και ανάλυσης των αρχαίων, χρηματοδοτεί ελληνικές και αμερικάνικες ανασκαφές στην Κρήτη, προωθεί διάφορα ερευνητικά προγράμματα, διαθέτει αποθήκες, όπου στεγάζονται τα ευρήματα τόσο των ελληνικών όσο και των αμερικανικών ανασκαφών. Ουσιαστικά αποτελεί έναν πυρήνα προαγωγής της

⁴³⁸ «Όταν οι Αμερικάνοι επεμβαίνουν ... και στα πολιτιστικά» Ποντίκι, 28.7.87.

⁴³⁹ «Μηνύσεις για την αρχαία Ελίκη» Ελευθεροτυπία, 6.6.96.

«Η αρχαία Ελίκη κατηγορεί...» Αδέσμευτος Τύπος 22.11.1995.

⁴⁴⁰ Μετά από προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά.

⁴⁴¹ Χ. Κιοσσέ «Ένα νοσοκομείο στην Κόρινθο της Φραγκοκρατίας» ΤΟ ΒΗΜΑ, 21.5.2000.

επιστημονικής έρευνας και της συνεργασίας ελλήνων και αμερικάνων στην απομακρυσμένη Ανατολική Κρήτη⁴⁴².

Ο διευθυντής και η γραμματέας της ΑΣΚΣ πάντως υπογράμμισαν την σε γενικές γραμμές άψογη συνεργασία μεταξύ ΥΠ.ΠΟ και Σχολής, ακόμη και σε περιόδους οξείας αντιαμερικανικής ρητορείας. Την ίδια άποψη υποστήριξε και η Μ. Αδαμοπούλου, που μου επεσήμανε, ότι το τελευταίο διάστημα η κατά γράμμα εφαρμογή του πρόσφατα ψηφισθέντος αρχαιολογικού νόμου έχει προκαλέσει τη δυσφορία των παραγόντων της Σχολής.

7. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΑΕ).

Πρόκειται για έναν από τους σημαντικότερους φορείς, μετά την Αρχαιολογική Υπηρεσία, άσκησης αρχαιολογικής πολιτικής στην Ελλάδα. Το Ίδρυμα έχει ιστορία 166 ετών, άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διάσωση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνισμού.

7.1 Σύσταση-Ίδρυση: Όπως έχει ήδη ειπωθεί, η διάσωση και η αποκάλυψη των αρχαιοτήτων στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα αποσκοπούσε στη σύνδεση του νέου ελληνισμού με την κλασσική αρχαιότητα και το μεγαλείο της ελληνικής φυλής, ενώ ταυτόχρονα επιδιωκόταν και η μείωση της καταστροφής των αρχαίων. Ήδη από το 1829 συγκροτείται αρχαιολογική υπηρεσία, που θα ανασυγκροτηθεί εκ βάθρων το 1833-4⁴⁴³.

Παρόλα αυτά τα αρχαία κατάλοιπα παρέμειναν σε οικτρή κατάσταση, καθώς τα οικονομικά του κράτους δεν επέτρεπαν την άσκηση μίας αρχαιολογικής πολιτικής. Έχοντας αυτά στο νου τους πνευματικοί άνθρωποι της εποχής (πρωτοστατούν οι Πιττάκης, Ραγκαβής, Νερουλός και Μπέλλιος) θα ιδρύσουν, στις 6.1.1837⁴⁴⁴, την ΑΕ, η οποία ανέλαμβανε να επικουρεί το κράτος στην προστασία των αρχαιοτήτων και τη σύνδεση των νεοελλήνων με το κλασσικό μεγαλείο. Η ΑΕ θα υποβοηθούσε την κρατική πολιτική αναφορικά με την ανασκαφή, αναστήλωση και αποκατάσταση-συμπλήρωση των αρχαίων μνημείων.

⁴⁴² Από προσωπική εμπειρία και από συνεντεύξεις με δύο νέους έλληνες αρχαιολόγους. Την δρ. Ελένη Νοδάρου, που εργάζεται στο ΙΜΑΠ και τον δρ. Ιωάννη Παπαδάτο, που εργάζεται ως αρχαιολόγος στην ΚΔ' ΕΠΚΑ.

⁴⁴³ Πετράκος 1987, σελ. 17.

⁴⁴⁴ Πετράκος 1987, σελ. 20.

Τα πρώτα μέλη ήταν Φαναριώτες, τραπεζίτες, επιστήμονες ή τέλος αγωνιστές της Επανάστασης⁴⁴⁵. Αλλά και στη συνέχεια διατηρήθηκε ο διαχωρισμός μεταξύ των μελών που ήταν αρχαιολόγοι-επιστήμονες και στους αρχαιοφίλους αριστοκράτες. Οι σχέσεις των δύο αυτών ομάδων άλλοτε ήταν αρμονικές και σε άλλες περιπτώσεις χαρακτηρίζονταν από βαθύ χάσμα, αμοιβαία δυσπιστία και αμφισβήτηση⁴⁴⁶.

Εξέλιξη της ΑΕ: Τα πρώτα μέλη, 66 τον αριθμό, που κατείχαν επίσημη θέση στην αθηναϊκή κοινωνία, πραγματοποίησαν την πρώτη τους συνέλευση πάνω στην Ακρόπολη, θέλοντας να διατρανώσουν τη σύνδεση τους με τον κλασσικό πολιτισμό. Τις αμέσως επόμενες δεκαετίες οι οικονομικές πρόσοδοι της ΑΕ ήταν εξαιρετικά πενιχρές, περιορίζοντας την ανασκαφική δραστηριότητα στο Βράχο της Ακροπόλεως και την κατεδάφιση κτισμάτων μεσαιωνικών και της Τουρκοκρατίας⁴⁴⁷.

Η Εταιρεία θα γνωρίσει οικονομική και συνακόλουθα επιστημονική άνθιση κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου}, καθώς οι ελληνικές κυβερνήσεις την επιχορήγησαν και το 1887 της παρεχώρησαν το δικαίωμα έκδοσης λαχείου «υπέρ αρχαιοτήτων». Επιπρόσθετα ένας όχι ευκαταφρόνητος πόρος για την ΑΕ αποτέλεσαν και οι δωρεές από διάφορους ευεργέτες, μέλη της κοινωνικής elite⁴⁴⁸. Η επέκταση των ανασκαφών σε όλη την ελληνική επικράτεια (Μυκήνες, Σέσκλο, Διμήνη, Κυκλάδες, Θέατρο Διονύσου, Θησείο, Μεσσήνη, Επίδαυρος) επέβαλε την πρόσληψη νέων αρχαιολόγων και αρχαιοφυλάκων καθώς και την ανάληψη κρατικών αρμοδιοτήτων (πχ την κατασκευή μουσείων)⁴⁴⁹. Συγχρόνως η Εταιρεία εκδίδει δύο επιστημονικά αρχαιολογικά περιοδικά (την Αρχαιολογική Εφημερίδα και τα Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας) και δημιουργεί μία εξαιρετικά πλούσια βιβλιοθήκη.

Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα η Εταιρεία εξασθενεί καθώς η ΑΥ ενδυναμώνεται, και οι πόροι της μειώνονται⁴⁵⁰, ενώ συχνά αποτέλεσε τροχοπέδη η ανάμειξη των καθηγητών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών στο εσωτερικό της⁴⁵¹.

⁴⁴⁵ Πετράκος 1987, σελ. 23.

⁴⁴⁶ Σ. Ταράντου, «Οι αρχαιολόγοι ζητούν τα ηνία του σπιτιού τους» Έθνος, 24.4.88, σελ. 27.

⁴⁴⁷ Αθ. Καλογεροπούλου «Η προσφορά της Αρχαιολογικής Εταιρείας» Καθημερινή, 20.7.1988.

⁴⁴⁸ Πετράκος 1987, σελ. 42, 80 και Ματθαίου 1999, σελ. 94.

⁴⁴⁹ Πετράκος 1987, σελ. 107.

⁴⁵⁰ Μέντωρ 1995, σελ. 7. Ως το 1910 την πρωτοβουλία χάραξης αρχαιολογικής πολιτικής είχε η ΑΕ, καθώς η ΑΥ διέθετε έναν μόνο αρχαιολόγο.

⁴⁵¹ Μέντωρ 1995, σελ. 14

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ΑΕ συνέχισε το ανασκαφικό και εκδοτικό έργο, συνεργαζόμενη στενά με την ΑΥ, καθώς οι έφοροι και οι επιμελητές αρχαιοτήτων ήσαν αυτοδίκαια μέλη της και ο εκάστοτε Γενικός Διευθυντής Αρχαιοτήτων εκλεγόταν αριστήνδην μέλος του ΔΣ της Εταιρείας⁴⁵². Η επαρκέστερη στελέχωση και αποδοτικότερη οργάνωση της ΑΥ καθώς και η κατάργηση του Λαχείου «Υπέρ Αρχαιοτήτων» αποδυνάμωσαν την ΑΕ. Η χαριστική βολή στα οικονομικά της και η συρρίκνωση τους ανασκαφικού έργου της επήλθαν όταν το Ίδρυμα αποσυνδέθηκε από τη διαχείριση μεγάλων ευρωπαϊκών κονδυλίων για λογαριασμό του ΥΠ.ΠΟ και όταν συνεστήθη το «Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων Εκτέλεσης Αρχαιολογικών Έργων»⁴⁵³. Στη δεκαετία του '90 το ανασκαφικό έργο έχει συρρικνωθεί (ουσιαστικά πραγματοποιείται μόνο η ανασκαφή της Μεσσήνης), επιχειρείται η επιτάχυνση των εκδόσεων της και κυρίως η δημοσίευση των παλαιότερων ανασκαφών⁴⁵⁴.

Επιπλέον οι νέοι επιμελητές αρχαιοτήτων δεν καθίστανται μέλη της ΑΕ, αποξενώνοντας συναισθηματικά τη νεώτερη γενιά αρχαιολόγων από αυτήν αλλά και οδηγώντας την σε ηλικιακό και νοοτροπιακό μαρασμό. Τέλος, η Εταιρεία προτίμησε να μη συμμετέχει σε από κοινού με το κράτος ανασκαφικά προγράμματα προκειμένου να μην απωλέσει την ανεξαρτησία της⁴⁵⁵.

7.2 Διοίκηση⁴⁵⁶: Η ΑΕ, είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, εποπτευόμενο από το Ελληνικό κράτος⁴⁵⁷, που διευθύνεται από ένα Διοικητικό Συμβούλιο στο οποίο συμμετέχουν αιρετοί εκπρόσωποι τόσο των μελών-επιστημόνων όσο και των μελών-αρχαιοφίλων. Κυρίαρχο όργανο της ΑΕ είναι η Γενική Συνέλευση του Ιδρύματος, ενώ τις κύριες επιστημονικές δραστηριότητες εποπτεύει και κατευθύνει ο Γενικός Γραμματέας, που είθισται να είναι και αρχαιολόγος. Ο πρόεδρος του ΔΣ έχει λιγότερες αρμοδιότητες, κυρίως διοικητικές. Τα πρόσωπα που έχουν κατά καιρούς αναδειχθεί γενικοί γραμματείς, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αδιάφθοροι, ηθικοί και άξιοι επιστήμονες⁴⁵⁸.

⁴⁵² Προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά.

⁴⁵³ Προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά και Σ. Ταράντου «Τι συμβαίνει στην ΑΕ;» Χρόνος, 25.4.88, σελ. 49.

⁴⁵⁴ Προφορική επικοινωνία με κ. Μ. Αδαμοπούλου, πολιτική, που κατά τον κ. Χαρ. Κριτζά είναι ορθή αλλά στερεί την ΑΕ από το εντυπωσιακό εύρημα και την εξασφάλιση δημοσιότητας.

⁴⁵⁵ Προφορική επικοινωνία με Χαρ. Κριτζά.

⁴⁵⁶ Πρβ και πίνακα XII.

⁴⁵⁷ Του οποίου οι Οργανισμοί ή οι τυχόν τροποποιήσεις τους κυρώνονται με αλληπάλληλα ΒΔ ή ΠΔ, ο πρώτος Οργανισμός με το ΒΔ της 15/27 Ιανουαρίου 1837 (πρβ. Πετράκος 1987, σελ. 327).

⁴⁵⁸ Προσωπική εμπειρία.

7.3 Οι σχέσεις της ΑΕ με την Ελληνική Πολιτεία από την ίδρυσή της έως τις μέρες μας

Σύντομη Ιστορική Επισκόπηση (1837 –1945): Η Εταιρεία από την στιγμή της ίδρυσής της επιχείρησε να υποκαταστήσει το αδύναμο ελληνικό κράτος στην αποκάλυψη, ανάδειξη και διάσωση της αρχαίας κληρονομιάς. Η ΑΕ, λαμβάνοντας και αυτή μέρος στη διαχείριση του ελληνικού παρελθόντος και συνεπώς της διαμόρφωσης της εθνικής ιδεολογίας και ταυτότητας γίνεται από το έτος συστασής της ένα πρόσφορο πεδίο για πολιτική καπήλευση και διασύνδεση. Έτσι χρηματοδοτείται από τον βασιλιά Όθωνα⁴⁵⁹, ενώ θέλοντας να ελκύσει το κρατικό ενδιαφέρον, τα μέλη της αναδεικνύουν τον τότε πρωθυπουργό, Κωλέττη, ως πρόεδρο της Εταιρείας. Παρά τις προσδοκίες των φιλάρχαιων μελών της η προεδρία Κωλέττη κανένα θετικό στοιχείο δεν πρόσφερε στην πρόοδο του ιστορικού ιδρύματος⁴⁶⁰. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός ήταν πολυάσχολος και με άλλα ενδιαφέροντα με αποτέλεσμα να δείξει αδιαφορία για τη δραστηριότητα της.

Σύμφωνα με το Νέο Οργανισμό στα 1859, η ΑΕ τίθεται υπό την προστασία του βασιλέα, ενώ αρχίζει να λαμβάνει επιχορηγήσεις από το Υπουργείο Παιδείας⁴⁶¹. Παρά την κρατική ενίσχυση, η οικονομική δυσπραγία παρέμεινε ένα γενικότερο πρόβλημα της ελληνικής αρχαιολογικής πολιτικής. Λύση προσπάθησε να δώσει ο Χαρ. Τρικούπης παραχωρώντας το προνόμιο έκδοσης λαχείου «Υπέρ Αρχαιοτήτων» του οποίου τα κέρδη θα διαχειριζόταν το Ίδρυμα⁴⁶². Τα έσοδα αυτά θα προκαλέσουν την οικονομική αλλά και επιστημονική άνθιση του Ιδρύματος, την πρόσληψη πολλών, νέων, αρχαιολόγων (που είχαν σπουδάσει στη Γερμανία) αλλά και αρχαιοφυλάκων⁴⁶³. Οι τελευταίοι προτεινόταν και πληρώνονταν από την ΑΕ αλλά διορίζονταν επισήμως από το Υπουργείο Παιδείας. Ένα ακόμη στοιχείο διασύνδεσης της Εταιρείας και του ελληνικού κράτους είναι ότι η πρώτη κατασκευάζει και συστήνει Μουσεία⁴⁶⁴.

⁴⁵⁹ Πετράκος 1987, σελ. 325.

⁴⁶⁰ Πετράκος 1987, σελ. 29. Αντίθετα προκάλεσε την «μήνιν» των πολιτικών αντιπάλων του Κωλέττη.

⁴⁶¹ Πετράκος 1987, σελ. 33, 42, 45, 54.

⁴⁶² Ματθαίου 1999, σελ. 94. Το λαχείο είχε εκδοθεί ήδη από το 1876 (Πετράκος 1987, σελ. 56) αλλά το 1887 με το νόμο ΑΧΛ' γίνεται προνομιούχο και απαγορεύτηκε η κυκλοφορία οιοδήποτε άλλου στο ελληνικό κράτος.

⁴⁶³ Πετράκος 1987, σελ. 80 και 81.

⁴⁶⁴ Πετράκος 1987, σελ. 107.

Παρά το ότι το Ίδρυμα είχε αναλάβει πλήρως την άσκηση της αρχαιολογικής πολιτικής δεν κατόρθωσε να περιορίσει τη δραστηριότητα των ΞΑΣ και ειδικότερα την υπογραφή συμβάσεων αποικιοκρατικού χαρακτήρα, καθώς η στενή εξάρτηση της ΑΕ από την κρατική επιχορήγηση και το πολιτικό κατεστημένο του 19^{ου} αιώνα ανάγκασε το γενικό γραμματέα της σε ήπιες αντιδράσεις⁴⁶⁵.

Η στενή σχέση της ΑΥ και Εταιρείας δεν είχε πάντα αγαθά αποτελέσματα. Το 1894 επέρχεται η σύγκρουση Καββαδία – Κουμανούδη (γραμματέα της ΑΕ). Ο Καββαδίας, τεχνοκράτης αρχαιολόγος της εποχής του, διευθυντής αρχαιοτήτων ήθελε να ελέγξει και το Ίδρυμα, ζητώντας να μετέχει μονίμως στο ΔΣ ως βασιλικός επίτροπος. Το αίτημα Καββαδία δεν έγινε δεκτό, καθώς κάτι τέτοιο θα κατέλυε την ανεξαρτησία της Εταιρείας.

Η απόρριψη της πρότασης αυτής τον οδήγησε στην απόφαση να εκπαραθυρώσει τον Κουμανούδη, ήλθε λοιπόν σε οξύτατη σύγκρουση με τον γενικό γραμματέα της ΑΕ, έναν από τους τελευταίους εκπροσώπους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και φορέα μιάς πιο ιδεαλιστικής άποψης για την αρχαιολογία και την κλασική κληρονομιά. Ο Καββαδίας κατόρθωσε τελικά να απομακρύνει τον Κουμανούδη, κατηγορώντας τον για διαχειριστικές ανωμαλίες, και να αναδείξει ως πρόεδρο του ΔΣ τον τότε διάδοχο Κωνσταντίνο⁴⁶⁶.

Η τοποθέτηση του διαδόχου στο αξίωμα του προέδρου της ΑΕ οδήγησε το Ίδρυμα σε πολλές περιπέτειες, καθώς η εσωτερική της ηρεμία θα μεταβληθεί σε οξύτατη πολιτική αντιπαράθεση την πρώτη εικοσαετία του 20^{ου} αιώνα. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος, το 1909, με την παρότρυνση και τη συμπαράσταση του Ιω. Σβορώνου, στράφηκε εναντίον του Καββαδία και απαίτησε την απομάκρυνση του από τη χώρα κατηγορώντας τον για παραχωρήσεις προς τους ξένους και αυλοδουλοπρεπισμό⁴⁶⁷. Ο Καββαδίας εκδιώχθηκε όχι μόνο από την Εταιρεία αλλά και την Ελλάδα για να επιστρέψει το 1912.

Κατά τα επόμενα κρίσιμα πολιτικά χρόνια (1912-1918) το Ίδρυμα μέσω του Καββαδία εμπλέκεται στη δίνη των πολιτικών γεγονότων, «λιβανίζοντας» αρχικά τον Βασιλιά Κωνσταντίνο και έπειτα τον Ελ.Βενιζέλο⁴⁶⁸.

⁴⁶⁵ Μολονότι η υπεροψία και ο επεκτατισμός των ΞΑΣ προκαλούσε, όπως φαίνεται στις σημειώσεις του, την οργίλη αγανάκτησή του (πρβ και Ματθαίου 1999, σελ. 77).

⁴⁶⁶ Πετράκος 1987, σελ. 83, 101, 108.

⁴⁶⁷ Πετράκος 1987, σελ. 109, 116 και 122-123.

⁴⁶⁸ Πετράκος 1987, σελ. 122-123. Τελικά ο πολιτικός καιροσκοπισμός του Καββαδία θα τον εξαναγκάσει σε δεύτερη παραίτηση (το 1920) και στην οριστική απομάκρυνσή του από την ΑΕ.

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου η ΑΕ αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες, καθώς οι πρόσοδοι από το Λαχείο είχαν εκμηδενιστεί, ενώ συχνά λόγω των πολιτικών καταστάσεων, η επιχορήγηση του κράτους ήταν πενιχρή. Μάλιστα η παραχώρηση από την κυβέρνηση του Λαϊκού κόμματος⁴⁶⁹ των δέκα εκατοστών των καθαρών εισπράξεων του Λαχείου του Στόλου, από τη μία βελτίωνε τα οικονομικά του Ιδρύματος, από την άλλη πιστοποιούσε την ταύτισή του με τη βασιλόφρονα-συντηρητική παράταξη⁴⁷⁰. Πάρα τη γλισχρή επιχορήγηση από το ελληνικό κράτος, το τελευταίο αναγνώρισε τη σημαντική της συνεισφορά στη διαχείριση των αρχαιοτήτων καθώς στο άρθρο 36 του Ν. 5351/32 προβλέπεται « *Ελληνικά επιστημονικά καθιδρύματα ιδία η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, δύνανται μετ' αδείαν του Υπουργείου να εκτελώσιν ανασκαφάς ...* ».

Οι σχέσεις της ΑΕ με το ελληνικό κράτος από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και εξής : Στη διάρκεια του μεσοπολέμου και των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών και χάρη στην παρέμβαση των καθηγητών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών διαμορφώθηκε-απολιθώθηκε μία εξαιρετικά συντηρητική σκέψη τόσο πολιτική όσο και επιστημονική⁴⁷¹. Από την άλλη με τη μεταβολή του Οργανισμού (1948) ο εκάστοτε βασιλέας ανακηρυσσόταν προστάτης και επίτιμος πρόεδρος του ΔΣ, περιορίζοντας κάπως το δεσμό της Εταιρείας με τον βασιλικό θεσμό⁴⁷².

Βέβαια η κυριαρχία των πανεπιστημιακών πρόσφερε και στενή διασύνδεση με το Υπουργείο Παιδείας και την Αρχαιολογική Υπηρεσία, της οποίας τα στελέχη ήσαν ταυτόχρονα και μέλη της ΑΕ, ανελάμβαναν ανασκαφές της και χρηματοδοτούνταν από αυτή. Τόσο η πολιτική του Ιδρύματος όσο και της ΑΥ καθορίστηκαν από τα πρόσωπα, που διαφέντευαν τις τύχες τους, και τις ανάλογες πολιτικές προτιμήσεις τους⁴⁷³.

Η ΑΕ, έχοντας από τη σύστασή της, ελιτίστικο και αριστοκρατικό χαρακτήρα συνέχισε τη δραστηριότητά της και μετά το 1974, δίχως όμως να αφουγκραστεί τις εξελίξεις και ανακατατάξεις στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας. Η ΑΥ είχε πλέον στελεχωθεί επαρκώς, το 1971 είχε συσταθεί το ΥΠ.ΠΟ και ο ρόλος της ΑΕ

⁴⁶⁹ Με τον νόμο 6079/1934.

⁴⁷⁰ Πετράκος 1987, σελ. 132.

⁴⁷¹ Μέντωρ 1995, σελ. 14.

⁴⁷² Πετράκος 1987, σελ. 142.

⁴⁷³ Προφορική επικοινωνία με Χαρ. Κριτζά. Χαρακτηριστικά το συμβούλιο της τριετίας 1960-62 διαθέτει επτά συμβούλους, τρεις εκ των οποίων είναι στελέχη της ΑΥ και πέντε καθηγητές της Φιλοσοφικής Σχολής (κάποιοι βρίσκονται και στην ΑΥ και στο Πανεπιστήμιο).

είχε σημαντικά περιορισθεί, μολονότι ο Κ. Καραμανλής ενίσχυε προσωπικά το έργο του Ιδρύματος⁴⁷⁴, ενώ μετά την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, η Εταιρεία ανέλαβε τη διαχείριση των κονδυλίων για την εκτέλεση μεγάλων έργων (πχ τις αναστηλωτικές εργασίες στο Βράχο της Ακρόπολης)⁴⁷⁵.

Το 1988 ξέσπασε βαθιά διοικητική κρίση, καθώς κατηγορήθηκε ο γηραιός γεν. γραμματέας⁴⁷⁶ της ΑΕ για υπεξαίρεση και κακοδιαχείριση μεγάλων χρηματικών ποσών⁴⁷⁷. Η επίθεση εξαπολύθηκε από μέλος της Εταιρείας και πρώην πρόεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου⁴⁷⁸, ο οποίος ήταν επιστήθιος φίλος του τότε ισχυρού πολιτικού άνδρα Αγ. Κουτσόγιωργα και είχε ήδη «χρησιμοποιηθεί» για την εκπαράθρωση πολιτικών αντιπάλων του κυβερνώντος κόμματος από την Εθνική Πινακοθήκη και το Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας⁴⁷⁹.

Φάνηκε λοιπόν ότι επιχειρήθηκε η άλωση της ΑΕ, ενός συντηρητικού ιδρύματος, με τη σπύλωση του γενικού γραμματέα της και τη σύγκρουση των μελών-αρχαιολόγων με τους μη αρχαιολόγους. Ο αιφνίδιος θάνατος του Μυλωνά προκάλεσε το διορισμό προσωρινής διοίκησης, με γενικό γραμματέα έναν μη αρχαιολόγο, τον Γ. Κουβελάκη⁴⁸⁰, ο οποίος το 1993 θα γίνει υπουργός Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Οι παραιτήσεις των αρχαιολόγων – μελών του ΔΣ, οδήγησαν σε εκλογές και τελικά την κατάληψη της θέσεως του γεν. γραμματέως από αρχαιολόγο, τον Βασ. Πετράκο. Η περιπέτεια αυτή οδήγησε την ΑΕ στην πλήρη άρνηση συμμετοχής σε προγράμματα του κράτους καθώς και στην αποδέσμευση από τη διαχείριση των κοινοτικών κονδυλίων⁴⁸¹.

Το 2001 ένα νέο σημείο τριβής στις σχέσεις ΥΠ.ΠΟ – ΑΕ ανέκυψε: Το Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο του Μαραθώνα.

⁴⁷⁴ Ο γενικός γραμματέας της ΑΕ επεσήμανε σε ομιλία του «Μεγάλο το ενδιαφέρον και η βοήθεια του. Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλή» Μεσημβρινή 29.4.1984.

⁴⁷⁵ Σ. Ταράντου «Τι συμβαίνει στην ΑΕ;», Χρόνος, 25.4.88, σελ. 49 και Προφορική επικοινωνία με Χαρ. Κριτζά. Συγκεκριμένα η ΑΕ μπορούσε να εκμεταλλεύεται τους τόκους των καταθέσεων.

⁴⁷⁶ Πρόκειται για τον καθηγητή αρχαιολογίας και ακαδημαϊκό Γ. Μυλωνά, ο οποίος είχε μάλιστα δωρήσει όλη την ακίνητη περιουσία του στην ΑΕ.

⁴⁷⁷ Πολλά τα σχετικά δημοσιεύματα: «Σκάνδαλα ή αυθαίρετες ερμηνείες;» Ριζοσπάστης 6.4.88, «Διαχειριστικές ανωμαλίες στην Αρχαιολογική» Βήμα, 10.4.88, «Ποινική δίωξη για υπεξαίρεση στην ΑΕ αφήνει απλήρωτους έκτακτους υπαλλήλους» Έθνος 7.4.88, «Ο άνθρωπος που στέλνει κεραυνούς σε φακέλους» Χρόνος, 5.5.88. «Ατασθαλίες εκατομμυρίων» ΤΑ ΝΕΑ, 1.4.88.

⁴⁷⁸ Πρόκειται για τον κ. Θ. Θωμόπουλο.

⁴⁷⁹ Σ. Ταράντου «Ο άνθρωπος που στέλνει κεραυνούς σε φακέλους» Χρόνος, 5.5.88 και προφορική επικοινωνία με στέλεχος του ΥΠ.ΠΟ και της ΑΕ.

⁴⁸⁰ για πρώτη φορά από την ίδρυσή της.

⁴⁸¹ Προφορική επικοινωνία με Χαρ. Κριτζά

7.4 ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ: Η απόφαση χωροθέτησης-κατασκευής των ολυμπιακών εγκαταστάσεων στην περιοχή Σχινιά του Μαραθώνα, που έχει ταυτισθεί με το χώρο, όπου διεξήχθη η ομώνυμη μάχη καθώς και η ύπαρξη πολλών αρχαιολογικών καταλοίπων, που ανήκουν σε διάφορες χρονικές περιόδους, ξεσήκωσε την ΑΕ ενάντια στην κυβερνητική βούληση.

Τα επιχειρήματα της Εταιρείας και ιδιαίτερα του γενικού γραμματέως της, κ. Βασιλείου Πετράκου, ο οποίος είχε διατελέσει επί χρόνια προϊστάμενος της Β' ΕΠΚΑ και άρα είναι γνώστης της τοπογραφίας του Μαραθώνα, ξεσήκωσαν πολλούς αρχαιολόγους, διανοούμενους, δημοσιογράφους, οικολόγους, περιβαλλοντικές οργανώσεις κατά της κυβερνητικής απόφασης. Η διατάραξη των σχέσεων ΑΕ – ΥΠ.ΠΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ είχε πολλαπλές συνέπειες καθώς παρουσιάστηκαν πολλές διαφοροποιήσεις τόσο στους κόλπους της ΑΥ όσο και της ΑΕ. Έτσι αρχαιολόγοι – στελέχη της ΑΥ αλλά και μέλη της Εταιρείας τάχθηκαν κατά της κυβερνητικής θέλησης και συνεπώς της απόφασης του πολιτικού προϊσταμένου τους, ενώ συγχρόνως μέλη του ΔΣ του Ιδρύματος, που ταυτόχρονα ήταν και μέλη του ΚΑΣ, υποστήριξαν την απόφαση του ΥΠ.ΠΟ και εξαναγκάστηκαν σε παραίτηση από το ΔΣ.

Ακολούθησαν ανταλλαγές επιστολών μεταξύ του υπουργού Πολιτισμού και του γενικού γραμματέα της ΑΕ, συνεντεύξεις Τύπου των δύο πλευρών καθώς και ημερίδες, όπου το πρόβλημα ετέθη σε έναν ανοικτό-δημοκρατικό διάλογο, χωρίς να επιτευχθεί η γεφύρωση των διϊστάμενων απόψεων⁴⁸². Τα κυριότερα επιχειρήματα του ΥΠ.ΠΟ ήταν⁴⁸³:

Α) η περιοχή, όπου κατασκευάζονται τα ολυμπιακά έργα, δεν έχει σχέση με το πεδίο της μάχης του Μαραθώνα και τον 5^ο αι. π.Χ μάλλον ο χώρος καλυπτόταν από τη θάλασσα⁴⁸⁴.

Β) πριν τα Ολυμπιακά έργα στον Σχινιά επικρατούσε η άναρχη και αυθαίρετη δόμηση, καταστρεφόταν το περιβάλλον και λειτουργούσε αεροδρόμιο.

⁴⁸² Σε μία από αυτές, η οποία διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Δημοκρατίας «Κωνσταντίνος Καραμανλής», τη θέση της ΑΕ, κατά της κατασκευής κωπηλατοδρομίου στο Μαραθώνα υπεραμύνθηκε και ο διευθυντής του Γ.Α.Ι dr. Kl. Fittschen (πρβ. Ελευθεροτυπία, 15.06.2001).

⁴⁸³ ΤΑ ΝΕΑ 13.3.2001 και 21.2.2001.

⁴⁸⁴ Η ανεύρεση σημαντικών αρχαιοτήτων (τάφων, κτιρίων) διέψευσαν το επιχειρήματα του ΥΠ.ΠΟ (Ελευθεροτυπία 25.6.2001).

Γ) Ο Β. Πετράκος, ενόσω ήταν έφορος της Β' ΕΠΚΑ δεν έκανε τίποτα για να διασώσει τον Μαραθώνα, ενώ δεν είχε αντιδράσει και στην αρχική χωροθέτηση του έργου.

Από την άλλη η ΑΕ υποστήριζε⁴⁸⁵:

Α) Το πεδίο της μάχης του Μαραθώνα βρισκόταν στο χώρο εγκατάστασης του Ολυμπιακού Κωπηλατοδρομίου.

Β) Ακόμα και αν το πεδίο της μάχης ήταν διαφορετικό, ολόκληρη η πεδιάδα του Μαραθώνα είναι διάσπαρτη από σημαντικές αρχαιότητες, που καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα της ελληνικής ιστορίας.

Γ) στην περιοχή παρεπιδημούν σπάνια είδη πτηνών και φυτών.

Δ) Η αλλοίωση του φυσικού τοπίου θα είναι απόλυτη και μη αναστρέψιμη.

Οι σχέσεις των δύο πλευρών διεράγησαν πλήρως και ο υπουργός Πολιτισμού κατηγόρησε τα μέλη της Εταιρείας, σαν «*συνταξιούχους αρχαιολόγους*»⁴⁸⁶, οι οποίοι φυσικά δεν έχουν κανένα λόγο να αναμειγνύονται στις αποφάσεις της ελληνικής πολιτείας, καθώς «*Η ΑΕ είναι ένα έγκυρο και ιστορικό επιστημονικό σωματείο. Τίποτα λιγότερο αλλά και τίποτα περισσότερο. Το Υπουργείο Πολιτισμού έχει βέβαια προσφέρει στην Αρχαιολογική Εταιρεία πολύ σημαντικά προνόμια ως προς τη διεξαγωγή των ανασκαφών και ως προς την διαχείριση της κατασκευής πολυδάπανων έργων. Αυτό δεν μετατρέπει την ΑΕ σε ελεγκτή της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και κατά μείζονα λόγο ελεγκτή της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και της κυβερνητικής αλληλογραφίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Συμβούλιο της Ευρώπης ή άλλους διεθνείς οργανισμούς*»⁴⁸⁷.

Η ρήξη των σχέσεων ΥΠ.ΠΟ – ΑΕ αλλά και η διαφοροποίηση πολλών μελών του Ιδρύματος από την επίσημη στάση του ΔΣ είχε σαν αποτέλεσμα ένα βαθύ ψυχολογικό χάσμα μεταξύ των μελών του Ιδρύματος. Η εσωτερική κατάσταση οξύνθηκε όταν ο πρόεδρος του ΔΣ Γ. Δοντάς κατηγορήθηκε από το γενικό γραμματέα, Βασ. Πετράκο και μέλη του ΔΣ, ότι υποχωρεί από τις θέσεις της ΑΕ και προσεγγίζει αυτές του ΥΠ.ΠΟ (φθινόπωρο του 2002)⁴⁸⁸. Με πρόσχημα δε την

⁴⁸⁵ ΤΑ ΝΕΑ 9.3.2001, 20.2.2001 και 28.5.2001.

⁴⁸⁶ ΤΑ ΝΕΑ, 01.08.2001.

⁴⁸⁷ Δηλώσεις του υπουργού Πολιτισμού κ. Ευ. Βενιζέλου (ΤΑ ΝΕΑ, 01.08.2001) και αντίστοιχο δημοσίευμα της Ελευθεροτυπίας της 01.08.2001.

⁴⁸⁸ Τα επιχειρήματα της «παράταξης» Πετράκου συνοψίζονται στα εξής: Ο Δοντάς δεν εκτελούσε τις αποφάσεις του ΔΣ της ΑΕ, αρνήθηκε τη σύγκληση του κατ' επανάληψη, επιβαρύνει με μωθώδη ποσά το Ίδρυμα (πρβ. Καθημερινή 19.9.2002, 10.11.2002, ΤΟ ΒΗΜΑ 5.10.2002). Επίσης στον «Μέντορα» (Πετράκος 2002, σελ. 82) η παράταξη Δοντά κατηγορείται για στείρο ατομισμό και απομάκρυνση από τα οράματα της ΑΕ (πρβ και Πετράκος 2003, σελ. 2).

περιστολή των λειτουργικών εξόδων της Εταιρείας, ο Πετράκος προέβη στην απόλυση κάποιων υπαλλήλων, συναντώντας την έντονη διαφωνία του Γ. Δοντά. Ο τελευταίος τελικά εξαναγκάστηκε σε παραίτηση γεγονός που θεωρήθηκε τόσο από τον Δοντά όσο και από πολλούς εταίρους «πραξικοπηματική και αντικαταστατική ενέργεια⁴⁸⁹».

Η ομάδα αυτή προσέτρεξε στον υπουργό Πολιτισμού, ο οποίος ως εποπτεύων του Ιδρύματος, διόρισε μετά από δικαστική απόφαση ένα προσωρινό ΔΣ, το οποίο διενήργησε Γενική Συνέλευση και Εκλογές, που κέρδισε πανηγυρικά η παράταξη του Βασ. Πετράκου.

Η διχόνοια της Εταιρείας δεν οφείλεται μόνο σε προσωπικές αντιθέσεις αλλά φαίνεται πως έχει και πολιτικά ερείσματα. Το Ίδρυμα ανήκε ανέκαθεν πολιτικά στο συντηρητικό χώρο⁴⁹⁰. Ο γενικός γραμματέας θεώρησε, κινούμενος πιθανόν και από πολιτικά ελατήρια ή και προσωπικές φιλοδοξίες, ότι το θέμα του Μαραθώνα ήταν ένα ζήτημα για το οποίο θα μπορούσε να ασκηθεί δριμεία κριτική στην κυβέρνηση⁴⁹¹. Γύρω από τη θέση του συσπειρώθηκαν και άλλες δυνάμεις (οικολογικές, περιβαλλοντικές ομάδες, δημοσιογράφοι και διανοούμενοι που καμμία σχέση δεν είχαν με την πολιτική τοποθέτηση του γενικού γραμματέα και του ΔΣ της ΑΕ⁴⁹²), ενώ οι κινήσεις του Ιδρύματος υποστηρίχθηκαν τόσο από τα κόμματα της αντιπολίτευσης⁴⁹³ όσο και από το μεγαλύτερο μέρος του Τύπου. Η εσωτερική διένεξη στην Εταιρεία έδωσε την αφορμή για την επέμβαση του ΥΠ.ΠΟ στο εσωτερικό της, γεγονός που σχολιάστηκε αρνητικά από εφημερίδες του συντηρητικού χώρου⁴⁹⁴ και ως αποκατάσταση της νομιμότητας από εφημερίδες της κεντροαριστεράς⁴⁹⁵.

⁴⁸⁹ Επιστολές του κ. Δοντά και του καθηγητή κ. Ντούμα στην Καθημερινή, 3.11.2003, σελ. 16.

⁴⁹⁰ Προφορική επικοινωνία με κ. Μ. Αδαμοπούλου.

⁴⁹¹ Προφορική επικοινωνία με κ. Αδαμοπούλου. Βέβαια ο ίδιος ο κ. Πετράκος είχε αρνηθεί να αναλάβει το αξίωμα του Γενικού Διευθυντή Αρχαιοτήτων, όταν του προτάθηκε το 1991 ενώ σε συνέντευξή του με αρκετή δόση ιδεαλισμού και ρομαντισμού απάντησε ότι του αρκεί η θέση του γενικού γραμματέα της ΑΕ, δηλώνοντας ότι η σχέση αρχαιολόγου – αρχαιοτήτων είναι ερωτική (πρβ ΤΑ ΝΕΑ, 19.4.1991).

⁴⁹² πρβ Ελευθεροτυπία «Οι Μαραθωνομάχοι – 249 εκκλήσεις στον πρωθυπουργό», 09.2.2001.

⁴⁹³ Ο πρόεδρος μάλιστα της Νέας Δημοκρατίας επισκέφθηκε τις ανασκαφές και τα ευρήματα στο Σχινιά Μαραθώνα (πρβ. ΝΕΑ 10.9.2002).

⁴⁹⁴ πρβ Καθημερινή 13.10.2002. Αναφέρονται χαρακτηριστικά και τα εξής: «Επιτέλους ο υπουργός Πολιτισμού, με παρέμβαση του δικαστηρίου απηλλάγη από το ενοχλητικό ΔΣ της ΑΕ, το οποίο δεν ήταν και τόσο πειθήνιο στις αποφάσεις και επιλογές του...».

⁴⁹⁵ ΝΕΑ 27. 9.2002, Ελευθεροτυπία 11.10.2002.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

8.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: Στα προηγούμενα κεφάλαια εξετάστηκε η διαχείριση του κλασσικού παρελθόντος, οι σχέσεις των ΞΑΣ με το ελληνικό κράτος και η διασύνδεση της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας με την ελληνική πολιτεία. Τα πορίσματα της έρευνας είναι δυνατόν να συνοψισθούν στα πιο κάτω σημεία-συμπεράσματα:

- ✓ Ο αρχαίος κλασσικός πολιτισμός υπήρξε αντικείμενο πολιτικής, εθνικής, ιδεολογικής εκμετάλλευσης στο πέρασμα των αιώνων, υπηρετώντας συνήθως την πολιτική και κοινωνική στόχευση της εκάστοτε καθεστηκυίας τάξης.
- ✓ Στις μέρες μας οι κλασσικές σπουδές διέρχονται σοβαρή κρίση, με άγνωστη ακόμη έκβαση, καθώς περιορίζεται δραστικά ο αριθμός των φοιτητών και των καθηγητών, ενώ εξοβελίζονται από το πρόγραμμα σπουδών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Παρ' όλα αυτά η κλασσική αρχαιότητα, θεωρούμενη ως αποθέωση του αισθητικού κάλλους, του μέτρου, των αξιών και της ηθικής, αποτελεί και σήμερα, ιδιαίτερα στην Ελλάδα, αντικείμενο μελέτης αλλά και διαχείρισης από διάφορους φορείς. Σημαντικότεροι από αυτούς είναι το ΥΠ.ΠΟ, οι ΞΑΣ και η ΑΕ, των οποίων οι κανόνες σύστασης και λειτουργίας καθορίζονται λεπτομερειακά με νόμους και ΠΔ.
- ✓ Η Ελλάδα είχε και διαθέτει έναν από τους πιο άτεγκτους και αυστηρούς αρχαιολογικούς νόμους, ο οποίος περιορίζει το δικαίωμα ανασκαφής στο κράτος (Αρχαιολογική Υπηρεσία) ή σε συγκεκριμένα Ερευνητικά-Επιστημονικά Ιδρύματα (πχ ΑΕΙ, ΕΙΕ, Ακαδημία Αθηνών, Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές). Τα προαναφερθέντα Ιδρύματα ελέγχονται από το τμήμα Ξένων Σχολών.
- ✓ Η άσκηση αρχαιολογικής πολιτικής από την πλευρά του κράτους συναντά δυσχέρειες και δυσκολίες καθώς ο προϋπολογισμός είναι ισχνός, το προσωπικό ανεπαρκές και το πλήθος των αρχαιοτήτων μεγάλο. Ο νέος Οργανισμός του ΥΠ.ΠΟ, εάν υλοποιηθεί, θα βελτιώσει και θα διευκολύνει την άσκηση κάποιου είδους συντονισμένης και μεθοδικής αρχαιολογικής πολιτικής (η οποία δεν θα περιορίζεται στην εκτέλεση σωστικών ανασκαφών).
- ✓ Οι Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές (ιδρύματα πολιτιστικά και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα) συνδέονται άρρηκτα με την άσκηση κάποιας μορφής

αρχαιολογικής πολιτικής, καθώς διαπλέκονται άμεσα με τη διοικητική διάρθρωση και το έργο των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του ΥΠ.ΠΟ.

- ✓ Το ΥΠ.ΠΟ αδειοδοτεί και εποπτεύει τις όποιες ανασκαφικές, αναστηλωτικές ή άλλες ερευνητικές εργασίες επιτελούν ετησίως οι ΞΑΣ.
- ✓ Οι πρώτες Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές συστήνονται από τα μέσα του 19^{ου} έως και τις αρχές του 20^{ου}, ανήκαν στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής και αποτελούσαν «βραχίονα» άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της χώρας προέλευσης στην Ελλάδα, συχνά δε καταστρατηγούσαν την υπάρχουσα αρχαιολογική νομοθεσία, καταργούσαν στην πράξη την ελληνική κρατική κυριαρχία και υπόσταση και οι κανόνες ρυθμίζονταν με διακρατικές συμβάσεις, για την υπογραφή των οποίων αναπτυσσόταν έντονο διπλωματικό παρασκήνιο και ασκούσαν ισχυρές πολιτικές πιέσεις στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση.
- ✓ Πολλές ΞΑΣ ιδρύθηκαν μεταπολεμικά, οι οποίες ανήκουν σε μικρές χώρες, ισοδύναμες πολιτικά με την Ελλάδα. Η ίδρυσή τους απαιτεί τη συγκατάθεση του ΚΑΣ και του ΥΠ.ΠΟ, τηρούν απόλυτα την υφιστάμενη αρχαιολογική νομοθεσία και το πρόγραμμα δράσης τους εγκρίνεται ή απορρίπτεται από το ΚΑΣ (μετά από εισήγηση του Τμήματος Ξένων Σχολών).
- ✓ Οι ΞΑΣ (μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) εκμεταλλεύονταν την πολιτική και οικονομική καχεξία του μικροσκοπικού ελληνικού κράτους, στήριζαν τις αυθαιρεσίες τους στα κενά της ελληνικής νομοθεσίας, στις ελλείψεις και ανεπάρκειες της ΑΥ, ενώ συχνά αποκτούσαν την εύνοια των ελλήνων αρχαιολόγων, προσφέροντας τους υποτροφίες, χρηματοδότηση των ανασκαφών τους και τελικά «άρπαζαν», διαγκωνιζόμενες συχνά και μεταξύ τους, τα θεωρούμενα «ανασκαφικά φιλέτα».
- ✓ Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η επαρκής στελέχωση της ΑΥ (συγκρινόμενη με τον παρελθόν), η σύσταση του ΥΠ.ΠΟ, η ανάληψη της ηγεσίας των αρχαιολογικών πραγμάτων της χώρας από προσωπικότητες ισχυρές, εγνωσμένης επιστημονικής αξίας (πχ Μαρινάτος) περιόρισαν την αυθαιρεσία και την παραβίαση της ελληνικής νομοθεσίας από την πλευρά των ΞΑΣ. Άλλωστε πλέον η χορήγηση ανασκαφικής άδειας δεν ήταν αντικείμενο διακρατικής διαπραγμάτευσης αλλά επιστημονικό αίτημα μίας ΞΑΣ προς το

ΚΑΣ της Ελληνικής Πολιτείας, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η άμεση ή έμμεση πολιτική πίεση – παρέμβαση από την πλευρά ξένων κυβερνήσεων.

- ✓ Μετά το 1974 και ειδικότερα στις αρχές της δεκαετίας του 1980 επικράτησε στην ελληνική κοινωνία ένα κίνημα «δυτικοφοβίας», με έντονα αντιστασιακά αλλά και συνάμα λαϊκιστικά στοιχεία. Σε αυτό το πολιτικο-κοινωνικό πλαίσιο αντιμετωπίστηκαν και οι ΞΑΣ. Η δυσπιστία, η καχυποψία και η αμφισβήτηση του έργου και της προσφοράς των ΞΑΣ κυριάρχησαν στις σχέσεις των Σχολών με το αρμόδιο υπουργείο και τους υπόλοιπους φορείς.
- ✓ Η κατασίγαση του λαϊκισμού, η αποδοχή από τους μεγαλύτερους, ελληνικούς πολιτικούς σχηματισμούς της ευρωπαϊκής και δυτικόστροφης πορείας της Ελλάδος, σε συνδυασμό με την αυστηρή τήρηση της νομοθεσίας (των καθηκόντων και των υποχρεώσεων) από την πλευρά των Ξένων Ιδρυμάτων, συνετέλεσαν στην αρμονική συνεργασία ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων, χωρίς να λείπουν και οι μεμονωμένες εξαιρέσεις διατάραξης των σχέσεων των δύο πλευρών.
- ✓ Πολλές από τις παλαιότερες Σχολές συνεχίζουν τη λειτουργία τους επιδεικνύοντας σε κάποιες περιπτώσεις αλαζονική και υπεροπτική συμπεριφορά προς τις Ελληνικές Αρχές (πχ ο διευθυντής της ΓΑΣ στο περιστατικό της Δήλου, η ΑΣΚΣ κατά τη διάρκεια πρόσφατης συνεδρίασης του ΚΑΣ), εκφράζοντας έτσι τη δύναμη ή την επιρροή, που ασκεί στην Ελλάδα, η χώρα προέλευσης. Στην συντριπτική πάντως πλειονότητα των περιπτώσεων οι ΞΑΣ λειτουργούν απρόσκοπτα, σεβόμενες την ελληνική νομοθεσία, προστατεύοντας την πολιτιστική κληρονομιά μας και προάγοντας τις ελληνικές σπουδές εν γένει. Τα περισσότερα περιστατικά, που τάραξαν και κλυδωνίζουν ακόμη και σήμερα τις ήρεμες σχέσεις συνεργασίας και συναλληλίας των δύο πλευρών (Ελληνικής και ΞΑΣ), δεν αποτελούν εσκεμμένη πολιτική επιλογή των ΞΑΣ αλλά οφείλονται σε προσωπικές επιλογές και λαθεμένους χειρισμούς από την πλευρά των Ξένων Σχολών.
- ✓ Καταδεικνύεται διαχρονικά η σχέση Αρχαιολογίας και Πολιτικής, καθώς σε πολλές περιπτώσεις μία ανασκαφή (πχ η Ολυμπία) χρησιμοποιείται είτε για να επιβεβαιώσει το κύρος της χώρας που πραγματοποιεί το έργο, είτε για να επαληθεύσει τους ιδεολογικούς ή εθνικούς στόχους της. Συχνά δε η εκχώρηση εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων (πχ στην περίπτωση των Δελφών) καταβλήθηκε προσπάθεια να αντισταθμισθεί με την εξασφάλιση (από την

πλευρά των Ελλήνων) πολιτικών ή εμπορικών προνομίων (πχ η υποστήριξη των Γάλλων προς τις εθνικές διεκδικήσεις της χώρας μας ή η ευνοϊκή μεταχείριση των ελληνικών προϊόντων από τα γαλλικό δασμολογικό σύστημα). Τα αρχαία ακόμη και σήμερα μπορούν να γίνουν αντικείμενο επίπλων και παρασκηνιακών διαπραγματεύσεων (πχ η επιστροφή των αρχιτεκτονικών μελών του Φιλιπείου από το Μουσείο της Περγάμου). Πολλοί θεώρησαν ότι η γενναιόδωρη χειρονομία των γερμανών είχε σαφείς πολιτικές στοχεύσεις, δηλαδή την αγορά από την Ελλάδα των μαχητικών αεροσκαφών (Eurofighter) και από την άλλη τον εξευμενισμό της ελληνικής κοινής γνώμης σχετικά με το θέμα της μη καταβολής των πολεμικών αποζημιώσεων από την πλευρά της Γερμανίας. Αλλά και το «αντίδωρο» της ελληνικής πλευράς, η αποστολή εκθέσεων στα γερμανικά μουσεία, πιθανότατα αποσκοπούσε στην εξασφάλιση της γερμανικής συναίνεσης στο θέμα της ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ε.

- ✓ Είναι βέβαια απόλυτα κατανοητό ότι στις σχέσεις των δύο πλευρών βαρύνει καίρια το παρελθόν και οι αποκάλυπτες επεμβάσεις των ΞΑΣ στα αρχαιολογικά πράγματα της Ελλάδας (αναλαμβάνοντας ανασκαφές με σκανδαλώδεις όρους, φυγαδεύοντας αρχαία, διορίζοντας ή απολύοντας έλληνες αρχαιολόγους, αφαιρώντας ανασκαφές από έλληνες συνάδελφούς τους) και συχνά η ελληνική πλευρά αντιμετωπίζει την εδώ παρουσία και δραστηριοποίηση των ΞΑΣ με καχυποψία. Σε γενικές γραμμές πάντως οι σχέσεις των δύο πλευρών ρυθμίζονται βάσει των πιο κάτω αρχών:

- Οι ΞΑΣ λειτουργούν μέσα σε ένα αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο, που ρυθμίζει ακόμη και τις παραμικρές λεπτομέρειες λειτουργίας και δραστηριοποίησης τους εντός της ελληνικής επικράτειας. Το νομοθετικό πλαίσιο εφαρμόζεται άλλοτε διασταλτικά και άλλοτε στενά, σε κάποιες περιπτώσεις υπέρ των ΞΑΣ, σε άλλες κατά.
- Οι ξένοι αρχαιολόγοι συνειδητοποίησαν και κατανοούν, ότι πρέπει να επιδιώξουν τη συνεργασία των ελλήνων συναδέλφων τους.
- Το ΥΠ.ΠΟ αποδέχθηκε τη σημαντική συνεισφορά των ΞΑΣ στη διατήρηση και προβολή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και σέβεται απόλυτα την παρουσία τους στη χώρα μας.

- ✓ Η σύσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 1992, η χρηματοδότηση πολλών ανασκαφών και συναφών ερευνητικών προγραμμάτων από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία καθώς και το γεγονός ότι η πλειονότητα των ΞΑΣ ανήκουν σε κράτη μέλη της Ε.Ε, δημιουργούν μία νέα πραγματικότητα: Η Ελληνική Πολιτιστική Κληρονομιά δεν αντιμετωπίζεται σαν κτήμα μόνον του ελληνικού λαού, αλλά ως στέρεη υποδομή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Κάθε ευρωπαίος πολίτης μετέχει ακόμα και με τη χρηματοδότηση των αρχαιολογικών προγραμμάτων, που χρηματοδοτούνται από την Ε.Ε, σε αυτό που ονομάζεται ανασκαφή, συντήρηση, αναστήλωση και τέλος προβολή της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ✓ Η ΑΕ σχεδόν μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και σίγουρα έως τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα υποκατέστησε το κράτος στην άσκηση αρχαιολογικής πολιτικής. Πρόκειται για ένα ελιτίστικο, αριστοκρατικό σωματείο, το οποίο συνεστήθη το 1837 και αποσκοπούσε στο να βοηθήσει το κράτος να ανασκάψει, να αναστηλώσει και εν τέλει να διασώσει την πολιτιστική κληρονομιά του.
- ✓ Η διασύνδεση της ΑΕ με το ελληνικό κράτος υπήρξε στενή (μέχρι τον Β' Παγκ. Πόλεμο) καθώς επιχορηγείται από το Υπουργείο Παιδείας, αποκτά το δικαίωμα μονοπωλιακής έκδοσης λαχείου στην Ελλάδα, προσλαμβάνει αρχαιολόγους, αρχαιοφύλακες, συστήνει και κατασκευάζει μουσεία, ενώ πρόεδρος του ΔΣ της αναγορεύεται ο βασιλιάς Κωνσταντίνος.
- ✓ Από τα χρόνια του μεσοπολέμου και ειδικότερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ΑΕ αποδυναμώνεται καθώς ενισχύεται η ΑΥ. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να ασκεί σημαντικό έργο καθώς διεξήγε πολλές και σημαντικές ανασκαφές σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.
- ✓ Το κράτος στα μέσα της δεκαετίας του 80 επεχείρησε να επεμβεί στο εσωτερικό της, με αποτέλεσμα η ΑΕ να επιδιώξει την αποσύνδεση της από τα ευρωπαϊκά κονδύλια και προγράμματα και τελικά να συρρικνωθεί το ανασκαφικό της έργο.
- ✓ Σημείο τριβής μεταξύ ΥΠ.ΠΟ και ΑΕ απετέλεσε το 2001 η κατασκευή του κωπηλατοδρομίου στον Μαραθώνα. Η ρήξη μεταξύ των δύο πλευρών προκάλεσε βαθύ ψυχολογικό-ιδεολογικό χάσμα και στα μέλη της Εταιρείας. Η πλειοψηφία των Εταίρων υπηρετεί και στην ΑΥ, ενώ πολλά

μέλη του ΔΣ είναι ταυτόχρονα και μέλη του ΚΑΣ, υπήρξε συνεπώς έντονη σύγκρουση, καθηκόντων, συμφερόντων και εξουσιών, με τελικό αποτέλεσμα την παρέμβαση του ΥΠ.ΠΟ στα εσωτερικά της ΑΕ και την περαιτέρω αποδυνάμωση του ιστορικού Ιδρύματος.

- ✓ Συμπερασματικά η Αρχαιολογία και η Διαχείριση του κλασσικού παρελθόντος συνδέθηκαν και διαπλέκονται ακόμη και στις μέρες μας με την πολιτική. Οι εγγενείς αδυναμίες του ελληνικού κράτους και οι εξωτερικοί πολιτικοί παράγοντες δεν επέτρεψαν κατά το 19^ο και στο α' μισό του 20^{ου} αι. να εφαρμοσθεί μία εθνική αρχαιολογική πολιτική. Οι ανεπάρκειες παρέμειναν και εξακολουθούν (δίχως την ίδια ένταση), συχνά δε οι ΞΑΣ μέμφονται την ελληνική διοίκηση για γραφειοκρατία, προχειρότητα και έλλειψη προγραμματισμού.

8.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η αρμονικότερη συνεργασία ΥΠ.ΠΟ, ΞΑΣ και ΑΕ κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου το ελληνικό κράτος, του οποίου ο προϋπολογισμός για τον Πολιτισμό είναι μηδαμινός⁴⁹⁶, να διαχειρισθεί με επιτυχία την πολιτιστική κληρονομιάς μας. Οι σχέσεις των τριών είναι δυνατόν να βελτιωθούν περαιτέρω, οριοθετώντας αυστηρά τις υποχρεώσεις, τις αρμοδιότητες και τα δικαιώματα της κάθε πλευράς αλλά και υιοθετώντας κάποιες ή και το σύνολο των παρακάτω προτάσεων:

- Αυστηρή τήρηση του αρχαιολογικού νόμου και των εκπορευόμενων ΠΔ και εγκυκλίων έτσι ώστε οι ΞΑΣ να μην ανακαλύπτουν ή εφευρίσκουν νομικά κενά και ατέλειες.
- Το τμήμα Ξένων Σχολών να εποπτεύει και να ελέγχει τα ανασκαφικά προγράμματα των ΞΑΣ έμπρακτα, διαθέτοντας εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο να παρακολουθεί τις ανασκαφές κάθε ξένης Σχολής. Δεν είναι δυνατόν ένας ωρομίσθιος αρχαιολόγος, ο οποίος μισθοδοτείται από την ΞΑΣ, ταυτόχρονα να ασκεί αυστηρό και ουσιαστικό έλεγχο της ανασκαφής της⁴⁹⁷.
- Αναγκαία είναι η σύσταση ενός άλλου νέου τμήματος, του οποίου αρμοδιότητα θα είναι η συνολική εποπτεία δημοσίευσης των παλαιότερων ανασκαφών. Στον όρο «παλαιότερες ανασκαφές», περιλαμβάνονται όλες οι

⁴⁹⁶ Ο πρώην υπουργός Πολιτισμού χαρακτήρισε «γελιοίο» το ποσό των 46δισ. που προβλέθηκε για το ΥΠ.ΠΟ το 2000 (Απογευματινή 5.7.2000).

⁴⁹⁷ Προφορική επικοινωνία με κ. Χαρ. Κριτζά.

ανασκαφές, που έχουν διεξαχθεί στην Ελληνική επικράτεια και δεν έχουν δημοσιευθεί. Το Τμήμα Δημοσιεύσεων θα αναλάβει το συντονισμό μεταξύ των διαφόρων φορέων (ΞΑΣ, ΑΕ, ΑΥ, Ελληνικά και Αλλοδαπά ΑΕΙ) προκειμένου εντός συγκεκριμένων χρονοδιαγραμμάτων να δουν το φως τα ευρήματα των αδημοσίευτων ανασκαφών. Συγχρόνως το ίδιο τμήμα είναι δυνατόν να επιχειρήσει την ανεύρεση χορηγών, που θα αναλάβουν το κόστος των εκδόσεων και να διανείμει το αδιάθετο υλικό, σε έλληνες αρχαιολόγους, μεταπτυχιακούς σπουδαστές και φοιτητές αρχαιολογίας.

- Λογικό είναι το αίτημα των ΞΑΣ να γίνεται νωρίτερα η έγκριση του προγράμματος Δράσης τους για την επόμενη χρονιά, καθώς θα πρέπει να εγγραφούν τα ανάλογα ποσά και στον δικό τους προϋπολογισμό (το πρόγραμμα δράσης εγκρίνεται ή απορρίπτεται τον Μάρτιο – Απρίλιο του ίδιου έτους, για το οποίο υποβάλλεται).
- Εύλογη είναι και η άποψη των ΞΑΣ, ότι η μόλις 6 εβδομάδων ανασκαφική περίοδος είναι σύντομη. Η διάρκεια θα μπορούσε να επιμηκυνθεί ανάλογα βέβαια και με το διαθέσιμο, προς εποπτεία, προσωπικό κάθε ΕΠΚΑ ή ΕΒΑ.
- Το αίτημα των Σχολών, που εκπροσωπούν πολυπληθή κράτη και πολλά ΑΕΙ για ανάληψη περισσότερων των τριών ανασκαφών, μπορεί να τεθεί σε διάλογο. Σε αυτήν την περίπτωση η ελληνική πλευρά πρέπει να απαιτήσει τη δημοσίευση των παλαιότερων ανασκαφών, τη συντήρηση-αναστήλωση – έκθεση των ευρημάτων με έξοδα της ΞΑΣ και φυσικά την προηγούμενη απαλλοτρίωση του προς ανασκαφή ακινήτου⁴⁹⁸.
- Να συμμετέχει πάντα στα ερευνητικά προγράμματα των ΞΑΣ ένας ικανός αριθμός ελλήνων φοιτητών ή μεταπτυχιακών σπουδών για εκπαιδευτικούς σκοπούς.
- Η ΑΕ οφείλει να επανασυνδεθεί με τη νέα γενιά αρχαιολόγων και μέσω αυτών να επιδιώξει την επιστημονική και νοοτροπιακή της αναγέννηση. Η Εταιρεία πρέπει να επιχειρήσει ένα μεγάλο άλμα προς την ελληνική κοινωνία και να επιδιώξει την ανεύρεση χορηγών, την έκδοση όχι μόνο επιστημονικών μονογραφιών αλλά και εκλαϊκευτικών βιβλίων σε αρχαιολογικά θέματα, να

⁴⁹⁸ Τα αιτήματα των ΞΑΣ μου αναφέρθησαν από τους εκπροσώπους τους κατά τη διάρκεια των συζητήσεων-συνεντεύξεων.

εισαγάγει νέες τεχνολογίες (πχ δεν διαθέτει δικό της διαδικτυακό τόπο), να «ανοίξει» τη βιβλιοθήκη της στους έλληνες φοιτητές⁴⁹⁹.

- Το ΥΠ.ΠΟ σε συνεργασία με την ΑΕ και τα ελληνικά ΑΕΙ είναι ανάγκη να εξάγει την ελληνική αρχαιολογική επιστήμη προς το εξωτερικό με τη σύσταση ελληνικών Αρχαιολογικών Σχολών στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου⁵⁰⁰ και αποτελεί πράγματι θλιβερό γεγονός η διακοπή της λειτουργίας του παραρτήματος της ΑΕ στην Κύπρο⁵⁰¹.

Η υιοθέτηση των παραπάνω προτάσεων-σκέψεων, η διεξαγωγή ενός ενδεδειγμένου διαλόγου μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων, σε συνάρτηση με μία γενναία αύξηση του κρατικού κονδυλίου για τον Πολιτισμό αλλά και η αποδοχή των νέων κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών (χορηγίες, εισαγωγή των αρχών του management-marketing ακόμη και στα Μουσεία), είναι δυνατόν να οδηγήσουν στη διατύπωση μίας ολοκληρωμένης αρχαιολογικής πολιτικής, που θα διασφαλίζει τόσο την αποκάλυψη, διάσωση, συντήρηση, προβολή του ελληνικού πολιτισμού όσο και τη συμμετοχή της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας στη διαχείριση του κλασσικού ιδεώδους.

⁴⁹⁹ Μέντωρ 2002, σελ. 78.

⁵⁰⁰ Πρβ και Βενιζέλος 1998, σελ. 74.

⁵⁰¹ Προφορική επικοινωνία με Μ. Αδαμοπούλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρή 1997** Αλεξανδρή Αλ.. «Οι Έλληνες και Εμείς» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο, Ιούλιος -Σεπτέμβριος 1997, σελ. 97-104.
- Amandry 1992** Amandry P. «Ανασκαφές στους Δελφούς και κορινθιακές σταφίδες – Η ιστορία μιας διαπραγματεύσεως» στο Τιμητικό τόμο «Δελφοί: Αναζητώντας το Χαμένο Ιερό» Supplementaire BCH 36, εκδ. EFA και Γ' ΕΠΚΑ, Παρίσι – Αθήνα 1992.
- Ανδρέου 1996** Ανδρέου Αντ. «Ένας ή δύο οι πατέρες της Κλασικής Αρχαιολογίας;» Αρχαιολογία, τεύχος 51, Απρ. – Ιουν. 1994, σελ. 64 – 68.
- Αρχαιολογία 1996** Αρχαιολογία 1996, Αφιέρωμα στη ΓΑΣ.
- Aymerich 2000** Aymerich Eve G. «L' Archaelogie francaise en Greece: politique archaeologique et politique mediterraneenne 1798 - 1945», στο Les Politiques de l' Archeologie, Colloque organise par l' Ecole Francaise d' Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 60 – 78, Paris 2000.
- Varvaroussis 1995** Varvaroussis Paris “Deutschland und die Zypernfrage” TUDUV-Studien, Reihe Politikwissenschaften, band 71, München 1995.
- BCH 1996** BCH, Cent Cinquantenaire, 1996, 120 (numero special).
- Βενιζέλος 1998** Βενιζέλος Ευ., «Διαχρονία και Συνέργεια – Μία πολιτική Πολιτισμού» Αθήνα, 1998.
- Bernal 1997** Bernal M. «Η Μαύρη Αθηνά και η υποδοχή της» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1997, σελ. 24-36.
- Bittel 1980** Bittel K. “ The German Perspective and the German

Archaeological Institute” AJA 84, 1980, σελ. 263-270.

- Borbein 2000** Borbein Adolf « Griechische Forschungen aus Berliner Sicht», στο Les Politiques de l’ Archeologie, Colloque organise par l’Ecole Francaise d’ Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 15 – 24, Paris 2000.
- Bruch 2002** Rüdiger von Bruch “Internationale Forschung, Staatinteress und Parteipolitik”, σελ. 9-17, in. H. Kyrieleis “Olympia 1875 –2000, 125 Jahre Deutsche Ausgrabungen” Berlin, 2002.
- Cadogan 2000** Cadogan Ger. « British Archaeology abroad – The Future», στο Les Politiques de l’ Archeologie, Colloque organise par l’Ecole Francaise d’ Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ.227 – 234, Paris 2000 .
- Γαρουφαλής 2003** Η Αρχαιολογία στην Ελλάδα, έκδοση περιοδικού Corpus, Επιμέλεια Δ. Ν. Γαρουφαλής, 2003.
- Δημαράς 1982** Δημαράς Κ. Θ. Ελληνικός Ρωμαντισμός, Αθήνα 1982.
- Δημαράς 1985** Δημαράς Κ. Θ. Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήνα 1985.
- Δήμου 2000** Δήμου Χρ. «Η Κύπρος και Ξένες Αρχαιολογικές Αποστολές», στο Les Politiques de l’ Archeologie, Colloque organise par l’Ecole Francaise d’ Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 179 – 187, Paris 2000.
- Ducrey 2000** Ducrey P. « La politique archæologique suisse hors des frontieres nationales ou les limites de l’initiative individuelle», στο Les Politiques de l’ Archeologie, Colloque organise par l’Ecole Francaise d’ Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 235 – 248, Paris 2000.
- Ducrey 2001** Ducrey P. « 35 ans de presence archæologique Suisse a Eretrie», στο ΚΑΛΛΙΣΤΕΥΜΑ, Μελέτες προς τιμή της Ο. Τζάχου – Αλεξανδρή.
- Yalouri 1996** Yalouri El. – Hamilakis Y. « Antiquities as symbolic capital in modern greek society » Antiquity, vol. 70, nr. 267, March. 1996, σελ. 117 – 129.

- Yalouri 1999** Yalouri El.- Hamilakis Y. « Sacralising the Past », *Archaeological Dialogues*, 1999, 2, σελ. 115-135.
- Gazi 1998** Gazi Efi “Europe: Writing an ambivalent concept in 19th Century Greek Historical Culture” σελ. 103-124, in H. Heppner – Olga Katsiardi-Hering “Die Griechen und Europa – Aussen und Innensichten im Wandel der Zeit, *ZurKunde Südosteuropas* II-25.
- Jantzen 1986** Jantzen U. «Einhundert Jahre Athener Institut 1874-1974» Mainz, 1986.
- Ελληνογερμανικό Επιμ. 1999** Ελληνογερμανικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο – 75 Χρόνια – επετειακή έκδοση, Αθήνα 1999.
- Etienne 1992** The search for Ancient Greece, London 1992.
- Etienne 1996** Etienne Rol. « L’ Ecole Francaise d’ Athenes 1846-1996 » *BCH* 1996, 120, σελ. 1 – 21.
- Ζώης 1990** Ζώης Α. « Η Αρχαιολογία στην Ελλάδα – Πραγματικότητα και Προοπτικές» εκδ. Πολύτυπο, Αθήνα 1990.
- Ζώης 1994** Κνωσσός, Αθήνα 1994.
- Ζώης 2000** Ζώης Α. « Κνωσός. Το εκστατικό όραμα. Σημειωτική Και ψυχολογία μιας αρχαιολογικής περιπέτειας.» *Ερινέος* 24, Αθήνα 2000.
- ΙΕΕ 1977 α** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΓ’, Αθήνα 1977.
- ΙΕΕ 1977β** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΔ, Αθήνα 1977.
- ΙΕΕ 1978** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ’, Αθήνα 1978.
- ΙΕΕ 2000** Ιστορία Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΣΤ’, Αθήνα 2000.
- Καθημερινή 1999** Βερολίνο, Καθημερινή- ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, 7.3.1999.
- Καθημερινή 2000** Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα, Καθημερινή ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, 21.5.2000.

- Καθημερινή 2001** Αρχαιοελληνικές Σπουδές: Ιστορία και Προοπτικές, Καθημερινή – Επτά Ημέρες, 23.9.2001.
- Κακριδής 1996** Κακριδής Φ. «Επιρροές της Γαλλογερμανικής αντιπαράθεσης του 19^{ου} αιώνα στην κατασκευή της εικόνας της αρχαίας Ελλάδας.» στον τόμο «Ένας νέος κόσμος γεννιέται – Η εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στη γερμανική επιστήμη κατά τον 19^ο αι.» με επιστημονική επιμ. Ευάγγελου Χρυσού, σελ. 25 – 39, Αθήνα, 1996.
- Καλπαξής 1990** Καλπαξής Αθ. «Αρχαιολογική Πολιτική – Ι. Σαμιακά Αρχαιολογικά 1850-1914» Ρέθυμνο 1990.
- Καλπαξής 1993α** Καλπαξής Αθ. «Κλασική Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης» Αρχαιολογία, τευχ. 46, Ιαν.-Μαρ. 1993 Σελ. 38-40.
- Καλπαξής 1993β** Καλπαξής Αθ. «Αρχαιολογία και Πολιτική. – Η ανασκαφή του ναού της Αρτέμιδος (Κέρκυρα 1911)» Ρέθυμνο 1990.
- Καλπαξής 1996α** Καλπαξής Αθ. «Επιρροές της Γαλλογερμανικής αντιπαράθεσης του 19^{ου} αιώνα στην κατασκευή της εικόνας της αρχαίας Ελλάδας.» στον τόμο «Ένας νέος κόσμος γεννιέται – Η εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στη γερμανική επιστήμη κατά τον 19^ο αι.» με επιστημονική επιμ. Ευάγγελου Χρυσού, σελ. 41 – 58, Αθήνα, 1996.
- Καλπαξής 2000** Καλπαξής Αθ. « Η Ελλάδα και οι ξένες ανασκαφές. Η πολιτική ενός νεαρού έθνους με «παλαιό» πολιτισμό», στο Les Politiques de l' Archeologie, Colloque organise par l' Ecole Francaise d' Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 9 – 13, Paris 2000.
- Καλπαξής 1997** Καλπαξής Αθ. «Μαζί δεν κάνουμε και χώρια δεν μπορούμε» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο, Ιούλιος Σεπτέμβριος 1997, σελ. 62-66.
- Καλπαξής 2002** Kalpaxis Ath. « Die Vorgeschichte und die Nachwirkungen des Olympia Vertrages aus griechischer Sicht» σελ. 19-30 in. H. Kyrieleis “Olympia 1875 –2000, 125 Jahre Deutsche Ausgrabungen” Berlin, 2002.

- Klinkhammer 2002** Klinghammer L. “Grossgrabung und grosse Politik, σελ. 31 - 47, in. H. Kyrieleis “Olympia 1875 –2000, 125 Jahre Deutsche Ausgrabungen” Berlin, 2002.
- Κόκκου 1977** Κόκκου Αγ. «Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα Μουσεία» Θεσσαλονίκη, 1977.
- Kotsakis 1991** Kotsakis K. “ The powerful past: Theoretical trends in Greek archaeology” σελ. 65 - 90 in Ian Hodder “Archaeological Theory in Europe – The last three decades, London – N. York 1991.
- Κωτσάκης 1997** Κωτσάκης Κ. «Η Μαύρη Αθηνά: Αφηγήσεις στο κενό» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1997, σελ. 37-41.
- Κουμανούδης 1984** Κουμανούδης Στ. «Η Ελληνική Αρχαιολογία» Αθήνα 1984.
- Kyrieleis 2000** Kyrieleis H. «Das Deutsche Archäologische Institut und seine Ausgrabungen im Ausland», στο Les Politiques de l’ Archeologie, Colloque organise par l’Ecole Francaise d’ Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 217 – 225, Paris 2000.
- Lord 1947** Lord L. “A history of the American School of Classical Studies at Athens 1882 – 1942.” Gambridge, Massachusetts, 1947.
- Lowenthal 1988** Lowenthal D. “ Classical Antiquities as national and Global heritage” Antiquity, vol. 62, nr. 237, December 1988, σελ. 726 – 735.
- Μαλάμης 1997** Μαλάμης Γ. «Αρχαιολογήματα» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1997, σελ. 21-23.
- Marchand 1996** Marchand Suz. « Down from Olympus – Archaeology Phillellenism in germany 1750-1970», 1996, Princeton.
- Ματθαίου 1999** Ματθαίου Σ. «Στ. Κουμανούδης «Σχεδιάσμα Βιογραφίας», Αθήνα 1999.

- Μέντωρ 1995** Μέντωρ, ετ. 8^ο, τευχ. 33^ο, Απρίλιος 1995.
- Μέντωρ 1999** Μέντωρ, ετ. 12^ο, τευχ. 52^ο, Δεκέμβριος 1999.
- Μέντωρ 2001** Μέντωρ, ετ. 14^ο, Τευχ. 60^ο, Οκτώβριος 2001, σελ. 194-197.
- Μέντωρ 2002** Μέντωρ, ετ. 15^ο, τευχ. 63^ο, Ιούνιος 2002, σελ. 49-57.
- Meritt 1984** Meritt Sh. L. “ American School of Classical Studies at Athens 1939 – 1980”, Princeton 1984.
- Μποχώτης 2002** Μποχώτης Αθ. Σημειώσεις για το μάθημα «Εισαγωγή στην πολιτισμική πολιτική» ΕΣΔΔ, 2002.
- Mulliez 1996** Mulliez Dominique. «Les Textes et leur evolution » BCH 1996, 120, σελ. 23 – 45.
- Ντάσιος 1992** Ντάσιος Φ. «Η περιπέτεια της σύμβασης από ελληνικής πλευράς (1881-1991) στον Τιμητικό τόμο «Δελφοί: Αναζητώντας το Χαμένο Ιερό» Supplementaire BCH 36, εκδ. ΕΦΑ και Ι' ΕΠΚΑ, Παρίσι – Αθήνα 1992.
- Οικονομίδης 2000** Οικονομίδης Ν. « Η πολιτιστική πολιτική της Μεγ. Βρετανίας στην Ελλάδα: Το Βρετανικό Συμβούλιο», εργασία στο Τμήμα Ακολουθών Τύπου της ΕΣΔΔ, Νοέμβριος 2000.
- Πάντος 1992** Πάντος Πάντος, «Greece and Greek legislation about Antiquities» στο Convegno Internazionale sul tema Eredita Contestata ?, Roma, 1992, σελ. 59 – 74.
- Πάντος 2001** Πάντος Πάντος, Κωδικοποίηση της Αρχαιολογικής Νομοθεσίας.
- Πετράκος 1982** Πετράκος Βασ. « Δοκίμιο για την Αρχαιολογική Νομοθεσία» Αθήνα 1982.
- Πετράκος 1987** Πετράκος Βασ. « Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία» Αθήνα, 1987.
- Πετράκος 1989** Πετράκος Βασ. «Εμείς και τα αρχαία» Ενημερωτικό Δελτίο των Εταίρων της Αρχ. Ετ., 1989, τευχ. 8, Δεκέμβριος 1989, σελ. 16-19.

- Πετράκος 1993** Πετράκος Βασ. «Τα Κερκυραϊκά του 1911», Μέντωρ, Τευχ. 26, έτ. 6^ο, Ιουν. 1993, σελ. 118-123.
- Πετράκος 1994** Πετράκος Βασ. «Τα αρχαία της Ελλάδος κατά τον Πόλεμο 1940-44 », Μέντωρ, τευχ. 31, έτ. 7^ο, Οκτ. 1994.
- Πετράκος 1995α** Πετράκος Βασ. «Τα πρόσωπα που επιδρούν στην Ελληνική Αρχαιολογία», Μέντωρ, τευχ. 34, έτ. 8^ο, Ιουν. 1995, σελ. 61-72.
- Πετράκος 1995β** Πετράκος Βασ. «Κινδυνεύει ο Κεραμεικός», Μέντωρ, τευχ. 35, έτ. 8^ο, Οκτ. 1995, σελ. 93-95.
- Πετράκος 1995γ** Πετράκος Βασ. «Η περιπέτεια της ελληνικής αρχαιολογίας στο βίο του Χρ. Καρούζου», βιβλιοθήκη ΕΑΕ, αρ. 150, Αθήνα, 1995.
- Πετράκος 1997** Πετράκος Βασ. «Ιωάννης Κοντής», Μέντωρ, τευχ. 43, έτ. 10^ο, Οκτ. 1997, σελ. 43 - 70.
- Πετράκος 1998α** Πετράκος Βασ. «Η ανασκαφή Κεραμεικού», Μέντωρ, τευχ. 48, έτ. 11^ο, Δεκ. 1998, σελ. 119-207.
- Πετράκος 1998β** Πετράκος Βασ. «Η παραχώρηση της ανασκαφής Κεραμεικού στο Γ.Α.Ι, ΙΙ», Μέντωρ, τευχ. 52, έτ. 12^ο, Δεκ. 1999, σελ. 120 -121.
- Πετράκος 1998γ** Πετράκος Βασ. «Η ελληνική αντίληψη για τα μνημεία από τον Κυριάκο Πιπτάκη έως σήμερα» Μέντωρ, έτ. 11^ο, τευχ.47^ο, Οκτώβριος 1998, σελ. 65-73.
- Πετράκος 2000** Πετράκος Βασ. «Δημοσιεύσεις και Δημοσιεύματα», Μέντωρ, τευχ. 53, έτ. 13^ο, Απρ. 2000, σελ. 1 - 21.
- Πετράκος 2001** Πετράκος Βασ. «Μαχόμενη Αρχαιολογία» Μέντωρ, έτ. 14^ο, Τευχ. 60^ο, Οκτώβριος 2001, σελ. 194-197.
- Πετράκος 2002** Μέντωρ, έτ. 15^ο, τευχ. 64-65, Οκτ.-Δεκ. 2002, σελ. 81-85.
- Πετράκος 2003** Μέντωρ έτ. 16^ο, τευχ. 66^ο, Απρ. 2003, σελ. 1-3.
- Πεχλιβάνος 1997** Πεχλιβάνος Μ. «Παρησία και αποσιώπηση: ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ και τα όρια της νεότερης κριτικής στην

αρχαιότητα» Σύγχρονα Θέματα, ετ. 19^ο, τευχ. 64^ο,
Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1997, σελ. 81-87.

- Πηλίτση 2000** Πηλίτση Αντ. «Η πολιτιστική πολιτική της ΟΔΓ στην Ελλάδα: Το Ινστιτούτο Goethe» εργασία στο Τμήμα Ακολουθών Τύπου της ΕΣΔΔ, Νοέμβριος 2000.
- Picard 1992** Picard OI. «Δελφοί» Αρχαιολογία, τευχ. 44
Ιουλ. – Σεπ. 1992, σελ. 9 – 40.
- Ρεγκάκος 2001** «Νεκρά γράμματα; Οι κλασσικές σπουδές στον 21^ο Αιώνα» επιμ. Αντώνης Ρεγκάκος, Αθήνα 2001.
- Reinach 2000** Reinach S. «Τα μνημεία της αρχαιότητας εν Ελλάδι» Άρθρο από εφημερίδα «Νέα Ημέρα» της 10.3.1883, Μέντωρ, ετ. 13^ο, τευχ. 55^ο, σελ. 94-114.
- Σακκά 2002** Σακκά Ν. «Οι Ξένες Αρχαιολογικές στη διάρκεια του Μεσοπολέμου» αδημ. διδ. Διατριβή, Ρέθυμνο 2002.
- Σβολόπουλος 1992** Σβολόπουλος Κ. Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1900 – 1945, Αθήνα 1992.
- Σβολόπουλος 2001** Σβολόπουλος Κ. Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981, Αθήνα 2001.
- ΣΕΑ 2002** «Το Μέλλον του Παρελθόντος μας» Πρακτικά 4^ο
Συνεδρίου Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων,
Αθήνα 2002.
- Σιμόπουλος 1993** Σιμόπουλος Κυρ. «Η λεηλασία και καταστροφή των ελληνικών Αρχαιοτήτων», Αθήνα 1993.
- Σκορδά 1992** Σκορδά Δέσποινα, «Η ανασκαφή των Δελφών και οι Έλληνες αρχαιολόγοι» στον στον Τιμητικό τόμο «Δελφοί: Αναζητώντας το Χαμένο Ιερό»
Supplementaire BCH 36, εκδ. ΕΦΑ και Γ' ΕΠΚΑ,
Παρίσι – Αθήνα 1992.

- Σπύρου 2000** Σπύρου Στ. «Η πολιτιστική πολιτική των ΗΠΑ στην Ελλάδα: Η Ελληνοαμερικανική Ένωση» εργασία στο τμήμα Ακολούθων Τύπου της ΕΣΔΔ, Νοέμβριος 2000.
- Στεφανίδης 2002** Στεφανίδης Ιω. «Ασύμμετροι εταίροι- Οι ΗΠΑ και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο», Αθήνα 2002.
- Συμβολή ΑΣΚΣ** Συμβολή της Αμερικανικής Σχολής Κλασσικών Σπουδών στην Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Αθήνα 1985.
- Τσακαλογιάννης 2000** Τσακαλογιάννης Πάνος, Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία, τόμος Β' (1890-1989), Αθήνα 2000.
- Thompson 1980** Thompson H. "In pursuit of the Past: The American Role 1879 – 1979" AJA 84, 1980, σελ. 263 – 270.
- Trigger 1984** Trigger Br. "Alternative archaeologies: Nationalist, Colonialist, Imperialist", MAN, 19, 1984, σελ. 355-370.
- Fittschen 1993** Fittschen Kl., « Το ΔΑΙ στην Αθήνα» Αρχαιολογία τευχ. 46, Ιαν.-Μαρ. 1993, σελ. 53 – 55.
- Fittschen 1996α** Fittschen Kl., « Die Gründung des DAI Athen», AM 1996, Band 111, σελ. 1 – 44.
- Fittschen 1996β** Fittschen Kl., « L' Ecole Francaise d' Athenes et l' Institut archeologique Allemand » BCH 1996, 120, σελ. 487 - 493.
- Fittschen 1996γ** Fittschen Kl., « Kerameikos contra Metro. Neues zur Bedrohung antiken Kulturerbes durch den geplanten U Bahn Bau in Athen», Antike Welt, Jg. 27, 1996, σελ. 169-171.
- Fleischer 1998** Fleischer Hagen "Europas Rückkehr nach Griechenland.Kulturpolitik der Großmächte in einem Staat der Peripherie" σελ. 125-191, in H. Heppner – Olga Katsiardi-Hering "Die Griechen und Europa – Aussen und Innensichten im Wandel der Zeit,, Zur Kunde Südosteuropas II-25, 1998.
- Φλώρος 2000** Φλώρος Αθ. « Η πολιτιστική διπλωματία της Γαλλίας: Η

περίπτωση του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών» εργασία στο τμήμα Ακολούθων Τύπου της ΕΣΔΔ, Νοέμβριος 2000.

- Fotiadis 2001** Fotiadis A « Imagining Macedonia in Prehistory» *Journal of Mediterranean Archaeology*, 14.2, 2001 Σελ. 115-135.
- Hackens 2000** Hackens T. «Les axes de la politique archæologique de l' Europe», στο *Les Politiques de l' Archeologie*, Colloque organise par l' Ecole Francaise d' Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. .
- Hanson 1999** Hanson V.- Heath J. « Ποιος σκότωσε τον Όμηρο;» Αθήνα 1999.
- Hermann 1990** Hermann Kl. « W. Dörpfeld: Προσωπικότητα και και έργο», *Μέντωρ*, τευχ. 11, Σεπ. 1990, σελ. 71-85.
- Hodder 1991** Ian Hodder “Archæological theory in contemporary european societies: The emergence of competing traditions” σελ. 1 - 24 in Ian Hodder “Archæological Theory in Europe – The last three decades, London – N. York 1991.
- Χρήστου 2000** Χρήστου Δ. « Η Κύπρος και οι ξένες αρχαιολογικές αποστολές», στο *Les Politiques de l' Archeologie*, Colloque organise par l' Ecole Francaise d' Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 179-186, Paris 2000
- Verney 1998** Verney Suz. “ Dual vision: Divided perceptions of Europe in the political Party Debate on European Integration” σελ. 193- 226, in H. Heppner – Olga Katsiardi-Hering “Die Griechen und Europa – Aussen und Innensicht im Wandel der Zeit,, Zur Kunde Südosteuropas II-25.
- Waterhouse 1986** Waterhouse H. “ The British School at Athens”, London 1986.
- Wells 2002** Wells B. « The prehistory of the Swedish Institute at

Athens» in Celebration of 50th Anniversary of the Swedish Institute at Athens» Stockholm, σελ. 9 – 22.

Whitley 2000

Whitley J. « Why study greek archaeology? A brief history of some british rationalizations», στο Les Politiques de l' Archeologie, Colloque organise par l'Ecole Francaise d' Athenes, επιμ. R. Etienne, σελ. 33-42, Paris 2000.

Σχετικοί Διαδικτυακοί Τόποι

www.dainst.de

www.culture.gr

www.efa.gr

www.ascsa.edu.gr

www.tovima.gr

www.inha.fr

www.in.gr

